

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

ספר

הכוזרי

מיוחס ביסודו להחכם

יצחק החבר הסנגרי ז"ל.

חברו בלשון ערבית, רבנו יהודה הלוי ספרדי ז"ל.
והעתיק אותו לשפת עברית ר' יהודה בן תבון
מרמון ספרד ז"ל. במגדל לונדון שנת התקכ"ז
האלף החמישי.

ושם

יצא לאור ע"י הוצאת עתיקות, והוספות רבות
הקרות. עם באור חדש, כמבואר בשער הכפר

ע"י

דוד סלוצקי

בדפוס ר' אפרים בומרייטער נ"י. ושותפו י' ראטהבלאט

ווארשא

תרכ"ז

ספר

הכוזרי

. סיוחם ביסודו להחכם .

ר' יצחק החבר הסנגרי ז"ל.

חברו בלשון ערבי, רבנו יהודה הלוי ספרדי ז"ל. והעתיק
אותו לשפת עברי, ר' יהודה בן תבון מרמון ספרדי ז"ל,
במגדל לוניל שנת תתקכ"ז לארץ החמישי .

ועתה יצא לאור עם הוספות רבות ויקרות * (א) הוגה בעיון רב עפ"י
הוצאות עתיקות, ע"י דפוס וויניציא ש"ז, והנובר תקצ"ח, עם הוספות
הנ"א הנמצאות בדפוס הנובר * (ב) כראה מקומות בתנ"ך, וציונים בש"ס
בבלי, ירושלמי, מדרשים, ושאר ספרי הראשונים . (ג) קרית ספר,
והוא : מערכת סופרים וספרים אשר בא זכרונם בהכוזרי . (ד) תולדות
עם הכוזר, עפ"י הסופרים החדשים . (ה) תולדות החכם רבנו יהודה הלוי
ז"ל . (ו) באור חדש ומספיק להבנת דברי הספר .

כל אלה פעל ועשה .

דוד סלוצקי

COSRI,

WARSAU

1866

Wolno drusować z warunkiem złożenia
w Komitecie Cenzury po wydrukowaniu
prawem przepisanej liczby egzemplarzy
Warszawa d. 23 Sierpnia (4 Września) 1866 r.

p. o. Cenzora **B. Cymermann.**

אזהרה!

כל איש יורא ותרד לאלהים, ומשכיל על דבר אמת, יודע את כוח רבותינו
וחכמתנו הראשונים והאחרונים, אשר זה דרכם בקודש, להוקיר בעלי דתות אחרות
בכלל, ומאמיני דת נוצרית בפרט. ובספריהם הנכבדים, עקרו על אהב"י, הסולטים
לאור הוראתם והכמתם, לכבד את העם אשר בקרבם הם יושבים. ולאהוב בכל
לב ונפש את מלכי-הארץ, אשר צלל הסדס יסתופפו. — המהגר ספר הכוזרי
נעלה הוא מאד ברוח הסבלנות המרהפת על פני מאמריו, כאשר כבר העירו
על יקרת דבריו גדולי חכמי הנוצרים והללוהו למאוד על שטרו הבנויה על אהי
אהבת האדם בעל דת, יהיה מי שיביה. אחרי הדברים האחרים האלה, דעת
לננון נקל, כי בכל מקום שמוזכר בספר הזה מלת, גוי, אומה, ע"י, וכדומה.
ולמד הכתוב מן המפורש במקום אחר, שכונתו על עכו"ם והאומות הקדמונים
טרם נגה ע"יכס אור הדת, והיו עובדים לנבא השמים. ולפי זה בתשעה מקומות
הכתובים בזה הספר, מלות, גויס, אומות, ע"י, בכתב (כמו עמוד לו שורה
טז. עמוד מב שורה יט. עמוד לג שורה כא. ע' סה ב' כג. ע' עו שורה ו.
כב. ע' לד שורה ה. עמוד לה שורה כה. עמוד לו. ש כו). צ"ל עכו"ם ואומות
הקדמונים. זאת ראינו להעיר למען האמת והצדק, ודבר שפטים חק' למותר להאריך,
כי זאת גלוי וידוע לכל איש אשר האב לו יד ושם בספרי חכמתו.

מאמר ראשון

אמר יהודה בן שאול ז"ל.

אמר המחבר

שאול שאלו אותי על מה שיש אתי מן הטענות והתשובות על החולקים עלינו מן הפילוסופים ואנשי התורות (א) ועל המינים¹ החולקים על המון ישראל. וזכרתי מה ששמעתינו כבר מטענות² ההבר אשר היה אצל מלך כוזר הנכנס בדת היהודים היום כארבע מאות שנה, כאשר נזכר ונדוע בספרי דברי הימים, כי נשנה עליו הלום פעמים רבות כאלו מלאך מדבר עמו ואמר לו: כונתך רצויה אצל הבורא אבל (ב) מעשיך אינם רצויים. והוא היה משתדל מאוד בתורת כוזר, עד שהיה משמש בעבודת ההיכה והקרבת בעצמו בלב שלם. וכל אשר היה משתדל במעשים ההם היה המלאך בא אליו בלילה ואמר לו: כונתך רצויה (ב) ומעשיך אינם רצויים. וגרם לו זה להקור על האמונות והדתות. והזיהר בסוף הוא ועם רב מהחכמים. והיו מטענות החבר מה שנתישבה (ג) נפשו עליהם והסבימו (ד) לדעתו. וראיתי לכתוב הדברים ההם כאשר נסרו, והמשיבילים יבינו.

אמר: כי כאשר ראה מלך כוזר בחלומו כי כונתו רצויה אצל הבורא אבל מעשיו איננו נרצה, וצוהו בהלום לבקש המעשה הנרצה אצל הבורא,³ שאל פילוסוף אחד שהיה בדורו על אמונתו, ואמר לו הפילוסוף: אין אצל הבורא רצון ולא שנאה, כי הוא נעלה מכל החפצים ומכל הכונות, כי הכונה מורה על הסרון המכוין, וכי השלמת כונתו שלמות לו, ובעוד שלא תשלם הוא הכר. וכן הוא נעלה אצל הפילוסופים מודיעת חלקי הדברים, מפני שהם משתנים, ואין בודיעת הבורא שנוי. והוא אינו יודע אותך כל שכן שידע כונתך ומעשיך, וכל שכן שישמע תפלתך ויראה תנועותך.— ואם יאמרו הפילוסופים שהוא בראך, הם אומרים זה על דרך העברה, מפני שהוא עלת העלות בבריאת כל נברא, לא מפני שהוא בכונה כאתו. ולא ברא מעולם אדם, כי העולם קדמון, ולא סר האדם נולד מאדם שקדמו מתרבות

ג'א (ה) בדפוסים אחרים כהוג הוג מן כוזרים בלא ידוכר מהם כלל מה הספר.
ג) מטען איננו רצוי. ג) נפשו. ד) לדעתי. ונ"א נפשו לדעתי.

¹ נד"א והחוקים והכיתובים. ² הנר. כס הנר הוראתו עס כמו נהלמוד
הכה הנר (גיטין כ"ה :) ר"ל ת"ה חודע. וכן הוראת הנר נלבון ערני הכס
ונגון דבר. ³ שאל פילוסוף. ר"ל, שאל פילוסוף אחד.

בו צורות ומוגים וברות מאבני ומאזני ושאר קרובי, ואיכות מן האוירים והארצות והמוזנות והמימות, עם כהנת הגלגלים והכולות והחיילים בערכים ההיום מהם, והכל שב אל הסבה הראשונה, לא בעבור כיצד מומנה, אבל הוא אצילות נאצלת מומנה סבה שנית ואחר כן שלישית ורביעית. והדבקו (א) הסבות והניסובבות והשתלשלות כאשר אתה רואה אותם: והדבקות קדמון כאשר הסבה הראשונה קדמונית אין לה תהלה. ולכל איש מואיש העולם סבות שבהם יגמר (ב) כפי ההרכבות והאיכות, ויש איש שנשלוטו סבותיו ובא שלם, ואיש שחסרו סבותיו ובא חסר, ככופי אשר לא הוכן ליותר מקבול צורת האדם והדבור בתכלית החסרון, והפילוסוף אשר לו נתכנו תכונות יקבל בהם המעלות המדותיות והמדעיות והמעשיות, ולא חסר מאומה מן השלמות, אבל השלמות הוזה ככה צריך בהוצאתו לידי מעשה אל למוד ומוסר, עד שתראה התכונה על הענין אשר הוכנה לו מן שלמות, וחסרון, ואמצעיים אין להם תכלית, והשלם ידבק בו מן המין האלקי אור שהוא נקרא השכל הפועל, ידבק בו שכלו הנפעל דבקות התאחדות, עד שיראה האיש ההוא (ג) והשכל הפועל אין כיניהם ישנו, וישבו כל כליו אהרים ר"ל איברי האיש ההוא, (ד) ולא ישתמשו כולם אלא במועטים היותר שלמים ובעתים היותר נכונים ובטוב שבענינים, וכאזו כל כליו הם כלים לשכל הפועל לא לשכל החיולי הנפעל שהיה בתהלה משתמש בהם, (ה) מרס הוצאתו לידי שלמות בכח, והיה מטיב פעם וחוטא פעמיים, וזה מטיב תמיד. והמדרגה הזאת היא תכלית והתגעה המקרה לאדם השלם, אחרי אשר תשוב נפשו מבוהרה מן הפסקות, מבינה החכמות על אמתתם, ותשוב כאלו היא מלאך ותשוב גם במדה המלאכותית הנפרדת מן הגופות, והיא מדרגת השכל הפועל, והוא מלאך מדרגתו לטטה מן המלאך הממונה בגלגל הירח, והם שכלים מופשטים (ו) נחומרים, קדומים עם הסבה הראשונה, ואינם יראים הכליון לעולם, ותשוב נפש האדם השלם והשכל ההוא הפועל דבר אחד, ולא יהוש לכליון גופו ואיבריו, מפני ששב הוא ואותו דבר אחד, ונחה נפשו בחיים, מפני ששב (נפשו) בכח¹ הרמים

נ"א (ה) והדבקו. (ב) כיצד נשמו שלם מלות יתלה: כפי ההרכבות והאיכות. (ג) שכול השכל הכוא. ונשמו וכשכל. (ד) ר"ל איברי האיש הכוא לא. (ה) כיצד נשמו המטה מלות הללו מטרס עד ככה. (ו) מתמר.

¹ הרמים. הוא, הערמטס (Hermes) הוודע בספודי תולדות האשלים (משפחה להגיע). והרעיה היו אשר נקראו להיליטס צפי העמים הקדמונים, יושבי ארצות המזרח. הרשבון חי לפי ספודי הגדוהיסס אלף שנים אחרי אדם הרשבון, וכוא נקרא גם כשם סעמך (תוך). והכפזים יכנוו אוריו (אוריס); ר"ל הכשם כגדול, כי עלס כהכמהו על כל בני הכל. השני הופיע בימי משה רבינו. וכפי צעלי אלכמיא (אלכטמיסטן) יקרא סערמטס טרוסאטטטטס. ככענינים והמזרים יאמרו עליו: כי כוא חני כל הכמה ומדע, והממילא הכמה הרשאה, ונעלה לאליל. כוא נתן להם החוקים הראשונים ויכד חיותה. ולמטן

וּמִסְקֵי לְבָבוֹם וּמִסְקֵי אֲרָמֵי וּמִסְקֵי לְבָבוֹם וּמִסְקֵי אֲרָמֵי, כִּי הוּא וְהוּא וְכָל מִי שֶׁעָלָה אֵל מְדַרְיָגָתָם וְהִשְׁכֵּל הַפּוֹעֵל דָּבָר אַחֵר עֹמֵד לְעַד . וְהוּא אִשֶּׁר יִכּוֹנֵה בְרִצּוֹן הָאֱלֹהִים עַל דֶּרֶךְ הַעֲבֵרָה אוֹ עַל דֶּרֶךְ הַקִּירוֹב, רִדְפָהּ וּבִקֵּשׁ יָדִיעַת אֱמִיתוֹת הַדְּבָרִים, עַד שִׁיִּשׁוּב שִׁכְלָךְ פּוֹעֵל לֹא נִפְעַל, וְהַדְּבָק בְּדַרְכֵי הַצְדִּיקִים בְּמִדּוֹת וּבְמַעֲשִׂים, כִּי הֵם עֹזֵר בְּצִיּוֹר הָאֱמֶת וּדְבָקוֹת הַלְּמִידָה וְהַהֲדָמָה לְשִׁכְלָה הַהוּא הַפּוֹעֵל, וְתִכְפַּף לְזוֹת תַּעֲלָה בִּידֶךָ מִדַּת הַהִסְתַּפְּקוֹת וְהַשְׁפָּלוֹת וְהַכְּנִיעָה וְכָל מִדָּה מַעֲוֵלָה יָעַם (א) הַהֲגֵדְלָה שֶׁמְרוֹמְמוֹם לִסְבֵּה הַרְאִשׁוֹנָה, לֹא כְדִי שִׁיהֲנֶךָ רִצּוֹנוֹ וְלֹא לְהִסְרֵי מַעֲלִיךְ קִצְפוֹ, אֲבָל בַּעֲבוּר הַהֲרָמָה אֵל הִשְׁכֵּל הַפּוֹעֵל בְּבַחֲרִית הָאֱמֶת, וּסְפוֹר כָּל דָּבָר בְּמָה שֶׁהוּא רְאוּי לֹו וְדַעְתּוֹ כְּאִשֶּׁר הוּא, וְאֵלֶּה הֵם מִמְדּוֹת רִשְׁכָּל. וְכִאֲשֶׁר תִּהְיֶה עַל הַתְּכוּנָה הַזֹּאת מִן הָאֱמוּנָה, אֵל תְּהוּשׁ עַל אִי זֶה הוֹדָה תִּהְיֶה וּבִאִי זֶה דַּת וְאִי זֶה מַעֲשֶׂה וּבִאִי זֶה דְבוּר וּבִאִי זֶה לְשׁוֹן אַתָּה, אוֹ בְרָה לְעַצְמְךָ דַּת לְעִיּוֹן הַכְּנִיעָה וְלִרְוִיב וְלִשְׁבַת וְלִהְנַהֲגַת מְדוּתֶיךָ וּבִיתְךָ וְאֲנִשֵׁי מְדִינַתְךָ אִם הֵם (ב) סוֹמְכִים עֲלֶיךָ וְשׁוֹמְעִים אֵלֶיךָ, אוֹ קָח לְךָ לְדַת הַנִּימוּסִים הַשְׁכֵּלִים אִשֶּׁר חִבְרוּ הַפִּילוֹסוֹפִים, וְשִׁים מְגַמְתְּךָ וְכוֹנֶנְתְּךָ זֶךְ נִפְשֶׁךָ, וְכִלְלוּ שֶׁל דָּבָר בִּקֵּשׁ זֶךְ הַלֵּב בְּאִי זֶה אוֹפֵן שֶׁתִּתְּכֵן לְךָ, אַהֲרֵי אִשֶּׁר תִּבּוֹן כִּלְלֵי הַהֲכָמוֹת עַל אֱמִתָּתָם, וְאִז תִּגְעֵעַ אֵל בִּקְשֶׁתְךָ: ר"ל (ג) הַדְּבָק בְּרוּחֵי ר"ל הִשְׁכֵּל הַפּוֹעֵל, וְאִשֶּׁר שִׁינְבֵּא אוֹתְךָ וְיִודִיעֶךָ הַעֲתִידוֹת בְּהַלּוֹמֹת אֱמִיתִים וּמְדַאוֹת נֶאֱמָנוֹת.

(ג) אִמֹר הַכּוֹזֵר רֹאֵה אֲנִי דְבָרֶיךָ נְכוּחִים וּמְסַפְּקִים, אֵךְ אֵינֶם מְסַפְּקִים לְשִׁאלָתִי, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ בְּעַצְמִי כִּי נִפְשִׁי זָכָה וּמַעֲשֵׂי יִשְׂרָאֵל לְרִצּוֹן הַבוֹרָא, וְעַם כָּל זֶה הִיָּתָה ² תְּשׁוּבָתִי: כִּי הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֵינֶנּוּ נִרְצָה אִפֶּי עַל פִּי שֶׁהַכּוֹנֵה רִצּוּיָהּ, וְאִין סִפְקֵי שִׁישׁ מַעֲשֶׂה שֶׁהוּא נִרְצָה בְּעַצְמוֹתוֹ לֹא כְּפִי הַמַּהֲשִׁיבוֹת, וְאֵם אֵינֶנּוּ כֵן, מַה (ד) לְפָרֵם וְלִישְׁמַעְיָאֵל שֶׁחִלְקוֹ הִישׁוּב נְלַחֲמִים זֶה בְּזֶה, וְכָל אַחֵר מֵהֵם זָכָה נִפְשׁוֹ וְכוֹנֵנְתוֹ לְאֱלֹהִים וְנִבְדַּל וּנְפָרֵשׁ וְעַם וּמִתְפַּלֵּל וְהוֹלֵךְ וּמְגַמְתוֹ לְהַרְוֵג אֶת הַבִּירוֹ, וְהוּא מֵאֲמִין שֶׁהִיָּתָה צְדָקָה גְדוּלָה וְקוֹרְבָה אֵל הַבוֹרָא ית', וְכָל אַחֵר מֵאֲמִין כִּי הַלִּיכְתוֹ אֵל גֵּן עֵדֶן, ³ וְהֵאֲמִין לִשְׁנִיָּהם זֶה דָּבָר שֶׁלֹּא יִתְּכֵן אֵצֶל הַשְׁכֵּל.

ב"א (ה) עַם רֹמְמוֹת הַכֶּסֶף, וְנִמְצְאוּ מִלּוֹת הַהֲגֵדְלָה שֶׁמְרוֹמְמוֹם לִסְבֵּה.

(ז) הַסְּמוּכִים, וְנִמְצְאוּ מִלּוֹת הָאֵם הֵם סוֹמְכִים. (ג) הַדְּבָקִים בְּרוּחֵי הַבוֹא, וְנִמְצְאוּ מִלּוֹת הַדְּבָק בְּרוּחֵי. (ד) יֵאֵל לְהַדוֹס.

יַעֲמִדוּ יָמִים רַבִּים הַקָּסֵם בְּעַמּוּדֵי הַכֵּן, וְהֵם יֵאֵל סִפְרֵי הַתּוֹרָה עַל פִּי הַכֹּהֲנִים. וְלִפְנֵי דְבָרֵיהֶם שֶׁאֵנִי מִנְעֵנִי חֲמִי צִיַּת מְדַרְבֵּי הַפִּילוֹסוֹפִים אֲשֶׁר בְּאַלְהִיּוּתָהּ. הַשְּׁלוֹשִׁים. הוּא הַעֲרַמְעֵם, הוּא הַאֲרַעֵם אֲשֶׁר לְהַמְצִיחִים. הַדְּבָרִים הַזֵּה טוֹיֵשׁ אֲשֶׁר לְהַמְצִיחִים. וְיִהְיֶה הַסְּמוּכִים הַלֵּא הֵם כְּתוּבִים עַלִּי כְּפִי הַמַּעֲשֶׂה הַלְּחִיטֵי. ¹ אִסְקֵי לְבָבוֹם, הוּא עִבְרָאֲלִישׁוֹם. אִסְקֵלְעִישׁוֹם, רֵאֵשׁ הַרְוִפְלִים. לְפִי רַבִּים מִכּוֹתֵנִי הַמַּעֲשֶׂה הַלְּחִיטֵי נִתְעַלֵּה לְהַלִּיל אֲהִרֵי מוֹתוֹ. וְלִפְנֵי הַחֲמַעַר אֲדָם הוּא וְלֹא אֵל, אֵךְ הַקְּדוּשָׁה יִכְדּוּהוּ בְּכֵס רוֹפֵא הַכֶּסֶם. — הוֹלֵם הַהֲגָזוֹת אֲשֶׁר יִתְּמָרוּ עַלִּי עַדֵּל הַתּוֹלָה, וְנִרְגַעֵר הָאֱמֶת טַמְּוֵן בְּהַרְרֵי הַהֲפָלְגוֹת וְהַגּוֹמְלָאוֹת. הַשְּׁכִיחֵי. ר"ל הַתְּשׁוּבָה אֲשֶׁר קָבְלָתִי מֵהַמְּלִאָךְ. ² וְהֵאֲמִין. לְתֵם אֲמוּנָה לְבִי הַאֲמוּנָה

(ג) אמר הפילוסוף. ¹ אין בדת הפילוסופים הריגת אדם, מפני שמנחתם השכל.
 (ד) אמר הכוזרי ² ואי זה דבר שהוא נוטה מן האמת אצל הפילוסופים
 (א) גדול מאמונתם שהעולם חדש, ושהוא נברא בששת ימים, ושהסכה
 הראשונה מדברת עם אחד מבני אדם, ³ עם הרוממות שמרומטין אותו
 הפילוסופים מידיעת ההלקיות, ועם זה היה ראוי כפי מעשה הפילוסופים
 והכמתם ואמתתם והשתדלותם שתהיה הנבואה ידועה בהם ונמצאת
 ביניהם מפני הדבק ברוחניות, ושיסופר עליהם נפלאות ונראות וכבוד
 וגדולה, ואנחנו רואים החלומות הנאמנים למי שלא התעסק בהכמה
 ולא (ב) בזכך נפשו, ⁴ ונמצא הזך זה במי שמרח בה, וזה מורה כי
 יש לדבר האלהי כוד אתר זולת מה שזכרת אתה הפילוסוף.
 אתר כך אמר הכוזרי בלבו: אשאל פרס וישמעאל, כי אחד משני
 המעשים היא הנרצה מאין ספק, אבל היהודים די לי במה שהוא נראה
 (ג) משפלותם ומיעוטם ושהכל מואסים אותם, וקרא לחכם מחכמי
 פרס ושאל אותו, על הכמתו ומעשהו. ואמר לו: אני מאמין בהדוּש
 הנבראת ובקדמות הבורא ית', ושהוא ברא העולם כלו בששת ימים,
 ושבב המדברים צאצאי אדם ואליו הם מתיחסים כלם, ושיש לבורא
 השגחה על הכרואים והדבקות במדברים, וקצף ורהמים ודבור והראות
 והגלות לנביאיו וחסדיו, והוא שוכן בתוך רצונו כהמוני בני אדם.
 וכללו של דבר, אני מאמין בכל מה שבא בתורה ובספרי בני ישראל
 אשר אין ספק באמתתם בעבור פרסומם והתמדתם והגלותם בהמונים
 גדולים.

נ"א (ה) יותר ונשמטה גדול. (ז) טיף, והשיטה כזך. (ג) מסכלותה, ונשמטה משפלותה.

המהגנות, ולאמר הלו והלו דברי אלמים היים, זאת יתנגד אל השכל הישר.
¹ אין בדה וכו', על זה השיב הפלוסוף בעלמא זאת ברורה אינה מכרעת, רק
 שהלומה האלה אינם מכה הפילוסופים אשר מנמחה השכל, והריגת בן אדם תועבה
 בעיניכם (רנ"ב). ² ואיזה זה וכו' ר"ל אין לך דבר שנוטה יותר מן האמת אלל
 הפילוסופים כאמונת האמונת האלה: שהעולם מהודש מבוראו מאין וכו'. ³ עם
 הרוממות וכו'. לפי מה שמרמזים אותו הפילוסופים ואמרו: כי הוא נעלה ושגב
 מהיותו יודע הפרטים. ⁴ ונמצא הפך. שהלומה האיש אשר טעה והתעסק בהכמה
 אינם נאמנים, ואין כוח נבואה בורה עליהם. ⁵ ובכל המדברים צאצאי אדם וכו'.
 לאשף מדעה האומרים: שכל מין האדם אינו מתיחס על אדם כרחוק. הולם
 כל הקלים והקלים כוונת אדם אחד או רבים, ומכאן נפשו בני האדם על פני
 הכל, ולדבריהם זאת היא הסנה מדוע יבנו האנשים, כמו שהורים מהלכנים.
 וכדומה עוד שונים עמומים בניין האדם. מפני שאין מקור אחד לכולם ואין אב
 אחד כולידם. ⁶ וכגלותם בהמונים גדולים. כי גלוו שטינה על כל בני וכן
 כל הנפלאים לא היו כפי אדם אחד או משתהם אמת, אשר המהעף וכל להסתפק
 באמתתם, אך רק לפני כל קהל בני ישראל.

(ה) אמר הכוזרי אין כבאן מקום לסכרא, אך הסכרא מרחקת רוב הדברים האלה, אך כאשר (א) תתאמת הראיה והנסיין עד שיאמין בו כל הלב ולא ימצא דרך אחרת להאמין בזולת מה שנתברר אצלו, יתחכם¹ להקיש וינהלה לאט עד שיקרב הרהוק ההוא. כאשר יעשו² המכניעים בכתות המושלאים, אשר הם רואים שאם יסופר להם עליות מבלי ראותם מכחישים אותם, וכאשר רואים אותם מתחבטים ושמים להם סבות מן הכוכבים והרוחניות ולא ידעו הראות. אבל אני איננו כוצא דעתי נוהה לקבל הדברים האלה, מפני שהם הדשים לי ולא גדלתי עליהן, וחובה עלי לחקור בשלמות עד שאמצא (ב) העקר: ואחר כן קרא לחכם מהכמי ישמעאל, ושאל אותו על חכמתו וזמיעשהו. ואמר לו: אנהנו מקיימים האחרות והקדמות לאלקים ית' והחדוש לעולם והדחש אל אדם, ונרחק הנשמות בכלל. ³ ואם יראה ממנו שום דבר בדברינו נפרשו ונאמר: כי הוא דרך העברה וקירוב לשבלינו (ג), עם הודאתינו⁴ כי ספר תורתנו דברי אלקים והוא בעצמו מופת התחיובנו בקבולו בעבור (ד) עצמי; מפני שאין אדם יכול לחבר ספר אחר כמודו, ולא (ה) ⁵ נפרשה אחת מפרשיותיו, ושנביאנו הוא הותם הנביאים, ומכטל כל תורה (ו) הקדומה לו, וקורא כל האומות אל תורת ישמעאל, וגמול השומעו, השבת רוהו אל גופו בנן עדו ונעיומות, לא יחסר מאכל ומשתה ומשגל, וכל אשר תאוה נפשו, ועונש הממרה, הליכתו אל איש לא תכבה, ולא יתבו יסוריו לעולם.

(ו) אמר לו (ז) הכוזרי, כי שרוצין לישר אותו בדבר האלקים ולברר אצלו כי האלקים מדבר עם בשר ודם, והוא מרחיק זה, צריך לברר אצלו דברים מפורסמים שאין מדהה להם, ולואי שיאמין עם זה, כי הכורא דבר עם אדם, ואם ספר תורתכם מופת לכם והוא בלשון ערבי, אין מכיר מופתו, והאות שלו לרעו כמוני, וכאשר יקרא באזני איננו מבדיל בינו ובין זולתו מלשון הערבי (ח) עד שיאמין שהוא האות.

(ז) אמר לו (ט) החכם ⁶ וכבר נראו על ידו מופתים (י) לא הושמו לאות בקבול תורתו.

(ח) אמר הכוזרי אין הדעת נוחה להודות שיש לכורא הברה עם בשר

ג'א (א) האמת. (ב) האמת, והמטה העקר. (ג) ונודה, ונמצא עם הודאתינו.
 (ד) הוקו, נמצא עלמו. (ה) כפרסה. והאמר להקן נפרש, והמט נפרסה.
 (ו) שקדמה. ונמצא הקדומה. (ז) כנ"א מלת לו איננו. (ח) כנ"א נמצאו המלות הללו להכעקו, ולפי נכמתו נ"ל להקן עד באלמין או עד שאלמן שהוא האות.
 (ט) כנ"א מלת לו איננו. (י) הק.

¹ להקש. ר"ל לעשות הקדש בנינוים. וראה במלות בנין שער ו-ה דרבי סהק.
² הענינים וכו' ר"ל חכמי ודורשי הטבע (נאטורסאפער). ³ ואם וכו'. ר"ל מנשמות כנורא לו נאמר כי דברה תורתנו בלשון בני אדם, כדי לבצר את האון ובכל האדם הנם. ⁴ ספר. הוא היקרא קארלן, אשר נקן מהמד נפלא. ⁵ נפרשה. ויותר טוב להגיש ולא פרשה. כי הקארלן נהק לפרשות ולסבוקים. וגם המלוקה רואה קדושה היא בעיניה. ⁶ וכבר וכו'. באמת נראה מופתים ע"י מהמד אש גם לא הם אולם לאית.

ודם, כי אם כמופת שמהפך בו טבע הדברים, כדי שיודע כי זה לא יוכל עליו אלא מי שברא הדברים מאין, ושיהיה הענין התוא לפני המונים וראוהו בעיניהם ודא יגיעם בספור ובקבלה, ושיחקרו על הדבר ויבנהו בהינה אחר בחינה, עד שלא יפול בלב אדם ספק כי (א) יש בו צד דמיון או צד כשמים, ולואי שתקבלנה הנפשות הדבר הגדול הזה שבורא העולם הזה והעולם הבא והמלאכים והשמים והמאורים, ותחבר אל החומר הנכזה הזה ר"ל האדם, ושידבר עמו וימלא משאלותיו ויעשה בקשותיו.

(ט) אמר החכם. והלא כפר תורתנו מלא מדברי משה ובני ישראל, ואין מדה בכה שעשה בפרעה ושבקע את הים והציל את בהריו וטבע את אשר קצף עליהם, והוריד להם המן והשליו אשר האכילם אחרי כן ארבעים שנה במדבר, ושידבר עם משה בהר סיני, והעמיד השמים ליהושע, ועזר אותו על הגבורים בני ענק, ומה שנעשה קודם לכן מן המבול וטהפכת סדום ועמורה, הלא (ב) זה דבר ידוע ונפורסם, ואין בכל זה צד סגרא שהיה בתהבולה ולא בדמיון.

(י) אמר הכוזרי. אני רואה שצריך אני לשאול ליהודים, מפני שהם ישראל בני ישראל, מפני שאני רואה שהם הטענה והראיה לכל בעל דת, כי יש לבורא תורה בארץ ואחר כן קרא הכפ מחכמי היהודים ושאל אותו על אמונתו.

(יא) אמר לו החבר. אנדנו מאמינים באלהי אברהם יצחק ויעקב, המוציא את בני ישראל מצרים באותות ובמופתים ובמסות, והמכלכלם במדבר, והמנהיגם את ארץ כנען, אחר אשר העבירם את הים והיורדן במופתים גדולים, ושלח משה בתורתו, ואחר כן כמה אלפי נביאים אחריו מזהירים על הורתו, מייעדים בגמול הטוב לשומרה, ועונש הקשה למטרה אותה, ואנחנו מאמינים בכל מה שכתוב בתורה והדברים ארוכים.

(יב) אמר הכוזרי. מסכים הייתי שלא אשאל יהודי, מפני שידעתי אבוד זכרם והסרון עצתם, כי השפלות והדלות לא עזבו להם כדה טובה. והלא היה לך לומר היהודי, כי אתה מאמין בבורא העולם ומסדרו ומנהיגו, (ג) במי שבראך והטריפך והדוכה לספורים האלה אשר (ד) היה מענת כל שיש לו דת, ובעבורה הוא רודף האמת והשווי לדמות לבורא בצדקו ובחכמתו.

(יג) אמר החבר. זה שאתה אומר היא הדת התקשית מביא אליה העיון ונכנסים בה ספקות רבות. ואם תשאל הפילוסופים עליה איך מוצא אותם מסכימים על מעשה אחד ולא על דעת אחת, מפני שהם טענות; יש מהם שהם יכולים להעמיד עליהם מופת, ומהם מה שיספיקו בה דבר שתתיישב הדעת עליו, ומהם מה שלא יספיקו בה, כ"ש שבשיעמידו בהם מופת.

(יד) אמר הכוזרי. רואה אני דבריך הירודי טוב מפתיחתו. ואני רוצה עתה שאוסיף לדבר עמך.

(טו) אמר החבר. אבל פתחת דברי היא המופת. ועוד כי היא הראיה אין צריך עמה לא ראיה ולא כופת.

ג' א (ה) שיש. (ב) כל זה. (ג) לו נבדלך ומטריפך. (ד) סוף. ונ"ל הס.

(טז) אמר הכוזרי . ואיך רוא זה ?

(יז) אמר החבר . אם תתן לי רשות להקדים לך הקדמות , אבאר לך , כי אני רואה דברי כבדים עליך ונקלים בעיניך .

(יח) אמר הכוזרי . הקדם הקדמותיך ואשמעם .

(יט) אמר החבר אלו היו אומרים לך : כי מלך הודו איש חכם ראוי לרוממו ולתת כבוד לשמו ולספר מעשיו , במה שיגיע אליך מצדק אנשי ארצו ומדות הטובות ושמשאם ומתנם באמונה , ההיית הייב בזה להגידו ולהאמינו ?

(כ) אמר הכוזרי ואיך הייתי הייב בו , ואני מסופק אם צדק אנשי הודו מעצמם ואין להם מלך , או צדקתם מרמת מלכם , או אם משני הפנים ירד ?

(כא) אמר החבר ואם היו באים אליך שלוחיו בתשורות הודות , אינך ככתפק שאינם נטעאים אלא בארץ הודו בארמנות המלכים , ככתב מפורסם שהוא מאתו , ועמו רפואות שהם רפואות אותך מחלייך ושומרות עליך בריאותיך , וסמי מות לשונאיך והנלחמים בך , שאתה יוצא להם בהם וממית אותם מבלי כלי מלחמה , ההיית חייב להיות כר אל משמעתו ואל עבודתו ?

(כב) אמר הכוזרי כן הוא . והיה הספק הראשון סר ממני , אם יש לאנשי הודו מלך אם לא , והייתי אז מאמין שטלכותו ודבריו נוגעים אלי : (כג) אמר החבר ואם ישאלך השואל עליו , במה תתאר אותו ?

(כד) אמר הכוזרי בתארים אשר התכדירו אצלי , ואחבר אליהם אשר היו כסף אצלי והתכדירו באלה האחרונים :

(כה) אמר החבר על הדרך הזה השיבוהיך כאשר שאלתני . וכן פתח משה לדבר עם פרעה כשאמר לו אלהי העברים שלחני אליך (כמות וט) ר"ל אלהי אנרדם יצחק ויעקב , מפני שהיה דברם מפורסם אצל האומות , כי התחבר אליהם דבר האלהי והנהיג אותם ועשה נפלאות , ולא אמר אלהי השמים והארץ שלחני אליך ולא בוראי וכוראך . וכן פתח דבריו אל הניון ישראל אנני ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (כס כ. ג) ולא אמר אני בורא העולם ובוראכם . וכן פתחת לך כאשר שאלתני על אמונתו , השיבותיך מה שאני הייב בו והייבין בו כל קהל ישראל אשר התברר אצלם המעמד שהוא בראות עיניהם , ואחר כן הקבלה הנמשכת שהיא במראה העין : (כו) אמר הכוזרי . אם כן אני רואה שתורתכם אינה נתונה כי אם לכם ואין הייב בה זולתכם :

(כז) אמר החבר כן רוא לכל הנלוה אלינו מן האומות (א) בפרט יגיעהו מן הטובה אשר יטיב בורא אלינו אך לא יהיה שוה עמנו . ואלו היה הייב התורה מפני שבראנו , יהיה שוה בה כל ב"א הלכן והיחזרו משתנים עמנו כי הכל בריאותי , אך אנו הייבין (ב) בה מפני שהוציאנו ממצרים והתדברות כבודו אלינו , מפני שאנחנו הסגולה מבני אדם :

(כח) אמר הכוזרי אני רואה אותך מתהפק היהודי , וכבר שב דבורך רוח אחר שהיה שמן :

(כט) אמר החבר . בין רוח בין שמן , הרחב לי לבך עד שאפרש אותו :

ג"א (ה) נב"א הנינה , נכרטי' לינו . (ו) כחוס . ונכרטי' כה .

(ב) אמר הכוזרי . אמור כזה שתמצה .

(ג) אמר החבר בדין הענין הטבעי נתחייב לקחת המון והגדול והתולדה וכתותם וכל תנאיהם, והתיחד כזה הצמח ובעלי חיים, מבלעדי האדמה והאבנים והמוצאים [לדעתו, והמוצקים] והיסודות :

(ד) אמר הכוזרי זה כלל שצריך לפרוט אותו, אבל אמת הוא :

(ה) אמר החבר ובענין הנפשי התיחדו בעלי חיים כלם, ונתחייבו מהם תנועות והפצים ומדות והושים נראים ונסתרים ותאוות, וזולת אלה :

(ו) אמר הכוזרי גם זה מבואר אין דרך לדחותו .

(ז) אמר החבר ובדין הענין השכלי התיחד המדבר מכל החיוב, התחייב ממנו כל תקון המדות והמעון והמדינה ושאר הנהגות ונמוסים (א) מנהיגים :

(ח) אמר הכוזרי גם זה אמת .

(ט) אמר החבר ואיוו מדרגה אתה חושב למעלה מזה ?

(י) אמר הכוזרי מעלת הרמזים הגדולים .

(יא) אמר החבר אינו רוצה לומר, אלא מעלה תפוד את בעליה פרידה עצמית, כהפך הצמח מן הדומם, והפך האדם מן הבהמה, אבל הפרידה ברב ומעט אין לה תכלית, מפני שהיא פרידה קצרות, ואינה מעלה על דרך אמת :

(יב) אמר הכוזרי אם כן אין מעלה במורגשים ויתרה על מעלת בני אדם :

(יג) אמר החבר ואם ימצא אדם שיבא באיש ולא יזק בו, ויטמא מכלי מאכל ולא ירעב, ויהיה לפניו זוהר שאין העין יכולה להסתכל בו, ולא יתלה ולא יחליש, וכאשר יגיע אל תבלית ימיו ימות לרצונו, כמי שיעלה על מטתו לישן וישן, בעת ידוע וכשעה ידועה, עם ידיעת העבר והעתיד בזה שיהיה וזה שיהיה, הלא המעלה הזאת נפרדת בעצמה ממעלת בני אדם :

(יד) אמר הכוזרי אבל המעלה הזאת אלהות מלאכותית אם היא נמצאת, וזה מדין הענין האלקי, לא מן השכלי ולא מן הנפשי ולא הטבעי :

(טו) אמר החבר. אלה קצת תארו הנביא שלנו אשר אין עליו הולק, אשר נראה על ידו להמון התחברות הדבר האלקי בהם, ושיש להם אלוה כנהיגם כרצונו, (כ) ולתת לאיש כדרכיו וכפרי מעללו וכפי עבודתם והמרותם, והגיד להם הנעלם, והודיע איך היה הרוש העולם, ויחס בני אדם קודם המבול, האיך נתחסו אל אדם, והאיך היה יחס המבול, ויחס השבטים אכזב אל שם חם ויפת בני נח, והאיך נפרדו הלשונות, ואיך שבנו והאיך צמחו המלאכות ובנין המדינות, ושני העולם מאדם וינד עתה :

(טז) אמר הכוזרי גם זה תמה אם יש אצלכם מנין ברור מברואת העולם :

(יז) אמר החבר בו אנו מונים, ואין בין שני היהודים מחלוקת

מהודו ועד כוש :

(יח) אמר הכוזרי וכמה אתם מונים היום ?

(יט) אמר החבר ארבע אלפים וחמש מאות, ופרטם מבואר בספר התושב שלנו מימות אדם ושת ואנוש עד נח עד שם ועבר אל אברהם יצחק ויעקב עד משה . ואלה היו לב האדם וסגולתו ולכל אחד מהם היו בנים, והשאר כקלפות אינם דומים לאבות, ולא התחבר בהם הענין האלהי, וכמה המנין לאלה האלהיים והיו יהודים ולא רבים, עד

כ"א (א) מנכניס . (ב) בניה מלית כלנו . מולדת עד מעליות, אינם .

שהוליד יעקב אבינו שנים עשר שבטים כלא ראויים לענין האלהי, ושנה האלהות בקהל רב, וברם היה המנין, ואנחנו קבלנו מנין שני הקדמונים ממשה, ונדע מה שיש במשה ועד עתה :

(מ) אמר הכוזרי . זה הפרט מרחיק המהשבה הרעה מן הלב מהכוב וההסכמה, כי דבר כזה אי אפשר שיסכימו אליו נשדה מכלו שיתבלבלו ויגלו סוד הסכמות, או ידעו דברו מי שירצה לברר אצלם דבר כזה, כל שכן המונים רבים, והמנין קרוב, אין הכוב והשקר יכול להכנס עליו. (מט) אמר החבר¹ אבל אברהם אבינו היה עצמו בדור הסלגה, ונשאר הוא וקרוביו בלשון עבר אבי אביו, ולזה נקרא עברי . ובא משה אחריו לארבע מאות שנה, והעולם מלא מהכמת שמים וארץ, ובא אל פרעה וחכמי מצרים, וחכמי בני ישראל חוקרים עליו על אשר לא האמינו לו אמונה שלימה כי הכורא מדבר עם אדם, עד שהשמיים דבריו בנישרת הדברים, וכן² היו עמו עמו, ולא מסכלותם אבל מהכמת, מיראתם תחבולות³ החכמות השמיטיות בעבור הכוכבים, וזולתם, מאשר לא יעמדו למחקר, מפני שהם כמו דבר המזויף, והענין האלהי כזהב המזוקק הולך ומוסיף, וואיך יעלה בדעת שידומה אצלם כי הלשונות אשר היו לפניהם חמש מאות שנה היו לשון עבר לבדה ונפלה בבבל בימי סלג . ויחס אומה כך וכך אל⁴ שם [ג'א יפת], ואומה כך וכך אל⁴ שם [ג'א שם], וארצות כך, היתכן לאדם הזום לאמת אצלינו כזב ביהם אומות מפורסמות ובדבריהם ובלשונותם, ויהיה הדבר פחות מהמש מאות שנה ?

(נ) אמר הכוזרי זה לא יתכן, ואיך יתכן זה, ואנחנו מוצאים החכמות בכתבי ידי מתכריהם מהמש מאות שנה, ודבר (א) כי שהיה המש מאות שנה לא יעבור הכוב על הגלות, כמו היהים והלשונות והבתיבות : (נא) אמר החבר והיאך לא היו הולקים על משה בנה שאמר, והיו עמו תובעים אותו, כל שכן זולתם !

(נג) אמר הכוזרי, אלה דברים מקובלים הוקים ומיוסדים . (נד) אמר החבר⁵ האתה רואה שהלשונות קדומות אין להם תחלה : (נז) אמר הכוזרי אבל הם הרשות מוסכם עליהם, מורה על זה הבורם מן השמות והפעלים והמלות, והם מן האותיות הלקוחות מסוצאי הדבור .

(נה) אמר החבר, הראית בודה לשון מלכו, או שמעת עליו ?

ג'א א) ג'א, הכיזה, מי' הינו .

¹ סו וכו'. כמו שהכתי יבדל לא האינו מראש, כן לא נהנו אמן לדבריו כל בני ישראל² שהכמות. ואין שנתו סה להכמת סהכונה (אסטראלוגיה). אלא לכהויס נכוכים וכוזרי סהויס (אסטראלוגיה), אשר נחשטה סהאונה סכנלית כזאת או ככל סלגן . ³ ואיך. אם לא מהנדרו הדברים אללס ונהאמה סענין כזר ססג, כד סלין עוד מקוס לסק כסס : ⁴ כן סיא סגרסל כדסוס ווינליל סת סליד . וק סוא כסאר כזלסוס . ⁵ כהסס כואס וכו'. לל סכסור איה וקדסה כננך ססס כל כלסוס קדומת סנה ואין לק תחלה ?

(ט) אמר הכוזרי. לא ראיתי ולא שמעתי. ואין ספק (א) שהגיעו אליה בדור מהדורות, ולא היתה קודם לשון, שהסכימו עליה, מהסכמת עם מבלתי עם, על לשון מבלתי לשון.

(ז) אמר החבר. השמעת על אומה שחולקת בשבוע הידוע, שהתחלתו כיום ראשון והשלמתו בשבת, היתכן שיצונו בזה אנשי¹ הציון עם אנשי יי המערב מבלי התהלה, והקהל, והסכמה?

(ח) אמר הכוזרי. לא יתכן זה אלא בהסכמה מן הכל וזה רחוק, או שיהיו המדברים כלם בני אדם או בני נח או זולתם, ויהיה השבוע אצלם מקובל מאביהם.

(ט) אמר החבר. זה רציתי לשמוע. וכן מנין העשרה הסכים כל אדם עליו, במזרח ובמערב, אי זה שבע יבוא לעמוד בעשרה, אלא שהוא מקובל כמתהול בו:

(ס) אמר הכוזרי. ואיך לא יפגום² עליך אמונתך זאת, מה שאומרים על אנשי הדור, כי יש מקומות אצלם ובנינים וברור אצלם, כי יש להם מאות אלפי שנה:

(כא) אמר הרב. היה זה מפגים על אמונתי, אלו נמצא זה באמונה טוחקת, או בספר שמוסכמים עליו הכל, מבלי מחלוקת במנין ידוע. ולא ימצא זה, אך הם אומה מופקרת ואין אצלם דבר ברור, והם מכעיסים את אנשי התורות בכמו אלה הדברים, כאשר הם מכעיסים אותם בעלמיהם ואיליהם והחבולותם, ואומרים: כי הם כועילים להם. ובזוים למי שאומר כי יש אצלו ספר מאת האלהים, וחברו בזה ספרים מעטים, חברים יהודים סבני אדם, נפתה בהם מי שדעתו קלה, בקצת³ ספרי ההוברים שכותבים בהם מניני (ב) עשרת אלפי שנים, או כמו ספרי⁴ העבודה הנבטית שזוכרים שם שמות⁵ ינבושאר וצג'רית ורו'אני. ואמרו כי הם קודם אדם, ושינבושאר היה רבו של אדם הראשון, והרומח לוח:

ג'א (ה) כהיה. ונשטט שכניע חליה. (ז) עשרות.

¹ אין. לו הין. כן כנו הערבים וכפרכים את הרך-כיעים (היגה). והיא טוף כיבוב למורה השמש לדעת הקדמונים ומשם הכנו כרלכונים ההלח כיום. לוי המערב. ההלארי, והק'הלארי, אשר למערב הרך ספרד ופארטוגאל, ומשם התהילו להכוב לורך המדינות. ורלה להלאה מהאמר שני והבין. ² יפגום, מלבן תלמוד נהן טעם לפגם (ע"ז ס) לטון הסרון והסחה, ר"ל אך לא יעידרו אנשי הדור פגם וספק בלמונתך. ³ ספרי הסוגרים. מלבן כהכוב כוזרי שמוס (ישעים מז יב) והורלהס הויס כוככיס. ורלה כנלור שס. ⁴ הם ספרי חעדהל שככהנו כשפת הדור הקדומה (כאנסקריט). והס עוד עד היום חחה ידי כנרלמעיס, כהוב כהס כדר ענידת לנל כשמיס כמות האולות וכששעסח על כהרן וכשיתת השלכמאלות. ונהששטה הלמונה הזלה אלל רוב אנשי המואח וק'הלס: כשס כלניער. והרמנ'ס ק'הס כח הלאכה, כפרק כז מח'ג. ⁵ ינבושאר וכו'. הסוכנים אשר לא ידעו את השמות הלה, שכבו את המלות ולבן לין להס שחר. זכנו כפק כיון המהנר סס לזכרי המיט'הלאגיע של הכודיס. אשר המרו טי אלילס הגדול כרלמא (Brama) הוליד את כונא-ינכו-מאלו.

(כג) אמר הכוזרי. אמור כי טענתי עליך באומה המופקרת, ובעם שאינם מסבירים על דעת אחת, והיטבת התשובה בזה, ומה האמר בפילוסופים, והם כאשר הם מן הנחקר והדקדוק, והסכימו על (א) הנצחות והקדמות לעולם, ואין זה (ב) עשרת אלפים ולא אלפי אלפים, אלא דבר שאין לו תחלה (ג) ותכלית? :

(כד) אמר ההבר. הפילוסופים אין להאשים אותם, מפני שהם עם שלא נהלו הכמה ולא חורה, מפני שהם יוגים, ויון מבני יפת השוכנים בצפון, והחכמה שהוא ירושה מאדם, והיא הכמה המוחזקת בכה אלהי איננה כי אם בורע שם, שהוא סגולת נח, לא פסקה החכמה ולא תפסוק מן הסגולה ההיא מאדם, ולא היתה החכמה בין אלא מעת שגברו וגינתקה החכמה אליהם כפרס, ואל כרם מכשדים, וקמו בהם הפילוסופים המפורסמים בימים ההם לא קודם לכן ולא לאחר מכן, ומעת ששבה המלכות לרומיים לא קם בהם פילוסוף מפורסם עד עתה :

(כה) אמר הכוזרי. וכי זה מחייב שלא נאמין לארסטו בהכמתו?

(כז) אמר החבר כן, מפני שהטריח את שכלו ומחשבתו בעבור שלא היתה בידו קבלה ממי שיאמין בהגדתו, והשב בתחלה העולם (ד) וכופו, והיה קשה על מחשבתו לצייר התחלה, כאשר היה קשה גם כן הקדמות, אך הבריע הקשותיו הנוטים אל הקדמות במחשבתו המופשטת, ולא ראה לשאול על מנין שני מי שהיה לפניו, והאיך נתיחסו בני אדם. ¹ ואלו היה הפילוסוף באומה שינחל מקובלות ומפורסמות שאינו יכול לדהות אותם, היה (ה) מתעסק בהקשותיו ומנסיון להחזיק החדוש עם קשיו, כאשר החזיק הקדמות אשר הוא יותר קשה לקבל :

(כח) אמר הכוזרי. וכי יש במופת הכרעה תפשט בישראל?

(כז) אמר החבר. ומאין לנו מופת בשאלה הזאת? חלילה לאל שתבא התורה במוה שידחה ראייה או מופת, אך תבא התורה בנפלאות ושנות המנהגים לבריאת דברים או להפך דבר אל דבר אחר, לתורות על חכמת בורא העולם ויכלתו לעשות מה שהפין בעת שיהפין, ושאלת החדוש והקדמות עמוקות, וראיות שתי הטענות (ו) גם כן שוות, עד שתבריע החדוש הקבלה מאדם ועד נח וטימה בנבואה אשר היא מאין ספק יותר נאמנת מן ההקשה. ואם היה מצטרך בעל התורה להאמין ודארות (ז) בהילולי בחובר קדמון ועולמים רבים קודם העולם, ² לא היה

נ"א (ח) הקדמות. ונמשט כנלמות וסקדמות. (ב) עכמות. (ג) כנ"א מלת ותכלית חיינו. (ד) עד כופו. ונמשט וכופו. (ה) מתחוק. (ו) כנ"א מלת גם כן חיינו. (ז) כנ"א מלת כיוולי חיינו.

ובס אלהו. כהרהר אלהי לו להדהרובתי. ויתר סגווי קרחת כנלי הסודים וכנסים כנלים אשר הוכנים לנחלתם השולם, כעולם לאלפו חלום! בלא הם כהונים כספר חונתם חעד א (Veda) וככל ספרי החיטתלחגון.

¹ כנללות חמרות הוכחה: ואלו היו הפילוסופים. כנלון חיים. ² כנללות החלוקות נוסף ילת סוד אלהי השולם.

בזה פגם באמונתו, כי הוא מאמין כי העולם הזה הוא הרש מוכן ידוע, ותחלת האדם אשר היו בו אדם והוה :

(כח) אמר הכוזרי. די לי באלה (א) הטענות המססיקות בשער הזה זאם תארך הברתי עמך, אמריהך להראות לי הטענות המססיקות. אבל שוב אל¹ גלגול דבריך, והאיך תתחוק בנפשכם הדבר הגדול הזה שיהיה לבורא-הגופות והרוחות והנשמות והשכלים והמלאכים, אשר נתעלה והתקדש והתגדל מהשגת השכלים, כל שכן מההושיו-חבור עם הבריאה הזאת (ב) הנבזה המגונה בחמרה, ואם היא נפלאה בצורתה, כי בקטן שברטשים מפליאת רכמתו מה שאין הדעת משגת אותו.

(כט) אמר החבר. בדברך זה לא (ג) הוצרכתי בדברים רבים להשיבך. האתה מיחס זאת החכמה הנמצאת בבריאת הנמלה דרך משל אל גלגל או אל כוכב או (ד) לזולתו, מכלתי הבורא היכול המשער אשר נתן לכל דבר חקו, מאין תוספת והסרון? :

(ע) אמר הכוזרי. וזהו המיחס אל פעל הטבע :

(עא) אמר החבר. ומה הוא הטבע? :

(עב) אמר הכוזרי. הוא כח כהכרות על מה ששמענו בהכמות, ואין אנו יודעים מה הוא, אבל התכמים יודעים אותו בלי ספק.

(עג) אמר החבר אבל וייעתם בו כידיעתנו², גדר אותו הפילוסוף, כי הוא ההתחלה והסבה, אשר בה ינוח וינוע הדבר אשר הוא בו בעצם ולא במקרה :

(עד) אמר הכוזרי. כאלו הוא אומר : כי הדבר אשר ינוע מעצמו וינוח מעצמו יש לו סבה מה, בה ינוח וינוע. והסבה ההיא היא הטבע.

(עה) אמר החבר. זה הוא שרציתי לומר עם דייקות רב ודקדוק והפרש בין מה שיפעל במקרה (ה) ממה שיפעל בטבע, והדברים מבהילים השומעים, אבל העולה מידיעתך בטבע זה הוא.

(עו) אמר הכוזרי. אם כן אני רואה שהתעונו³ בשמות האלה (ו) ושמונו משתתפים עם הבורא, באמרנו הטבע חכם פועל (ז) ואפשר בורא על שגם דבריהם :

(עז) אמר החבר כן היא, אבל יש ליסודות ולשמש ה'ירח ולכוכבים פעלים על דרך ההמום והקיור וההרטבה והיושב ותתלויים בהם, סבלי שנייחם להם חכמה רק עבודה, אבל הציור והשיעור וההזרעה וכל אשר יש בו חכמה לכונה לא יתיחס כי אם לחכם (ח) יכול משער, זמי שקדא אלה שמתקנין החומר בחמום ובקרור טבע, לא יזיק כשמתחיק מהם החכמה, כאשר ירחיק מהאיש והאישה יצירת הולד

ג'א (א) הדברים המססיקים. (ב) הנמזה. (ג) הליכתי אל דברים, ונשמת הולכתי בדברים. (ד) לזולתם. (ה) וכן מס. (ו) ונשמתו משהתחיים, ואפשר לתקן ונשמתו משהתחיים. (ז) שנכל לומר. ונשמתו ואפשר. (ח) יכול המשער.

¹ ר"ל אל ראש דבריך, אשר ממנו והגלגל ויכוהו. ² גדר אהבו. בלח אהבו. אשר ע"י נודע ענמות הדבר. (דעטיניתיך) ³ כהולאות אהרות שההשטי.

ברתהכרם, אך הם עוזרים לתומר (א) המקבל צורת האדם והצורה מאת המצייר ההכס, ואל יהיה רהוק בעיניך הראות רשמי עיניים אלקיים נכבדים בעולם הזה התהתון, כשיהיו ההומרים ההם נכונים לקבל אותם. והיו שורש האמונה, ושורש המרי.

(ב) אמר הכוזרי. ואיך יהיה שורש האמונה הוא שורש המרי?
 (ג) אמר החבר כן, כי הדברים אשר יכוננו לקבל הרשמים ההם האלקיים אינם ביכולת אדם, ולא יוכלו לשער כמותם ואיכותם, ואם ידעו עצמם לא ידעו זמניהם, אך היותם והבורם והזמן להם צריך בזה אל ידיעה שלימה מפורשת תכלית הביאור מאת האלקים, ומי שהגיעו הדבר הזה וקיים אותו על גבוליו ותנאיו בלב שלם הוא המאמין, ומי שהשתדל לתקן הדברים לקבל הענין שהוא במחקר וסברות והקשות ממה שימצא בספרי החזוים והורדות הרוחניות ועשית הצלמים¹ והמלסמאות הוא הממרה, כי הוא מקריב הקרבנות ומקמיר הקטורת מהקשה וסברא, ואיננו יודע אמתת מה שראוי, וכמה ואיך ובאיזה מקום ובאיזה עת ומי מבני אדם, ואיך ראוי להתעסק בענין שהוא ועיניו רבים ספורם יארך, (ב) ככסיל אשר נכנס באוצר רופא מפורסם כי רפואותיו מועילות, והרופא איננו כן, ובני אדם הן מכוונים אל האוצר שהוא לבקש התועלת, והכסיל ההוא היה נותן מן הכלים ההם, והוא לא היה מכיר הרפואות, ולא כמה ראוי להשקות מכל רפואה ורפואה לכל איש ואיש, והמית אנשים רבים ברפואות ההם אשר היו מועילות להם. ואם יודמן שיקבל תועלת אהר מהם בכלים מן הכלים ההם, יטו בני אדם אליו, ויאמרו: כי² אותו הוא המועיל, עד אשר יראו לזולתו תועלת במקרה יטו גם כן אליו, והא ידעו כי המועיל בעצמותו אמנם הוא יצת הרופא ההוא ההכס אשר הכר הרפואות ההם, והיה משיער אותם כראוי, והיה מצוה התולה שיומן מה שצריך לרפואה כמאכל ומשקה תנועה ומנוחה ושינה וקיצה ואויר ומשגל וזולתם. ועל הדרך הזה היו בני אדם קודם משה-זולתי מעט מוצר-נפתים בנימוסי הכוכבים והטבעים, ונעתקים מנימוס אל נימוס ומאלוה אל אלוה. ואפשר שמהזיקים ברבים מהם, ושוכחים מנהיגם ומנהלם ומשימם סבה לתועלת, והם בעצמם סבה לנזקים כפי ההכנה והזיכון, אבל המועיל בעצמו הוא הענין האלקי, והמויק בעצמו הוא העדרו.

(ד) אמר הכוזרי. נשוב אל עינינו והודיעני³ איך קמה תורתכם, ואיך פשטה ונראתה, ואיך נתרברו הדעות, אתרי אשר היו חלוקות. ובכמה שנים נתיסדה האמונה ובכנתה, עד שנתחזקה ונשלטה, כי

ג'א (ה) לקבל. (ז) ויחכו.

¹ טלכמאות. כוא טלכמאהע הנודע בהגלי סקדמוניס לקהת סתיכת מהכת או לוח קטן אשר הרוכס בו סמונות ונורות ידועות, ויתלדו על נאחר סהולס או סאוד ואל יקרכו סכון (אמולעטע). ² ג'א ליכא מלת אהו. וכן סנכון. ³ ג'א והודיעני. וכן סנכון.

התחלות הרתות מבנו ספק לא תהינה כי אם (א) ביהודים שמתגברים לעוור. הדבר אישר יוצא האלקים להראותו, והם הולכים ורכים ונעורים בעצמם, או שיקום להם מלך עוור ויכריח החמון על הדבה שהוא :

(ב) אמר החבר. לא יקום ויגדל על הדרך הזה אלא הנימוסים השכליים, אשר התחלתם מן האדם, ובאשר יגמר ועוור, יאמר כי הוא נעור מן הבורא ומלוכד והדומה לזה, אבל הנימוס אשר התחלתו מהבורא הוא קם פתאום (ב) ואמר בו היה ויהי, כברואת העולם :

(ג) אמר הנזיר. הבהלת אותנו בדברך החבר !

(ד) אמר החבר. אבל הענין מבהיל יותר, כי היו בני ישראל משועבדים במצרים שש מאות אלף רגלי מבן עשרים שנה ומעלה, מתיחסים אל שנים עשר שבטים, לא כמלש מהם איש ולא ברח אל ארץ אחרת ולא נכנסם ביניהם גברי, מייחזים המועד אשר יעד בו אל אבותם-אברהם יצחק ויעקב ושינהולם אח ארץ כנען, וארץ כנען היתה בעת ההיא בידי שבע אומות בתכלית ההצלחה (ג) והחוקה, ובני ישראל בתכלית הדלות והעניו ביד פרעה הורג את בניהם שלא ירבו, ושלה משה ואהרן עם חולשתם ועמדו כנגד פרעה עם חזקתו, באותות ובמופתים (ד) ובשנוי המנהגים, ולא יכול להסתר מהם ולא לצוות עליהם ברע ולא למנוע עצמו מועשר מכות אשר הלן במצרים במימיהם ובארצם ובאורים (ה) ובעמיתיהם ובכהמתם וכגוסם ובנפשותם, שמת מהם ברגע אחד בחצות לילה כל בכור בבתיהם, ואין בית אשר אין שם מת זולתי בתי בני ישראל, וכל המכות האלה היו באות באותה זכהתראה ובמועד¹ ומסתלקות, כדי שיתברר כי הם בכונה מאת אלוה הפין, עושה הפנו בעת שחפוף, לא מצד הטבע ולא מצד הכוכבים ולא מצד כשפים ולא במקרה, ואחר יצאו בני ישראל-בדבר השם-בלילה התוא בעת שמתו בכוריהם-מעבדות פרעה, והלכו דרך ים סוף ומנהלם עמוד הענין ועמוד איש הולכים לפניו ומנהיגים אותם ונגידיהם וכהניהם. שני הזקנים האלקיים משה ואהרן היו בעת שנתנבאו בני שמונים שנה ויותר, ועד העת ההוא לא היה להם מצות כ"א מעט מורשה מן היהודים ההם מאדם ועד נח, ולא בטלם משה, אבל הוסיף עליהם. ואחר כן דרף אהריהם (ו) פרעה ולא נעטרנו אל כלי מלחמה ולא היו העם מלומדי מלחמה, ובקע (ז) עליהם את הים ועברו בתוכו, וטבע בו פרעה וחילו והשליכם הים מתים לעיני בני ישראל וידוע : (ד) אמת הנזיר. זהו הענין האלקי באמת, ומה שנתלה בו מן המצות דאז לקבלו, כי אין נכנס בלב (ה) מאמתו ספק לא מכשפים ולא מתחבולה ולא מדמיון, ואלו נדמה להם המכות והבקע הים ועברם

כ"א (ה) ליהודים. (ב) יאמר לו. (ג) הכוז והחוקה וסבלתה. ונמצא מלות סבלתה וכתוקה. (ד) עם שניו. (ה) וכמתה. (ו) והלן. (ז) להם. (ח) מהמתו.

¹ ומסתלקות. ר"ל יסדו ע"י משה בעת שהחלל אל לך, וזה ללוח ססתלתה ביחס על פי ד'.

בתוכו לא ידומה להם הצלתם מן העבדות, ומצת מעבדותיהם וקצת שללם והשאר ממונם אצלם, וזה עקשות מאפיקורסים *
 (כ) אמר החבר. ואחרי זה, יותר מזה, שעמדו במדבר ארבעים שנה, טקום אין זרע. והוריד להם לחם נכרא יום יום מלבד השבת, אבלתו ארבעים שנה:

(טו) אמר הכוזרי. גם אלה אין בהם נדחה מה שמתמיד ארבעים שנה לשש מאות אלף איש והנלוים אליהם, ירד ששה ימים ונסתלק יום השבת. אם כן חובה לקבל השבת מפני שהיה (א) הענין האלמי נדבק בו (פו) אמר החבר. השבת מוודר עליו מזה ומבריאת העולם בששת ימי

בראשית, ומזה שאני עתיד לזכרו, והוא, שהעם עם מה שהאמינו במה שבא (ב) משה, אחר המופתים האלה נשאר בנפשותם ספק; אך ידבר האלהים עם האדם, כדי שלא תזיה התחלת התורה מעצת והמחשבה מהמת אדם, ואחר יחברוהו עור ואומין מצאת האלקים,

כפני שהיה רחוק הרבור בעיניהם מוולת אדם, בעבור שהדבור גשמי, ורצה ה' להסיר הספק הזה מלבותם, וצוה אותם להתקדש הקדושה הצפונה והגלויה, ושם הדבר הנחוץ בה פרישות מן הנשים והזמון לישמוע דברי אלקים, והתקדש העם ונודמן למדרגת הנבואה (ג) ולשמוע

דברי האלקים פנים בפנים, והיה זה אחר שלשה ימים בתקדמות אמת גדולות מקולות וברקים ורעמים ואש שסבבה את הר סיני, ונשארה האיש ההוא ארבעים יום, רואין אותו הנס ורואין את משה בא בתוכה ויוצא ממנה, ושמע העם דבור צח בעשרת הדברים הם: אמות

(ד) התורה ושרשיה, אחר מהן מצות שבת, וכבר קדמה מצותי עם הורדת המן, ואלה עשרת הדברים לא קבלם ההמון מאנשים יחידים ולא מנביא, כי אם מאת האלקים נתנו, אבל לא היה בהם כה כמושה לראות הדבר הגדול ההוא. והאמינו העם מן היום ההוא כי

משה מדובר בו בדבור התחלתו מאת הבורא, לא קדמה למשה בו מחשבה ולא עצת, שלא תהיה הנבואה כאשר חשבו הפילוסופים מנפש יודככו מחשבותיה, ותדבק בשכל הפועל הנקרא רוח הקודש, או בגבריאל ויעזרוהו וישבלוהו, ואפשר שיהדמה לו בעת ההוא בהלום

או בין שינה וקיצה באיש מדבר עמו ושימוע דבריו בנפשו, לא באזניו, ובמחשבתו לא בעיניו, ואז יאמר כי הבורא דבר בו. (ה) יסרו אלה הסברות במעמד הגדול ההוא, ומה שנלות אל

הדבור האלקי שחקק עשרת הדברות האלה בשני לוחות אבנים יקרות, ונתן אותם אל משה וראו אותם מכתב (ו) אלקים כאשר שמעו אותם דבור אלקי, ועשה להם משה במצות האלקים ארון והקים עליו המישכן

ב"א (ה) כמעין. (ב) כו. (ג) אף לכמע. (ד) הזכות וכשרון. (ה) וכו. (ו) חמת.

* חמת. ר"ל יסודות הזוהר, שכל מצות התורה כלולה בעשרת הדברים לפי דעת רבים מהחכמי עמנו. ויסוד כוללת, לחמת' זה כמו בתלמוד, חמת למקראי.

הידוע, ונשאר זה בין בני ישראל כל ימי הנבואה כהשע נאות שנה.
 עד שטרו העם ונגזו הארון וגבר עליהם נכוכדנצר והגלם :
 (פ) אמר הכוזרי. מי שישומע דבריכם כי האלקים דבר עם המוניכם
 וכתב להם לחות וזולת זה, הדין עמו שייחס עליכם דעת ההגשמה.
 וגם אתם אין להאשימכם כי אין טרדה למעמדות הגלויים הגדולים
 האלה, ויש לדון אתכם לזכות בהשלכת ההקשה והענין השכלי.
 (פ) אמר החבר. הלילה לאל מן השקר, ושיבא בתורה מה שהשכל
 כדריק אותו וישימנו שקר. ותהלת עשרת הדברים הוא הצווי שנאמין
 באלקים. והשני האזהרה מעבוד אלקים אחרים ומעשות פסל ותמונה
 וחבנית. וכללו של דבר מהגשים, ואיך לא נרוממנו מהגשמות ואנחנו
 מרוממים קצת מברואותיו מהגשמות, כגשש המדברת אשר היא האדם
 באמת, כי אשר ידבר עמנו משה ויטביל וינהיג איננו לשוננו ולא
 לבו ולא נוחו, אך אלה כלים למשה. ומשה נפש מדברת מכתב איננה
 נגבלת במקום, ולא יצר כמנה מקום ולא תצר היא טהכלל בה
 צורות כל הברואים, ואנחנו מתארים אותה בתארוך מלאכותיים רוהניים,
 כל שכן בורא הכל ית'. אמנם הדין עלינו שלא נדחה מה שקבלנו
 מן המעמד ההוא, ונאמר שאין אנחנו יודעים איך נגשש הענין עד
 ששב דבור, וקרע את אזנינו, ולא מה שברא לו יתברך כמה שלא
 היה נמצא. (א) וכל מה שהעביר לו מן הנמצאים, כי לא יחזר לו
 יכולת. כאשר נאמר כי הוא יתברך ברא את הלודות וכתב אותם
 כתב הרות, כאשר ברא את (ב) השמים במאמרו בלבד, ורצה יתברך
 (ג) ונגשש על השיעור אשר חפין ועל המתכונת אשר הפין, ונהרת
 בהם הכתב בעשרת הדברים. כאשר נאמר כי קרע את הים ושמהו להומות
 עומדות מימין העם ומשמאלם, ² ומסלות מסודרות ורהבות וארץ ישרה
 ילכו בה מבלי טורח ולא עיבוב. וכן הקריעה והבנין והתקון מיוחס
 אליו יתברך, לא נצטרך בו אל כלי ולא אל סבות אמצעייות,
 כאשר יצטרך בפועל הברואים, כי המים עמדו במאמרו ונצטיירו
 בהפצו. וכן יצטייר האויר המגיע אל אוזן הנביא בצורות האותיות
 שהם מורות על הענינים שהוא חפין להשמיעם אל הנביא או אל הרמון :
 (ז) אמר הכוזרי. זאת הטענה מספקת.

(ח) אמר החבר. ואינני גוזר שהיה הענין על הדרך הזה, ואולי הוא
 על הדרך יותר עמוק ממה שיעלה (ד) ממהשבה, אך העולה מזה
 האמת: מי יראה המעמדות האלה. כי הענין ההוא מאת הכורא מבלי
² סצוץ, מפני שהם דומות לבריאה (ה) הראשונה והיצירה, ותאמין הנפש
 בתורה הנתנת בהם עם האמונה כי העולם הדש וכי ה' בראו כמו
 שאהם רואים שברא הלוחות והמן וזולתו, ויסורו מלב המאמין כפקות
 הפילוסופים ובעלי הקדמות :

ז"א (ה) ולא. ונמשך וכל. (ב) וכסוככים. (ג) ונגשמות כלוחות.
 (ד) כמהשבה. (ה) וסיערה כלהשבה.

² רמז לדברת הו"ל שהיה נקדע ל"ב קריעה, ובין מכלות רבות. ² מנוט. דבר חלוצי.

(ג) אמר הכוזרי הזורח החבר שלא תהא בספור שבתי עמך, ותעווב מה שנתפרסם ושנודע ממרים עם אלה המעמידות, כי שמעתי בתוך זה עשו עגל ועבדוהו מבלתי האלקים.

(ג) אמר החבר חסא שהגדילוהו עליהם לגדלתם, והגדול מי שחמאיו ספורים.

(ד) אמר הכוזרי וזה מנמותך² ועזרך לעמך. ואי זה עון גדול כזה, ואי זו מעלה תשאר אחר זה?

(ג) אמר החבר הרפה לי מעט, עד שאבאר³ אצלך גדולת העם, ודי לי לעד שהשם בחרם לעם ולאומה מבין אומות העולם, וחול הענין האלקי על המונם, עד שהגיעו כלם אל מעלת הדבור, ועבר הענין אל נשיהם והיו כהם נביאות, אחר שלא היה חל הענין האלקי כי אם ביחידים מבני אדם אחר אדם הראשון, כי אדם היה שלם מבלתי תנאי, כי אין מענה בשלמות מעשה מעושה חכם יכול, מחומר בחרו לצורה אשר חפץ בה, ולא מנע מונע ממנו שכבת זרע האב, ולא מרם האם ולא מהמוזנות וההנהגה בשני הגדול והדנקות, והתחלפות האויר והמים והארץ, כי יצרו כמגיע להכלית ימי הבחירות, השלם ביצירותיו וכמדומות, והוא אשר⁴ קבל הנפש על תומה; והשכל על תכלית מה שביכולת האנושי, והכח האלקי אתר השכל רוצה לומר המעלה אשר בה ידבק באלקים וברוחניים, וידע האמתות מבלי לסוד אבל במחשבה קלה וכבר נקרא אצלינו בן אלקים וכל הדומים לו מזרעו בני אלקים, והגדיל בנים רבים, ולא היה מהם ראוי להיות במקום אדם אלא הכל, בני הוא היה דומה לו. וכאשר הדינו קין אחיו מפני קנאתו בו על המעלה הזאת, נתן לו רחמי שם, והיה דומה לאדם והיה סגולה ולב, וזוהלתו כקליפה, וסגולת שם אנושי. וכן הגיע הענין עד נח ביחידים מין כלם דומים לאדם נקראים בני אלקים, שלמים (ג) בבריאתם ובמדתם ובאריכות הימים והחכמות ויכולת, ובימיהם אנו סונים מאדם ועד נח, ונגן מנת ועד אברהם, ואפשר שהיה מהם מי שלא דבק בו הענין האלקי בתרה.

ג"א (ה) נכריאותם ונמדותם.

¹ ובגדול וכי. ר"ל תך הסתי לאש גדול כסודות, אכל הסתי לים כמתי
 אן סגולתו למו. והמס למשל סקדמוני: לאש שטותיו מתיית.
² ועמך. ק כוה בדאום ווינעליא. וכסול' כאלתרוות כנוס' ועמך. וכסון
 כס' ווינעליא. ³ אלקי. ק כספחא בדאום כאלאווער. אולס כדסוכיס כאלהיס
 כספחא, נך' וק כסון. ⁴ קבל כנס. לשני כספרס אולר נחמד. סכס נקרה
 מוסעס, קל' וינע וסרס לכאר כדחוקיס שוסס. וק כחכס ר' גדל'ס כרעלכס
 נמשך אחרי גרסס, קל' וקל כל כדחוקיס שכלולס וכסיה חתתו. אולס
 כספחא כאלמיית. קל' כאלר כדסוס ווינעליא, וכר כל כדחוקיס. כל'
 ככריאותס ונמדותס. לך סו' כסווס כנסס, כסוס ססו. אולס ככריאותס
 רע: ככרל' על' אולס כסרס מסוק וסו, ונמדתס. ר"ל כסו' גכס קוסס
 ולס. כו' אחר כסוס ססו שלמיס ככריאותס ר"ל כסו כריאותס (ג'סוק)
 ונמדותס, ר"ל כדחוקיסס (דסעק) כעלי מדוס סונת.

זה אל האלקים כאשר אנתנו עושים היום במקומות המכובדות אצלינו, עד שאנו מתברכים בהם ובעפרם ובאבניהם, ומהם מי שמיחם אותו אל דחניות כוכב מן הכוכבים, או חיל מן החיילים או מערכת מול זולת זה, ולא היו מסכימים ההמן על התורה אחת אלא בצורה מורגשת שמכונים אליה, והיו בני ישראל מצפים למה שייעד אותם משה שיוריד להם ענין מאת האלקים שיראו אותו הקבילהו, כאשר היו מקבילים עמוד הענין ועמוד האש בצאתם ממצרים אשר היו מביטים אליו ומקבילים ומגדלים אותו ומסתחווים נכחו לאלקים, וכן היו מקבילים עמוד הענין אשר היה יורד על משה בדבר אתי האלקים והיו עומדים בני ישראל (א) ומסתחווים נכחו לאלקים, וכאשר שמעו העם דברי עשרת הדברים ועלה משה אם יורד לתוריד להם הלהות כתובים, ולעשות להם ארון להות להם דבר נראה שיכוננו נגדו שבו יהיה הכרת לה', והבריאה (ב) הרבנית ר"ל הלהות זולת מה שדבק בארון מהענין והכבוד ומה שנראה בעבורו מהמופתים, ונשארו העם מצפים לרדת משה, והם על עיניהם לא שנו תארם וערכם ובגדיהם אשר עמדו בהם יום מעמד הר סיני, אך נשארו בתכונתם ממתנים למשה (ג) ובושש מהם ארבעים יום, והוא לא לקח צידה ולא נסרד מהם אלא על מנת שישוב ליומו, אז גברה המחשבה הרעה אל קצת ההמון ההוא הגדול והתחילו (ד) המון העם להחלק מחלוקת, ומרגישים העצות והמחשבות, עד (ה) שנעצרו מהם אנשים לבקש נענד מורגש, יכוננו נגדו כשאר האומות, מבלי שיכתשו באלקות מוציאם ממצרים, אבל שיהיה מונח להם להקביל אליו כשיספור נפלאות אלקיהם. כאשר עשו הפלשתים בארון שאמרו כי האלקים שם, וכאשר אנהנו עושים בשמים וככל דבר שאנו יודעים שתנועתו אמנם היא בחפץ האלקים מבלי מקרה ולא רצון אדם ולא טבע. והמאתם היתה בציוור אשר נאסר עליהם, ושיחשו ענין אלקי על מה שעשו בידם ורצונם מבלי מצות האלקים, ויש להם התנצלות במה שקדם מהמחלוקת ביניהם, ולא הגיעו עובדיו אל שלשת אלפי איש מכלל שיש מאות אלף שהיו, אבל התנצלות הגדולים שסיעו בעשותו, היה בעבור שיראה המטרה מהאמין, כדי להתרגל המטרה העובר אותו, ונחשב להם לעון מפני שהוציאו המרי מן הכח הצפון אל גבול המעשה, ולא היה העון (ו) ההוא יציאה מכלל עבודת מוציאם ממצרים, אך היה מרי לקצת מצותיו, כי הוא יתברך הזהיר מן ה צ ו ר ו ת והם עשו צו ר ה, והיה להם להמתין שלא יקבעו (ז) עצמם דבר שקבילהו וימשיכו אחריה, ומזכה וקרבתנות, וזה היה מעצת מי שהיה ביניהם מן התעוים והאצטגנינים, חשבו שיהיו פעולתם הסברות קרובות מן המעשים

ג'א (ח) משתחווים, ונמנע ומסתחווים. (ב) כרנונית ונמנע כרנונית. (ג) נמנע.
 (ד) קלה. ונמנע כמון. (ט) נמנעו. ונמנע נמנעו. (ו) נמנע. ונמנע.
 (ז) למן. (ז) נמנע. ונ"א נמנע.

י עושים במים. ר"ל כי לעמים מכנים הכמני הם כקביש נשם כמני, כש
 ולתם חמני השמים (מ"א ח"ב) לשי דעת הווכח מוסר נשם כמני: על סקרי.
 וכן ויבי מורא שמים עליכם (לכות ט"א).

ומצוה מצוה (א) ותכונת הקרבנות, ואיך מקריבים אותם, ובאי זה מקום, ולאיוה צד, ואיך נשחטים, ואיך עושים בדם ונתודהם ממלאכות חלוקות, כלם בביאור מאת האלקים (ב) שלא יחסר מהם דבר קטן יחסר הכל, כמו¹ הדעות המכניעות אשר הם מתחברות מיתוסים דקים לא תשיג המחשבה לדקותם, אשר אם יארע מכשול מעט ביתוסים והם, היתה נפסדת והיה החיא, ולא היה הצמח ההוא, או דמי ההוא, או האבר ההוא-דרך משל-אלא מופסד או נעדר. וכן (ג) זכר איך תנתח הבהמה הנקרכת, ומה יעשה באבר אבר, ומה שיש לאכילה, ומה שיש לשריפה, ומי יאכל, ומי ישרוף, ומי יקריב מן הכתות אשר מצוה בהם לא (ד) יעברום, ואיך תהיה תכונת המקריבים (ה) עד שלא יהיה בהם פגם עם תכשיטיהם ומלבושיהם, וכל שכן מלבוש כהן גדול אשר נתן לו רשות לכא² אל מקום הענין האלקי, מקום השכינה והארון והתורה, ומה שנתלה בזה מן הקדושה והטהרה, ומדריגות הטהרות והקדושות והתפלות דבר שיארך ספורם, אך סומכים בו על קריאת התורה ומה שהעתיקו רבותינו, והכל מדברי אלקים עם משה. וכן תכונת המשכן כלה הראתה למשה בהר סיני, המשכן והאהל ותשולחן והמנורה והארון והצר המשכן ועמודיו (ו)³ ומכסיו וכל מלאכותיו⁴ הראו לו רוחניות, וצורתם גשמיות כאשר התנו לו, וכן הבית הגדול אשר בנה שלמה הראה לדוד צורתו רוחנית, והבית העולמי הקדוש אשר יעדנו בו, הראה לנוביא יחזקאל צורתו ותכונתו, ואין בעבודת האל סברא, ולא הקשה ולא התחככות. ואלו היה כו היה הפילוסופים מגיעים ברוב חכמתם ושכלם לכפל מה שהגיעו בני ישראל.

(ז) אמר הבוזרי בכמו זה תנוח הנפש לקבל התורה כבלי ספק ולא

ב"א (ח) איך הכונת. ונשמע ותכונת. (ב) לא. ונשמע שלא. (ג) נכר. (ד) כניא שחי מלות כללו לא יעברום אינם. (ה) כניא מלת עד אינו. (ו) ומסכיו.

¹ וסוף הפנפיות, כנמלתי הסנפיות. ² אל מקום וכו'. אל קדשי הקדשים לפני ולפנים מוב הכפורים. ³ ומכסיו. כונתו להפסוק ועשית מכסס לאהל וכו' ומכסס ערה (שמות כו יד). וגירסת כניא ומסכיו. ויזון לכבוד ועשית מסך לפתח האהל ושם לד). ⁴ כראו לו רוחניות וצורתם כגשמות. לסמן דברי הכתר נקדש שחי הקדמות. (ח) גלוי וידוע דר' הויל על הכתוב ככל אשר לאי מראה אופך (שמות כה ט) כהרשם הקב"ה למשכ נפועל ממש חננית כמשק וככלים, לממן תחיה סתמיה לנגד עיניו נפועל. כי אינו דומש שמיש לראיה. וכן כהר כהכ"ס לפי עומק פשוטו של מקרא. — (ב) נידע לכל שלפי דעת הקדמות בעלי הסוד וכן בעלי המחקר, המשק וכל כליו מכוים כנגד דבר שליו ורותי, ותכונתם הגשמי חורט נכהלט ונלמזט על ענין ודבר אלפי. וכתמונה הגשמים סוף אך כלום לרעיון ככלי השמון כליו המשק וכליו. ודעת הרמ"א כפזרו חורט העונש יגע וזרה לשוא חט הכונה וכליו השכלי ככל פרטי הדברים. — חלפת ענת החבר, כהרלו לו הרוחניות ר"ל כונה השכלית האלוהית כחננית המשק, וגם לרוחם כגשמות, לממן תהוים שימו מכרים גשמות כהכונתו.

סקפוקן שיבא נביא לעבדים משועבדים להוצים, וייעד אותם שיצאו מעבודתם בעת ההיא מבלי איחור על התכונה ההיא, ושיכנס אל ארץ כנען, והיא ביד שבע אומות, כל אהת כהם חזקה מהם, והודיע לכל שבט חלקו בהארץ קודם שיגיעו אליה, והתקיים הכל בזמן מועם במופתים נוראים, זה מאמת גדולת השולח וכבוד השלוח, וגדול מעלה אשר עליהם לבדם שולח ואלו היה אומר: כי אני שלוח ליישר כל העולם ולא היה דברו מגיע עד הציו, היה פגם בשליחתו, מפני שלא נשלמה כונת הכורא בשליחתו, והיה מונע (א) השלמת שליחתו היות ספר תורתו עברי, והיה מעמם וטורח³ ולאות רב על אומות² שבא יהודו וכורר להבינו ולעשות מה שכתוב בו, אלא אחרי מאות שנים שיקרא (ב) אליהם להשתנות (ג) עליהם בעבור נצחון, או³ שכונה (ד), או בראיות הנביא בעצמו או נביא אחר שמעיד (ה) וסוהיר על תורתו (ו) (ק) אמר החבר לא קרא משה לתורתו זולתי עמו ואנשי לשונו, וייעד אותם הכורא להזהיר על תורתו כל הימים על ידי הנביאים, ועשה כן כל ימי הרצון וזמן שהיתה השכינה ביניהם.

(ק) אמר הכורר והלא היה יותר טוב שייער הכל, והיה זה יותר נכון וראוי בחכמה!
 (ק) אמר החבר והלא היה יותר טוב שיהיו דתיים מדברים, אם כן יכבר שבת מה שקדם בהמשך זרע אדם, והאיד חל הענין האלקי באיש שהיה לב האחים וסגולת האב מקבל לאור ההוא, וזולתו נקלפה איננו מקבל אותו, עד שבאו בני יעקב כלם סגלה ולב, נבדלים מבני אדם בענינים מיוחדים אלהים, שמים אוהם כאלו הם מן אחר ועצם אחר מלאכותי, מבקשים כלם מעלות הנבואה, ורובם מגיעים אליה בעבור שהיו קרובים אליה במעשים הנרצים, והקדושה והטהרה ופגיעת הנביאים. ודע כי כל אשר יפגע נביא בעת פגועו אותו, ושמעו דבריה האלהים, מתחדש לו רוחניות, ונפרד (ו) מסוגו בזכות הנפש והשחוקקה אל המדרגות ההם, והדבקו בענוה ובטהרה, זאת תהיה אצלם הגדולה הנראית, והאור הבהיר בגמול העולם הבא, כי המבוקש ממנו איננו אלא שתשוב נפש האדם האלהית, תפרד מחושניו, והראה העולם שהוא העליון, ותהנה בראית⁵ האור המלאכותי ושמיעת הדבור האלקי, כי הנפשה היא תהיה במוהה מן המות כשיכלו כלי הגופיים, וכאשר תמצא תורה שמתעיים בחכמותיה ומעשיה אל המדריגה הזאת במקום אשר צותה, ועם הענינים אשר צותה בהם, היא מבלי ספק התורה שמוכתבת בה להשאיר הנפשות אחר כלות הגופות.

נ"א (ה) כאלמהס, וכמטו מלות השלמת שליחתו (ג) נכס. (ג) אליהם (ד) לא נראיות, ונמש, או נראיות. (ה) שמייר. (ו) ממונו.

² ולאות רב. עייפות רב. ³ טכא. מלוכה טכה. והוא שם מהו נמרזי המלוכה (Glückliche Arabien) ⁴ או שכונס. שיהיו שמים לכס. ⁵ שמים אוהם. סמניעים האלכוס שמים. את בני ישראל. האור המלאכותי. דלל אור מלאכי מעלה. והכונה שהנפש תהיה מנוה הטהרה מול הנאלי.

(ד) אמר הכוזרי אני רואה שיעודי וזלתיכם שטנים מיעודיכם.
 (ה) אמר החבר אבל הם כלם אחרי המות. ואין בחיים מהם
 כאומה, ולא דבר שיורה עליהם.

(ו) אמר הכוזרי ולא ראיתי אחד מן המאמינים ביעודים ההם שהוא
 מתאוה למהירותם, אבל אם היה ביכולתו לאתנם אלף שנים וישאר
 במסורת החיים ובעול העולם ועצבונו, היה בוחר בזה.

(ז) אמר החבר ומה האמר כמי שהוא רואה אלה המעמידים
 הגדולים המלאכותיים?

(ח) אמר הכוזרי מבלי ספק שהוא מתאוה שתתמיד נפשו על
 הפרידה מהחיים, והשאר נהנית באור ההוא, והוא (א) מה
 שמתאוה המות.

(ט) אמר החבר אבל יעודינו הרבקנו בענין האלקי בגבואה ומה
 שהוא קרוב לה, והתחברות הענין האלקי בנו בגדולה ובכבוד
 ובמופתים. ועל כן איננו אומר בתורה (ב) כי אם תעשו המצוה הזאת
 אביאכם אחרי המות אל¹ גנות והנאות, אבל הוא אומר: ואהם תהיו
 לי לעם ואני אהיה לכם לאלקים, ואנהיג אתכם, ויהיו מכם מי
 שיעבוד לפני ומי שיעלה לשמים, כאשר היו הולכים בין המלאכים
 וקוראים להם המלכים בן אדם, כדי להכירם בין המלכים העומדים בתוכם,
 והיו גם כן מלאכים הולכים בניכסם בארץ, והראו אותם יחידים, ורבים
 שומרים אתכם ונלחמים לכם, והתמידו בארץ אשר היא עוורת על
 המעלה הזאת והיא ארמת הקדש, והיה שבעה וטובתה ורעתה בענין
 האלקי כפי מעשיכם, והיה נודג כל העולם על המנהג הטבעי וזלתיכם,
 כי תראו עם שבינתי שתהיה בתוכם, מסוב אדמתכם וסדר גשמיכם
 שדא יעברו עתיהם הצריך להם, ושתגברו על אויביכם במתי מספר, מה
 שתבירו בו כי אין ענייניכם נודג על המנהג הטבעי אבל בחפץ, כאשר
 תראו את תמרו מהבצורת והנגף והחיה הרעה, והעולם כלו בשלוח,
 ואז תדעו כי ענייניכם מנהיג אותו דבר שהוא גדול מן הענין הטבעי,
 והיה כל זה והתורה הזאת וכל יעודיה מוכתחים לא יפול מהם דבר,
 ויעודיה כלם כולל אותם שורש אחד, והוא יהול קורבת האלקים ומלאכות,
 ומי שיגיע אל המעלה הזאת לא יירא מן המות, ותורתנו כבר הראת לנו
 זה עין בעין והמשל בזה, חברים שהיו עומדים במדבר, והלך אחד
 מהם אל הודו ופגע במלך הודו כבוד וגדולה, מפני שידע שהוא מן
 החברים ההם, והיה יודע אבותיהם מקדם והיו מאוהבים, ונתן לו כתנות
 יקרות שנשא אותם אל חבריו, והלבישו בגדי המודות, ושלה עמו
 מעבדיו אנשים, ולא עלה על לב איש שיצאו מלפני המלך ולא שילכו
 אל המדבר ההוא, וצוהו במצות וברת עמו ברית הקבל עבודתו, ובא

ג'א (ח) כולו, ונשמט מה. (ב) שאל. ונשמטו מלוח פי חם.

¹ גנות. פירושם כמלאים ענב. ומרמז שם אל יסוד מתמד אשר וילך שולל את
 מהלכינו כינלו אחרי המות אל גנות ופירושם מלאים כל טוב תלוף הנשמט.

(עם) ¹ [אל] חביריו עם השלוחים ההם ההודים, ושמו: בהם החברים
ההם, והשתדלו בכבודם ובנו להם ארמון שהושקם כו, ושבו החברים
ההם שלוחים להגיע אל ארץ הודו ולראות מני המלך סבלי מורה,
בעזר אלה השלוחים שהיו מורים אותם הדרך הקרובה והישירה, וידעו
כלם כי מי שרוצה ללכת אל ארץ הודו הוא קל עליו מאד, כשידבק
בעבודת המלך ויכבד שלוחיו המגיעים אותו אליו, ולא הוצרכו לשאול
למה נעבוד העבודה הזאת, כי ² העלה נראית לעין כדי להתחבר במלך,
וחברתו היא הטובה והגדולה. והחברים הם בני ישראל, וההולך הראשון
הוא משה, וההולכים האחרים הם שאר הנביאים, והשלוחים ההודים
הם השכינה והמלאכים, והנגדים החכמות הם האור המושכל אשר חל
בנפשו בהנבואה, והאור המורגש אשר חל על פניו, והמתנות היקרות
השלוחות הם השני לותות בעשרת הדברים, ובעלי הניסוסים האחרים
לא ראו סבל זה מאומה, אך אמרו להם קבלו עבודת מלך הודו כאשר
קבלו עליהם החברים ההם, ואחרי המות תגיע אל המלך, ואם לא
תעשו ירחיק אתכם אחר מותכם, ואתם מי שאמר לא בא אלינו אדם
שיגיד לנו שיהיה אחר מותו בגן עדן או בגיהנם, ורוכס הגבירו סדור
ענינם וחבור עצתם, וקבלו העבודה ויחלו נפשותם ב מ צ פ ו נ יחול
חלוש, אך ב כ ר א ה יחול חזק ונאמן, ומתגדלים ומתפארים על עמי
הארץ שבהם באמונה, ואך יתפארו אלה במענת מה שיגיע אליו אחרי
מותם על מי שיגיע אליו בחייו, והלא מבע הנביאים והחסידים קרוב אל
הקיימים בעולם הבא, יותר מסבע מי שלא קרב אל המדרגה הזאת.
(ק) אמר הכוזרי כמה הוא רחוק מן הרעית שיהיה האדם כלה
בטבעו אבד גופו ונפשו, וולתי המילוסופים על דעתם, ועוד יאמרו אנשי
התורות שהוא ישוב חי לעד בנימינים בעבור ³ מלה שהוא אומר כפיו,
ואפשר שאיננו יודע כל ימיו וולתי המלה היא. ואפשר שלא יבין
ענינה כמה גדולה מעלת המלה, שתעתיק מסדרת הכהמות אל מעלת
המלאכים, ומי שאינו אומר המלה היא ישוב בהמה, אפילו אם יהיה
פילוסוף חכם עושה טוב כל ימיו כוסף אל המעלות ההם?
(קא) אמר החבר אין אנחנו שוללים משום אדם גמול מעשיו
הטובים כמי זה אומה שיהיה, אבל אנחנו רואים הטובה הגמורה לעם
הקרובים בחייהם, ואנו עורכים מעלתם אצל האלקים אתרו מותם
בערך תווא:
(קב) אמר הכוזרי (א) והתמר הדמיון הזה בהפך, וערוך מעלתם
בעולם הבא כמעלתם בעולם הזה היום.
(קג) אמר החבר אני רואה שאתה מנגה אותנו בדלות ומסכנות,
ובהם היו מתפארים גדולי האומות האלה, כי אין מתפארים אלא בסי

ג'א (ה) וערוך על, וכמעט והתמר.

¹ אל. כן כנו' בדגוש וינעלא' מנת כני', וכן לרץ לכות. ² כעלם. סמנס
(דח' אורזאכפ). ³ מלכ סכול וכי'. כמו אלל במתמודים מיקר סאזונס אמירת
בא מקרי דהס: בלן לרבים סאלס. ובמתמר סלונו.

שאמר: ¹ כי שהבט על להייד הדיני הנן לו השמאלי, ומי שלוקח מדתך תן לו חלוקך, והגיע הוא וחבריו והתולכים אחריו סאות מן השנים מן הבנו והיסורים וההרג אל עינים נפלאים וידועים והם הם פארם ², וכן בעלי תורת ישמעאל וחבריו, עד שנברו, ובאנשים הם היו מתפארים ומתגדלים, לא במלכים האלה אשר גבה שיאם ורחבה מלכותם ונפלאה מרכבתם, אם כן ערכנו מקורבת האלקים יותר קרוב ממה שאם היתה לנו גדולה בעולם הזה.

קיד) אמר הכוזרי כן הוא אלו היתה כניעתם ברצון, אבל היא בהכרח, וכאשר תמצא ידכם תהרגו אויביכם.

קטו) אמר החבר מצאת מקום הרפתי מלך כוור. כן הוא, אלו היה רובנו מקבל מהדלות כניעה לאלקים ובעבור תורתו, לא היה מניחנו הענין האלקי כל הזמן הארוך הזה, אבל המעט ממנו על הדעת הזאת, דש שכר לרוב מפני שהוא נושא עול הגלות בי; הכרח ורצון, כי אלו היה רוצה היה חבר לנוגש אותו, במלה שיאמר בלי כוור, וכמו זה איננו אכזר אצל השופט הצדיק. ואלו היינו סובלים הגלות הזה והדלות הזה לשם האלקים כראוי היינו לפאר הדור שהיינו מצפים עם המשיח, והיינו מקרבים עת הישועה העתידה שאנו מייחלים אותה, ואנחנו אין אנחנו ששים עם נפשותינו כל הנכנס בתורתנו במדה בלבד, אבל במעשים שיש בהם כוור על הנפש מטהרה ולימוד ומילה ומעשים תוריים רבים, ושינהג במנהגינו. ומתנאי המילה וסבותיה שיזכור תמיד כי היא אות אלקית, ממה האלקים באבר התאווה הגוברת לגבור עליה, ולא ישתמש בה אלא כראוי בהנחת הזרע (א) כראוי ובעת שראוי, וכאשר ראוי, אולי יהיה מצליח, יצליח לקבול הענין האלקי, ומי שדבק בדרך הזה יהיה לו ולזרעו חלק גדול מן הקרובה אל האל יתברך, ועם כל זה לא ישתוה הגר הנכנס בתורתנו עם האזרח, כי האזרחיים לברם הם ראויים לנבואה, וזולתם תכלית עינים שיקבלו מהם, ושיהיו חכמים וחסידים אך לא נביאים, והיעודים ההם אשר ערבו לך כבר קדמו חכמינו לספר גן עדן וגיהנים ומדרו אותם לאורך ולרוחב, (פסחים נד.), וספר הנעימות והיסורין ביותר מה שספרו שאר האומות הקרובות. ודברתי עסקך עד עתה על מה שבא במקרא בדברי הנביאים, כי לא נזכר בהם יעוד העולם הבא הרבה בביאור, כאשר נזכר היבנה בדברי החכמים, ואמת הוא כי בדברי הנבואה שיישוב העפר שבגוף האדם אל הארץ ותשוב הרוח אל האלקים אשר נתנה (קהלת יב. ז), ובדברי הנבואה תהיית המתים לעתיד ושליחת נביא, שמו אליהו, כבר שולח בזמן העובר ולקחו האלקים כאשר לוקח זולתו, שהוא לא טעם טעם סיתה. ויש בתורה תפילת מי שהתנבא ברוח האלקים שהתפלל על עצמו ² שימות מות ישרים, ותהיה אחריתו כאחרית בני ישראל, וכבר שאל ³ אחד מהמלכים נביא מת

כ"א ה) במקום כראוי. ונמנע כראוי.

¹ אבנגליון דמתי כ לט'—מ. ² שימות. סוטה ז'למס. ³ אחד מהמלכים. סוטה על שאלו מלך ישראל ששאל את שאלו.

והתנבא לו בכל מה שיבא עליו כאשר היה מתנבא לו בהיותו, ואם היה
 מעשה המלך ההוא אסור בתורתנו, רוצה לומר הדרישה אל המתים.
 הוא מורה כי היו העם מאמינים בימי הנביאים כי הנפשות נשארות אחר
 כלות הגופות, ועל כן היו שואלים המתים. ופתיחת תפילתנו שיודעים
 אותה נשים והקטנים, כל שבן ההכמים: אלקי נשמה שנתת בי
 מהורה, אתה בראתה, ואתה יצרתה, ואתה נסדתה כי, ואתה משמרה
 בקרבי, ואתה עתיד למלא ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא, כל זמן שהנשמה
 בקרבי מודה אני לפניך ה' אלקי שאתה הוא רבון כל המעשים, בדרך
 המחזיר נשמות לפגרים כתיב. וגן עדן עצמו אשר הרבו בני אדם
 לזכרו לא לקחו אותו כי אם כן התורה, והיא המדרגה אשר הוכנה לאדם,
 ולולי שהמא היה עומד בה לנצח, וכן גיהנם הוא מקום ידוע קרוב
 לירושלים גיא שאין האש נכבית ממנו, היו שורפין בו עצמות המוסאוא
 והגבלות ושאר המוסאות, והמלה עברית מורכבת.
 קטו) אמר הכוזרי אם כן אין הדוש אחרי הודתכם, אלא חלקיות,
 מדברי גן עדן וגיהנם ותכונתם והכפלת דברים והרבותם.
 קיז) אמר החבר גם זה איננו הדוש, כי ההכמים הרבו בזה מאד,
 עד שלא השמע ממנו מאומה, שלא תמצאו לההכמים כאשר
 תבקשונו.

1 הלא חלקיות. דברים פרטים וקטנים.

מאמר שני

(א) ואתרי כן היה מענין הכוזרי, מה שהוא נודע בספרי כוזר, מגלותו סוד חלומו לשר צבאו, והיה הלום הנשנה עליו שיבקש המעשה הנרצה אצל האלקים ¹ בהרי הרסאין, ולכתם שניהם המלך ושר צבאו אל ההרים ההם אשר במדבר על הים, והאיך הגיעו ברולה אל (א) אותה המערה שהיו שובתין לשם אנשים כהיהודים בכל שבת, והאיך נראו אליהם, ונכנסו בתורתם ונמולו במערה ההיא, ושבו אל ארצותם, ולבס על דת היהודים, והיו מסתירים אמונתם עד (ב) שיתחכמו לגלות כודם מעם מעם לקצת אנשים מסגולתם, עד שרבו וגלו מצפונם, והתחזק על שארית הכוזרים והכניסום בתורת היהודים, והביאו ההכמים והכפרים מכל הארצות ולמדו התורה ² ומה שהיה מהצלתם וגבורתם על שונאיהם וכבושם הארצות ומה שנגלה להם מהמטמונים, ומה שהגיע אליו הילם (ג) מן הרבוי עד מאות אלפים, עם אהבתם בתורה והנספס אל בית המקדש, עד שהקימו תבנית המשכן אשר עשה משה, והיו מכבדים אזרחי ישראל ומתברכים בהם, כאשר נזכר בספריהם, וכאשר למד המלך התורה וספרי הנביאים, לקח ה הבר הוא לרב, והיה שואל אותו שאלות עבריות. ותחלת מה ששאל אותו על ³ השמות ⁴ והמדות המיוחסות אל הבורא יתברך, ומה שגראה בקצתם מן ההגשמה עם הרחקת הדבר ההוא אצל השכל, וכן סרחת אותו התורה כביאור —

(ג) אמר החבר שמות הבורא כולם הוין ⁴ מהספורש, הם מדות ⁵ ותבניות טפלויות נלקחות מהפעולות הברואים לו כפי גזרותיו ומעשיו.

ג' א (א) מערה ונכמתו מלות: אותה המערה. (ב) שהתחכמו. (ג) מלת הילם: לינו.

¹ כהרי הרסאין. ראה במבוא במאמרי, הולדות הכוזרים. ² ומה שהיו וכו'. ר"ל ועוד כמות בספרי דברי הימים מה שחיו מכללתם. ³ השמות י כמו אל אשר הוראתו הראשונה מורס גבורה. אלהים. נאמרו ג"כ על סופסטים. — כדי שישק משמו מלבן חוק וחוקק. ⁴ וכמדות. כמו רחום ומגן אך אלים. וכדומה המונים בני תמותה, כמקולר כנה הכי"ת ⁴ כמפורש. כוח שם, יכו"כ וכן דעת הרמב"ם במורס כס"ה מח"א. והוא מורס לפי דעת החוקרים על ענף כשיי, שהוא כוח ויהיה ושמחוב המלאכות כלי המטרפות (כוח דבר שנארו). ⁵ תבניות טפלויות. ר"ל תמונות המיוחסות להנורה דרך ארמי, וכסס הזה הוא טפל לו ולינו סמנו.

בקרא רחם, כשהוא מתקן עיניו כי שהיו בני אדם מרחמים עליו לרוע עיניו, מיחסים אל הבורא הרחמים והחנינה, ואמתתם אצלינו הלישות הנפש והמיית הטבע, ואין זה ראוי לו יתברך, אבל אמנם הוא שופט צדק גזור ברוש אדם אחד ועושר אדם אחר, מכלי שיסתנה בעצמותו, ולא ירחם לאחד ולא יכעוס על אחר, ואנחנו רואים כזה בשופט בני אדם כששואלין אותם בדין, ודין כמה שמחייבת התורה, והיו אנשים זוכים בדין, ואחרים חייבים, והכל תלוי ¹ מנוכ השופט ודינו, בלי השתנות בו שנוי, וכן השם פעם יקרא אל רחום וחנון, ופעם יקרא אל קנאו ונוקם, והוא יתברך איננו משתנה ממדה אל מדה. וכללו של דבר: כי המדות מתחלקות-וולתי השם המפורש יתברך-לשלושה חלקים-שתהינה מעשיות או מפליות או שולליות, והמעשיות בלקחים מהמנישים הכאים ממנו באמצעים טבעיים, כמו כוריש מעשיר משפיל אף מרוכס, רחום וחנון קנאו ונוקם, גבור נדיב, והרומים להם. והמפליות כמו ברוך ומבורך, מהולל קדוש רם ונשא, בלקחות מרוכסות המדברים לו, ואלה אם הם רכות, אינם מחייבות לו רכוי, ולא מוציאות אותו מהאחדות, אבל השולליות כמו חי ואחד וראשון, ואחרון, סופר עליו באלה, כדי לשלול ממנו השם, לא לקיים לו אלה על הדרך שאנחנו מבינים מהם, כי אין אנחנו מבינים היים כי אם בהרגשה ותנועה, וכבר התעלה מהם, ואנחנו אומרים עליו שהוא חי לשלול ממנו תאר המות, מפני שמחשבת הלב קודמת, כי כי שאינו חי הוא מת, ולא יתנויב זה אצל השכל, אך כבר תשלל מהזמן דרך משל החיות, ולא יחוייב שיהיה מת, אחר שאין מדרכו קבול החיים והמות, כמו שלא תחוייב מטאמק שהאבן איננה חכמה, שתספר עליה שהיא כסידה. ובאשר האבן פחותה משתקבל החכמה והכסילות, כן העצם האלקי יתברך מרוכס מלקבל החיים והמות, כאשר איננו מקבל האור והחשך. אבל אם ישאל השואל אותנו: הישנו העצם ההוא אור או-חשך? היינו אומרים על דרך העברה אור, מיראתנו שיקדים למחשבה שמה שאינו אור הוא חושך, אבל על האמת יש לנו לומר שאין מקבל האור והחשך אלא הגושות הטבעיות, והעצם האלקי איננו גוף על כן לא יסופר באור ולא בחושך אלא על דרך דמיון, או לשלול ממנה המדה הפחותה, וכן לא יקבל החיים והמות אלא הגושות הטבעיות, והעצם האלקי מרוכס ונעלה מהם, ואם יאמר חיים, לא כחיותינו הוא כונתינו, כי לא הבננו אנחנו טעולם חיים כי אם היינו, ובאילו אנו אומרים לא נדע מה הוא, ומה שאומר אל חי ואלקים חיים, הוא מדה כנגד מדת אלקי העמים שהם אלקים מתים לא יהיה מהם מעשה. ועל הדרך הזה נאמר אחד לשלול ממנו הרכוי, לא לקיים לו האחדות הטובנת אצלו, כי האחד אצלו מה שנדבקו חלקיו זה בזה והתדבק, כאשר תאמר (א) עצם אחד ויד ארה ² ומים אהדים, ותאמר בזמן

כי א (ה) ניד אחד ולווי אחד. ונשמנו מלות פלג אחד ויד אחד.

² מניח כשופט. מדבריו של כשופט. ¹ זויס אהדים. ואלה כי כיל דרך

על דרך הדמיון בגוף המתדבק יום אחד ושנה אחת, והעצם האלקי מרומם מהדביקה והפרדה, ונאמר אחד לשלול דרבוני. וכן הראשון לשלול התאחרות, לא לקיים לו התחלה. וכן אחרון לשלול ממנו הכליון, לא לקיים לו התכלה. וכל המדות האלה אינם דבקות אל עצם כבודו ולא מתרבה בהם. אבל המדות התלויות בשם המסודש יתברך הם¹ היצירות מכלי מצויעים טבעיים, כמו² יוצר אור³ ובורא חשך, ועושה גפלאות גדולות לכדו רוצה לומר בגזרתו וחפצו מכלי מצויע סבה אחרת. ואפשר שזה רצה באמרו וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי (שמות כו) רוצה לומר בדרך הכח (ב) והנצחון כמו שאמר לא הניח אדם לעשקם ויוכח עליהם מלכים (ד"ס. א.טו. כא), ולא ברא להם מופת, כאשר ברא למשה, ועל כן אמר ישמי יי' לא גודעתי להם רוצה לומר ובשמי ה', מפני שבית באל שדי תשרת לשניות. ועושה עם משה וישראל מה שלא הניח ספק בנפשות שכורא העולם ברא את הדברים ההם בריאה חדשה מכוונת, כמו סבות מצרים וקריעת ים סוף והמן העמוד הענן וזולתם, לא מפני שהם גדולים מאברהם יצחק ויעקב, אך מפני שהם רבים והיה הספק בלבבם, והאבות היו בתכלית האמונה וברו הלבב שאפילו לא היו פוגעים כל ימותם כי אם רעה לא היתה אמונתם באלקים נחלשת ולא היו צריכים אל כל זה, ונקרא אורו חכם לבב מפני שהוא עצם החכמה, ואין ההכמה מדה לו, אבל אמיץ כח מן המדות המעשיות.

(ג) אמר הכוזרי איך תעשה במדות שהם יותר גשמיות, כמו תואה ושומע ומדבר וכותב על הלחות, ויורד על הר סיני, ושמה במעשיו ומהעצב אל לבו?

(ד) אמר התבר הלא דמיתיו לך בשופם צדק, שאין חסאת במדותיו, ויוצא מדיניו הצלחת עם וכבודם, ויקרא אזהבם ושמה בהם. ונזור על אחרים בהריסת בתותם והתרים אותם, ויספרו עליו בהשך זה שהוא מואס אותם וכרעם עליהם, ושהאודי וכל הגופים נפעלים לרצונו.

ג'א כ) חנה, ונשמע ככה.

סדר נלבן ערכ. (אשר נכתב זה הספר כוסף) לאמר על כמות מים ידועה, אהרם. וחי' ע"ד לבן עברי. ורענו כזה כאשר נאמר על נכר דאנוכיוס בעיר חי' ומרכיח ים כשחור שהם מים אחרים (אין הודי דאכזעלנע וואססער) (ג'ג' נכאור).¹ סיערות מנלי מלעיס טבעיים. ר"ל כשם המפורש לא נוכר על-כפולות המבטלות אכל מה מותם אל עקרי המלאכות ומקור כשע' אבר כח' כאל גלי אמלטיים טבעיים אך מחסן כאל בלכז.² יורד אור. סאור כול נכאוס. עקרים ועלמית בלי אמלטיים טבעיים כמאמר הכתוב ויאמר ד' יכי אתי חכי אור, כי סאור כול אחד כמיוחד ככוח העולם, ולפי דעת טבעיים כאלחורטם כול כנכאוס כאלחורט וממנו כוסקה כל העולם כולו.³ וכנאל חבך. דעת שגם סהך כול נכאוס. ולא כעדי סאור. וק' דעה אחרים מקדמונים:

ומצטיירים בדבורו כאשר הצטיירו השמים והארץ * ונקרא כתב ומדבר
 זכן. (מצטייר) [מצטיירות] - מן הגשם הרק הרוחני הנקרא רוח הקדש
 הצורות הרוחניות. (הנקרא) [הנקראות] כבוד ה' ונקרא
 על דרך העברה ה' בלבד, כמו וירד ה' על הר סיני, ואנחנו עתידים
 להוסיף על הענין הזה ביאור כאשר נדבר על החכמות.
 (ס.) אמר החזרי אמור שתהיה נצול מכל המדות עד שלא נתהייב
 רבו. מה וצילך. נטרת החפץ - שאתה טוחם אותה אל הבורא, והפילוכוף
 כרחיק אותה - סמנו ?
 (ו.) אמר החבר כבר קרבנו אל ההצלה, אם לא יסעון עלינו ביותר
 מהחפץ. נאמר לו : אתה הפילוכוף : מה הרבר אשר שם אצלך * השמים
 טובבים תמיד, והגלגל העליון נושא הכל, ואין סקום לו * ואין נציה
 בתנועתו. * וכדור הארץ נרכז עומד באמצעיתו * מבלי נציה ולא סבה,
 ושם סדר הכל. על מה שהוא עליו מהכמות והאיכות והתכונות, ולא

1 ונקרא כתב ומדבר, נטת אשר לנטיירו, לזרות, כהותיות על כלות. כעל
 נקרא ע"ד כענה כו' ה. ונטת בלאו קול אשר יבטשו בשומעם, נקרא
 בשלות מדבר * השמים כוכבים תמיד וכלגלגל העליון... החכמים הקדמונים
 החליטו למעלה מהארכעם היסודות, יש שבעם כדורים שמיים, וזכ למעלה מזה,
 לשבעה כוכבי לכת, וכל אלה מהשבעה כוכבים נתן נרקע מיוחד. - למעלה
 מאלו * רקיעים חופף רקע שמי, אשר בו הקוים סכוכבים הקיימים :
 ויקרא גלגל הכוכבים. הן גלגל המזלות, שיש בו' תמונות ולזרות
 שש"ח סא"כ מע"ק גדד, ולכל השמות הגלגלים האלה הנושע ממערב למזרח *
 למעלה מהם' הרקיעים גזרו הקדמונים שיש עוד גלגל חשיע העליון על כלם
 ומקדם. ויקרא גלגל ה' הלק - מפני שאין בו כוכבים - הן גלגל היומי
 - מפני שעל ידי הנושעו יסוב היום הטבעי - והנושעו ממזרח למערב, ומזרח
 את כל הגלגלים : הכוכבים תחתיו ולסבב - כנגד הנושעם' הרלויות - סכוכ אחד
 סביב הארץ כדדי כ"ד שעות בקרוב - והחכם רג"כ כנאורו ערב את כענין חיל *
 וממל-לו : הגלגלים האלה גלגל שמי' וכוא גלגל המזלות וכו' הנקרא גלגל סומי
 ע"כ. עה יחזק הקורא טעונו שהב את הגלגל המזלות נחא מהחא עה גלגל
 היומי !! * ואין מקום לו. מהגלגל העליון אין כוא דבר שיפסכו ויסבבו.
 ומעט וכלא הרקום מהחלטה. * ואין נעים כחנושעו : הנושעו תמיד נדק יבד
 וזב. ממזרח למערב, ושי קוטרו : קבועים וקיימים לנפון ודוב, וכל אלו הנקודות
 סוכב ומחנושע עה כל הגלגלים אשר תחתיו סוכב אחד שלם כד' שעות, משא"כ
 האלה הגלגלים, שיש להם ד' חו"ס' חנושעו : ויתר הדברים ראש כספר נחמד וישים
 לדוג' שאר השמיים והשמיים. * וכדור הארץ מרכז : הארץ עומדת חק. אמע
 גלגלי המזלות, ומרכזם הוא מרכז גלגל השמיים, אינם נושע יוסר : להאחד מהשם
 הקלות, כי היא כנקודת האמצעים של העגולה וכל הקיים בינאליים ממנה אל כמקף
 שיש : * מגלי נעים, ולא סבה : אינם נושע הארץ ממרכזם לפועל, ולא סוכבת
 על מרכזם, ש לה מנוחה תמידית לדעת הקדמונים - דע קורא : כי כל הדברים
 האלה נאצו לשי מנג כסמנה, (אסמנהאמיט) : אשר היכינעת הסיה ג' אולם
 כאלמונים גלו - חדשות - בחמת-שמיים * וכנא : כי דעות הקדמונים בזה בעלים
 אין להם על מה שפאמו בעולם המלאות.

תוכל להמליץ מהירות בדבר ההוא, כי לא כראו הדברים את עצמם ולא את קצתם, והדבר ההוא שם האויר מצטייר בשמע בעשרת הדברים, ושם המכתב מצטייר היות בלוהות, קרא אותו אתה ח סין או ד ב ר (א), או כאשר תרצה.

(ז) אמר הכוזרי כבר התבאר לי סוד המדות, ונתגלה (ב) לי הבנת ענין כבוד ה' ומלאכות ה' ושכינה, ושרם שמות נופלים על דברים גדלים אצל הנבואים, כמו (ג) שאמר עמוד ענין, ואש אוכלת, ועם יעדל, ואש ונגה, וכאשר נאמר על האור בבקר ובערב ומיום המעונן, כי האור ניצוץ מהשמש אף על פי שהוא נסתרת, ונאמר שהאור והניצוץ מעצם השמש, ואינו כן אך הנפשות (ד) נפעלות בנפשות יאורו בהם.

(ח) אמר החבר כן הכבוד ניצוץ אור אלקי מועיל אצל עמו וכא רצו.
(ט) אמר הכוזרי נאמר אצל עמו כבר התבאר לי, אבל מאסדך ו ב א ר צו קשה לקבלו.

(י) אמר החבר אל וקשה בעיניך שתתירה ארץ בדבר מכל הארצות, ואתה רואה מקום שמצליח בו צמח מכלתי צמח, ומוצא מבלעדי מוצא, וחיה מבלעדי חיה, ומתייתדים יושבו בצורות ומדות מבלעדי זולתם, וכמצות המצג תהיה שלמות הנפש והסרונה.

(יא) אמר הכוזרי איני שומע עם השוכנים בארץ ישראל יתרון על שאר אנשי העולם.

(יב) אמר החבר כן² הרבם זה שאתם אומרים שמצליח בו הרבם, אלו לא היו נוסעים בו הנפשים ועובדים העבודה הראויה להם, לא היה עושה ענבים, והמעלה המיוחדת הראשונה היא לעם שהיא סגולה ולב, כאשר זכרתי, ויש לארץ עזר בזה עם המעשים והתורות התלויות בה, אשר הם כעבודה לרסם, אבל לא יתכן לסגולה הזאת להגיע אל הענין האלקי בבלעדי המקום הזה, כאשר לא יתכן שיעליח הכרם בבלעדי החר הזה (יג) אמר הכוזרי ואיך הוא זה, וכבר נבאו מאדם הראשון ועד משה בארץ אדמת, אברתם באור כשרים, ואתר יהוקאל ודניאל בבבל, וירמיה במצרים.

(יד) אמר החבר כל מי שהתנבא לא נתנבא כי אם ב ה א ב ע ב ו ר ה; והנה נתנבא אברתם כדי שיעבור בה, ויהוקאל ודניאל³ מספניה, וכבר היו נמצאים בבית ראשון וראו בו השכינה אשר בהמצאה היה מגיע לנבואה כל המוכן לה מהסגולה, אבל אדם הראשון היא היתה אדמתו ובה מוח כאשר קבלנו: כי במערה ארבעה זוגות אדם ותה אברתם דשרה יצחק ורבקה יעקב ולא (פירוטין נ"ג) והיא הארץ הנקראת לפני ה' הנאמר עליה תמיד ייצי ה' אלקדך בה (דברים יא יב) ועליה נסלה הקבאה והחברה בין רבל וקין בתחלה, כשרצו לדעת אי זה מהם הרצו להיות

נ"א (ח) דבור. (ב) ונתגלגל. והשם ונתגלגל. (ג) גח"ל או שחאצב. (ד) כס נשפלת.

² מנאל. מולקיס (מינעראלינין) כס"כ (ליוב כח א) וק נחוי"ס ט"כ ס"ד להארטס
א. ³ כרס. כסר שלכס, כמו נוד סרס (תכלס יא. ה). ⁴ משעס, ר"ל נעכרטי.

במקום אדם ומגלהו ולבו, לנהוד את הארץ ולהדבק בענין האלקי ויהיה
 זולתו כקליפה, ואירע כה שאירע מהריגת הכל, (א) ונשאר קין ערוד
 ונאמר ויצא קין מלפני ה' (נחל'ית ד טו) שיצא מגורש מהארץ הזאת שבה
 היו, והיה נע ונד בארץ. וכן נאמר ביונה ויקם יונה לברוח תרשישה
 מלפני ה' (יונה א ג) לא ברח כי אם סמכום הנבואה, והשיב אותו
 האלקים כמטי הדגה ונבא בה, וכאשר נולד שת בדמות אדם כמו שאמר
 דולד בדמותו כצלמו (נר' ס ג) היה במקום הכל. כמו שאמר כי שית לי
 אלקים ורע אתי, והיה ראוי שיקרא בן אלקים כאדם, וזכה לארץ והיא
 שהיא סדרגה לכמה מנין ערן, ועליה נתקנאו יצחק וישמעאל (ב) ונדהה
 ישמעאל כקליפה אף על פי שנאמר בו הנה ברכתי אותו בסאר סאר
 (שס יז כ) בטובה העולמית. ונאמר (ג) ליצחק אתר כן ואת בריתי אקים
 אתי יצחק (שס טס כה) רוצה לומר הדבכו בענין האלקי והטובה בעולם
 הבא ואין לישמעאל ברית ולא לעשו ואם הצליחו. ועל הארץ
 הזאת נפלה הקנאה בין יעקב ועשו בכבודה ובכרכה, עד שנדהה
 עשו עם הזקנו, מפני יעקב עם הגולשתו. ונבואת ירמיה כמצרים ב ה
 גב עבד ה. וכן נבואת משה ואהרן ומרים בפארן (ד), כי מימי
 ומארן מנבול ארץ כנען מפני שהם (ה) מן ים סוף, כמו שאמר יתברך ושת
 את גבולך מים סוף ועד ים שלשית ומסדבר עד הנדר (שס' כג לה) ומדבר
 הוא מדבר פארן, והוא הנאמר בו המדבר הגדול והנורא החוא, כי הוא גבולה
 הדרומי, והנהר הוא נהר פרת גבולה הצפוני, ובהם המזנות שהיו לאבות
 אשר נענו בהם באש העליונה והאור האלקי, וכבר היתה עקידת יצחק
 אבינו בהר שלא היה בו ישוב הוא הר המוריה, ונתגלה הדבר בימי דוד
 כשהיה מיושב כי הוא המקום המיוחד המוכן לשכינה. וארונה הדבש
 (שמואל כ כד יח) עובד וחורש בו כמו שאמר. ויקרא אברהם שם המקום
 דעוא ה' יראה (נחל'ית כג), וביאר (דברי סמוס כ יג ה) כי בית המקדש
 בנה בהר המוריה, ושם מבלי ספק המקומות שאריות להקרא שערי
 השמים (נחל'ית כה יז), הלא תראה יעקב אבינו שלא תלה הסראת אשר
 ראה לא בזכות נפשו ולא באמונתו ובר לבבו, אבל תלה אותם במקום,
 כמו שאמר: וירא ויאמר מה נורא המקום הזה (שס י ו) ועליו אמר קודם
 לזה: ויפגע במקום; רוצה לומר המקום המיוחד. והלא תראה כי התתק
 אברהם מארצו כאשר הצליח, והיה (ו) אז ראוי להדבק בענין האלקי.
 היה לב הסגלה הדוא (ז), והתתק היה אל הבטס אשר בו חנמד
 השלכתו; כאשר ימצא עובד הארסה אילן שאריו טוב במדבר, ומעתיקו
 אל ארצו בעבדה, סמכעה שיצליח בה (ח) בשדש הדוא, ומגדלו שם

ג' א ה) ותאלס כמלכות מוריה, ונבטס ובאל קין מרתי. (ב) וכיס יצחק כעק
 כלב וסגולס. (ג) ג'יה מלת ליצחק ראט. ואלסר לתקג מלחק. (ד) כ'יה מלת
 כפארן ח'ינו. (ה) בן. ונבטס מן. (ו) כ'יה מלת אז ח'ינו. (ז) כ'יה מה מלות
 כללו וסעקת כ'יס ח'ינו. (ח) כ'יה.

ז' אלס כ'ליתו. אף ג'ס כ'ליתו כמנח ומיתו. * ויפגע במקום. כ'יה נקוד
 בעתה כמארס על כ'י סד'יה, כמקום כמיוחד וכח' סר כמוריס. וכן כ'י כ'יה.

ישוב פרס, אתר שהיה מדבר, וירבה אתר שהיה טעם, שלא היה
 נמצא אלא בעת שזדמן ובמקום שזדמן. וכן שבה הנבואה בורע
 בארץ כנען, רבו אנשיה כל ימי עמדם בארץ כנען עם העיניים העוורים,
 פחפחות והעבודות והקדננות, כל שכן (המצא) [נהמצא] השכינה.
 חזקין האלקי כמו צופה לסי שראוי להדבק בו שיהיה לו לאלקים, כמו
 הגביאים והחסידים, כאשר השכל צופה לסי² שנשלחו מבניו ונסתתה
 נפשו וכחותיו, שיהיה בו על השלמות כפלוסופים; וכמו שהגמט צופה
 לסי שנשלחו כחותיו הטבעיים השלמה מוונמת למעלה יהיה, יתחיל
 בו בחיים, וכמו שהטבע צופה למזג היסוד באיכותו שיהיה בו ויהיה צמח.
 (טו) אמר הכותרי אלה כללי החכמה שצריכים לפרוס, ואין זה עתה
 מקומו ואחר זה אשאל אותך עליהם² במקום החכמה, והשלם עתה
 דבריך בספור מעלות ארץ ישראל.

(טז) אמר החבר היתה² מעמדה להיטיר כל העולם, מוכנת
 לשבתי בני ישראל בעת הפרד הלשונות, כמו שנאמר (א) בהגהל עריון
 גיב (לנחם לנ. ה). ולא נתכן לאברהם שידבק בענין האלקי ושיכרת
 עמו הברית, אלא אתר שיהיה בארץ הזאת במעמד בין הבתרים. ומה
 תאמר בהכון פגולה היו ראויים להקרא עם ה' בארץ כיוודת נקראת
 גהלת ה', ובתמים קבועים כמנו יתברך לא מהסכמה עליהם, ולא נלקחת
 מהכמת הכובבים היא מזהלתה נקראו סועדי ה', במהרות ועבודות ודברים
 ומעשים משוערים מאצלו ית' נקראים מלאכת ה' ועבודת ה'.
 (יז) אמר הכותרי כסדר הזה ראוי שיראה כבוד ה' לאומה
 הנקראת עם ה'.

(יח) אמר החבר הלא תראה איך קבלה הארץ שבתות; כמו שאמר
 שבת הארץ (ויקרא כו ו) ושבתה הארץ שבת לה' (שם כט ב), ולא נתן
 רשות לטובר לצמיתות, כמו שאמר והארץ לא תסבר לצמיתות כי לי כל
 הארץ (שם כט ג). ודע כי שבתות ה' וסועדי ה' אכנס הם תלמים
 בנהלת ה'.

(יט) אמר הכותרי הלא תחלת קבועות היטוב כן הצין, כפני שהוא
 תחלת המורה ליישוב.

(כ) אמר החבר הלא תחלת השבת אינה כי אם כפיני, ומאלו
 קודם לכן, שירד הבן בו החלה. (ב) וכי השבת נכנס אלא על מי שבא
 עליו השמש אתר סיני על המדרגה עד אחרית המעמד, ואחר כך עד
 אשר תתה לארץ, ואחר כך עד הצין אשר הוא מורה היישוב, ויקרא
 השבת לצין אתר ארץ ישראל בשמונה עשר שעות, כפני שארץ ישראל

ג'א (ה) כהסריו בני הדס ונו' (ב) וכי כענת לא נכנס, ואשאר לתקו,
 ואין כענת נכנס. והמשך וכי כענת נכנס.

² שנשלחו. ראה מאמר ראבון סימן א' .² במקום פהכמכ. נפט נספ
 למעט על אחת כהכמה, וכוא נמאמר הסיני סימן יא מנ. ² מעמד. כדמוסי
 מלחמים ממוזת.

באמצע לישוב. וכאשר בא השמש לארץ ישראל, הוא חצי הלילה בצין, וחצי היום לארץ ישראל, הוא בא השמש לצין. וזה הוא ¹ סוד הקבוצ אשר הוא נבנה על י"ח שעות; כמו שאמרו נולד קודם תצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה (ר"ס כ ע"ג) והכונה היא לארץ ישראל שהיא מקום התורה, והוא המקום שהורד בו אדם מגן עדרן (א) בליל שבת, ומסנו תחלת המנין סמוך לששת ימי בראשית, והתחיל אדם לקרוא שם לימים. (ב) וכל אשר נוסבה הארץ ורבו בני אדם היו סופרים הימים כאשר יסר אותם אדם, ועל כן לא יתלקו בני אדם בשבעת ימי השבוע. ואל יתמעון עלי באלו שהתחילו מחצות יום סוף היישוב במערב, והוא בא השמש בארץ ישראל, ובו נברא האור הראשון, ואחר כך השמש, מפני שהיה אור וכא לעתו והיה לילה לישוב, והלך הסדר להקדים הלילה על היום, כמו שאמר ויחד ערב ויחד ערב ויהי בקר (נלכזת א"ס) וכן הזהירה התורה מערב ועד ערב תשבתו שבתכם (ויקרא כג לז). ועל תמעון עלי באלה ² (הדרשים) [התוכנים] המבישים (ג) גונבי החכמה, ולא היתה כונתם לגנוב, אבל מצאו החכמות מסופקות מעת שננסקה הגבוהה, והתחכמו משכלם וזכרו הבורים אשר נתנה סברתם, ומכלל זה ששמו הצין תחלה (ד) לימים בהפך התורה ³, לא בהפך גמור, מפני שהם מסכימים עם אנשי התורה בתחלת היום שהוא מהצין, אך המהלוקת שבינינו ובינם בהקדימו הלילה על היום, וצריך שתהיה השמונה עשרה שעות עקר (ה) בקריאת היום השביעי, מפני שארץ ישראל שהיא מקום התחלה לקריאת שמות הימים בינה ובין השמש (ו) בעת שהחל לקרא בשם שש שעות. ואיננו זו להתמיד שם השבת על הרמיון על היום אשר התחילה השמש לשכב כסוף המערב, וראה אותה אדם שוקעת והוא בארץ ישראל, וקרא תחלת השבת עד שהגיעה אל עומת ראשו אחר שמונה עשר שעות, והיתה ערב לתחלת הצין, ונקרא שם תחלת השבת, והיה סוף גדרו הקריאה, מפני שמה שיש אחריו (אמנם) [והוא] נקרא בשרוא מורה למקום שממנו מתחילים לימים, ואין להמלץ במקום משתתף שהיה תחלת מורהו אחרית מערבו והוא לארץ ישראל תחלת היישוב. ואין זה ברין התורה לבד, אבל ברין הטבע גם כן, כי לא יתכן שיהיו הימים השבועיים ונקראים בשם אחד בעצמו לישוב כלו, אלא אם נקבע מקום שיהיה תחלה לקריאה, ⁴ ומקום [לקריאה] מתקרב שלא יהיה קצתו מורה לקצתו, אבל קצתו מורה גמור וקצתו מערב גמור, ואם לאו לא תשלם לימים קריאת שם ידוע, מפני שכל מקום מסבוב אמצע הארץ

ב"א (ח) בערב, ונמשך ליל. (ז) וכלל, ונמשך וכל אשר. (ג) שש גונבי וכו'.
 (ד) למורה, ונמשך לימים. (ה) בקריאת ימי השבוע, ונמשך בקריאת יום השמש.
 (ו) בעת תחלת הקריאה, ונמשך בעת 'שכחל לקרא'.

¹ כזה קבוצ. ר"ל סדר קניינות כמנהגים. ² כהדשים פאמיסים. כדפוס ויני' ג'ד, כגדסא סמוכים. פאמיסים. וק נכך. ³ לא נכך, דמח' . כוסאזו חכל לא כסיק. ⁴ אמנם. ק כגדסא כדו' ש"ו, חולס כדו' ש"ד נמשך כמלס נוס ותחציו כחוס, כחל'. ⁵ ומקום לקריאה מתקרב. כוסאס מלח, לקריאה' גוא כדפוס וינימלח ש"ד.

מזרח ומערב יחד, ותהיה הציון מזרח לארץ ישראל ומערב לתחתית הארץ, לתחתית הארץ מזרח לציון, ומערב למערב, והמערב מזרח לתחתית הארץ ומערב לארץ ישראל, ואין מזרח ואין מערב תחלה ולא סוף, ולא שמות ידועים לימים, והסדר הנזכר נתן שמות ידועים לימים, והתחיל מארץ ישראל, אך לקריאת השם רחב על כל פנים, מפני שלא יתכן לזכור מקומות כל נקודה ונקודה מהארץ, כי בירושלם עצמה מזרחים ומערבים רבים, ושמורה ציון דרך מסל איננו מזרח בית המקדש, ועגולי אפיקהם נחלקים על דרך האמת, אשר לא ישיגו החושים, כל שכן דמסק מירושלם, ואי אפשר שלא נאמר ששבת דמסק קודם שבת ירושלם, ושבת ירושלם קודם שבת מצרים, ועל כל פנים נודה ברוחב, והיותו אשר נחלקים בו (א) הקברים בקריאת יום בעצמו, הוא שמנה עשרה שעות לא שעות ולא יותר, קוראים אנשי הקבר הזה שבת, וכבר יצאו אנשי (ב) קובר אחד מן השבת (ג) קבר אחר (ד) קבר, עד שתשלמנה שמנה עשרה שעות מן העת שהתחילה בו קריאת השבת עד שתהיה השמש לעבת ראש ארץ ישראל, ותסתלק הקריאה מהיום ההוא ולא יאמר אדם שיקרא היום ההוא שבת, אבל מתחיל בקריאת שם אחר ועל כן אמרו: נולד קודם הצות בידנע שנראה סמוך לסקיעת החמה, כאלו אמר נולד קודם הצות יום שבת בירושלם, בידוע שראה ביום שבת סמוך לסקיעת החמה, והוא ששם יום השבת התמיד שמנה עשרה שעות, אחרי שנפסקה קריאת מקום התחלה, עד ששבה השמש לעומת ראש ארץ ישראל אחר יום ולילה, והתחיל להראות הירח למי שהיה (ה) בתחלת ארץ ישראל בשבת בערב. והסכים עם מה שאמרו רבותינו: שצורך לילה יום מן החדש. וכבר נסתלק שם השבת מן הישוב והתחיל יום ראשון, אף על פי שיושבי ארץ ישראל יצאו משם יום השבת ושבו בתוך יום ראשון, כי אמנם הכונה (ו) השם השביעי המושם בכל הישוב, שיאמר למי שהיה בציון, ולמי שהיה במערב באזה יום קבעתם ראש השנה, ואמרו יום השבת על הדמיון, אף על פי שאחר כבר היה יוצא מהמועד, כשהיה האחד במועד כפי מקומות מארץ ישראל, אבל בקריאת ימי השבוע היה להם המועד ביום אחד בעצמו. והנה יריעת שבתות ה' מועדי ה' תלויה בארץ שהיא נחלת ה', עם מה שקראנו מאשר נקרא הר קדשו (תכלים נ"ו) והדום רגליו (שם ל"ט) ושער השמים (בראשית כ"ז) וכי מציון תצא תורה, (ישעיה כ"ג). ומה שהיה

נ"א (ה) כנוליים, ונשמש סקשרים. (כ) נכול, ונשמש קוטר. (ג) נכול, ונשמש קטר. (ד) נכול, ונשמש קטר. (ה) נמורת, ונשמש נתהלת. (ו) כיום, ונשמש כשם.

² להקדים. לזמן מלך מרית ויקרא בשבת לזמן Horizont וכדלמו כן כנמך ברעיון כהדס המאיר כנשבו כהמקום אשר הוא עומד עליו הוא סבור בארץ. ויתכן קו המחלק את כדור הארץ לשני תאי כדור, ויחיה הוא עומד באמצע תאי כדור כמליון והאמצע תאי כדור כהחמתן יחיה לנגד לכמות רגליו. ונצטרך מעלתו כי בכל פסיעה ופסיעה שלך כהדס משתנה לזמן וכמו זכ אנולי לזמן במקומות משתנים (רג"כ). והוא כפי נחמד ונשמש כיון לה.

מצוות האבות לדור בה והיא ביד עובדי עבודה זרה, והכסף לת
 העלותם עצמותם אלוה, כיעקב (כרמית מו. ל.) ויוסף (כס נכס)
 ותחנת משה (לנחמג כס) לראותה, ונטענה ממנו והיה קצף. והראותה
 לו מראש הפסנה והיה חסד. וכה שהיה מבקשת האומות פרס והורו
 בין וזולתם להקבץ עליהם, ולתפלת בעדם בבית יהוא הנכבד, ומה
 שהוציאו ממנו על המקום הזה, ואם היו בחוקים בהקים אחרים, מפני
 שלא קבל אותם הניכוס האמתי, ומה שהם מרוסטים אותו עם העיר
 הראת השכינה עליו, ושכל האומות חוננים אליו ובתאווה לו וזולתו.
 מפני גלותו והצנו, וססה שוכרו רבותינו ממעלתך יארך ספורו.

(כח) אמר הנוצרי השמיעי קצת מה שיודעין לך מדבריהם.

(כט) אמר החבר משה שאמרו בענין הזה, הכל טעלין לארץ
 ישראל ואין הכל² (מורידין) [כוצואין], ודגו האסה שאינה רוצה לעלות
 עם בעלה לארץ ישראל שחצא שלא בכחובה (כחכות ק:) והסכו, והוא
 כאשר האים אינו רוצה לעלות עם אשתו בארץ שיוציא ויתן כתובה.
 ואמרו: לעולם ידור אדם בארץ ישראל, אפילו בעיר שרובה
 גוים, ואל ידור בחוצה לארץ אפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר
 בארץ ישראל דומה למי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ דומה
 למי שאין לו אלוה שס' וכמוס' פ"ו ס"ב) וכן בדרך היא אומר: כי גרשוני
 היום מהחפץ בנחלה ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים (שמואל א'
 כ"ו יט) לומר לך שכל הדר בחוצה לארץ, כאלו עובד עבודה זרה.
 וכבר שמו לארץ מצרים טעלה על שאר הארצות האחרות סקל וקומר,
 ואמרו ומה מצרים שנכרתה עליה ברית אסור, שאר ארצות לא כל
 שכן, (ספרי וילקוט שפטיס). ואמרו כל הקבור בא"י כאלו קבור תחת
 המזבח, ומשכחים מי שמת בה יותר ממי שנסוא אליה בת, כמה שאמרו:
 אינו דומה קורבנתו מהיים לקוללתו אחר מיתה (כמו' קיה) אבל אמרו בטי שהיה
 יכול לדור בה ולא דר בה, שאכור לסאת אותו אליה לאדר מותו,
 שאמרו ברויכם ונהלתו שמתם לתועבה, ובכיתחכם וחבאו ותטמאו
 את ארצי (יזכלמי כוף נלח"ס ור"ש כנז"ל). והיה מהקפדת רבי היגא
 כאשר שאלו אותו אם כותר שילך פלוני לרועה לארץ,³ שייבם
 אשת אחיו, שאמר אחיו נשא ע"א ברוך המקום שעקר, והוא ירד אהריו
 (כחכות סס) ושאמרו מכירת קרקע לנכרי, (פ"ו יט:) ושאמרו מכירת
 קורות הבית, (כס כל) והיהו⁴ הרב, ושאמרו אין דנין דיני קנסות
 אלא בארץ ישראל (כנכדנין יד.) ושלא יצא העבד לרועה לארץ (גיטין

¹ פרס וכוונתו: נראה להניח פרס ומדי ויון. כמו כרש והתחשבתה (מנחם
 ז) ואלכסנדק (הספ"א ח. ו. כ.) (רג"ב)² מורידין. כן כגרסא דדו"ר. כ"ז לז"ל.
 דדו"ר ש"ד בטובתה, מוציאין וכן הקנתי בטעם: מפני שכן כע' בגמרא כחבוב.
 דף ק ע"ב. א' טיבס ז' ז"ל (יו"ב). וכן בגר' בתלמוד, (ליינכס').³ קדוה כסית.
 ז"ל דרוק כטוה, ק' כניס במפרס בעל ח"א וחסד.⁴ קייתו מרוב ז"ל ולכחובה.
 חכ' חכרו להניח. נח"א מקום חרוני, ונלחץ מנכר-גמרא רחן מגדלון כסמ' דקס'
 בא"י, וזכ"י שלה יהיוו דחזק, כנה קטל כוף מרוס.

(נג) וזולת זה והרבה, ועוד אטרו אירא דא"י שהכים (ניסין מד) ומאזהרתם אותה אמרו: כל המהדך ארבע אמות בארץ ישראל כובטח לו שדוא בן עולם הבא (כתובות ק"א.), ואמר רבי יודא למי¹ שרצה לעבור עמו בנהר בלי מקום טענה, מתאותו לעבור בארץ ישראל, דוכתא דכשה ואהרן לא זכו ליה, כי יישר דוכתא ליה (כתובות ק"ג.).

(נג) אמר הנזירי אם כן אתה סקצר בחובות (א) הורחק, שאין אתה משיב ממתק המקום הזה ותשימנו בית חייך וסודר, ואתה אומר: דם יל ציון כי היא בית היינו, ותאמין כי השכינה שבה אליו, ואנו לא היה לה מעלה אלא התמדת השכינה בה באורך תתיק שנה, היה מן הדין שחבטתה הנפשות הקרות ותזכנה בה, כאשר יקרה אותנו במקומות הנביאים והחזירים, כל יסכן הוא שהיא שער השמים, וכבר הסכימו כל חכמות על זה, הנוצרים אומרים שהנפשות נקצות אלה וממנה מעלין אותן אל השמים, והישמעאלים אומרים² כי היא מקום עליית הנביאים אל השמים, ושהיא מקום מעמד יום הדין, והוא לכל מקום כונה חג, אני רואה שהשתהויתך וכריעתך נגדה חונף או מנהג מבלתי כוונה, וכבר היו אבותיכם הראשונים בותרים לדור בה יותר מכל מקומות מלדתם, ובותרים תגרות בה יותר משהיו אזרחים במקומותם, כל זה עם שלא היה בעת ההיא נראית השכינה בה, אבל היתה מלאה זמח (וע"ז), דעם כל זה לא היתה להם תאוה אלא לעמוד בה ושלא לצאת ממנה בעלותה דרעך אלא בהצות האלקים,³ והיו ספקים לכשוא עצמותם אלה. (נד) אמר החבר הובשתני סלך כווד! והענין הוה, הוא אשר מנענו שהשלמת מה שיערנו בו האלקים בבית שני; כמה שאמר: דני ושמתי בת ציון (ולח"כ ב), כי כבר היה הענין האלקי מוזמן לחול כאשר בתחלה, אלוהו מסכימים כלם לשוב בנפש חפצה, אבל שבו מקצתם ונשארו רובם וגדוליהם בכבר, רוצים בנלות בעבודה, שלא ישרדו מסכנותיהם ועניניהם. ושם על זה אמר שלמה אני ישנה ולבי ער (סר ביה"ס ס ב) בנה הגלות בשנית, והלב הער התמדת הנבואה ביניהם, קול דודי רופף, קריאת האלקים לשוב, שראשי נמלא מל, על השכינה שיצאה מצללי המקדש. ומה שאמר פשטי את כתנתי, על עצלותם לשוב, דודי שלח ידו מן החור, על עזרא שהיה סוצר בהם ונחמה והנביאים, עד שהורד קצתם לשוב הנראה בלתי גמורה, ואטרו כשל כח הסבל (מה"ס ד ד) זנתן (א) במצפון לבם, וכאו העינים מקצרים מפני קצורם, כי הענין האלקי איננו חל על האיש אלא כפי הודמנותו לו, אם בעט מעט, ואם הרבה הרבה. ואלו היינו מודמנים לקראת אלקי אבותינו בלבב שלם ובנפש חפצה, היינו פוגעים ממנו מה שפגעו

ג"א ה) כהנה, והשם נחוסה. ב) לכה כמלפני, ובשם כמלפני.

¹ (מי שרצה - לדעתו יחזק סוף להעיס, למי שלא רצה, וראה בתלמוד דברי ארזיך. ² ק ספר מחמד פניהו לאלקים, כי כוונתו נגדוהו בלילס כסוף מן מיכ"ה לירושלים, ואם נשאו סלס נדח שיחמה (רג"כ) ³ והיו מקדשים וכו' - כמו ישיב ארמו, טעם כל כמו לקמו בא"י. וכן יוסף סלדיק -

אבותינו במצרים: ואין דבורנו: השתחוו לדר קדשו, והשתחוו להדום רגליו, והתחוויר שכינתו לציון, וזולת זה, אלא כצמצוף הורזיר והדוכה לו, שאין אנהגו הושבים על מה שנאמר בזה וזלחו, כאשר אמרת מלך כוזר.

(כ) אמר הבורי יספיק לי זה בענין הזה, וארצה עתה שתקרב לי מה שיקראתיו בקרבנות, כמה שיקשה על השכל לקבלו, כמה שאמר את קרבני לחמי לאשי ריח ניהווי, ואמר על הקרבנות כי הם קרבן ה' (נמדכר ט) ולחכו וריחו.

(כ) אמר החבר מה שאמר לאשי מישר כל קשה, הוא אומר: כי הקרבן הריא והלהם וריח הניהוח אשר הם מיוחסים אלי, אמנם הם לאשי ר'ל האש הנפעלת לדברו ית', אשר מאכלה הקרבנות. ואחר כן יאכלו הכהנים שאר חלקה, והכונה בזה תקן הסדר, כדי שיחול בו הכלך חול גדולה לא חול מקום. ושום דמיון הענין האלהי הנמש המדברת, החלה בגוף טבעי בהמי, כאשר נשתוו טבעיו, ונסדרו כותיו העליונים והתחתונים סדור נכון- לענין יותר נעלה מענין הבהמות- דזה ראו שיחול מלך השכל אצלו, להורות אותו ולישרו ולהתחבר אצלו כל עת אשר ישאר הסדר ההוא, וכאשר יפסד הסדר יסדר ממנו, ודומה לכסיל, כי השכל צריך למאכל ולמשתה ולריח, בעבור שרואה כי הוא מתמיד בהתמדתם נסדר בהסדרה, ואיננו כן, אכן (א) הענין האלהי, מטיב לכל רוצה הטוב³ (לכל), ובעת שיסודר דבר ויבין לקבל הנהגתו, לא ימנע ממנו לאצור עליו אור והכמה ורעית, וכאשר יפסד סדרו לא יקבל האור ההוא, ויהיה הפסדו, והתעלה הענין האלהי מהשיג אותו שנה או הפסד, בכל (ב) מה שיש בסדר עבודה כהעבודה והקרבנות והקטורת והזמירות והמאכל והמשתה, על תכלית הטהרה והקדושה, נאמר בהם (ג) עבודת ה' ולהם אלהך וזולת זה, והכל כנוי לרצונו בסדר הטוב באומה והכהנים, וקבולו מנתתם על דרך הדמיון, וחולו אצלם לכבוד להם, והוא נעלה ונקדש מן ההנאה במאכלם ובמשתיהם, אך מאכלם לגמשותם, כמו שעכול⁵ האצטוככא והככד כאשר היה נתקן, ואחר

ג'א (א) וכן, ושמע חן • (ב) וכל ושמע כלל • (ג) עד שנאמר נכס, ושמע נאמר נכס.

¹ כצמצוף הורזיר. לצמצוף עוף שמלמדים אותו לנמל היזכ מלוח, וזכיר מין שורז, וכן כמכל לא להנכ כלך הורזיר הלל כעורכ. [וכן דרכה חז"ל חולין כב. עורכ למינו לכניה את הורזיר] וחוליו הוא כצמר כנדרה בלא ששאלר (רג'כ). ויש מין שכן בלבן ערמי וזרז ששאלר. ולדעת אחרים כוזרז הוא כעוף (קוקק).² ודומה, כד"א וכדומה, ר"ל וכמכל מדמס והוככ בלכנו כי השכל וכו'.³ לכל, קי הוא כדפוכי ווינטיעי • וכדפוכים המאחרים נכס • וכן בעקר. ⁴ ויכיה כככו • או ככככ כהך כהדס, אשר לא ככין את עצמו לקבל אור כהככס, אבל לא כהך כעמן כאלשי כמטיב למי כדומה • ⁵ כאלצוככא קכס. ומקורו בלי ודומי stomachos stomachos (מאגכן). ונכ כעלי כהלמור משתמשים במלה זו להורלת כקייב •

כן יתקן הצלול ממנו בלב, והצלול שבצלול ברוח, יתקן הלב והרוח והמח
 במזון שהוא, ויתוקנו גם כן כלי העיכול ושאר האיברים, ברוחות העולמות
 אצריהם (מן) [דרך] הדפקים והעצבים והטרידים. וכללו של דבר, שיהיה
 המזג כולו מתוקן ומזוקן לקבול הנהגת הנפש המדברת, אשר היא לעצ
 נפרד קרוב לעצם המלאכים, שנאמר בהם די סדרהון עם בשרא לא
 איתוהי (דמלל ב' א'), ויהל בגוף הול מלאכות (א) והנהגה, לא הול מקום,
 והיא לא נהנית מהמזון שהוא מאוכסה, כי היא נעלה ממנו, והענין
 האלהי לא יתול כי אם בנפש טקבלת השכל, והנפש לא תתחבר כי אם
 בהחם טבעי, אי אפשר לו בלתי מקום שיקשר, כהקשר הלהב בראש
 הפתילה. דמיון הפתילה היא הלב, והלב צריך אל משה דם, והדם לא
 יתהוה כי אם בסבת כלי העיכול, על כן הוצרך אל האצטוסכא הכבד
 ושמישים, וכן נצטרך הלב אל הריאה והגרונ והאף והקרום והמיתר,
 המניע למיתר החזה לעבודת הנשימה, להשות מוג הלב באור הבכנס
 (והעשן) [ובעשן] היוצא, והוצרך דבער מותרו המזונות אל כלים מכתות
 דוחות וכלי היציאה והשתן, והיה הגוף מכל אשר זכרנו, והוצרך אל
 העתקת הגוף ממקום למקום לבקשת מה שצריך אליו, ולברוח ממה
 שציקתו, וכלים שיביאו אליו וידרו מעליו, והוצרך אל ידים ורגלים,
 והוצרך אל יועצים, כתריום כמה שירא ממנו ויקוה אותו, יודעים מה
 שיהיה כותבים, ומזכירים מה שעבר, להודר מכתותו לעתיד, או לקוותו,
 והוצרך אל החושים הנראים והנסתרים, והיה הראש מהניהם בעזרת הלב
 והמשתנתו, והיה הגוף כלו מסודר, אחר שב אל הנהגת הלב אשר הוא
 מחנה הראשון לנפש, ואם תהול במוח הוא תול שני במצוע הלב, וכן
 נסדר החיות האלהי, כאשר אמר יהושע: בזאת תדעון כי אל חד
 בקרבכם (יכנס ג). נפעלה האש בהפין האלהים ברצותו באומה, והיתה
 אות קבול מנהתם ותשורהם, כי האש הוא הדק והנעלה מכל אשר תת
 גלגל הירח מהגופות, והיה מקום חולה, שומן הלבי הקרבנות ועתרם
 תעשן עינן הקמורת והשמיים, בדרך האש אשר איננה נתדית כי אם בחלב
 בשומן ובשמן, כהום טבעי אשר הוא נתלה בדק השמן מהדם, וצוה
 האל ית' כמזבח העולה ובמזבח הקמורת והמנורה, וארז כן העולות
 וקמורת הסמים ושמן המאור ושמן המסחה. אולם מזבח העולה להדבק
 בו האש הגלויה ומזבח הזהב לאש הוא יותר קלה ודקה. אבל [אש]
 המנורה [היתה יותר קלה ודקה] להדבק בה אור החכמה והדעת,
 והשלחן להדבק בו המזכות הגופיות, כמו שאמר רבותינו: הרוצה
 להתחכם ידרים, הרוצה להתעשר יצמן [ומיטנך שולחן בצמון, ובמזרח
 בדרום. (כ"ג כס.)] וכל אלה עבודת לארון ולכרובים, אשר הם במדרגת
 הלב, והריאה מרחפת עליו. והוצרך לאלה כלים ומשמישים, כמו הכיור
 וכנו ומלקחים ומתנות וקערות וכפות ומנקיות וסירות ומזלגות וזולת זה,
 והוצרך אל דבר שיטמור אותם, המטכן והאהל ומכסותו, ולשמור הכל
 חצר המטכן וכליו; והוצרך לנושאים לכל אלה, ובהר האלקים לזה
 בני לוי שדם הקרובים, כל שכן טעת העגל שנאמר: ויאספו אליו כל בני

לוי (שמוס לכו.) ובחר לנכבד שבהם והוא אלעזר הכהן, ² [הוא נושא] לנכבד שבדברים והדק שבהם, כמו שאמר ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן שכן המשיחה וקטרת הסמים ומטת התמיד ושמן הכבוד, (נמשך ד), כל אלה אשר נתלית בהם האש הרכה (א) והדקה, ואמר החכמה והדעת, ואמר הנבואה באורים ותומים, ולנכבדת שבכתובת הלויים אחריו, והם בני-קרת לשאת האברים הפנימים, כמו הארון והשלחן והמנחה והמזבחות וכלי הקודש אשר ישרתו בהם, ובהם נאמר כי עבודת הקודש עליהם (סס-סס) בכתף ישאו, כאשר אין לאברים הפנימים עצמות שעוזרים על בשיאתם, אבל הכחות והרוחות נושאים אותם במה שדבק בהם ולמי שתחתם מהלויים והם בני גרשון, נשיאת האיברים הרבים התיצוניהם, והם יריעות המשכן ואהל כוהן מכסהו ומכסה התחש ומסך (סס סס) ולמי שתחתם והם בני מררי, לשיאת האיברים הקשים קרסו קרסו מידיו עמדו ואדניו, (סס סס), ונעזרו שתי הכחות בנשיאתם בעגלות, כמו שאמר שתי העגלות לבני גרשון וארבע עגלות לבני מררי כפי עבודתם (סס סס) כל זה בסדר ותכונה חכמת אלהת — ואינני גוזר חלילה שהבונה כעבודה הזאת הוא הסדר הזה אשר זכרתיו, אבל מה שהוא יותר נפלא ונעלה, ושהיא תורה מאת האלקים יתברך, ופי' שקבלת קבול שלם מכלי שיתחכם בה בשכלו, היא מעולה ממי שיתחכם בה ותק, אך מי שנטה כהמדריגה העליונה התיא אל המחקר, שב ² שיוצא בהם מוצאי החכמה, משיעזבם לספרות רעות ולסקת המביאות אל האבדון.

(כו) אמר הכוזרי הפלית החבר במה שדמית! אלא שהראש תושיץ לא שבעתי לו דמיון, ולא לשמן המשתה.

(כח) אמר החבר אמת הוא שישורש החכמה מוסקד בארון אשר הוא במדרגת הלב (ישם) ³ [ר"ל] עשרת הדברים ותולדותיהם (והוא) ⁴ [והם] התורה מצדו, כמה שאמר ושמת אותו מצד ארון ברית ה' (לנחם לא ט) וכמש תצאנה השתי החכמות, חכמת התורה ונשיאתה הבהמים; חכמת הנבואה ונשיאתה הנביאים. והם היו כמו היועצים (ב) המכירים, המזהירים את האומה, והמזכירים והכותבים (ג) והם ראש האומה.

(עט) אמר הכוזרי אם כן אתם דיום גוף בלא ראש ובלא לב.

(פ) אמר החבר כן הוא כאשר אמרת, ועוד ולא טף, אבל עצמות מפורדות, כמו העצמות היבשות אשר ראה יהוקאל (יתקאל לו ה) ועם כל זה סלך כוזר! העצמות אשר נשאר, הם טבעי טבעי החיים, וכבר היו כלים לראש וללב ורוח נפש ושכל, טובים מהגופות מצוירות כאבן סד בראשים ועינים ואזנים וכל האיברים. ולא הלה בהם מעולם רוח

כ"א ה) כוכב, ובמש כוכב. כ) ליל כמחלים. ג) מלת והמחטים חיינו.

² וכו' וכו'. ק' הוא הדבור ויחמלש שנת סניד. וכן כסוב בכל כוללם.
³ שיואל כסס. כג"כ נדס שיואל מנס. ⁴ רוחס לאמר. כן כנסה כדו' סניד ומלת, ובס' חיינו. ⁵ וסס. ק' כדו' סניד וכו' סמאחרות, כסס, וסו'.

זדה, ואי אפשר שיהיה בהם, אך המה צורות דומות לצורות אדם שינם אדם.

(א) אמר הכוזרי כדברך כן הוא.

(ג) אמר החבר כי האומות עכו"ם אשר חשבו להדמות לאומה יהודה לא יכלו [להשיג] אל יותר מן הדיון הנראה, הקימו בתים לאלקים ולא נראה בהם לאלקים אות, הפרשו והנזרו לתראות עליהם הנבואה ולא נראתה, התניפו והכניסו ובעטו, ² ולא יורה עליהם אש מן השמים, ולא נגמט פתאום, כדי לבדד אצלם ישמא עונש כאת האלקים. ועל הענין שהוא נפגע לבם; רוצה לומר הבית שהוא שהם מכוונים אליו, ולא נשתנה עינים, אבל עינים משתנה כפי רובם וסיעותם וחוקתם והגלשתם וסחלקותם וחכומם, ועל דרך הטבע והמקרה — ואנחנו כשימצא פגע את לבנו, אשר הוא בית מקדשנו, אבדנו. וכאשר ירמא, נרמא אנחנו, בין שנדהה רב או מעט, ועל אי זה ענין שיהיה מנהיגנו ומלכנו והמורשל בנו, והמחויק אותנו בענין הזה שאנחנו בו סהפור והגלות אל חי.

(ג) אמר הכוזרי כן הוא, כי לא יעלה במחשבה שאומה מן האומות יקרה בגלות הזאת, שלא תשתנה לאומה אחרת, כל שכן עם אורך הזמן הזה, וכמה אומות אברו שהיו (אחרים) ² [אחרות] לא נשאר להם זכר, כדמ אדום וטואב, ובני יכון וארם ופלשת וכשרים וכדי ³ ופרס ⁴ והברדסיים ⁵ והצביים, וזולתם רבים.

² ולא ירדס וכי. לענוש אותם, כמו שקדם לבני בני אהרן. ³ אחרים, כציל. ר"ל שהיו אחרי בני ישראל נזמן. ⁴ ופרס. הפרסים היוצאים כפת על אדמת פרס, אין להם יהם לספרים בקדמונים, לא נרוה-חיי-השם (נאחזאחליטעט), ולא כדת ולמונה, כי הפרסים האחרונים נכסו תחת כתי חמונת שימחאליט וסתתתמדו. ונחמיר גוי אלוני ימיך רוחו וטעמו. — ואך מטע מועיר נשאר צימם אלה מתכונת הפרסים בקדמונים, אשר רוחם סלאומי לא נמר, והמה הכנרים (נפנערטן) מוצדי האש, סתהגוררים נאיוש ערים נפרס. וטעמים בלחן כודו, ולפי זה יפס השכס החצר לעם אשר אהר וקרו מן הארץ.

⁵ והכרמתיים. כת הכרמתיים (Braminen-Kaste) היא הראשונה במעלה בין הכתות כמות אשר בלחן כודו. וזוהי כת-הכרמתיים (Priester-Kaste). ולפי סתמורה, הכרמתיים הראשונים ילמו מראש כאליל נרמא, לכן אין סהדות להמון סקטוד והגדולה אשר ינהלו מאחרי יהודי המלחמיים ננרמא, וזכו מלוד אצחתיים. עד שכעמי נכרמתיים לא יכיל את כודו לתם את בתו ליאם אף למלך כודו. וכוד ככנה חוקים ומטעמים לתם כמגדולית נים וזין עס בלחן. — וסתתס כולת עוהזכ נקדקס עד סיום. אחרי סדנרים כמעטים. האלה יחוכ סקודת כי טכס כחזרי נחמם את הכרמתיים לעם, ואשר אין זכר לעם, ולא כונתו על חמונת נרמא ככלל כלה סיא נחשטט ככל לחן כודו בין כל ככתות, ועידיה נעלם חומס מינוו אלה. ² והכרמתיים. גס עס לא חק. כי הנכרים לא סיו עם מיוחד, כי אש כה מוצדי חלילים. וקדלו ק כלל עמים שונים (כאחמער) (רנ"ב). וזיל ר"ל לחן חמן כנרובו לכמלות סרות: המה ככופרים קודם חרות משה וכי' סיוכרים נקלחת החו ופוק.

(ד) אמר החבר ואל תחשוב כי מה שסייעתיך בדברך, הוראה סמני שאנחנו כמו הדבר הכת, אבל יש לנו התהברות בענין ההוא האלקי בתורות אשר שכם ברית בינינו ובינו, כמילה שנאמרה בה היתה בריתי בבשרכם לברית עולם, (כר' יו יג) והשבת שנאמר בה: כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם (שמו' לא יג), כלכד ברית אבות וברית התורה אשר כרת אתנו פעם אתה בחורב ושניה בערבות מואב עם הגמול והעונש התלויים בה, הנזכרים בפרשת כי תוליד בנים (דברים ט) וכמו פרשת ויהי כי יבאו עליך (שם כג) ושירת האזינו (שם כט) וחולתי זה, ואין אנהנו (כמעלת) [כמעלת] המצ, אך אנהנו (כמעלת) [כמעלת] החולה (א) ¹ הנשחף שנתאיאשו כרפואתו כל הרופאים, והוא סקוה רפואה מצד המופת ושנוי המנהג, כמו שאמר הכתוב התחיינה העצמות האלה, (יהוה'ל לו). ונשלם המאמר בהנה ישכיל עכדי (ישיע נג-גד) מן לא תאר לו ולא הדר וכמסתר פנים סמנו גבוה ולא השבנוהו, רוצה לומר משנוי הנראה ורוע מראהו, כמו דברים המטונפים שיש לאדם ² אסתניפות להביט עליהם, ומסתיר פניו כדם, נבוה וחדל אישים, איש מכאובות וידוע חולי.

(ה) אמר הכוזרי ואיך יהיה זה, כישל לישראל, והוא אמר: חליינו הוא נשא, וישראל לא מצא אותם עד (ב) שמצאם כי אם בעונותם. (ו) אמר החבר ישראל באומות כלב באיברים, הוא רב חלויים מכלם, ורב בריאות מכלם.

(ז) אמר הכוזרי תוקף לי עוד ביאור.

(ח) אמר החבר שהוא כהלאיים מהמידים, ומוגעים אותו בכל עת מדאגות ויגונות, ופחד ונטירה ושנאה ואהבה וסכנות, ³ ומוגו עם העתים בהפוך ובשנוי, מתוספת ומגרעת, מבלעדי המאכלים הרעים והמשתה הרע, והתנועות והטרדים, והשינה והקיצה, כלם פועלים בו, וחולתו מן האיברים בסנוחה.

(ט) אמר הכוזרי כבר נתבאר לי איך הוא רב חלויים מכל האיברים, באר לי איך הוא רב בריאות מכלם.

(מ) אמר החבר היתכן שתתעכב בו ליתה, שתעשה בו ⁴ כדומא.

ג'א (ה) כנשף, וכמעט כנשף. (ז) מה, וכמעט מה.

¹ כנשף - מלבן כפתוכ שחפה (ויקרא ט טו) (הנלעכרוגג שווינד זוכט) עמן רחן כגוף כמק כשנו וכוט עומד על רגליו ולכס יוש יוש. וכן כוראת כאלס כשח ערני. ועם' אהרת; וכדף' מלבן שדפון (דנ' כח כ"ב) - ² אסתניפות מלכ הלמדויה (כרבות ע"כ מנסד) וכוראתה הלג ומשוה. ומקורה כשח יון (astenes) (שחף קרענקליך). ³ ומוגו וכו'. שער כמאמר ק: ומוג סלג גס כוא ככהלכות וכנוי נעה ככתיוב מכתום, ויסו או יכוחת חנקו מתוספת ומגרעת, וכל שני כחור ככודות כוא חלי (רג"ב).

⁴ מורכא - מלכ תלמודים (שנת ג) ומציס מורכא. וכוראתה מכה-טריה (גטשוירע. בלאטטער), ומקורה כשח ארמיה לדעח רניס, כי חרגוס מרות (ויקרא כח כ) מריס, שערך וכחוס, (גמדרוקס). ואמר כושפקה לכוראת מחיקה

¹ או טרפן, או ² תכלול, או חבורה, או ככול ההרגשה או רפין, כאשר יתכן להתעכב בשאר האיברים?
 מה) אמר הכוזרי זה לא יתכן, כי ביותר מעט מזה יהיה הסוח, ושהלב בזכך הרגשתו מפני זכות דמו ורב כחו, הוא מרגיש בדבר הסועט שיפגעהו, ודוהה אותו מעליו בעוד שתשאר בו יכולת לרחות, וזולתו איננו מרגיש הרגשתו, ומתעכבת בו הריחה עד שיעשו ממנה התלאים.

מג) אמר החבר אם כן צערו (א) והרגשתו הם מביאים עליו רב התלאים, והם הסבה לדהותם מעליו בהתחלת פגיעתם קודם שיתישבו.
 מה) אמר הכוזרי כן הוא.

מה) אמר החבר וכן הענין האלקי ממנו, כמעלת הנפש מן הלב, על כן אמר: רק אתכם ידעתי ככל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם, (עמוס ג כ) ואלה הם התלאים, אבל הבריאות מה שאמרו רבותינו (ר"ס י"א) כוחל לעונות עמו ישראל טעביר ראשון ראשון, כי איננו כניח עונותינו להתעכב עלינו, והיו גורמים לאכדנו לגמרי כאשר עשה האמורי שאמר עליו כי לא שלם עון האמורי עד הנה (כ"ו טו עז) והניחו עד שהתחזק הולי עונותיו והמית אותו. וכאשר הלב משרשו ועצמו שזה [מיורש] המזוג [דבק] [להדבק] בו נפש ההיה, כן ישראל מצד שרשם ועצמם [ידבק בהם הענין האלקי], וכאשר ישיג הלב משאר האיברים תלאים כתאוות הכבוד והאצטוסבא והביצים כרוע סוגם, כן ישראל ישיגם התלאים מהתדמות בגרם, וכמו שאמר: ויתערבו בגרם וילמדו מעשיהם, (תכלול קו ל). ואל יהי רחוק בעיניך שיאמר בכמות זה אכן הליינו הוא נשא, ואנחנו בצרה והעולם כמנוחה, והצרות המוצאות אותנו סבת לחקנת הודתינו, ² ובוד הבר ממנו, וציאת הסיגים מתוכנו, ובבודנו והקוננו ידבק הענין האלקי בעולם, כמו שידעת כי היסודות

ג"א ה) שמו.

וערוכ (נפרחינו, מיכן נתנו למי שממס (יומא נג). וסגה על כהנורה ע"ש שגד כמכס כוח מסך וכתב. — או מקורו כלשון יוני Muriso, (דאס זאלנע) ונפתק על כמכה, על שם השמן הנגד למשיהת. * כרטן. (קרענסקע) וכוהל כלל הלבוטה, למין שגפ אוכל ומשהית סכר מכני. — הנול. לשון כהנכ או הנול כייט (ויקרא כ"ב), וראש הוראת המלש שמה כרטי ונכאור, ונלמוד כנורות (ש"ו משה ב) כלטלס מלבן כלל (פערמיטונג), שנכלל ככשן כשחור כהלן. אולם מדגני ככוזרי-כמדנר שם מחולי כל-גראש כמנאר הוראת הנול כמו הרגום כשנפיש, (אייטערונג, טרייטונג) לשון טריס וזילס. ויאמר גם על חולי לב. וראה באור נחמד מה כהנכ. הנרו דחויקס מאד. * ונר כנר. נור, מלבן נור כאוכל מהך כסכולה (אויסזוכען אויסקליינען) ובר מלבן ארטי, נפר ארטי מאש (משלי לב) משהיק כורא. * וכן כנלמה נור יולא (נרכות מה:;) וטיקר כנורש יש כענרי ירכו כנר (אזנ לט ד) ר"ל כחן כמקום כרלי (חילד ראב, אונגלענדיש) ומזכ שדס כורי וראה כנר כמלים לכהכס כירסט (ליטאג 1857) שרש כר-כנר. וכמכניר לריש עק כר, ג-ד-כ, ומוכה כר

נהיו להיות מהם המוצאים, ואחר כן הצמח, ואחר כן הדיוס, ואחר כן האדם, ואחר כן סגולת האדם, וחכל נהיה בעבור הסגולה היא להדבק בה הענין האלקי, והסגולה היא בעבור [סגולת] הסגולה, כמו הנביאים והחסידים, ועל זה הדרך נסדר סאמר האומר: תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך, ואחר תן כבוד לעמך, ואחר כן צדיקים יראו וישמחו, מפני שהם סגולת הסגולה.

(מ) אמר הכוזרי כבר העירות החבר, ודמות והמכת להעיד ולדמות, אבל היה צריך שנראה בכם מהפשוטים והעובדים, יותר ממה שהם בזולתכם.

(נו) אמר החבר כמה קשה עלי שכתתך, מה שהקדמתי לך מן הפרשים, והודית אתה בהם, הלא הסכמנו כי לא יתכן להתקרב אל האלקים כי אם במעשים מצווים מאת האלקים, התחשוב כי הקורבה הוא השפלות והכניעה והדומה להם?

(נז) אמר הכוזרי כן עם הצדק, וכן אני תושב, וכן קדמתי בפניכם, כמו שאמר מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, (דברים מ"ו) ואמר מה ה' דורש ממך כ"א עשות משפט ואהבת הסוד (מיכה ו"ד) וזולת זה הרבה.

(מח) אמר החבר אלה והדומה להם הם החקים השכליים, והם התקדמות וההצעות לתורה האלקית, קודמת לה במעט (בזמן) [ובזמן] אי אפשר בלעדיות בהנהגות איוו קהלה שתהיה מבני אדם, עד שקת הלמטים אי אפשר שלא יקלו הצדק בנייהם, ואם לא, לא היתה מתמדת חברתם. וכאשר הגיע המרו מבני ישראל אל ענין שהקלו בתורתו השכליות והמנהגיות, אשר אי אפשר מבלעדיות לכל קהלה, כאשר אין אפשר לכל יהודי מבלעדי הדברים הטבעיים שאכילה ושתיה ותנועה ומנוחה ושינה וקיצה, והחזיקו עם זה בעבודות בקרבנות וזולתם מן התורות האלקיות השמעיות. הסתפק מהם בפחות ואמר, ולואי שחשמו התורות ששומרים אותם הפחות שבקהלות מקבלת הצדק והדרך האמת וההודאה בטוב הבורא, כי התורות האלקיות לא תשלמה, אלא אחר השלמת התורות המנהגיות והשכליות, ובתורות השכליות קבלת הצדק וההודאה בטוב הבורא ופי שלא החזיק באלה, איך מהזיק בקרבנות ובשבת והמילה וזולתם, ממה שאין השכל מחייבו ולא מרהיקו, והם התורות אשר בהם התיחדו בני ישראל תוספת על השכליות, ובהם היה להם יתרון הענין האלהי, ולא ידעו איך יתחייבו אלו התורות, כאשר לא ידעו איך ירד לכבוד ה' בניהם ואש ה' על קרבנותם, ואיך שכתו דבור האל, ואיך אירע להם כל מה שאירע, ממה שאין הרעות מקבלות אותן, לולי הצעירות וראות העין, אשר אין בו מדה, ועל הדרך הזה

וכל להסתמך סכנותם נמלח ככ על מכולל מידמות כההס והמסר. וזה כתם סכור. למור, את השפלות וסמס סגורים—סמטרים—ממנו. ולכזולת כסגים מסוכנו. — ורג"ב באל. לפסך. למר ככר וסמך מסך כסגולה.
 2 מדה. מדה שם דבר, כמו דמים, וסמטס אין דק לזהם ולכמהם, וכן קד. שד"ל. 11 במאמר. כלשן סמטע :

נאמר להם, ומה ה' דורש ממך, ועולותיכם ספו על זבחיכם (מיכ' ו-ז) וזולת זה סמך שדומה לו, היתכן שיהיוק הישראלי בעשות מסעם ואהבת חסד, ועיווב המילה והשבת וחמדת הפסח ושאר התורות ויצלח.

מט) אמר הכוזרי לא כפי אשר הקרמת, אבל דעת הפילוסופים יהיה אדם חסיד, ולא ירגיש באי זו דת שיתקרב, אם בדתיהד או בדתנצור או בזולת זו, או בדבר שיכדה לעצמו, וכבר שבנו אל ההקשה והסברא השכלית והתחכמות, והיו כל בני אדם משתדלים לקבוע תורה במה שמיארה אליו הקשתם, וזה במל.

אמר החבר והתורה האלהית (א) לא העבירה אותנו בפרישות, אך בדרך השוה, ולתת לכל כח סבהות הנפש והגוף חלקו בעדק מבלי דבוי, כי תרכוי בכח אחד, קצור בכח אחר, ומי שנמה עם כח התאוה, קצר בכח המהשבה, ובחפץ מי שנמה עם הנצותן, קצר בזולתו, ואין רב העניית עבודה למי שתאוותיו תלושות וכחותיו תרושים וגופו רזה, אבל טוב שיעדן גופו, ולא המעטת הממון עבודה, כאשר יודסן כן המותר מבלי יגיעה, ולא ישרידהו קנותו כן ההכנסה והמעשים הטובים, כל שכן למי שיש לו ¹ מפול ובנים, ומאוויו להוציא דשים ימים, אך תרכוי יותר נכון לו. וכללו של דבר: כי תורתנו נהדקת בין היראה והאהבה והשמחה, תתקרב אל אלקך בכל אהת מהנה, ואין בניעתך בימי העניית יותר קרובה כן האלהים משבתת בניי השבתות והמועדים, כשתהיה שמחתך בכונה ודב שלם, וכמו שהתרגונים צריכים מחשבה וכונה, כן השמחה במצותו ובהודתו צריכים מחשבה וכונה שתשמח במצוה עצמה מאהבתך המצוה בה, ותכיר מה שהטיב לך בה, וכאלו אתה בא באכסנייתו קרוא אל שולחנו וטובו, ותהיה על זה במצפון ובגלוי, ואם תעבור בך השמחה אל הגטן והרקוד היא עבודה ודבקה בענין האדקי, ואזה הרברים לא היתה אותה התורה מוסקרים אבל כלם תחת מסורת, מפני שאין ביכולת בני אדם החלק תקנות כחות הנפש והגוף, ושיער מה שראוי להם מהסנחה והתגועה, ושיער מה שתוציא הארץ עד שתשבות בשמיכה ויובל, וינתן סמנה המעשרות וזולתי זה, וצוה על שבתת השבת, ושבתת המועדים, ושבתת הארץ, והכל זכר ליציאת מצרים, וזכרון המעשה בראשית, מפני ששני הענינים דומים, מפני שניעשו בחסין האלקים לא במקרה ולא בסבע, וכאשר אמר יתברך: כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך, השמע עם קול אלקים או הנכה אלקים (דברים לנ לד) והיתה שמירת השבת היא בעצמה ההודאה באלהות, אבל כאלו היא הודאה מעשית, כי מי שמקבל מצות שבת בעיניו שבה היה כלות מעשה בראשית, כבר הודה בהדוש

ג'א (א) והורה משם, ונשמנו כתינות וכאורה כאלהית.

¹ מפול וכמס. פרגוס עף, הוא סנלא, (קליינע קידשער) וכן בתלמוד (תולין יב') דתלי ציי פון סלא. וכרכו בעניני טעל מלי דבוק והכד. מפני שסננים קטנים דנוקים ומטורים אל אנומיסס, ולזס כסמים הכסר כן, מעשני, למים', כי כאלהין יורה על קטנים. וניסס כונה על גדולים.—

מבלי ספק, ומי שהודה בהרוש הודה במתרחש העושה יתי, ומי שלא קבלה יפול בכפפות הקדמות, ולא תוך אמונתו לבורא העולם, אם כן שמירת השבת מקרבת אל הכורא יותר מהפרישות וזה נזירות. וראה היאך שב הענין האלהי הרבך באברהם, ואתר כן בהמון מגולתו ובארץ הקדושה מכיא הענין מדרגה אחר מדרגה, ונוהר עד שלא נמלס מהם אחד, והניח אותם בטוב שבמקומות, והפרס והרבה הרבוי ההוא המופלא, עד שהעתיק אותם ונמסעם באדמה הראויה לסגולה, ונקרא אלהי אברהם ואלהי יצחק, כאשר נקרא יושב הברובים ¹ (ויושב) [שוכן] ציון, ושוכן ירושלים לדמותם בשמים כמו שאמר: היושבי בשמים' כפני הראות אורו כאלה כהראות בשמים, אף במצו ע ² (עם) ראויים לקבל האור ההוא, והוא מאציל אותו עליהם, ונקרא זה ממנו אהבה, והיא אשר נקבעה לנו ונתהייבנו להאמינה ולהודות עליה באהבת עולם אהבתנו, כדי שנשים אל לבנו שהתחלה ³ ממנו לא ממנו (אנחנו), כמו שנאמר בבריאת החי-על דרך הדמיון-שהוא לא ברא את עצמו אך האלהים יצרו והתקינו כאשר ראה הומר שראוי לצורה ההיא, כן הוא יתברך המתחיל להציאנו ממצרים להיות לו לעם סגולה חיה לנו למלך, כאשר הוא אומר ושונה: אני ה' אלהיכם המוציא אתכם ממצרים להיות לכם לאלהים, ועוד שאמר ישראל אשר בך אתפאר.

- (נא) אמר הכוזרי כמה יצא המאמר במקום הזה יציאה גדולה, ומחלה המליצה מחילה רבה, שיהיה הכורא מתפאר בבשר.
- (נג) אמר החבר ההיה זה קל בעיניך בבריאת השמש.
- (נד) אמר הכוזרי כן מפני גודל מעשיה, מפני שהיא אחר הכורא הסבה בהויה, ובה ובעבורת מסתדר הלילה והיום ופרקי השנה וההווים המוצאים והצמח וחדים, ובאורה הכהיר תהיה הראות והמראים הנראים, ואיך לא יהיה בריאתה תפארת לעושה אצל המדברים?
- (נה) אמר החבר והלא אור הלכבות יותר דק ומעולה מאור הראות, והלא היו כל אנשי העולם בעורון ובתעות קודם בני ישראל-זולתי היחידים אשר זכרנו-והיה מהם עם שאוברים שאין בורא, ושאין חלק מן העולם

¹ ויושב ציון. כן כנרסא בדפוס ווינציא. ונעוה כוזר כוה, כי לא נמלס כנחתי קודם, יושב ציון על הקב"ס. וז"ל שוכן ציון. כי כן נמלס כיואל ד. (לואר נחמד). ² נמלע עם רחום. כן כנרסא בדפוס ווינציא. וכדפוסים כמחלוקתים שמש מלח, עם מפני שאין לה מוען. וכמונה: אף שאורו יתנרך שופע עלי הכליות, מכל מקום מה שמקבל צדק שיסיכ דבר אמנעי סמנין את שמקבל לספעת כאלו. — ואלו נקיים כנרסא שיכנס וז"ל אך נמלע, רחום עם לקבל וכו' וכוח (ר"ל כאמנעי) מאלל עליהם (ר"ל על סעם). ³ ממנו, לא ממנו. כראשון כוה כעני נסתר לכנרסא יתנרך (סלס ליכס) וכעני כעני למדברים נעדם (שאין חוה) ור"ל ששים את לבנו שכתחלת דבר כוה מכנרסא ולא מאתנו. וכמוה כראשון, כנחנו דברי כנחתי על כנחתי-ערס כיס עוה הדפוס—דעם כנר, ממנו כעני מלח, אונחתי לכנרות ככוח כעני למדברים נעדם. וכדפוסים כעני כחיה כענינו את כמלה כעניס' ולכן מחקתיס וכנרסא כעני חללי-לכנס.

יותר ראוי שיהיה נברא כמה שיהיה בורא, אך הכל קדמון, ועם אתר אומרים: שהגלגל הוא הקדמון ובורא הכל ויעבדוהו, ועם אתר טועים שהאיש הוא עצם האור והמעשים החזקים והמופלאים והוא שראויה לעבודה והשגשג היא אש, ועם אתר עובדים זולת זה משמש וירח וכוכבים וצורות בעלי היום נתלות בצורות הגלגל, ועם אתר עובדים מלכידים או חכמיהם, וכלם מסכימים שאין נראה בעולם דבר יוצא מן המנהג והטבע, עד אשר הפילוסופים אשר דק עיונם וזכה מחשבתם הדו בסבה ראשונית אינו דומה לשאר הדברים, נמו בהקשתם שאין לו מעשה בעולם כל שכן בתלקות, שמרכיבים אותו ומבדילים אותו מידעיתם וקל וחומר שיחדש בהם חדוש, עד שנזדככה הקהילה והיא שהיתה ראויה להול עליה האור, ולעשות לה המופתים הנוראים, ולשנות להם המנהגים, ונראה עין בעין כי יש לעולם כוּסל ושומר ומסדר ויוצר, יודע הקבון הגדול שבו, וגומל על הטוב ומעניש על הרע, והיתה סבה לישרת הלבבות, וכל מי שבא אחריהם לא יוכל לצאת מיסודותיהם, עד ששבו (א) כל יושבי העולם מודים בחדוש העולם, ובקדמות לבורא העולם, ומפתים על זה בני ישראל, ומה שנעשה להם ומה שנגזר עליהם.

(ב) אמר הכוזרי זה מאר גדול ויש בו אור שהוא פלא, ובאמת נאמר: לעשות לו שם עולם (יכתיב כג יב), והעיש לך שם כהיום הזה, לתהלה לשם ולתפארה (דברים כו יט).

(ג) אמר החבר הלא תראה איך הציע דוד בשבת התורה, כשהקדים ספור השמש במזמור השמיים מספרים כבוד אל (תכלות יט) וזכר אורה הכלל וזכות עצמה ויושר דרכה ויופי מראה, וסמך לזה תורת ה' תמימה משיבת נפש והתלוי בו, כאלו אמר אל תתמהו מן הספורים האלה, כי התורה יותר בהירה וגלויה ומפורסמת ומועילה ומעולה, ולולי בני ישראל לא היתה התורה יעוד כי לא היתה מעלתם בעבור משה, אבל מעלת משה היתה בעבורם, כי האהבה לא היתה כי אם בהסון זרע אברהם יצחק ויעקב, וברך במשה להגיע הטוב אליהם על ידו, ואנחנו אין אנו נקראים עם משה אלא עם ה', כמו שאמר: עם ה' אלה, ועם אלקי אברהם, ואין ראיות החוקים האלקיים דקות המלות ונשיאות גביני העינים והעלם הלבבות, והרבות בתתנה ובתפלה ובתנועות ובמאמרים שאין אחריהם מעשים, כי המחשבות הזכות אשר ראיהם מעשים מצביעם שהם קשים על גפש האדם, אך הוא עושה אותם בתכלית התאווה והאהבה בהליכה אל מקום מהמקומות, ולהוג שלש פעמים בשנה, ומה שדומה מן התוצאות והמורת, והוא עושהו בתכלית השמחה והגילה, ובהוצאת מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני והראיון, ועזיבת תבואות הארץ בשמחות ויובלים, והוצאת השבתות והמנועים ושבתתם ומחנות בכורים ובכורות וסתנות כהונה וראשית הגז וראשית עריכות, מבלעדי הגדרים והנדבות, ומלבד מה שהוא חייב בו על כל זדון ושגגה והשלמים, ומה שהוא חייב בו מן הקרבנות על המקרים אשר יפגעוהו מן המומאות, על כל לידה שתהיה לו, וכל זבה וכל צרעת וזולת זה הרבה, כל זה

במצוה-מאת האלקים, לא טשכל בני אדם והתחבמוחו, ואין ביכולת
 הבשר לשער את זה על סדרו ומנהגו וערכו, לא יירא לחננם בו משיח
 כאלו-שיער ישראל ושיער תבואת ארץ. כנגן צמחה ובהסתה, ושיער
 שבט לוי, וצוה במדבר בערכים האלה, מפני שידע כי כשיסדר הערך
 הזה ישארו ישראל עשירים, וילא יחסר ללוויים דבר ולא יגיש הענין לרלות
 שבט או משפחה, כאשר צוה בשנת השובל לשוב הכל, כאשר התה
 בשנה ראשונה מהלוק הארץ, בחלוקים ודקדוקים יצדו הספרים להכילם,
 ומי שהתבונן בהם, יכיר שאינם טמהשבת בשר ישתבח ודרכים,
 הושבם, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעם (הס' קמו. כ) ונישאר
 הסדר הזה בימי הבחיים כמו-אלף וה'ק שנה, ואלו הלכו היס על הדרך
 הנכונה היה מתמיד כימי השמים על הארץ.
 (ו) אמר הכוזרי אתם היום במנוחה גדולה² כאלה החובות הגדולות,
 ואי זה עדה תוכל לשקור כל הסדר הזה

(ה) אמר החבר העדה שצופה שינושה וגומלה² לעתה בתוכה;
 רצה לומר השכינה, הלא תראה מה שאמר יהושע: לא תוכלו לעבוד
 את ה'. כי אלקים קדושים הוא (יכזע כד), וזה עם מה שהיתה בו עדתו מן
 זהסודות והזהירות בענין שלא נמצא בהם עובר בדרם יריו וזלת עין לכדו
 משש מאות אלף איש והיה מעניש הכל לעתה מה שהיה, ומה שהיה
 מעונש מרים בצרעת (נמדכר יכ ו) ועונש נדב ואביתוא (נמדכר יו) ועונש
 עוזא (סמולל כו), ועונש אנשי בית שמש כי ראו בארון ה' (שס ח ו י).
 ומה שהיה טמוני-השכינה שיראה המעט מן העונות לעתם, בקרות
 והבגדים, וכאשר (ידבק) (ירבה) הענין, יראה בגופים על מדרגות מן
 החזק (א) והדלות, והכנים מועמים לחכמה הזאת הדקה, ולהכיר מה
 כמנה אלקי, ומצפים בו שבועים כאשר צפו במרים, ומה כמנו כוזי,
³ כתישב ובלתי מתישב, והיא הכמה כופדאה הזהיר עליה הבוא
 יתברך; במה שאמר חסמר. בנגע הצרעת-לשמור מאד ולעשות ככל
 אשר יורו אתכם הכהנים הלוויים (דנכס כה ד)

(ט) אמר הכוזרי היש אצלך בזה דברים מסמקים ומקדמים אותם לשכל:
 (ס) אמר החבר כבר אמרתי לך שאין ערך בין שכלינו ובין הענין
 האלקי, וראוי שלא-נמרה לבקש-עלת אלה הגדולות והדוכה לזה, אבל
 אני-אומר-אתך בקשת המחילה מבלתי שאגזור שהוא-כן-שאפשר שתהיה
 הצרעת והזכות הליוות בטומאת חמה, כי חמת הוא ההפסד הגדול (ב)
 והאבר המצורע-כמה, והורע ההפסד כן, מפני שהיה (ג) בעל חח

ג'א' (ח) וכהלכה, ושמע ודלות. (ז) לכבר כמה. וכג' הינות מן וכלכר
 עד כמה, נכמטו. (ג) מנגן-לקבל רוח. היס טכני. ונשמעו ו' הינות-כלנו מן
 בעל עד טכני.

¹ מאלס כהוטה. מנחות כהליות בלתי. ² לפתח. עיד (לויף דער שפוללט).
³ מתישב וכו'. יש שהיה צרעת טענה, ולא הינו מכנינו, הלא מנמאלו מיה.
 ויש שהינס טענה וטענה כסגר (א'ינ). ⁴ בעל רוח טכני. ראה כסגר רוח מן
 כמיוחס לג' הכן הכון פרק ג, כפרוש ככל נזה וכלל, מס טכניא טכני

כבעי, מוכן להיות טפה שיוחה בטנה אנוש, (א) והסדרו כנגד כח החיות והרוח, ואינני משיג בהפסד הזה לרב דקותו, אלא בעלי הרוחות הדקות והנפשות החשובות, המשתדלות להדבק באלהות, או בחלוטות האלהות, והמראות הברורות. ועוד יש טעם שימצאו כובד בעצמם בעוד שלא רהצו מקרים, וכבר נוסה שמספודים במגעם הדברים הדקים; בפנינים והיגנות, ורובנו משהנה מקרבת המתים והקבירות, ומתבלבלת נפשנו זמן מה בבית אשר היה בו מת, וזו שהוא עב הטבע אינו משהנה הזה, כאשר אנהנו רואים דמיון זה בישראליות, כי שהוא מבקש לזכות נפשו ומחשבתו בהכנסת המופתיות, או זכות נפשו להחנה ולתפלה, כוצא נפשו למזונות העבים ולתוספת המאכל והמשתה היוק, וכן ימצא היוק מיושבת הנשים והבורת הליצנים, והתעסק בשירי האהבה והשהוק.

כ"ן אמר הכוזרי זה מספיק לי בהסתפק (ה) הנפש, למה זה מטמא זה הסותר העצמי, רוצה לומר; הורע וכלו רוח, מה שאיננו מטמא השתן והצואה עם כיעור רידו ומראהו עם רובו, ונשאר עליו ספק צרעת הבית והבגד.

כ"ן אמר התבר כבר אמרתי לך: ¹ כי זה מריהוק כחות השכינה כי היה ב ישראל, כמעלת הרוח בגוף האדם. מועילה אותם החיות האלקי. ונותנה להם זיו והדר בגופותם ותכונתם ובמשכנותם, ובעת שמתדבק מהם, מתבלות עצתם, ויתבערו גופיהם, וישתנה יופים וכשהיא מתרחקת מיהודים, נראה על אדמת האיש הוא סימן יתרחק אור השכינה ממנו, כאשר נראה התרחק הרוח פתאום בעבור פהד או דאנה. משנת הגוף, ונראה בנישים ובנערים בעבור הלישות רוחם, שיעשו בגופותם מקומות שחורים ורוקים, מהצויאה כלולה, והם מיתחים זה את השדים, ואפשר ² שיקרה מזה, ומראות המתים וההרוגים, חלשים קשים בגוף ובנפש.

כ"ן אמר הכוזרי אני רואה תורתכם נבלל בה כל דק ועמוק מהדבמיות, משאל' בזההה.

כ"ן אמר ההבה והמנהדרים היו מצוים שלא העלם מהם הכמה מההכמיות ³ האמתיות והדמיוניות וההסכמיות, ⁴ עד שהכשופים והליטונות היו יודעים, ואיך ימצא חדר שבעים זקנים הכמים

נ"א (ה) וכאשר נפסד דומה למת. והמליח מן והסדרו פד והרוח נמצאו.

(ג) כהכמה מה בהסתפק. והמשח בהסתפק.

דברים נכבדים פ"ד טפה הורע. ¹ כי זה מריהוק כחות השכינה. כי הנרסה כדפסי ווינפילה וכד' סטנר. וכבוללות המלוהרות הנוסחה: כנר אמרתי לך כי השכינה כיתה וכו', ובנוסחה הוואת יפה לצי טעון.

² שיקרס מוט, מנסהה ונכסה וכן ממאלות כמחוס וכו'. ³ כאלהותיות (כ"ר). כהכמות כאלהותיות כנה, כהכטון (מלשכטמלטיק) הטבע (כפיוק) כאלכיות (משכטלטיק). וכדמיוניות. כי כהכמות שיכודן כדמיון כאלה ואין לכן יכוד כמליחות יצגו כאלטכולוגיה. כהכמיות. כי כהכמה הלבוך (כאלך-קודע) כשילד וכפוק (מחוק). ⁴ עד כהכשופים וכבוללות. מרמו לדברי חז"ל כהכדרין

אם לא תהינה החכמות מתפשטות קיימות באומה, וכעת שימת וכן אחד יעמוד אתר תרתיו כמוהו, ואיך לא יהיה זה, וכלם צריכים אליהם בתורה. ה ט ב ע י ו ת מהם צריך אליהם בעבודת הארץ לדעת הכלאים, ולהודי מהשביעית והערלה, ובהכרת הצמח ומינו (כלאים ט"ה) כדי שיסארו על מה שנבראו עליו¹, ולא יהערב טין בסין, הכמה גדולה (א) אם השעורה נקראת² כנדרוס דרך משל מסין השעורה, או³ השיפון מסין הבה, או⁴ הכרבתי מסין הכרוב, ויריעת כהות שרשיהם, ושיעור הפשטם בארץ, ומה שיסאר לשנה אחרת, ומה שאינה נשאר. לדעת כמה יונח בין טין למין ב ס ק ו ס ו ב ז מ ן, ובהכרת מיני החיים לענין הזה, ולענין אתר, כמה שיש לו ארס ובמה שאין לו ארס. ויריעת הפרפות אשר הוא יותר דקה סבל מה שזכרנו אותו ארסנו מסיתי התייך, להרחיק מאכילת המתה, ובמסעם אשר נשאר בירינו טן החכמה הזאת מה שהדעות תמהות עליו. ובידיעת המומים, אשר בעבודם מהעכבים הכהנים מעבודה, ומוטי הבהמות שאינם ראים קרבן. והבדלת מיני היובות לאיש ולאשה, [ובמות]⁵ הקפי הנדות, ובהלקי החכמות הרם מה שאין בשר ודם יכול עליו בדרך סברתי, כבלי עזר אלהי, ובחכמת הגלגלים והליכותם, מה שהעבור קצת תולדותיה, וגדולת מעלת תוכן העבור ידועה, ומה שנקבע בה לאומה הזאת ה ד ל ת. והומר התזקת הצורה, ואיך איננה כן, והיא איננה כורגשת כון האומות מטיעוטה ודלותה וגלותה, וסתברת אותה שארית התורה האלהית חבור ישם בו כאחד, ומן המופלא שבה העבור על העיקר המקובל מבית דוד מתקופת לבנה, שלא נשתנה מבמה אלמים ומאות שנים, וכבר נשתנו קבועי הקובעים טיון ווולתם, והעורך בהם לתקון ותוספת אתר מאה שנה, וזה נישאר על אמתתו מפני שהוא נתלה בגבואה, ואלו (ב) היה נכנס בו שום שנוי כהלך אתר בעיקר, היה דיום הזה גורם הפסד הגדול מאד, לרוחק מה שימצא בין המולד והראיה, וכן מבלי ספק היתה אצלם (ג) תקופת ההמה ווולתה מהבוכבים. — אבל

ג'א (ה) כוונת לומר לדעת, טין מלה גדולה ואם. (ב) ואלו נכנס בו שנוי כהלך היה בעיקר כיוס היה גורם וכו', והשמשו י'ג הינות טן ואלו עד גורם. (ג) ידיעה, טין מלת אלס להקופת.

בד מיתוה לא הלמד (כשדים) לטעות הכל אחס לומד לסטן ולטורות. וכן שם ט"ב, כסבדרין היו צריכים לידע בשנשים לבון. וכן כהנ הכמחים כפי' מכללות כסבדרין. ¹ ולא יתערב וכו'. ראש גבואה הכמנמן על כהורס פרשת קדושים, שסכסס בעעס אסור כלאים לדעת כהנר. ולכרזני' מורה ה'ג פלי' שפחים אחרים. ² כדמוס: אולי הוא שכולה שועל (כאמנר) שזכרו כפי'א. דכלאים שכול עין שפורס. (אולר נהמד, ורג'ב). ואולי ל'ל כנהרוס (והחלף סכ על כג וד על ת סקל מלד) ומקורו משפת יויו Kegehros (כירח) חתן וכו' מין דגן (ספת' לה). ³ כשיפון (כלאים פא מ'א), וכוראהו מין דגן כנקרא (דינקטל). ⁴ ככרבתי וכו' נלי ספק מן למטה ג כלללים פ'א: וסכרני וכהתרוכחור. וצדק הכרעמה מין כרוכ שקלחים של דקיס, וסכל ספלת ישראל העתיק (קעשים קרויט). ⁵ סקצ סמות. לדעת זמן תקופת כוסס לפש.

הכמת המוסיק'א חשוב באוסה, שהיא מחלקת הנגונים, ומעמדת אותם על הגדולים שבעם, והם בני לוי, מתעסקים בנגונים בבית הנזכר בעתים הנכבדים, ולא הוצרכו להתעסק בצרכי הפרנסה, במה שהיו לוקחים מהמעשרות, ולא היה להם עסק זולתי המוסיק'א. והמלאכה נכבדת אצל בני אדם, כאשר היא בעצמה אינה גרועה ולא פחותה, והעם, מחשיבות השורש וזכות הפבע כאשר הם. ומראשיהם במלאכה דוד ושמואל (היה'א ט. כנ). ומה תחשוב במוסיק'א, יהיו יודעים [אותה] על אופניה, אם לא ?

(כ) אמר הכוזרי² שמה מבלי ספק נגמרה, ויש מה היתה מעודת הנפשות, כאשר יאמר עליה: שהיא מעתקת את הנפש ממרה אל הפכה, ולא יתכן שתהיה היום בערך כמה שהיתה, מפני ששבה פחותה בהתעסקות בה השפחות והמכוערים מבני אדם, אך ירדה עם השיבותה, כאשר ירדתם אתם עם השיבותכם.

(כז) אמר החבר ומה תאמר בחכמת שלמה, וכבר דבר על כל ההכמות בבה אדקי ושכרי וסבני. והיו אנשי העולם באים אליו להעתיק הכמתו אל האומות עד מהורו. וכל החכמות הועתקו שרשיתן² וכללם, מאתנו אל הכשרים תחלה, ואחר כך אל פרס וסרי, ואחר כך אל יון, ואחר כך אל רומי. ובאורך הזמן ורב המוצעים לא נזכר בהכמות שהם הועתקו מן העברים, אך מן היונים והרומיים. והמעלה לעברית³ בעצם הלשון, ומה שכלל בה מהענינים.

(כח) אמר הכוזרי היש לעברית מעלה על לשון הערב, היא יותר שלמה ורחבה ממנה, ואנחנו רואים את זה בעינינו!

(כט) אמר החבר מציא אותה מה שמציא נושאייה, נתדלדלה גדלותם, וצרה במיעוטם, והיא בעצמה השובה שבלשונות מקבלה יסברא. הקבלה, שהיא הלשון אשר דבר בה השי"ה עם אדם ותוה, ובה דברו שניהם, כאשר יורה על זה⁴ הגור אדם מארמה, ואשה מאיש, ותוה מתי, וקין מקינתי, ושח משח, ונח מינהמנו, עם עדות התורה, וקבלת דור אחר דור, עד עבר עד נח עד אדם, ושהיא [היתה] לשון עבר, ובעבודו נקראת עברית, מפני שנשאר עליה עת הפלגה ובהבול הלשונות. וכבר היה אברהם מדבר בארמית באור כשרים, שהארמית

¹ שמה מבלי וכו' ק סגורא דמוסי וינעניא. ור'ל שם בניה כמקדס ביתה עלו ספק המוסיק'א על תכלית כללותה. — ונדפוסים במאחרים בטפחה: מה עלו ספק. וסגרי הישנה ערך² וכללם. כלל החכמות למתלקוחסן. ועל כללן.³ בעצם כלשון. לפי דעת הכוזרי, המונח שפת עברית, לשון הקודש, משני שהיא בעצמה קדושה, והיא כלשון האמתיה, משא"כ לפי דעת רבים, אין בלתיה, ולא במלות ונכנין לשון עברי מוס קדושה, ויקראת לשון קודש משני שנכתבו בה ענינים קדושים ונעלים. והעת הרמב"ם דעת הכוזרי, ראש בלתי למלות כנין נשתייה. — ⁴ הגור אדם. ראש נכקדמת הרמב"ם לספר נרתיים סמבונה אור לנתיבס וכדברי מהרש"ל שם. ⁵ משני משא"כ וכו'. עבר וכינו נשאר כשפת עברית, והתאין בה גם אחרי הפלגה שתכלול כלשונות.

היא לשון כשרים, והיתה לו העברית לשון מיוחדת - לשון הקדש, והארמית לשון הול, וכן נשא אותה ישמעאל אל הערב, והיו אלו שלש לשונות משותפות מחדמות, הארמית והערבית והעברית. ¹ בשמותיהם, ² ובתהלכותיהם ³ ובשמושיהם. והיתה לשון העברית לבדה המעולה שבהם - ומעלתה מדרך הסברא, לפי העם המשתמשים בה, ובה שהיה צריך אליו מהמליצה, כל שכן עם הנבואה הפושטת ביניהם. והצורך אל האזהרה, ואל הנגונים והזמירות. ומלכיהם משה ויהושע ודוד ושלמה, ויתכן שיהיה להם מליצה, בעת שהיו צריכים אליה לדבר, כאשר תהסר לנו היום, בעבור שאבר הלשון טמנו. הראית ספור התורה, המשיכן והאפור והחשן וזולתם, כשהוצרכו אל שמות נבריות, היאך מצאו אותם עד תומם, וכמה נאה סדר הכסוף והיא. וכן שמות העמים, ומיני העופות והאבנים, וזמירות דוד, וההרעם איוב, והתוכחו עם דעיו, ותוכחות ישעיה ונחמותיו וזולתם. (ט) אמר הכוזרי תבליחך בזה ובזולתך, שתשוא אותה עם זולתה כהלשונות בישראל, ואיה המעלה היתירה בה, אבל יש יתרון לזולתה עליה, ⁴ בשירים המהוברים ⁵ הנכבדים על (א) הנגונים. (ב) אמר החבר ⁶ כבר התבאר, [לוי] כי הנגונים אינם צריכים אל המשקל בדבור (ב), ⁷ שבריק והמלא יכולים לנגן (ג) בהודו לה' כי טוב (ד) בנגון (ה) לעושה נפלאות גדולות; זה בנגונים. בעלי הסעיפים, אבל בשירים הנקראים אנשא'ריא, והם ההרזים האמריים, אשר בהם הוא נאה החבור, לא הרגישו עליהם בעבור המעלה, שהיא מועילה ומעולה יותר.

(ט) אמר הכוזרי ומה היא?

(ע) אמר החבר כי המכוין מן הלשון הנכנס מה שיש בנפש המדבר בנפש השומע; וזאת הכונה לא תגמר על הוכחה ב'א ה' להתחכם. והמשט בנגונים. (ב) וזהו (ג) בנפש כהודו וכו'. (כ"ה) בעטם (ד) בנפש, והמשט בנגון. [כ"ה. בעטם] (ה) כ"ה כי לעולם הסוד, והמשט מלות לעולם נפלאות גדולות.

¹ בשמותיהם. כי מלות רבות כגלם לבנות הלאה הדומות כסודאם. כמו חב (בעברי) חבא (בלרמית) חבו (בערבית) וכדומה עוד רבות מאלה. ² בתהלכותיהם. כוננו לתהלכות הלשון והדבור (וינטהקס). ³ בשמותיהם. להיות שמות והקטנים. ⁴ כצדדים המהוברים. כוננו לבווי ההרזים (רויס *). ⁵ הנכבדים על הנגונים. כוננו על מדת-ההכרות (Prosodie) (וילנענמעסבונג). הרובות או קצרות לפי התוך הקולות, - (טאהקט) שהם יבדו ובהם מלאכת המוזיקא. ⁶ כבר התבאר. לוי וכו'. כונה התכר בכלל כשיטת חכם להפריד בין שירים המהוברים לשורש. קול ונגן. ובין המהוברים בתוך ההכרות, רק לכשמש הקריאה והדבור אל הקורה אותם כשהכונה, או אל הון כי אינם נרשם אל המשקל. והתוך ההכרות (רג'ב). וזהו שיק והמלא. ר"ל הרוז ריק ההכרות יכול המצורר לנגן כהרוז המלא והתוך ההכרות, כי יתריך בהם ומקצר בזה. כמו ד"מ כהודו לה' כי טוב הוא אך כשמש הטעות ולפניה נפלאות גדולות כדו ט' הכרות.

אלא פנים בפנים, מפני שלדברים פנים בפנים מעלה על הדברים שבכתב, ובאשר אמרו¹ מפי סופרים ולא מפי ספרים, מפני שניעורים בדברים שבעל פה, בעמידה במקום ההפסקה, ובדחמדה במקום הסמוך, ובחוק הדבור ורפינו, ובדמיונות ובקריצות, מתמיהא ושאלה, והגדה ויהל והפחד, ולחנה ותנועות שמקצרת בהם המליצה הפשוטה, ואפשר שיעור המדבר בתנועות עינו וגביתו, ובכל ראשו ובדיו, להבין הכעס והרצון והתהנון והגאווה על השיעור שהוא רוצה, ובשארית הזאת אשר נשארה מלשוננו הנוצרת הברואה, [ימצאו] ענינים דקים ועמוקים, נמכנו בה להבין הענינים, ולהיותם במקום המעשים הם, ישם פנים בפנים. והם ה מ ע מ י ם אשר יקראו בה דמקרא, מצעירין בהם מקוב ההפסק והסמוך, וטפירי מקום השאלה מן התשובה, והתהלה מן ההגדה, והתמוזן מן המתון, והצווי מן הבקשה² שיהובר בהם הבורים, ומי שזה כונתו מבלי ספק שהוא דוהה (א) המחובר, כי (ב) המחובר לא יתכן לאמרו אלא על דרך אחת, והוא סומך ברוב במקום הנפיד, ועומד במקום הסמוך, ולא יתכן להזכיר מזה אלא במורה גדול.

(ע) אמר הכוזרי באמת נדחתה מעלה שמעית בעבור מעלה ענינית, כי (ג) ההבור מהנה (השמע) [הנשמע], והמסורת הזאת כוללת ענינים, אבל אני רואה אתכם קהל היהודים שאתם טורחים להגיע אל מעלת (ד) החבור ולהדמות (ה) בזולתכם שהאומות, והבנינו העברית במשקליהם.

(ו) אמר החבר וזה מתענתו ומריתו, לא די לנו הנחתנו המעלה הזאת, אלא שאנחנו כפסידים תוכן לשוננו שהוא מושם לחברה, ונשיבתו למחלוקת:

(ז) אמר הכוזרי ואיך הוא זה?

(ח) אמר החבר הלא ראית מאה אנשים קוראים במקרא כאלו הם איש אחד, פוסקים בעת אחת, ומחברים קריאתם כאחד.

(ט) אמר הכוזרי כבר התבוננתי בזה, ולא ראיתי כשהוא לא בארום ולא בערב, ולא יתכן זה (י) במקרא השירים. הודיעני מאין היתה המעלה הזאת ללשון הזאת, ואיך (ז) (תפסיד) [הפסיד] אותו הששקל? (ח) אמר החבר (ח) מפני³ שקבענו בה שני נחים, ולא קבענו

נ"א (א) ס"א המכודר. (ב) ס"א המכודר. (ג) ס"א הסודר. (ד) ס"א הסודר. (ה) ולחקות זולתכם, ונחמם ולהדמות בזולתכם. (ו) ס"א בקרא. (ז) ס"א תפסיד ליתו (?). ונחמם תפסיד ליתו. (ח) מפני שקבענו בה שני נחים, ולא קבענו בה בין שלב הנוחות. ונחמנו י' מלות מן מפני עד הנוחות.

¹ מפי סופרים וכו'. המאמר כוס יב לו דמיון מעט עם מאמר חז"ל המובט מ"ז מסיסה ולא מפי כתבם. וכבר אמר אהר מנדולי באכטניס, Der Buchstab ist Todt, der geist belebt ihn, כהן כרות ופיה נקצנו רוח ונחמם. — ² מחובר בהם, ר"ל ע"י המעשים והוכחו כענינים כרחיבם לבינה מהנורים.

³ שקבענו בה שני נחים. כל הפעלים שבלשון סגרי, הם משלב אחרים.

בין שלש תנועות אלא על ידי הדהק (א), וכא הדבור נוטה אל הנח -
 והועילה זאת המעלה; ר"ל ההברה והחריצות על הקריאה, והקל בעבודה
 הזכרון, והכנס העינים בנפש. ותחלת מה שיספיד במקצו (ב) השיר
 ענין אלה השני נהים, (ג) וינות המלעיל והמלרע, וישוב אוכלה ואוכלה
 שה (ד) ואמרו ואמרו ואומר ואומר. וכן יהיה, ¹ שכתו ושבתו, על מה שיש
 ביניהם כן ההפרש העובר והעתיד, וכבר היה לנו רוחב בדרכי הפיוט
 אשר איננו מספיד לשון, כששונאים (ה) בה. אבל השיגנו באמירת
 (המחבר) [המחבר] מה שהשיג את אבותינו, במה שנאמר עליהם ויתעברו
 בגוים וילמדו מעשיהם (הכלות קו לה).

עס) אמר הכוזרי אשאל אותך. התדע למה מתנועעים היהודים
 בקריאת העברית?

ע) אמר החבר אמרו: כי בעבור העיר החום הטבעי, ² ואיננו
 סבור שהוא, אלא מצד הענין שאנחנו בו, מפני שהיו יכולים לקרוא
 רבים מהם כאחד, היה יכול שיתקבץ מהם עשרה או יותר על ספר אחד,
 ובעבור זה היו ספרינו גדולים, ויצטרך כל אחד מהעשרה שיטה בכל עת
 לעיין התיבה וישוב, והוא נוטה ושב תמיד (ו), ³ מפני שהספר בארץ.
 והיה זה הסבה הראשונה. ואחר כן שב מנהג מפני ההסתכלות והראיה
 (ז) בדיום (ח) תדיר, ולהדמות למי שרואין אותם, כאשר בטבעי בני
 אדם. ⁴ וזולתנו קורא כל אחד בספרו ומקרב אל עיניו, או יקרב הוא אליו
 כפי רצונו, מבלי שיצר עליו חבריו, ואיננו צריך שיטה וישוב. — ואחר
 זה טעלת הנקוד, ⁵ וכיכורת השבעה מלכים, ומה שיש לנו מהדיוק
 ובהקדוק והתועלת היוצאות מההפשי אשר בין הקסין והפחה, ובין הצרי
 והכגול, ותועלתם בעינים להכדול בין העובר והעתיד בהם, כמו שכתו

ג'א ה) כ"א שנקבלנו נס כי לסיק ינה הדבור טעם כו', והשטנו מלות ונח
 הדבור טעם. ב) כמקל. וכן כוח עקר העכחה, לה נאקל, או כמהלכ או
 במקל. ג) כ"א רשק, וכמט וינה. ד) כ"א והמנו. שהו מלרע כהד
 ושהו מלעיל ענר. ה) כ"א כשומר. ו) מני שהו רחוק מן הספר,
 ונשטנו ז' מלות מן מני עד הראשונה. ז) כ"א והמני אשר הם. ונשטנו
 ז' מלות מן וסרתי עד לוחם. ח) כ"א כוידהס. או יעלה תקונו לומר
 כשכרס' המורה נדירס. או שיטה הוקן כנירכס' כדורס.

ונעלי כ' הטעות. ואם הרענה הטעות, או יבא טעם רוב להגי בני הטעות הוא
 נה, כמו מן שטר שמרתי. או שהטעם כרהבונס שההנס לבוא נע. מן
 שטר שמרתם. כזי טלה הסינס ג' הטעות לזעות כלל הוא.
¹ שנהי ושנהי. שנהי כלל ו' כ"א ענר. והענינה מלשיל,
 וכשהו כו' הוא לבון עהיד. והטעם מלרע. אולם בעל הכרוו, נרדשו להרוו.
 כהכנה יחכפ עליו—למלאות הסמקל—להעתיק את העינים ממקאס. ² ואיני סטר
 שהוא. אך לגבי איני מכטיס בטעם כזה שהוא המני. ³ מני שהכסר כלהק: כי
 כאלטנה כמורה ישנו כהלמידים על סקרקע. ⁴ זולתו. קל שאר כהמורה
⁵ ומכורת כשנעה מלטיס. המס שטע כהטעות שנהו לנו כמכורה קתן גדול.
 פכה, לכו, כגול, היריק הולס, כדוק.

השנית, וכן ואברכתו [ואברכתו] ויבדיל בין מעל לתאר, כמו חכם וחכם
 ובין הא השאלה, והא הידיעה; כמו העולה היא למעלה (קבלת ג כ"א)
 וזוהי זה כמה שהם מרעילים, ביופי סדר גלגול דדבור בקבוץ השני
 נחם, עד שתבא בדבור העברי קראה יהיו שוין בה קהלה מבלי טעות.
 ולפעמים עוד תנאים אחרים, כי צדדי הדבור בעברית בדרך התלוקה
 משיגים קמרון ופתיחה¹ ושבר, ובתלוקה אחרת קמרון גדול והוא
 קמין, והקמין בינוני והוא תולם, וקמן והוא שורק, ופתיחה גדולה
 והוא פתח, וקטנה והוא סגול, ושבר גדול והוא הירק, [ושבר] קמן
 והוא צרי, והשבא מונעת כאלה כלם בתנאים, והיא התנועה לבדה
 בדי תוספת, וזוהי מביאה נח אחריה, והקמין יהיה סמוך לו
² נח מישוך, ולא יהיה סמוך לו דגש בתכונה הראשונה, ואם
 יבא סמוך לו דגש, יהיה בעבור דוהק בתכונה השנית או השלישית,
 ונתו המשוך הא או אלף, כמו ברא וקנה. ויכול שיבא אחר הנת
 משוך, נח נראה כמו וקאם שאון, התולם יבא אחריו נח משוך, ונתת
 שלו ואו, או אלף כמו לא לו, ואפשר שיבא אחריו נח נראה, כמו
 שור שמאל, הצרי יבא אחריו נח משוך, ונתו אלף או יור, כמו יוצא
 ויוצאי, אבל ההא איננה באה אחר הצרי בטבע ובתכונה הראשונה,
 אך באה בתכונה השנית. השורק מתנועע (א) על שלש תכונות, יבא
 אחריו המשוך, ויבא אחריו הדגש והנה הנראה, ונתו הוא לבדו כמו
 אלו ללון ולוקח, והירק כמו השורק כמו, לי ולין ולכי, הפתח והסגול
 לא יבא אחריהם נח משוך בתכונה הראשונה, אבל תמשכם בתכונה (ב)
 שנית להשען עליה, או לטעם או למקום הפסק הפרק. והתכונה הראשונה
 תקבל תנאה כשאתה מעיין באות אות הניכה תיכה, ולא תרגיש על
 תקנת גלגול הדברים המחוברים מתכור והפסק ומלה גדולה וקטנה וזוהי
 זה, ואז יכוננו לך השבעה מלכים על תכונתם הראשונה מבלי חלוף,
 השבא על ערכה מבלי² געיא, והתכונה השנית מעיינת ביופי הבור
 המלות ונגלגולם, ואפשר שישובנה מן התכונה הראשונה לתקן השנית,
 והתכונה השלישית מבלי הטעמים, ואפשר שישובנה משני (ג) התכונות
 הקודמות. ואינני נכרי בתכונה הראשונה רדיפת שלש תנועות שלא יכנס
 ביניהם נח ולא דגש, אבל באה תנועה שבאית אחר תנועה שבאית
 שלש ויותר, כאשר יעבור זה בערבי, אבל זה נכרי בתכונה השנית,
 ובעת שיודמנו שלש תנועות בתכונה הראשונה תמשך אחת מהם בתכונה
 השנית כשיעור נח, כי העברית קשה לה רדיפת שלש תנועות, אלא
 בפניעת הכפל כמו שדרך (כ"ט ז ג) או אותיות אההע, כמו נהרי נחלי
 (איזו כ"ו), ואם תרצה תמשוך, ואם תרצה תסדר, וכן הכשר התכונה

ג' א (א) ס"ה נטוב, ושמע מהנוגע. (ב) ס"ה התכונה. (ג) ס"ה תכונה דבר
 משהי, ושמע תכונה משהי. וס"ה דבור תמורת דבר.

¹ ונכרי. הוא הירק. ² נח משוך, כל תנועה גדולה המשוך אחריה נח
 נסתר אחת מלוחות א"כ"ו. או נח נראה. ² געיא. הוא קי קמן נתמונת
 מהג שמו סקדמונים אלל כחול לבתן הנו.

הראשונה קבוצת שתי תנועות זאת-אחר זאת נמשכות כשיעור שני נחים ,
וראתה תכונה השנית כי הדבור הזה לא יורה נאה, והפילה אחר ששני
המשכים והשאר השני, וכמו ששמתי ושמתי וכל הדומה לו. הלא
תראה פעל וחבירו, הדבור-בו בהשך הנקוד, תמשך העין, והוא
פתח, ותניח. הפא והוא-קסין, ומשיכת העין איננה כי אם להשני,
לא לנה רפה, ועל כן השאירו אחר-לי ועשה-לי, על התכונה
הראשונה מפני ששנינו על המלה הקטנה, וכן אנן רואין פעל
בשני קצין והוא פעל עבר, ונבקש עלת זה ונמצאתו באתנה או
בסוף פסוק, ונאמר שזה הנח נתישב בתכונה השנית בעבור העמידה
וההפסק, ונמצא הענין הזה הולך בן עד שנמצא עוד פעל בשני קצצם
בוקף, ונבקש עלתו ונמצאתו מקום הפסק בעטן, והיה דינו שיהיה אתנה
או סוף פסוק, לולי דחקים אחרים, הצריכו שלא יפול באתנה ולא
בסוף פסוק, כאשר נמצא גם כן פתחים באתנה ובסוף פסוק, על וולת
ההלך הדוא, כמו וילך ויאמר וזקנתי ותשברנה; ונמצא עלת ויאמר
כפני ההקפדה על הענין, מפני שאין דין ויאמר לעמוד בו מפני צרכו אל
מה שאחריו בהשלמת הענין אלא המעט, כמו כאשר אמר, כי ענינו
שלם (א) בה שבא על מה שקדם, והוא ראוי לקמץ מפני שהוא מקום
הפסק, אך וילך ותשברנה מפני שקשה להעתיק השבר אל (ב) פתחה
גדולה מבלי גלגול, אבל העתיקוהו אל פתח, ושם זקנתי מהדרך הזה,
בעבור שטרשו זקן, והעתיקו הצרי בעמידה אל פתח, וכן נתמה מפעל
וכל אשר בא על משקלו מלעיל מיוך הפ"א והוא בסגול, עד שנתחזב
שאם לא משכו הפא היה מביא צורך הדבור העברי למשך העין, וישב
מלרע ויהיה בין העין והלמד נח רפה אחר סגול, וזה דבר המה ואין
תמה בפא, כי אפשר להבליע (ג) נח, ומקום הנח ריק, והמשך ההוא שהוא
מלעיל אמנם הוא במקום נח נראה, כנגד (ד) סן על, לא כנגד פא על,
[אמנם כאשר יבוא] (שכאשר היה) באתנה ובסוף פסוק שב פעל כנגד
סן על, וראינו צורך המשך כאשר אמרנו בשמתי ושמתי וכן נתמה מפעל
ונער וחביריהם על המשך הפא שלהם והיא פתח, ונחשוב ונראה שהוא
במקום פעל, ואמנם נפתרו בעבור אדהני, ועל כן לא נשתנה בסמוך כאשר
ישתנה נדר וקהל וזהב בסמוך, כי הוא על משקל דבר, אינשה ועשה
אבכה אקנה בסגול יום נח רפה ונחשוב בדמיון הראשון שהוא אפעל
יפעל, ונראה שעין הפעל לא נבנה עד משך, אבל על נח נראה עם
פתח לעולם, ויש לנו אמתלא על שלא נוקד בפתח גדול והיו אומרים
אינשה, בעבור שלא תפול פתחה על הא נחה שלא (ו) בקסין, והקמץ

גיא (ה) נהבכה, ונבמט כס נכה, (ב) קמץ, ונבמט נכהה. (ג) זה נלי.
ונבמט (כנלטי. ד) כ"א פאן על ונבמט סן על.

(ט) פא על, ונבמט סן על. (ו) הלא, ונבמט סלא.

פעל כתי קתים, כמו כאשר אמר (כנלטיה כז ה) כנתי לקח (כס כז).

מסוך, ועין הפעל איננו מסוך כל עקר, אלא אם תעק אליו תנועה, או תפול על אלף כמו אצא, וראוי להעתיק אעשה אל סגול, מפני שהוא המעט שבתנועות ישוב וישתתף עם הצרי, כשיצטרך בתכונה השנית לישבו (א) תסורתו בעמידה, וכמעט שלא יראה להא באעשה מקום אלא בהפסק, או במעט, וקל הדיש עמה אעשה לך אבנה לי, עד שלא תראה, כה שאין כן באצא ואבא ויבא לי, ולא יבא אחריו דגש ויבא לפניו צרי בעבור הראות האלף, והלא תראה קלותם בהא עד שהפולחן טן הכתב והלשון כיוון ויקן ויעש, ואיך תתישב בצרי, אבל היא נותנת המעטה שבתנועות והיא הסגול, זה בתכונה הראשונה עד שתעתיקה התכונה השנית אל הצרי בהפסק, וכן נתנה במראה ומעשה ומקנה והבדלים, מפני שנראה אותם במסוך בצרי, ובלתי מסוך בסגול, ונתנה ספורים שהאמת בהפוך זה, וכאשר נחשב על לסר הפעל הנהה והיא ההא, כי היא נחשבה כאין וכאלו השמות האלה אינם כי אם מרא מעט מקן, לא היתה ראויה לזו (ב) הסגול עד שיבוא (ג) צורך להראותה בנח רפה במראם ומעשם, ומראיהן (ד) ומעשיהן הושב הסגול צרי לעמוד בעת הסמוך במקום הפתח (ה) ¹ במראם ומעשם, ואשר בא על התכונה הראשונה ולא שינתה אותו התכונה השנית בנקוד אלא בדבור, בן שהוא נפרד בצרי ומסוך בסגול, ואפשר שימסכהו המעט, כמו בן יאיר בן שמעי, והוא על תכונתו הראשונה בסגול, ואפשר שיהפנו המעט מלרע שהוא בצרי. ולמחבר החכמה הדקה הזאת סודות נעלמים מסנו, ואפשר שעמדנו על קצתם, וכון בהם להעיר על הפרושים כאשר אמרנו בהעולה היא למעלה, ובמה שמבדיל בין העובר והעתיד, ובין הנפעל המומד והנפעל העובר וינקדו נאסף אל עשי (כדלית מנ כס) בקסין, וכאשר נאסף (כמדכ סו יג) בפתח, וינקדו (ו) וישתב בקסין, ואם אינם במקום הפסק לכור זה היה במקום הפסק ענין, והרבה שמנהגים הסגול הבא אחר הזרקה מנהג האתנה והסוף פסוק והוקף, בזולת התכונה הראשונה. ² ואלו הייתי מרחיב בשיעור הזה הייתי מאריך הכפר, ולא הראיתי לך כ"א מעט מהחכמה הזאת הדקה, ושאיונה מופקרת אבל היא בעלות ובמסורות.

(כ) אמר הכוזרי די לי בזה להבוב הלשון אצלו, ואני מהלה פניך שתעתיק עמי אל תואר העובד אלקים אצלכם, ואחר בן אשאל אותך על מערכתם על הקראים, ואחר בן אבקש מסך בדעות (ז) ובאמונה שרשים, ואחר בן אשאלך על מה שנישאר בידיכם מן החכמות הראשונות.

ג"א (ח) לסיון, ונמשך ליכנו. (ב) ס"א לולת, ונמשך לזו. (ג) עד כינא. (ד) ומלכו ומעשו, וכנ" מלות ומלוק ומעשיין (במשנו. ס) כקמן, ונמשך מלת הפתח. (ו) ויחמס. (ז) ונלמוות.

² במראה ובמעשה, כ"ל: וכן כגיס המפתח ה"ע והג"ע. ² הוזה לסיון דכח סתורי דדמי נקוד על צורים, יראה כספר תל"ע דדמי כתובים הלך ללשון. ולכפי לא דהחכמי עז המעט בספרי דקדוק ומלחם עז כל איב, ולך נמורה להעתיק ולהכסיל הדברים.

מאמר שלישי

(ה) אמר החבר מנהג העובד אצלנו, ¹ איננו נגזר מן העולם, שלא יהיה למשא עליו, וימאס הדמים שהם משובת הבורא, וזוכר טובתו עליו בהם; כמו שנאמר את מספר ימך אמלא (שמות כג כו), והארבת ימים (דברי' כג. ז), אבל אודה העולם וארוכות הימים; מפני שהוא מקנה אותו העולם הבא. וכל אשר יוסיף טובה, יעלה מדרגה לעולם הבא. ² אך הוא מתאוה זה, אלו היה מגיע למדרגת חנוך, שנאמר בו ויתהלך חנוך את האלקים (בראשית כד), או למדרגת אליהו וזכור לבוב, ולהפנות ער שיתחד לחברת המלאכים, ולא יהיה משתומם ביחידות ובבידדות, אבל הם ³ ציחו (א); וישתומם במלא עם, מפני שנעדר ממנו עניני העולם השפל, ונתוסף עמו ראית (ב) מלכות שמים, (ג) אשר לא יהיה צריך עמה למאכל ולמשתה, ולכמו אלה תהיה ראיה הבדירות השלמה. אך מתאדם המוח, מפני שהגיעו לתכלית אשר אין אחריה מדרגה שיקוו תוספתה, ולחכמים המתפלספים אהבה בבידדות כדי שהודככנה כחשבותם ⁴, לילד מתברותם התולדות האמתיות, עד שיגיעו אל האמת בטה שנישאר עליהם מספקות. ורוצים עם זה פגיעת תלמידים, שיביאו אותם אל המחקר והזכרון, כמי שישגה בקבוצן הכמון והוא שונא להתעסק אלא עם מי שיסתר כדי שיררח עמו, וזאת מדרגת פקראם והדומה לו — ואלה היהירים אין תקוה להגיע למדרגתם,

ג'א ה) והנכחו. (ב) ראות, ונשמת ראות. (ג) מפני שנעדר ממנו ראות מלכות שמים, ונשמתו י"ח מלות מן מפני עד שמים.

¹ איננו נגזר וכו'. ר"ל עובד אלילים מזה הורגנו, לה ישוב ה' מן היו כחנכה, להכבוד מעשה, ולא יתרחק מכל המעוני גמיוס, ולא ימאס נחיים. כי להיות היו פגע עש'י חוקי ההורס, ירלס לר' יוקר מלענות בלוס, וכדומה עניס סמקנליס על פלמס העובדים מן שאר האומות. ² אך כוח מכאוס זה. ר"ל; אך לא יהאוס העובד אלילים באמתו להגז מהיו ההנדה ולסנהנדה, אם כוח במדרגת הטן והליכו. ³ טוהו. לטן הטורס והגודס, וכמו בהלמוד כל הפולס נגרה ללוה לזה (סנהל), וברבו בלרטי, הומס לו במקרה (עס ב) זכנה (רוח ב טו) כונה על הגודס (טוה). ⁴ לילד מה צורקס התולדות כנ"ל. ר"ל מ כח כרות שני הקדמות-שני משפטים-ולד משפט שלישי, וזוא נקרא כהולדה. כידוע כהגיון שפרו. וכדאיסיס באחיהרים כנרכל לילד מ כ כ ב ו ר ת ס. וכנכחחא כיכנה סקר.

אבל בהמצא השכינה בארץ הקדושה, בעם המוכן לנבואה, (א) היו אנשים נפרדים ושוכנים במדברות, כהתחברים עם מי שדומה להם, לא היו כתבחדדים לגמרי, אבל היו נעזרים על הכמות התורה ומעשיה, המקרבים אל המדרגה ההיא בקדושה ובטהרה, והם בני הנביאים. ואך בזמן הזה ובמקום הזה והעם הזה, ואין חוון נפרין עם מי עומד התבטח הקנייה והעדר התבטח ההיא המבטית, מי שהכניס עצמו להנזר בפרושות, כבר הכניס נפשו ביסורין והולי נפשו וגשמי, ותראה עליו דלות ההלאים, ויהיו סבורים בני אדם שהוא דלות הכניעה והשפלות, וישוב נאמר טואם בהיו מפני קיצתו במאסריו ומכאוביו, לא מתאווה לכדידות. ואך לא יהיה כן, ודוא איננו דבק באור אלהי, שימצא בו צות הנביאים, ולא הגיע להכמות שמספיקים להתעסק בהם, למצוא עריבות עם שאר היוו כפילוסופים. — ואמר כי הוא ירא הפסד, אוהב שיפגע אלקיו בכדידות, והעמידה והתחנה והתפלה, במה שהוא יודע כהתנהגותם והבקשות, אלה ההדשות אין להם עריבות, כי אם ימים נעימים בעוד שהם חרשים, וכי אשר ישנו על הלשון, לא תפעל להם הנפש, ולא ימצא להם כניעה, ולא חנינה, וישאר בעתי היום והלילה, ונפשו תתבענו בכתייה אשר נטבעה עליהם, מהשטע והדאיה והדבור והעיון והעסק, והאכילה והשתיה והמשגל, והריוה במסון ותקנת ביתו ועזרת דלים, ועוד הרורה בממנו כשיראה שום קדקוד, הלא ישאר מתהרס על מה שקשר נפשו אליו, ויוסף בתרשתו, רוחק מהענין האלקי אשר מרח להתקרב אליו.

(ג) אמר הכוזרי אם כן, ספר לי מעשה החסיד שבכס היום.
 גו אמר החבר החסיד הוא הגוהר במדינתו, משיער כהלק לכל אנשיה טרפס וכל ספקם, ונהג בהם בצדק, לא יונה אהר מהם, ולא יתן לו יותר מחלקו הראוי לו. וימצאם בעת צרכו אליהם, שימעימ לו, כמהרים לענותו בעת קראו. יצום ועישו כמצותו ויזהרו.
 (ד) אמר הכוזרי על חסיד שאלתיך לא על מושל.

(ה) אמר החבר החסיד הוא מי שהוא מושל, נשמע בתושו וכתתיו הגפשיים והגופיים, ומנהיגם והנהיגה הגופיות. כמו שינאמר ומושל ברוחו מלוכד עיר (מכלו ו ננ), והוא המוכן לממשלה, כי אלו היה מושל במדינה היה נוהג בה בצדק, כאשר נהג בגופו ונפשו. והסם הכחות (ב) המתאווים. ומנע אותם מן הרבוי, אהר אשר נתן להם חלקם, והכפיק להם מה שימלא חסרונם מהמאכל המספיק, והמשתה המספיק, על הדרך השוה, והרחיצה וכל צרכיה על דרך שוה גם כן. והכס הכחות הכעכנים המבקשים לנצח, אהר אשר נתן להם חלקם בנצחון המועיל בדברי החכמות והדעות, ונערת האנשים הרעים. ונתן להושים חלקם במה שמועיל לו, ומשמש בידיו והגליו ולשונו בענין הצורך (ג), ובחפצו

ג"א (ה) ואז. בין מנה לנבואה וכו'. (ב) כהלויים. (ג) הנזק.

ג ויתנאם כפי וכו', כחובל כהסיד כההכנס כה עם כרוהיו. או ימלא להם ככה צרכו אליהם וכו'.

המועיל. וכן השמע והראות, ¹ והרגשה המסתתרת תלכות אתריהם, וארז בן היצר והרעיון והמחשב והזכרון, ואחר כן הבת ההפצי המשתמש בכל אלה, והם משמשים עובדים להפץ השכל, ולא עוב אחד מאלו הכחות והאיברים שירבה במה שהוא טיוחד בו, ויפירות הנשאריו, ובאשר עשה צרכי כל אחד מהם, ונתן להם בעינים מה שיכפיק להם כהמנוחה והשינה, ולחיונים מה שיכפיק מהקיצה והתנועה במעשה העורב, או יקרא על (א) עדרו, במישל הנשמע שקורא אל חילו, השומע לעזור לו, ולהדבק במדרגה שהיא למעלה ממנה, רוצה לומר המדרגה האלהית, אשר היא למעלה מהמדרגה השכלית, ויסדר עדרו ויתקנה * ודומה לכרז שסדר משה עליו השלום לעדרו סביבות הר סיני. ומצוה הבת ההפצי יהיה מקבל ושומע (ב) לאשר יבא מאצלו צווי, ויעשהו לעתו. וישמש בכחות ובאיברים כפי אשר יצוה מבלי הכרות, ויצוה אותם (ג) שלא יפנה אל ² השדים המחשבים—המתדמים—ודא יקבלם ודא יאמין בהם, עד שיועין את השכל, ואם יכסיר מה שיש אצלהם יקבלם, ואם לא ימרו, ויקבל ההפצי זה ממנו, ויטכים לעשותו, וכיסיר כרי (ד) המחשבה, ומפנה (ה) אותו מכל אשר קדם כהמחשבות העולמיות, ומצוה (ו) המדמה להמציא הדרור שבצורות הנמצאות אצלו, בעזר הזכרון לדמות אליו הענין האלקי המבוקש, כמו מעמד הר סיני, ומעמד אברהם ויצחק בחר המוריה, וכמו משכן משה, וסדר העבודה, והול הכבוד בבית המקדש, וזולת זה הרבה. ומצוה השוכר לשמור את זה ולא ישכחהו, ³ ויגער בנתישבי ושריו, מבלבל האמת ומספקו, ויגער בכעסו ובתאוני מהמות ההפצי, והניעו והטרירו במה שיש אצלהם מהכעס

ג'א (ה) אל (ב). לכל אשר, ושמעו (לכב. ג) חותו. ונפצי חותו. (ד) כחשבו. (ה) חותו. (ו) סיני.

¹ וכנגדה המסתתרת אף שיש לכל אחד מהכוחים שלי טוהה אשר שיי משתמש לשולח כחותיו לאור. חוש כרחיב שיי כעין, כשמעיה שיי סוף. וכדומה. כפי ההלכה היא כנגדה המסתתרת-הכנגדה כוסתרת—כי זכ ככה נשאו כעמדה לשני שהרות בעורב, הוא נשאו מדמה לשני מסיקות כדב, ושימות סקול וכדומה, ולולא ככה ככללי כזה לא הוה כהאם יכול להשתמש בלחה מה' חושיו. ויחר הכרחים לאש כדברי כחזיו מאמר המושב סימן י"ג, כי שם מנאר בלרוב. ² אל השחם המחשבים כהמחשבים כ"ל. כנה מה שנקרא בלבן עברי שכן נקרא בלבן ערבי ששחן בלי, וכל"ל שיהפץ. ושכן וביטולן שייכס יורו על כה כחותי כעומד לנגד לכחוס כהאם מדרך כחוכה אל כחטה אש כהמחשבה, אש כמעשה. וטהה נטהה כהר כחזיו מאמר שלישי סימן ט' וכחוכ שש ויעוה חותו בלא יתנס אל ש רי המחשבים כהמחשבים, חותו כדברי יב שיהפץ אל ושמעו ו"ל כעברי לפי כהי כהמחשבים, בלבן ולא יונחו עוד אל כהדים כהמה ג"כ שטיים. (דברי כ"ג כמעניד כנה כעירות עלב יח) וכלי לכוסיף כי ככחזיו דשום וייעליליה כנה ש"ז וכן כדשום כחוכר, ג"כ כני' כהם. ³ ויגער כהמחשבי וכחיו. ל"ל כהמחשבי כחיו. וכמקור (אריגינאל) כעברי וכיחשבה (גם אלה דברי כ"ג כה) וככחזיו אשר לשני דשום כחוכר כחוכר כ"ד ו כדגהה כ"ג.

התאווה. ואחר זאת ההצעה ינהוג יתב ההפני, כל האברים המטמשים אותו בזרזות והריוצות. ושם, ויעמדו בעת העמידה מבלי עזלה, ויפתחו עת שיצו להשתחוות, וישבו בעת הישיבה, ומבזכות העניב הבט העמד אל אדניו, ויעמדו הודים מנעושים, ולא תתקבץ האחת עם האחת (א) ותשונה הרגלים לעמידה, ויעמדו כל האברים כנבזלים, היראים לעשות מצוה מנחגם, לא ידגישו על מיהוש ולא על הפסד אם יהיה להם, ויהיה הלשון מסכים עם המהשבה, לא יוסף עליו ולא יבטא בתפלתו, על דרך המנהג והטבע, כמו הורויר (ב) והגיבא * אלא עם כל מה מהשבה וכוונה בה, ותהיה העת דהיא לב זמנו ופריו, ויהיו שאר עמותיו כדרבים המגיעים אל העת ההיא, ותאור קרבתו שבו מתדמה ברוחניים, ויתרחק מהבהמיים, ויהיה פרו יוסו ולילו השלש עתות (הם) של תפלה, ופרו השבוע יום השבת, מפני שהוא מעומד להרחק בעיני האלקי, ויעבודתו בשמחה לא בכניעה כאשר התבאר זה, והסדר הזה מהנפש כסדר המזון מהגוף, מתפלל בנפשו, ומזון לגופו, ומתמדת עליו ברכת התפלה עד עת תפלה אחרת, כהתמדת כח סעודת היום עד שיסעוד בדולה, וכל אשר תרחק עת התפלה מהנפש, הוא הולכת וקודרת, במה (ג) שפגע אותה מעסקי העולם, כל שכן אי יבאחו הצורך להכרת נערים ונשים ורעים, וישמע מה (ד) שיעבוד זכות נפשו מדברים בעורים, * ונגזנים שתמה הנפש אליהם ולא יוכל למשול בה, ובעת התפלה כסדר נפשו מכל מה שקדם, (ה) ויתקנה לעתיד, עד שלא יעבור שבוע על זה הסדר, עד (ו) שיתקן הנפש והגוף, וכבר נקבעו מותרים מקדורים עם אורד השבוע, לא יתכן לטהרם ולנקותם, אלא (ז) בהעמדת עבודת יום עם כבודת הגוף, ואז ירצה הגוף בשבת את אשר דסר לו מששת הימים, ויהיה כפון לעתיד. וכן הנפש הזכור מה שדמיה עם טרדות הגוף, וכאדו היא ביום ההוא מתרפאת מהיו שקדם, ומתעוררת למה שידחה ממנה החולו בעתה, דומה למה שהיה עושה איוב בכל שבוע בכניו, כמו שהוא אומר אורי הטאו בני, (ליוס ה' ו) ואחר כן יהיה עתיד לרפואה הדרושה, שהיא זמן כפרה לכל טרדותם. ר"ל תולדות ההדשים ורדושי הימים, כמו שאמר כי לא דרע מה ידע יום, (מלכי כו"ה). אחרי כן יהיה עתיד לשלש רגלים, ואחרי כן אל הצום הנכבד אשר בו ינקה מכל עון שקדם, וישג בו מה שהכיר לו בימים ובשבועים ובהדשים, ותנקה הנפש מהבלבולים המהשביים והבעסיים והתאויים, ותשוב מנמות אליהם תשובה גמורה, בין במהשבה בין במעשה, ואם לא תתכן התשובה מהמהשבה, בעבור גבורת הרעיונים עליה במה שקדם לה, מוכרון מה ששמעה מימי הנעורים משירים והידות וזולתם, תנקה ממעשה, ותתודה על הרעיונים, ותקבל שדא הזכרם בלשונה כל שכן שתעשה, וכמו שג' זמנתי בעל יעבר פי (הגלות יד ג) וצומו ביום ההוא צום שהוא קרוב בו להתדמות במלאכים, מפני שהוא גומרו בכניעה ובשפלות ובעמידה ובכריעות ותושבתות

ג' א' ה) והתאווה. ב) והכנף. ו' ה' והספלינג, והמשט והגיבא. ג) שגטו, והמשט שגטו. ד) שוטטר ו' ה' שיקוד, והמשט שוטטר. ה) ויתקנה. ו) שדקן. ז) כהתמדת, והמשט כהתמדת. ח' יונגויס. ח' ליל ומנוניס

תהלות, וכל כחותיו הטפים צמים מהענינים המביעים מתעסקים בתוריהם, כאלו אין (כו) טבע בהם, וכן יהיה צום החסיד בכל עת שיצום, שיענה בו הראות והשמע והלשון, ולא ימרידם בוולת מה שיקרב אותו אל אלהים, וכן הכתות הפנימים (א) מדמיון ומחשבה ווולתי'ה, ועם זה יהיו המעשים הטובים והידועים:

(ו) אמר הכוזרי מה המעשים הידועים ?

(ז) אמר החבר המעשים המנהגיים, ותקים השכליים הם הידועים, אבל האלהיים הנוספים עליהם להול באוסה (ב) אל חי, שיחייב שינהיגנה אינם ידועים, עד שיבאו מאצלו מפורשים ומתולקים, ועוד כי אין המנהגיים והשכליים הם ידועים, שאם נדעם בעצמם לא נדע שיעורם, כי אנחנו יודעים שהענוה הובה, ומסור הנפש בכניעה ובשפלות הובה, וההונאה מנוגה, והינאה על קצת הקרובות מנוגה, וכבוד האבות הובה וכדומה לאלה, אך הנבלת זה ושעורו עד שיהיה טוב לכל, איננו כי לאלהים יתברך. אבל המעשים האלהיים אין שכלינו מניע אליהם, ואינם (ג) נדחים אצל השכל, והם נשמעים כאשר ישמע תחולה אל הוסיא ברפואותיו והנהגותיו, הלא תראה המילה כמה היא רחוקה מן ההקשה ואין לה דרך אל ההנהגה, וכבר קבל אותה אברהם-עם קושי הענין על הטבע, והוא בן מאת שנה-בגששו ובבניו, והחה אות (ד) בו להרבץ בו ובזרעו הענין האלהי, כמו שאמר והקימותי את בריתי ביני וביניך וכן זרעך אחרך (נלכטים יו:ז).

(ח) אמר הכוזרי באמת קבלתם התורה הזאת כראוי, ועשיתם אותה בהשתדלות גדולה במקלהים (ה) בהודמן אליה לשבח עליה, ולזכור שרשיה ועלתה בברכה, ווולתכם מרח להרמות אליכם ועלה בירו הצער מכלי ההנאה אשר ימצאנה מי שהוא הושב בסכה אשר בעכוה סובל הצער הזה:

(ט) אמר החבר וכן שאר הרמזונים לא יכלו ישמעאל ופרס להתדמות אלינו בדבר, היא תראה אשר קבעו יום למטחה במקום יום השבת היכלו להדמות, אלא כאשר ירבו צורת העלמים (י) אל צורת בני אדם החיים:

(י) אמר הכוזרי כבר חשבתי בעניינכם, וראיתי שיש לאלהים סוד בהשאירכם, ושהוא שם (ז) השבתות והמעדים מהגדול שבסבות, בהשאיר תאריך והרכם, כי האומות היו מחלקות ארצם ולוקחות ארצם לעינים בעבור בינתכם וזוך דעתכם, והיו משימים ארצם (ח) עד אנשי המלחמה, ולולי אלה העתים שאתם שומרים אותה השמירה הזאת המעלות מפני שהם מאת האלהים, ולעילת חזקות כמו זכר למעשה בראשית, זכר ליציאת מצרים, זכר למתן תורה, וכלם ענינים אלהים אתם מוזהרים בשמירתם, ולולי הם לא היה אחד מהם לובש בגד נקי, ולא היה לכם קבוץ לזכרון תורתכם, כ"א (א) מיצר. (ב) נאומס. (ג) נלאים. (ד) כיות. (ה) לכודמן. (ו) סלודים. (ז) (כשאר). ועל כמעתיק כי נ"א זו מקומה כונן על מלה כשאר דכשאך. (ח) עה, ולאשר לתקנו שם.

מפני שפלות נפשכם בהתחדת הגלות עליכם, ולולי זה לא היתם מתעצמים יום אחד באורך ימכם, וכבר היה לכם בזה ששית ימכם מנות הגוף וכנות הנפש (א) אין המלכות יכולים עליה, מפני שנפשות אינם מתישבות ביום מנותחם, כי אם יצטרכו ביום ההוא ליגיעה ותנועה, היו נעים ויגיעים, ואין נפשותם במנותח שלמה, ולולי זה היה כל יגיעכם לזולתכם, מפני שהוא מוטמן לשלל, אם כן הוצאתכם בהם ריח לכם בעולם הזה ולעולם הבא, שההוצאה בהם לשם שמים.

(ב) אמר התבר, החסיד מסט, נזהר במצות אלה הדברים האלקיים; הוצה לומר המילה והשבת והמקדים ותורתם המצווים מאת האלקים, להשמר מן העריות, והכלאים בצמת וכבגדים ובחיים, בשמימה וביובל, ולהשמר מע"ז ומה שנתלה בה, ולהשמר מדרוש יגיעת העולם, מולתי הנכבאה או האורים והתמיים או התלומות הנאמנים, ולא ישמע אל קוסם ואל חובר ואל מעונן ומנחש, ולהשמר מהגרות והזיבות, ולהשמר מבעלי חיים הנמאים במאכלו, ובמגעו, ובן הצרעת, ולהשמר מההם והחלב, מפני שהם חלק אשי ה', ושמירת מה שהוא חייב בו על כל עבירה כשונג ומיוד מקרבן, וזולת מה שהוא חייב בו מפדיון כבוד (כ) והכבוד, ועל כל לידה שתהיה לה קרבן, ומה שנראה טמנו בזיבות (ג) וצרעת וקרבן ומנתה, בלעדי מה שהוא חייב בו ממעשר ראשון ושני ומעשר עני והראשון שלש פעמים בשנה, והשם ותורתיו שהוא קרבן ה', חייב בו כל אורח בישראל, והמוכה והלולב והשומר, ומה שהוא צריך מהכלים וכלי הקדש המהורים למנחות ולקרבת האלה; ומה שהוא חייב בו מהקדושה והפדוה ושמירת המאה והערלה, וקדש הלולים, וכללו של דבר שישמור מהענינים האלקיים מה שיוכל להיות נאמן, באמרו לא יצרתו מסעותיך לא שבתתי, מלבד הנדרים והנדבות והשדמים, ומה שהוא מקבל על עצמו מהגזירות, אלה והדומה להם הם ה' ו' ר' ו' ת' האלקיות, והשלמת רובם בעטרת כהנים, אבל ה' ו' ר' ו' ת' הם מנהגיות, כמו לא תרצה לא תנאף לא תגנוב לא תענה ברעך וכבוד אב ואם, ואהבת לרעך כמוך, ואהבת את הגר, ולא תכחשו, ולא תשקרו איש בעמיתו, והתרתק מן הנשך והרבות, והזהר במאזני צדק אכני צדק ואיפת צדק והין צדק, ועייבת הקט והעללות (ד) והצרות והדומה לזה, וה' ו' ר' ו' ת' הנפשות והם המילוסופיות, כמו אנכי ה' אלהיך, ולא יהיה לך אלהים אחרים, ולא תשא את שם ה' אלהיך. עם תוספת מה שנתבאר בתורה הזאת כי הוא יתברך יודע מצפוני בני אדם כל שכן מעשיהם ודבריהם, ושהוא טמל על המוכ ועל הרע מהם, וכי עיני ה' משוטפות בכל הארץ, ואין החסיד מתעסק ולא הושב ולא מדבר, עד שאיך שצמו עינים רואות וצופות וגומלות אותו על הכוב ועל הרע, ומוקדות עליו כל מעוות מדבורו ומעשיו, והוא הולך ויושב כירא וחרד המתבייש ממעשיו לעתים, כאשר הוא שמח ושש נתיקר נפשו אצלו בעת העבודה, וכאלו הוא זוכר מובתו לאלקיו, כשהוא סובל הצער בעבודתו, וכללו

ג' א (ה) אהר. (כ) והנכרות. (ג) מצוות. (ד) והשלמות. וי"ל והשלמות:

של דבר שהוא לאמין ומקבל מה שנאמר : הסתבל בשלשה דברים! ואי
 אתה בא לידי עבירה, דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל
 מעשיך בספר נכתבין (לנות עקב כמטה ה'). ויראה שמה שאמר בסומור
 דוד (א) המענה הנאמנה הנובע אזון הלא ישמע אם יוצר עין הלא
 יביט (סלולת לז ט), וכל מה שאמר בסומור ה' הקרתני והדע (סלולת קוט)
 יהשוב כי כל איבריו מושמים בהכמה, וסדר ושיעור, ויראה אותם
 נשמעים להפעו, והוא איננו יודע מה שראוי להגיע מהם, על הדמיון
 שירצה לקוב, ומצא כל האיברים בשעוורים (ב) השומעים, כבר הקימו
 גופו והוא לא ידע האיברים ההם, וכן כשירצה ללכת או לשבת ושאר
 המצבים, ולזה רמז באמרו אתה ידעת שבתו וקומי ארתי ורבעי זרתי,
 וכל דרכי הסכנת, ויותר מזה דק ועמוק טמנו אברי הדבות, תראה
 התינוק מדבר כל מה שהוא שומע, והוא אינו יודע באי זה אבר, באי
 זה ¹ עצב ובאי זה ² מיתר ראוי לדבר, וכן כלי ההזה בטעמי הניגון
 הוא מרמז אותם ומתקנם, ואיננו יודע באי זה דבר, כאלו יועזם
 מסציאם ומעבידם לו בכל העתים ובערכו (ג), והדבר כן או קרוב לכן,
 מפני שאין עיני הברואה דומה לעיני המלאכה, כי האוסן כשהוא עושה
 רחם על הדמיון וילך לו, יעשו הרחם שבעבורו נעשו, והבורא יתברך
 בורא האיברים ונותן להם כוחות, וממשיך להם עם הרגעים, ואלו היו
 מעלים על לב הסתלקות השגתו והנהגתו רגע אחד, היה נפסד העולם
 כולו, וכשהוא הרסיד הושב זה בכל הנועותיו, איך לא תהייה תנועותיו
 כלם, כבר נתן בהם חלק הבורא אשר בראם החלה, וממשיך להם
 כעור חסיד בהשלמתם, והוא לעולם כאלו השכינה עמו, והמלאכים
 מההברים עמו בכח, ואם יהוק בחסידות והיה במקומות הראים לשכינת
 והברוהו בפעל, ויראה אותם עין בעין לטובה מדרגת הנבואה, כאשר
 היו טובים החכמים בבית שני רואים הצורות ושומעים בת קול, והוא
 מדרגת החסידים, ולמעלה ממנה מדרגת הנביאים, ויקבל החסיד טיבול
 העיני האלקי הנמצא עמו, מה שראוי לקבל העבד מאדוניו, שבדואו
 והטיב לו, והוא צופתו לגמלו, או לעונשו, ואל יגדל בעיניך מה
 שאומר החסיד קודם הכניו בבית הכסא התכבדו טכובדים קדושים
 (כרמט ס) כבוד לשכינה, והקדוהו אדר יציאתו מדרגת אשר יצר את
 האדם בהכמה, וכמה גדולה הברכה הזאת בעיניה, וכמה מתוקנות
 מלותיה, לשי שהוא מסתבל בהם בעין האמת, שהקדים תהלה בהכמה
 והתם ברומא כל בשר ומפליא לעשות, למד על פליאת מה שברא
 בהים מהכחות הדוחים והמחוקקים, וכלל כל החיים באמרו כל בשר,
 וקושר טעמונו בעיני האלקי בתהבולות, מהם טעות כתובות, וכמה
 מקובלות, והוא נושא התפילין על מקום המהשבה והזכרון מהראש

ב'א ה' (ה) כלה כתי תובות הלה טענה כלהמה לונה. (ב) כעורים ונחמם
 ונחמם כעמודים בסומעים. (ג) נדרנו ונ'ה לדרנו.

¹ ענכ. (מוכחגין) התיבות כנכה, כמחנמם כלהרים זה מזה. ² מיתה. מוכרשה.
 (נערווין).

ואצל כהם רצועה מגעת אל ידו, כדי שיראה אותה (א) עם השעות, ותפילין של יד על כבוע הכתות, רוצה לומר הלב, וגו' שא הציצית כדי שלא יפרידוהו הוסיף בעולם, וכמו שאמר ולא תהוו אחר לכתבם ואחרי עיניכם, והכתוב בתפילין היהוד והגמול והעונש, וזכר יציאת מצרים, סמני שהיא טענה שאין בו מדרה, כי להענין האלהי התהברות בברואים והשגחה עליהם ויריעה בסעשיהם. אחר כן מתגלגל בכל הוסיף, לתת חלק האלקים בהם. וכבר קבלנו כי המעט שבשעורים אשר יצא (האדם) [הישראלי] בהם ידי הוכחו כהתושבות הם מאה ברכות לא פחות כהם המפורסמות, ואחר כן ישתדל להשלים בריהנים ומאמרים ושמועות ומראות יברך עליהם, וכל אשר יוסיף יהיה תוספת מקרבת אל האלקים, וכמו שאמר דוד מ' יספר צדקתך כל היום תשועתך כי לא ידעתי ספורות (תכלות על מו) ר"ל, כי שבחך לא יכללתו הסנין, אבל אקבלנו עלי כל ימי, ולא אמנע ממנו תמיד, ואהבה והיראה מאין ספק נכנסות בנפש עם אלה הענינים (ב), ומשוערים בשעור תורני, כדי שלא תביא השמחה בשבתות וימים טובים אל מה שמביא אל השחוק והתאוה והכחלה, ולהמנע מהתפלות בעתם כראוי, ושלא תוציא היראה אל גבול שמאיש מהמחילה הסליתת, וישראל דואג כל ימיו (ויעבור) [ויאבד] כל מה שצוה הבורא בהשמתה בכה שהננו, כמו שאמר ושמת בכל השוב אשר נתן לך ה' אלהיך, וימעט שבתו על טובת האלקים, כי השבח הולך אחרי השמחה, וידה כמו שאמר בו תת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובמנוח לבב ועבדת את איביך וגומר (דברים כח מו), ושלא תוציאנו הקנאה בהוכח תוכיח את עמתיך ובדברי החכמות לידי הכעס והגמירה, ותסדר נפשו (ג) מהודרכות ובערות התפלות ויישב בלבו צדוק הדיון, ישוב שיהיה לו לסגן ולמספור מהפגעים והצרות ההוות בעולם, כשיתישב בנפשו (ד) בורא החיים ומטריפם ומנהיגם בהכמתו, ושאינן הדעות משיגות פרטיה, אבל משיגות כלל ה, כמה שהב רואות מתקון הבריאה בהם, ומה שכלל מהפליאות המורות אל כונת הכס והפץ, וידע ויכול, באשר יש לקטון וגדול מהם, מה שהוא צדיק לו, מהחושים נסתרים ונראים, ורודות ואיברים, ושם הכלים מסיקים, ראויים לרוחות, ושם לצבועים מדות הגבורה, וכלי הדריסה והטרף, ושם לארנבת ולאיל, כלי הבריחה, ומדת הבורך. ומי שמחשב בכריאת האיברים ותועלתיהם וערכם מן הרוחות יראה בזה מהסדר (ה) והסדר החכמי, מה שלא ישאר בלבו ספק בצדק הבורא, ואם יבא² שגון המחשבה לראות לו העול על הארנבת; באשר היא כאכל לצבועים והזכוב לעכביש,

ג'א ה) לזכור תורת ה' תמיד בכל רגע ועתה. וגמטו ס' מלות עם הכמות.
 ג) עם השור' ג) מההכמות נעמות ד) זדק, בין מלת ננשו ונורא.
 * מתלדק, וגמט מסדר.

ג) עם הכמות כל'ל. ר"ל תמיד בכל עת, וכשרני מע אל כאלעלה.
 (כג טס). (לפי הכחם מה סו דסוטיס כלוחריס וזמה סגרכא, עם השיעור'
 ועד יש גר' לחמה, לכן כולדך לכניס, אולם בדפוס וינעמל שנת ש"ו וק כהגבור
 סגרכא, עם הכמות' כהנסת כ"ג. — שגן כמחשבה. ק סגרכא בכל

ישיב עליו השכר ויגער בו לומר איך איהם העול אל הכס שנתברר לו צדקו, ושאיננו צריך אל העול. ואלו היה צידת הצבועים לארנבת, וצידת העכביש לזבוב במקרה, הייתי אומר בטענת המקרה, אך אני רואה ההכס שהוא המנהיג העדק (א), הוא אשר שם כלו הציד לארבה שהגבורה ויבלת, ושינים וצפרנים, ושם לעכביש (ב) נזכר לתחבולה, ושם לו הארניה לבוש מבלי למירה, וארוג השבכים לזבוב, ושם לו כלום ראויים למלאכה הזאת, וזמן לו ה'זבוב למתיה ולמזון, כאשר זמן הרבה מדגו הם לדגים אחרים, האומר על זה שיהיה אלא הכמה, שאיננו משיגה, ואעדיק מי שנקרא הצור תמים פעלו, (דנכס ד. לנ) ומי שנתיישב על נפשו זה, יהיה, כמו שאומרים על נחום איש גם זו, כל אשר תמצאהו צרה אומר גם זו. למובה, (הענין כה). ויהיה הים ערובים תמיר, ותקל עליו הצרות, אבל אשר שישמח בהם כשירגיש לעין שיש עליו, כמו שיפרע חובו והוא שמח במה שהקל מעליו (כסנו), וישמח לשכר ולגמול הצפון לו, וישמח במה שהוא מלמד לבנו אדם מהסכל, והצדקת דרך הגבורה, וישמח במה שיש עליו בזה מהשם המוב והתפארת זה בצרות המיוחדות בו, וכן יעשה בצרות הכלולות, בשיעבירו בלבולו המתשב על לבו, אורך הגלות ופזור האומה, ומה שהגיע אדיו מתגלות והמיעוט, יתגם תהלה בצדוק הדין, כאשר אמרתי, ואהה בן בנכני עונותיו, ובשכר הצפון לעולם הבא, ובהדבק בענין האלקי בעולם הזה, ואם י'אישנו שטנו טוה, כאמרו התחינה העצמות האלה (והקאל) לגדל מה שנבחדנו טעו ונשבה זכרנו, וכמה שנאמר יבשה עצמותינו ואבדה תקותינו נגזרנו לנו (כס לו יא), יחשוב ביציאת מצרים וכל מה שנאמר בכמה מעלות טובות למקום עליו, ולא יהיה רחוק בעיניו, איך נשוב לקדמותינו אפי' אם לא ישאח ממנו אלא אחד, וכמו שאמר אל תיראי תולעת יעקב (יבשה מא יד) כי מה הוא הנשאר בן האדם כשישב תולעת בקברו.

(י) אמר הכוזב כמו זה (יהיה) [יהיה] בגלות הים ערבים, ויפרה שדי תורתו בעולם הזה ובעולם הבא, ומי שהוא טובל הגלות מתקפה, כמשיט שהוא מפסיד עולמו ואהריתו.

(יג) אמר החבר וכמה שזכיר לו עריבות על עריבות, שיבדק החיר על כל מה שהוא מוצא בן העולם, ומה שמוצאו מסנו.

(יד) אמר הכוזב ואיך הוא זה, והברכות מורה יותר.

(טו) אמר החבר הלא האדם (ג) השלם יותר ראוי (ד) שיטעם בהרגשת ההנאה במה שיאכל וישתה כהתינוק והבהמה, כאשר הבהמה יותר ראויה להנאה מהצמח, אף על פי שהצמח נזון תמיד.

(טז) אמר הכוזב בן הוא ליתרון החוש וההרגש בהנאה, כי אם

כ"א ה) כהדיק. ונשט פלדק. ב) מובנה. ג) כגמז. ד) ל'ל שכונז.

התנאלות—ונמקד הערש סלדח, הערץ שטלן אל. וסס לישק עליה אל גוליה. ולפי זה ל'ל כעברתי וחס יכוא שכן כמחשבה. לנכחות עליו טול (כ"ג כס). ונכס' אחרות גהדלות לו כמולי ונשות סזר כוא.

היו מביאים אל השבור כל אשר יתאוו, והוא בענין שברותו ממאכל ומשתה, וישמע הנגונים, ויתחבר עם כה שאתב, ותחבקתו אהבתו, ויסופר לו כל זה כשירפא משברותו, היה דואג על זה, ויחשוב הכל הפסד ולא ריוח, מפני שלא באו לידו ההנאות ההם, והיא (א) בענין שירגיש ויניעם בהם.

(ו) אמר החבר ההודמנות להנאה והרגשתה, ושיחשב בהעדרה קודם לכן כופל ההנאה, וזה פתועלת הברכות, למי שהוא רגיל בהם בכונה והכנה, מפני שהם מציירות מן ההנאה בנפש, והשבח עליה למי שהגנה, וכבר היה מוזמן להעדרה, ואז תגדל השמחה בה כמו שאתה אומר שהחיינו וקיימנו, וכבר היית מוזמן למות, ותודה על שהחייך, ותראה זה ריוח, ויקל בעיניך תהוליה ומות כאשר יבא, מפני שכבר השבחת עם נפשך, וראית שרוחת עם בוראך, שאתה ראוי להעדר ממך כל טוב בטבעך, כי עפר אתה, והטיב לך בחיים וההנאות, ותודה על כן, ובעת שיסירם ממך, תודה (ב) ותעבור, ותאמר ה' נתן נה' לקח, יהי שם ה' מבורך (ליוז א' כל) ותהיה נהנה כל ימך, ומי שאינו אהו הדרך הזה, אל תהיב כי הנאתו הנאה אנושית, אך הנאה בהמית, איננה מבינה כאשר אמרנו בשבור. וכן יעלה החסיד אל לבו ענין כל ברכה, ויבין הכונה ממנה, ומה שהוא נתלת בה, הנה יצייר ביוצר המאורות¹ כדר עולם העליון² וגודל האישים ההם,³ וגודל תועלותם ושרם אצל בוראם כקטן מברכשים, ואם הם גדולים (ג) בעצמם לגודל תועלותיהם בהם, והראיה שהם אצל בוראם כאשר אמרתי, שחכמתו והנהגתו ביצירת הנמלה והדבורה (ד), איננה מקצרת מהחכמתו והנהגתו לשמש וגלגלה, אך⁴ סימני החכמה וההשגחה יותר דקה ונפלאה כנמלה ובדבורה (ה) עם קטנותם, יחשוב בזה, כדי שלא יגדלו בעיני המאורות, ויסיתרו השמן בקצת דעות⁵ אנשי הרוחניות, ויעלה בלבו שהם מועילים ומזיקים בעצמם, ואיננו כן, אבל באיכותם כרוח וכאש, וידה כמו שאמר אם אראה אור כי יהל ויפת בסתר לבי (ליוז לא כו-ז) (ו), וכן יתן אל לבו⁶ באהבת עולם הדבק הענין האלקי בעדה הטובת לקבולו, כהדבק האור במראה הזכה, ושהתורה מאצלו התחדת רפך ממנו, להראות מלכותו בארץ כהראותה בשמים. ולא גזיה החכמה שיברא

נ"א א) וכו', ונשט ויהי. ב) והעבוד. ג) כענינו לגודל תועלתו. ונשטו ג' היטות האלס בעצמם לגודל תועלותיהם: ד) וכלים. ה) למה שכתב מהכמות וכלים. ו) והק ידו לפי.

¹ וכדר עולם העליון. ר"ל השמים וכל זכאם. ² וגודל כלים. גודל כוכבי מרום. ³ וגודל תועלתם. שהשמש הששיע אור והוא, וסוד תועלות רבות ועצמות אשר נשג מכל כוכבי מרום, להנהי יושבי כדור הארץ, כמבואר ליודעי הכמה. ⁴ כימני מהכמה. ראש צה"ש שער—הנחיה ס"ג—ד. ⁵ אנשי הרוחניות. כמה שמים כקדמונים אשר יהו כה אלס לכל הסוככים והגרמים השמימיים אשר מן האלס הרמות והטונות. ⁶ באהבת עולם. ר"ל בנרצת, האהבת עולם האהבתך בתכלה.

מלאכים בארץ, אבל אדם מורע ודם כתגברים בהם הטבעים, ומתנצחים בהם המדות, כפי התחלפות¹ ההצלחה ורוע הזול, כאשר נתבאר בספר יצירה, וכאשר יודך מהם יהוד או קהל, והול עליו האור האלקי, וינהיגנו בנפלאות ובנוראות (א) סכדר העולם הטבעי, ויקרא זה מסנו אהבה ושמה, ולא טצא הענין האלקי² טקבל מסכות לדברו, דבק בסדר אשר צוה בו אהרו המאורות והנגלים, אלא הסידו בני אדם היו יהודים מאדם ועד יעקב, ואהר כן שבו קהל, וחל עליהם הענין האלקי. לאהבה להיות להם לאלקים. וסדרם בטדבר כסדר הנגלים ארבעה דגלים כארבעת³ רבעי הנגלל, ושנים עשר שנים כשנים עשר כולות, ומהנה הלויים בתוך המהנות, כאשר אמר בספר יצירה, והיכל קדוש מכון באמצע, והוא נושא את כלם. וזה כלו מורה על אהבה ויהיה משבח עליה, ויסבך לזה קבולו התורה בקריאת שמע, ואהר כן בסה שכולל אמת ויציב מהענינים הנהוצים לקבלת התורה, כאלו אתה שנתבאר לו כל אשר קדם והכין אותו והכירו, אשר על נפשו אשר יזהיד עדים שקבלו, כאשר קבלוהו האבות לפניו, וכן יקבלוהו הבנים עד עולמי עד, כמו שהוא אוכר על אבותינו. עלינו ועל בנינו ועל דורותינו דבר טוב וקיים תק ולא יעבור, ואהר כן סכדר הקשרים אשר בהם ישלטו קשרי היהודים, והוא שיודה באלהותו יתברך ובקדמותו ובהשגחתו על אבותינו ושהתורה מעכו, וכסופת על כל זה והוא היתום ביציאת מצרים, כמו שאמר אמת שאתה הוא ה' אלקינו אמת לעולם (ב) הוא שמך, ועזרת אבותינו ואמת טטצרים גאלתנו ה' אלקינו. וכו' שהשלים כל אלה בכונה גמורה הוא ישראל אמת, וראוי לו שיקוה להדבק בענין האלקי הדבק בבני ישראל מבלעדי שאר האומות עע' י ויקל עליו לעמוד לפני השכינה, וישאל ויענה, והתחייב לסמוך גאולה לתפלה בתכלית הרציצות והזריוות, כאשר הקדסנו, ויעמוד לתפלה על התנאים אשר קדם [זכרם] בכרכות הכוללות כל ישראל, כי הבקשה והתפדה במה שבתחוד בו היהוד אינם אלא סן הרשות, וכבר קבעו לזה מקום בשוטע תפלה במי שהוא רוצה, ויהן אל לבו מהכרכה הראשונה הנקראת אבות מעלת אבות, ושכרית האלקים קיים להם עד עולם לא ימוש, כמו שהוא אוכר ומביא גואל לבני בניהם, ומהכרכה השנית הנקראת גבורות, כי לאלקים בעולם הזה מסילה מהמדת, ואיננו

א (ה) יוללות. כן מלה ונוראות ומסדר (ב) מעולס, ונחמס מלה (עולס)

¹ ככללה ורוע מזל. כקדמונים הטבו שחכות כחדס ומזנו נהלים ממערכת ככוכבים צעח כולדו (אסטרולאגיה) שקלחו מזל או כלהס. והלס במחמר דבועי סימן פה. ² מקבל מסכות. ר"ל כענין כאלכסי לא מלה מקבל כשומע לדברו. מסכות מלבן. ססכת ושמע. ³ כארבעת רבעי הנגלל. כל נגלל יחלק לשם מעלות. ורביעי כנגלל ל' מעלות ונד' רבעי כנגלל יחידה לכוני ארץ ד'. שחוח כיוס, ולכוכבים כחזור כממנוס ד' הקוזות כסכס ומהיחיס. (דג"כ).

כאשר ¹ חושבים המבניים אשר נמים. (א) ויתן אל לבו שהוא מחיה
 המתיב בעת שירצה, עם רוחק זה מהקשת המבניים, וכן משיב
 הרוח וזולתו, ובהפניו סתיר אסורים וזולתו, וכבר התבאר זה
 מעיני בני ישראל. ואחר שיאמין באבות וגבורות שהם מדמות שהוא
 יתברך נתלה בעולם הזה הגופני, ירוממהו ויקדישהו ויגדלהו שישגהו,
 או יתלה בו דבר ² מספורי הגופניים בקדושת השם יתברך, והיא אתה
 קדוש, ויתן אל לבו מהברכה הזאת כל אשר ספרוהו בו הפילוסופים
 מהקדושה והרוממות, אחר שיקיים אלהותו ומלכותו באבות וגבורות,
 כי בהם נתברר אצלו שיש לנו מושל ומצוה, ולולי הם היינו מסתפקים
 בדברי הפילוסופים עם אנשי הקדמות, והתהייב להקדים אבות וגבורות
 על קדושת השם. ולאחר שמקדשהו ומרוממהו בזה יתחיל בבקשת
 צרכיו בכלל כל ישראל, כי התפלה הנענית אינה כי אם לקהל, או
 לאחד שיהיה במקום קהל, והוא נעדר בזמנו (ב) זה.

(יה) אמר הבורי ולמה זה, הלא שיתיר האדם יותר טוב, ותהיה
 נפשו זכה, ומחשבתו פנויה יותר?

(יע) אמר החבר אבל היתרון לקהל מכמה פנים, מהם: כי הקהל
 אינם מתפללים כמה שיש הפסד ליהודים, והיהודי אפשר שיתפלל כמה שיש
 בו הפסד ליהודים אחרים, ואפשר שיש ביחידים הרם מי שיתפלל כמה
 שיש בו ³ הפסדו. ובתנאי התפלה הנענית שתהיה כמה שיועיל העולם
 ולא יזיקה בשום פנים, ומהם שמעט הוא שחשדם תפלה ליהודי מכלל
 שגגה ופשיעה, וכן קבעו לנו שיתפלל היהודי תפלת הצבור, ושתהיה
 תפלתו בצבור בעוד שיכול לא פחות מעשרה, כדי שישלם בקצת מה
 שיחסר בקצתם בשגגה או בפשיעה. ויסתדר מהכל תפלה שדכה בכונה
 זכה, ותחול הברכה ע"י הכל, ויגיע לכל אחד מהיחידים חלקו מטה,
 כי הענין האלקי במטר מרות ארץ מהארצות, בשתהיה הארץ כלה ראויה
 לו, ואפשר שיכלול בה מי שאינו ראוי לו מהיחידים ויצלוהו בעבור
 הרוב, ובהפך זה, שימנע המטר מארץ מהארצות. מפני שהארץ כלה
 אינה ראויה לו, ואפשר שיכלול בה יהודים היו ראויים לו. ונמנע מהם
 בעבור הרוב. אלה דגניו יתברך העולמיים, ואצלו יתברך הגמול ליהודים
 ההם בעה"ב. ועוד שבעולם הזה יתן להם תמורה טובה, וישיב להם
 בקצת טובה יהיו בה נכרים משכניהם, אך בעם שינצלו מהעונש הכולל
 הצ"ה גמורה.—ומשל מי שתתפלל לצורך עצמו, במשל מי שהשתל

ג"א ה) וידמו האין בו ית' יכולת לבנות סמנים אשר נכוס. ונ"א שהוא על
 סמנים אשר נהנס. ונ"א שהוא על סמנים אשר נכוס. (ג) כזמנו.

¹ שהוא על הסמנים אשר נכוס. ר"ל אין כדבר כאשר חושבים הוזה פלוסופים
 שהוא, ר"ל בעולם, מהנכנס בפניו עש"י יכודת כעצם, כפי אשר נתנו ע"י
 נכיון. הולם על כלם הטבע עומד עם הבורא האמתי, המכניע כל הסנות
 והסתכלותיו. ² מספורי הגופניים. מהארים נאמרים על הנפש. ³ סכדו. כי
 האדם הוא יצר עין להבין כל דבר עד תכליתו, לכן יתפלל לפעמים על דבר,
 אשר נתיא הפלו, יסיה לו סכסד נתיבו או נחמוטי.

להזק את ביהו לבדו, ולא רצה להכנס עם אנשי המדינה בהעזרם על חוזה הומות, הוא מוציא הרבה, ועומד על הסכנה, ואשר יכנס במה שנכנסים בו הצבור, מוציא מעט ועומד בבטחה, כי מה שמקצר ממנו אחד משליכו אחר, ותקוב המדינה בתכלית מה שיש ביכולת ויהיו אנשים מגיעים כלם אל ברכתה בהוצאה מועמת עם הדיו וההסכמה, ועל כן קורא אפלטון, מה שיוציא בצד התורה חלק הכל, ובעוד שיתעלם היהוד מחלק הכל, והוא שיש בו תקנת צבורו אשר הוא חלק ממנו, והשב כי יותירו לעצמו הוא חוטא על הכל, והוא לאנסו יותר, כי היהוד בכלל צבור, כאשר האחד בכללי הגוף. אלו היה מקפיד הורע על דמו כשהוצרך אל ההקזה, היה נפסד הגוף כלו, וחפסד הורע בהפסדו, אך ראוי ליחיד לסבול הצער עד הטות, בצד תקנת הכל, והנהוץ במה שיעיין עליו היהוד הוא חלק הכל שיתננו ולא יתעלם ממנו, ומפני שלא היה דבר שתשיגו ההקשה, צוה (א) הבורא במעשרות והמתנות והקרבת וזולת זה, והוא חלק הכל מהמסונות, אך מהמעשים, השבתות והמעשים והשמימות והיובלים וכיוצא בהם, ומהמאמרים התפלות והברכות והתושבחות, ומהמדות האהבה והיראה והשמחה. והראויה להקדים כהבקשות, בקשת השכל והדעת שבהם יגיע האדם להתקרב אל אלהיו, על כן הקדים חוגן הדעת כמכה אל מה שאחריה, רוצה לומר הרוצה בתשובה, כדי שתהיה (התכמה) (ו) הדעת והבינה היא בדרך התורה והעבודה, כמו שהוא אומר השיבנו אבינו להורתך, ומפני שאי אפשר לאדם בלתי המא ושע החייב להתפלל על סליחת המא במחשבה ובמעשה בברכת הגוף הברכה לטובה, ומומך אל התפלה הזאת תולדת הסליחה, והיא הגאולה מה שאנהנו בו ומתהיל ראה נא בעינינו הוהם גואל ישראל, ואחר כן יתפלל על בריאות הגופים והנפשות, ומומך לתפלה הזאת הודמנות מוונם לשמירת כהם בברכת השנים, ואחר כן יתפלל על קבוצ הגלות בטקבן גדחי עמו ישראל, ויסך לו הראוה הצדק, והבור הענין האלהי במה שאומר (מלך) [ותמלך] עלינו אתה לבדך, ואחר כן יתפלל לבער הסיגים ולעקור (כ) הודון בברכת המינים, ומומך לה שמירת הסגלה הזכה באמרו על הצדיקים ועל החסידים, ואחר כן יתפלל להשיב שבות ירושלים, ולשומהמקום שבינתו, ויתפלל סמוך לה על משיח בן דוד וירו שלם (ג), וישלים מהצרכים העולמיים, ואחר כן יתפלל על קבול התפלות בשומיתפלה, ויתפלל סמוך לה להראות השכינה עין בעין, כאשר היה לנביאים ולחסידים וליוצאי מצרים, באמרו, ותחזינה עינינו בשוכך לציון, ותחום הסחזיר שבינתו לציון, ויחשוב בלבו שהשכינה

ג' א' ה' נו. כ' ס'א והחוטאים נודין, והמט ולעקור כד המינים. ג' ס'א מלח ויחשלים לחנו.

1. ואשר יכנס וכו': מי שמכנס אינו להחנך עם הצבור. 2. וס'אויס. ככ לפני תפלה, ויבאר טעם ית' נרכות.

נצבת נגדו, וישתהווה לנכרה, כאשר היו ישראל משהוים בראותם השכינה, וברע כריעות מודים בכרבת הודאה שהיא כודלת ההודאה (במובתיו) [במובח הבורא] יתכרך, והשבח עליהם יהיו וסוכך לה עושה שלום ההתימה כדי שתהיה סמירתו מלפני השכינה בשלום. (כ) אמר הכוזרי לא נישאר לי מקום שאדה, מפני שאני רואה כל העינים מתקנים ומסודרים, ואשר הייתי תופשו עליכם והוא מיעוט מה שאני רואה בתפלותיכם מזכרון העולם הבא כבר השיבותני עליו, כך (א) כי שהוא מתפלל להדבק באור האלהי בהיו, עד שהוא מתפלל לראותו בעיניו, ויתפלל על מדרגת הנבואה, ואין קורבה לאדם אל האלהים גדולה ממנה, כבר התפלל מבלו כסף על מה שהוא גדול מהעידם הבא, ואם יגיע אליו יגיע אל העולם הבא, כי מי שדבקה נפשו בענין האלהי, והיא מרודה במקרה רגוף ומכאוביו, כל שכן שחדבק בו כשתתירד בו ותעזוב אלה הכלים המלוכלכים.

(כא) אמר החבר אוסיף ביאור בזה, המיפל אדם שיבא אל המלך, וקרבו המלך קורבה גדולה, ובתן לו רשות לבא אליו בכל עת שירצה, והיה הוא רגיל (אד) [עם] המלך, עד שהיה מבקש ממנו שיבא אל ביתו, ושיהיה בפעורתו והיה עושה ושולה אליו פגולת שריו, ועושה עמו מה שלא היה עושה (ב) וזולתו, וכעת שיהיה האדם הזה שוגג או פושע, והיה המלך פוסק ממנו, לא היה מבקש ומתחנן כי אם שיישוב אל מנהגו לבא אליו, ושלא יפסוק (ג) שריו מלבקרו. ואנשי המדינה כלם לא היו מתענינים, כי אם בעת שילכו בדרך רחוקה שישלח עמם המלך מי שיצילם מן הלפטים והחיות ופגעי הדרך, והיו בוחשים במלך שיעשה רצונם בזה, ושישיגיה עליהם אתר הליכתם, אף על פי שלא השיגה עליהם בהיותם בעיר, והיה מתפאר כל אחד מהם על הבורו שהמלך ישיגה עליו יותר ממה שישיגה על זולתו, בדרך (ד) הקשחו; כי הוא מרוכס המלך יותר מזולתו, והיה האדם הזה נכרי, ולא היה זוכר הליכת הדרך, ולא היה מבקש מי שיליה אותו, וכאשר רגיע עת הליכתו אמרו לו אנשי העיר, תדע כי אתה מת בדרך הזה המסוכן, מפני שאין לך מי שיליה אותך. אמר להם ומי הוא המלוה אתכם? אמרו לו המלך, שבקשנו ממנו ושאלנו מאתו ללוותינו מיום היותנו בעיר הזאת, ולא ראינוך אתה שהיית שואל על זה לעולם. אמר להם משוגעים, ומי שהוא קורא אותו בעת הבטחה, הלא כל שכן שיקרה בעת המגור, אפילו אם לא יפתח פיו בזה, והוא שיגנהו בעת השלחה, הלא ראוי לו שיגנהו יותר בעת הצרה, ואם אחס מוענים שהוא משיגה עליכם בעבור שאתם מרוטמים אותו, היש בכס מי שקבל (ה) לו עליו מה שקבלתי אני, ומי שמרוטם אותו כמזני בסבל (ו) מן הצער בעבור שסור מצותיו מה שסבלתי (ז), ונזהר מן הסומאה בעת זכרון שמו מה שנוהרתי. (ח) או מי שחלק כבוד לשמו ולתורתו מה שחלקתי (ט). וכל אשר עשיתי במצותו ובלמדו, ואתם מרוטמים אותו מהקשה וכברא ואינו מאבד שכרכב

(יא) א) כי, ונחמט מלה כל. ב) עם, בין מלה טובה וזולתו. ג) יסבין.
 ד) ידבק. ה) כפ"א נחמט לו. ו) וכנל. ז) אלו. ח) אלו. ט) אלו.

ואך יעובני בהליכותי, בעבוד שלא הוצאתי הדבר בפי כאשר עשיתם אתם, סמני
 שבמתתי בעדקו. וזה הדמיון אמנם לפי שהתעקש ולא קבל רבני
 רבותינו, ואם לא, הנה תפלותינו כלם מלאות מוזר העולם הנא,
 ודברי רבותינו שקבלו מהנביאים (מלאים) מהגבלת גן עדן וגיהנם (עירונן)
 יט. פסוק לז.) כאשר בארתי לך. — ובגור כפרתי לך בה שיעשה
 החסיד בזמנו זה, — והיאך אתה סבור שהיה בזמן ההצלתה
 הרוח, ובסקום האלה, ובתוך העם הזה, ששרשם אכזרם יצחק ויעקב,
 והם סגולתם, ¹ בוטבעים על הצניעות אנשים ונשים, אין עולה
 בלשונותם, והחסיד ביניהם מודרך, ואין נפשו מהלכלכת בדברו נבלה
 שיסמעי אותה מהם, ואין נהלית בנפשו ובבגדיו טומאת זיבות ונדות
 ושרצים ומתים וצרעת וזולת זה, בעבור שהיו דבקים בקדושה ובטהרה,
 וכל שכן כי שהיה שוכן בעיר הישיבה, ואיננו פוגע כי אם כחות
 על סדרת הקדושה, טהורים ולוים וזוירים והכסופים, ושופרים ושומרים;
 או יראה המון ² הוגג בקול רנה ותודות בשלש פעמים (בשעה) ואיננו
 שומע כי אם שיר ה', ולא רואה כי אם מלאכת ה', וכל שכן אם
 יהיה כהן או לוי ויהיה מלחם ה', ועומד בבית ה' מנעוריו כשמואל,
 ואיננו צריך לבקשת המהיה, ומתעסק בעבודת ה' כל ימיו. מה אתה
 סבור במעשהו, ובזכות נפשו והקון מעשיו?

(כ) אמר החזורי זאתי סדרת התכלית, אין אהרית כי אם סדרת
 המלאכים וברין מקום לנבואה ³ בכמות הקבול הזה, כל שכן עם
 המצא השביעה ובטו זאת היתה העבודה שאין צורך עמה לפדוש ולהנור;
 ואני מבקש טמך עתה, שתבאר לי קצת באור במה שאצלך ⁴ בקדאים;
 כי אני רואה אותם משתדלים בעבודה יותר ⁵ מהר בנייה, ואני שומע
 מענותם יותר מבריות ויותר מפיקות לפשט התורה.

(ג) אמר החבר הלא הקדמתי לך בדבר כי התחכמות והסברא
 בתורה, איננו מביא אל רצון האלקים, ואם דא (המס' ניי'ס). ⁶ (ו) אנשי

¹ מוכנעים על הנציות. שהיו נחשים מעת כיתה לגוי. ומרש הכותיהם סמנים
 בנשמותיהם נשים אל מדות טובות. ² הוגג. עקר כוללה שרש הוגג הוא
 הנכיתה נרגל לניה-הל (Wallfahrt) וכן כנולתו כשה ערטי; ולכונה זאת
 שפתת סעוריה, וכמה מקומות. ³ בכמות הקבול. כמ"ס, כנולתו
 כמסתמעת יטוה לטמן כנולה וכנולה סדנר (ממעת) כמו בלגר כסיה זה
 כמ"ס שגוי (ארכיוס וג) כדבר המפרשים: שגוי' רכ"ו, וכמון זה כפתת
 הסודי שר' ר"ל נלה מקום ומהל הסוד נלה הוא להשפעת הנבואה אחרי
 אשר קבל כמות וכסופים רב (היון קוואלסופים) מקדושה ומטהר הממילים לרוח
 הקודש. ⁴ בקדאים. מהה סכה הידועה במכרנת לקבל מליש של הורחם
 הסבורים, ומתחיקים נהורם כמנונה לנדס לני טעם מתקרא ויהר סדנרים להם
 כספר מ"ט ה"ג אמרי בינה ס"ג. וכספר לקושי קדמוניות (לרש"י ז"ל
 ובקורות הקדאים לארצי, והנמן טעם בקדאים על מנונה. — מהררשים.
 אנהו כל קבל ונחלל כמתחיקים ככרית תורה שמיים, אשר מסרו לנו רבותינו
 הקדמונים ממוטס רכני'ס. ⁶ ואנשי הקדמות. כמתחיקים קדמות פנולה

הקדמות, ¹ ובעלי הרוחניות, ² והנזורים בהריב. ושורפי בני הם באש, משתדלים להתקרב אל האלקים. וכבר אמרנו שאין מתקרבים אל האלקים, כי אם במצות האלקים עצמם; כעבור שהוא יודע שעורם ומשקלם וחסנם ומקומותם, ומה שהיא תלו באלה הקבלות, אשר בהשלמתם יהיה הרצון והדביקה בענין האלקי, כמו שהיה בסעשה המסכן; אשר אמר בכל מלאכה מסנו: ויעש בצלאל את הארון, ויעש כפרת, ויעש יריעות, ובכל אתה מהם, כאשר צוה ה' את משה (שמות לט-ה) רוצה לומר בלא תוספת וטענת. ואין בדבר סתמלאכות ההם מה שהוא מסכים לרעתנו ולסברתנו. וחכם בה באמרו ירא משה את כל המלאכה, והנה עשו אותה כאשר צוה ה' בן עשו, ויברך אותם משה (שם לט ט) והיה סמוך להשלמתו הול השכינה, מפני שנשלמו בשני העינים אשר המה עמודי התורה, האחד מה שתהיה התורה סאת האלקים, והשני שתהיה מקובלת בלב נאמן כהקלה, והמסכן היה סמצות האלקים, והנה מעשהו מכל הקהל, כמו שנאמר סאת כל איש אשר ידבנו לבו (שם כה כ) בתכלית החפץ והרצון, והתחייב השלמת התולדות שהיא חוד השכינה, כאשר אמר ושכנתי בתוכם: (שם ט) וכבר דכתי לך (מלמד א' טמן טז-עט) ביצירת העשה והחיים, ואמרתי הצורה אשר בה יהיה עצם צמח מכלתי צמח והי מכלתי חי איננה סן המכעים, אך סאת האלקים יתברך, קוראים אותו החכמים סבעי ואסת הוא כי רמבעים מודמנים לקבל המעשה הוא, כפי ערכם מהחוס הקוד והלחות והיובש, ויהיה זה תמר וזה גפן, וזה סוס וזה ארי. הערכים הם אין אנו יכולים לשער אותם, ואלו היינו יכולים לשער אותם, היינו יכולים לעשות הם וחלב, דרך משל, ושכבת זרע מלהיות שנשער מוגיהם, ער שנוכל לברא היום שיתול הרוח בדם, או שנוכל לעשות מה שיעמוד במקום החם, מדברים שאינם סן המזונות, כשעורנו החום והלחות והקיר והיובש, כל שכן אם נדע הערכים הגלגלים, ומעשיהם העוזרים על דעת החושים בכל מה שרוצים, להראותו בעולם הזה. וכבר ראינו הרפת כל מי שהשתדל בהם (א) מתדברים האלה ³ מבעלי הכימים יא ובעלי הרוחניות ⁴ בעשות הדברים מביה הנקרא והיחושין

ג'א א) כדבר, ופחד בהם.

ומתחיים בהחבו. ¹ ובמנו מהחיות. כהאמנים כי ים נכה האדם לטוריה פי פטולה או חבור שעת מלאכים וזוחות חסמים ארץ, ימי הנחמים סמחמים חיינו ורמנו לנני אדם. ולאסות ידוסה מוסלה על כל אלה מנחם סמחים. ² והנעורים כהרים. סמס האמנים סמתנדודים וננחוס מנני אדם למדבר סמחה, ומתקושמים כהרים ונעורים, ווס דרכם סכל למו לסאחין כווא נחמה סי פי וס ישך נליס סכרה. ³ מנעלי סמחמה. יסך לסכח, אלסמחמה' סידועה אסר סתפלה סלננה, (לחלה' סמס לאל יוס לסך סמחמה סמחמה לונג וסס, פי מ' סמולות וסרסנות סונת. וסנו לסמחמה סמוסעה אק סמילוסוסים: Lapis Philisophorus) ⁴ נסכות הדברים וס' הקדמות דמו סי דברים סמחוסם גביר סקרא. ויחושין (שקסן). ⁵ סמין. וסכח סמחה סוס, כי ללו לסמחים

כהיין, כי זה איננו משעורם והכמתה, אבל הוא מנסיונות שמצאום, כאשר מצאו המשגל יהיה ממנו הולד, ואין לאדם בה יותר מהנחת הורע באדמה שהוא מווסנת לקבולו ולהצללתו בה, ושעור הערכים שראויה להם הצורה האנושית, איננו כי אם ליוצרים יתברך וכן האומה ההיה הראויה להול הענין האלקי (א) בינה, איננו כי אם לאלקים לבדו, וצריך לשכנע אותו השעור והערך ממנו, ואל יתחכם אדם (ב) עם דברו, כסר שאמר אין הכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי יד), ואידך אתה רואה התחבולה שנתדמה לאבותינו ללכת אחריהם, ולא נתחכם אנהנו בתורה.

(ד) אמר הכוזרי אי אפשר לזה אלא בהעקת דבריהם וכסך מעשיהם, אם ימצא מי שיאמין בזה מרבים אהרי רבים, שלא יעבור על כמותם, ההכמות מקבלת התורה ותולדותיה ופירושיה מססה ברורה בלבבות, או בספרים.

(ט) אמר החבר ומה האמר, אם ימצא הלוף בספר אהר, או בשנים ושלשה.

(י) אמר הכוזרי יעינו ברוב הספרים, כי הרבים לא יעבור אליהם הכוב, ויניהו היהודים וכן במעתיקים כשיהלקו המיעוט, ישונו לדעת הרוב.

(כ) אמר החבר ומה האמר באות שמצא בספרים בהלוף ההקשה, כמו צדו צעדינו (לויכ ג) התראה שהוא צדו. ואשר לא נשא לשוא נפשו (תלויכ ד) ושיכוחו נפשו, וזולת זה (ג) שלא נוכל לפתור.

(כא) אמר הכוזרי אם תשלוט ההקשה על אלה והדומה להם, תשנה הספרים כלם, באותיות תהלה, ואהר כן בסלות, ואהר כן (ד) בהבורים, ואהר כן בנקוד, ואהר כן במעמית, וישתנו הענינים, ובמה פסוקים יכול האדם, להעתיק עניניהם אל הפנים, בהעקת אהר מאלה המסורות, כל שכן כלם.

(כב) אמר החבר ואידך תחשוב שהניה משה כסר תורתו אל בני ישראל?

(ג) אמר הכוזרי מבלי ספק שהיה כסר פשוט מאין נקוד ומעטות, כאשר אנהנו רואים (ה) כסר תורה היום, שאי אפשר שיסכימו עליהם בהמון, כמו שאי אפשר שיסכימו על המנה בשפה ושאר תורותיו, שהם זכר ליציאת מצרים, שבתשיבת בנפשות ישראל אבתה יציאת

ג'א ה' נהוכס . ז' על . ג' הרכס . ד' כסורים . ס' כסרי התורה, והמטע כסר הורס.

זכרים ונחלים מגוף צדק ולכי; כמו זכוכ-הכור (הכסמנרעמח) כעוד כספרי תולדות הטבע, והדומה, לולס נחמה כוא, כי כס דקן כזוכו להטיל נילחו וממנה יתכוו כזוכים, וכן מדקן כיהוש להטיל נלים רבים למאות על משקים עזלים, כידוע לזרמי תולדות הטבע, והקדמונים אשר סלכו השמים ולא נוגס כספרי הטבע נלו הם כמכונכ ולא כסכה, והולילו תולדות מדועות. —

מצרים במעשים התם המתמידים, שאי אפשר להכניס עליהם בשנה כהשנים, סברתי שלא יהיה עליהם טודה .

(ה) אמר החבר כבלי ספק שהיה שמור בלבבות בפתחה והקטין והשבר והנטייה והשבא והטעמים, בלב הכהנים, מפני צרכם לעבודה ולהורות את בני ישראל, ובלב המלכים מפני שנצטוו והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו (דברים יז ט), ובלב השופטים, מפני צרכם אליהם בדינים, ובלב הסנהדרים מפני צרכם אליהם כמה שכתוב ושמתם ועשיתם כי הוא הכמתכם וכינתכם (שם ד ו), ובלב החסידים כדי לקבל שכר, ובלב אנשי החונף להתגדר בהם. ושמו שבע המלכים והטעמים אותות לתכונות ההם, אשר העתיקום בקבלה משה. ומה תשוב על אשר תקנו המקרא בספוקים תהלה, ואחר כן בנקודה, ואחר כן בטעמים, ואחר כן במסורות על שמירת המלא החסר, עד אשר מנו אותיותיה ובררו כי וי' דג חון (ויקרא ה מז) חצי התורה, ושמירת כל גברי מקטין ופתח וצרי וסגול יוצא מן דהקשה, התראה שמעשיהם בזה לריק ולבטלה, או השתדלות בדברי הובה?

(ג) אמר הכוזרי אבל (א) השתדלות ברבר הובה עב שמירת התורה, שלא יהיה דרך לשנותה עם ההכמה המופלאה, כי נראה מקביעות הנקוד והטעמים סדר שלא יהיה אלא מחכמה נעזרת, איננה מערך הכמתינו בשום פנים. ולא יתכן שיהיה מקובל אצל ההמון, אלא מרכיב רצוים או מיוחד רצוי. ולא יתכן שיקבל ההמון מיוחד אלא אם יהיה נביא, או נעזר בענין האלהי, כי ההכם שאיננו נעזר, מוען מי שהוא קרוב לו בחכמתו שיעשה כמעשהו.

(ג) אמר החבר אם כן הקבלה אנחנו והקראה הייבון בה, וכל מי שיודה, כי התורה הזאת הנמצאת על התכונה הזאת, היא נקראת תורת משה.

(ד) אמר הכוזרי כן אומרים הקראים, אבל אחר שמצאו התורה שלומה אינם צריכים אל הקבלה.

(ט) אמר החבר והנה זה ספר [תורת] משה הסי' ה' הצרכנו במלותיו, ובדבור בו, אל כמה כתות מן הקבלה, (ב) מן הנקוד ומטעם ומספק ומסורת, על אהת כמה וכמה אנו צריכים בעניניו וסירושינו כי הענין רחב מן המלות, התראה, כאשר אמר להם ההדיש דזה לכם ראש הדישים (שמות יב ג) על הדמיון¹ לא נסתפק העם אם רוצה לומר² חדשי המצרים שהיו ביניהם, או² חדשי הכשרים

ג'א ה' ב'א . (ג) מנקה .

¹ לא נסתפק בהמיה, כאלו לא נסתפק כענין¹ הדעי כמלכים. סמלרים סיו מוויס פניה ספ'ס יוס, ועושים י'ג הדשים פניה כל הדש שלבים יוס. והמבס ימים הם מוכיפים, אחר כלום ההודש כאלתרון. ומוויס אה כהמבס ימוס פניו פנחס. ובהתלה כפנס ביה לפס נכיו להודש פננולר (שנס). ² הדעי ככשרים. נראה שכיו הוכנים כמו האשירי (ר'ז אבד). ופנת ככוי ספ'ס יוס ורניס, ונהלק ל'ג הדשים, אהד ל' יוס, ואהד ל'א. והודש פננולר

שהיו עם אברהם באור כשרים, או רצה¹ חדשי השמש או² חדשי הירח או שני הורה (א), בתחבולות יסכיבו עם שני השמש, כאשר בהבטת הנכור, הייתי רוצה ששיבוני הקראים תשובה מספקת על זה והדומה לו, ואשוב לדעתם, כי רצוני להשתדל ושישיבוני (ב) תשובת מספקת. באשר אשאלם על מה שיתר החי לאכול, ומה ענין הוביתה, ושם היא נהרזה או הרג, כאשר יורמן, ולמה נאסרו זבחי גוים, ומה הוא שיש בין זבח והשטנו ושאר מלאכתו, והייתי רוצה שיבאר לי החלב הצמור והוא דבק עם הכותר במעים והקיבה, וזולת זה מנקור הכישר, ושימסור אלי הגדר שבין המותר והאסור, כדי שלא אחלק בו עם חברי. וכן האליה האסורה אצלם, היש לה גדר, ושם האחד יסיר קצת הונב, ואחד יסיר הקף, כמו שהוא. והייתי רוצה שיבאר לי הקוף המתור מן השמא זולת המפורסמים, רוצה לומר בן יונה או תור, וכאן הוא אומר שאין התרנגולת³ והאזן⁴ והקרא ואל ברכיה מהשמיים, והייתי רוצה שיתן לי גבול, אל יצא איש ממקומו ביום השבת, אם הוא ביתו, או חצרו, או רשותו, אם יהיה לו חצרים רבים, או טבואו, או שכונתו, או מדינתו, או כגדש עירו, ארץ שתיבת מקום סוכלת זה ויותר מזה, והייתי רוצה שיראה לי גדר המלאכה האסורה בשבת ומה הוא המונע⁵ מהקולטום⁶ והקסת, להגיה החורה, והתיר לו לשלשל הספר הגדול, והשלחן ושאר המאכלים וסעודה האורחים, ולמנוח בכל מה שיטח האדם לאורחיו, והם במנוחה והוא בנייעה, ויותר מזה עבדו ונשיו, וכבר נאמר למען ינוח עבדך ואמתך כסוך (שמות כ"ג) ולמה נאסרה רכיבת בהמות הגוים בשבת, ולמה זה נאסרה הסחורה, והייתי רוצה שידון בין כל שני בעלי דינים מסדר ואלה השישפים וכי תצא, והפשוט שבתורה הוא סתום כ"ש הסתום, כי לא היו מוכנים אלא על התורה שבעל פה והייתי רוצה שאראה דיני ומשפטי בכל הירושות, מפרשת בנות צלפה, או איכות המילה והעיצות והסוכה. ויבאר לי מאין הוא הייב בתפלה לאל, ומאין הוא מאמין שיש בית מועד לכל הי, וגמול ועונש אחר המיתה. ואיך הם דנין במצות הדוחות זו את זו במילה עם השבת, או הפסח עם השבת, מי נדחה מפני מי וזולת זה כמה שיארך ספור כל ל' י' כל שכן פרמ'ו. השמעת סלך כוזר על הכור לקראים בדבר מה שזכרתיו לך בספר או בקבלה, שאין בו ביניהם מחלוקת מסמורת או מנקוד או מסעמים, או מאסור והיתר או מדינין.

כ"א (א) שיכסיה אותם עם שני המאס בתחבולות. והמאסו התחבולות מן בתחבולות עד המאס. (ב) שיכסיו, והמאס ושישיבוני.

כוח כ"ה יום, וכל ד' שנים כז' יום. ומתחילין בשנה כהודם לחזקתה. (א"י).
 * הדשי המאס ל' יום ויוד' שנות. * הדשי סנה. מבי' יום י"ב שנות ומי' הלקיס. * ההוון. מלה הלמודית. * שם פרשי (הקרא) (גלחו). * וכלי' (avis) * שם כלל ל'מני טוף. * וקורא. (שמואל א' כו' כ) לני דעת רבים כעצמותו (Reblikin) לני דעת המנוס המנוס (ארוה). * * מקולטום. כל'י (Kalamos) (כרייב סעדע) קיס ויז' סיפר. * קסת. (שישפאס).

(ו) אמר הכוזרי לא ראיתי ולא שמעתי, אבל אני רואה אותם משתדלים בכל כחם.

(ז) אמר החבר זה ממה שאמרתי לך מהתחכמות והסברא, והמתחכמים בעבודה למלאכת השמים, יראה שהם יותר משתדלים מעושי מלאכת ה' המצוות עליו, מפני שאלה במנוחה כמה שקבלו ממלאכת ה', וכמה נפשם כהולך בעיר (א) שלא הזדמנו לכהלקת הולק, ואזה כהולך במדבר איננו יודע מה יפגע, והוא מזדמן בשלהים תלון למלחמה ומלוכד בה' — ואי ישיאך מה שאתה רואה מהשתדלותם, ואל יעלך מה שאתה רואה מרפיון המקבילים; ר"ל הרבנים. כי אזה בקשו במצרים להבצר בהם, ואלה יסוכנו על ערשותם בעיר קדומה ובצורה:

(ח) אמר הכוזרי כל מה שאמרת בהן (ב) הוא, כי התורה הוהירה על תורה אהת ומשפט אחד, והקראים כפי סברתם ירכו התורות כפי סברת כל אדם מהם; ועוד כי האדם לא יעמוד על תורה אחת, כי בכל יום תתחדש לו דעת, והוסיף דעתו ויפגע בו שיסברו בטענה, וצורך שיפיק בהעתקת דעתו. ואם נמצאם מסוכנים נדע כי הם מקובלים מאד או מרבים שקדמוס, וסן הדין שזכפור עליהם (ג) ההסכמה, ונאמר להם: איך הסכמתם במצוה פלונית והדעת סברעת בה אל פנים רבים. ואם אמרו כן היתה דעת³ עכן (ד) או בניסין או שאול זולתם, חייבו עצמם טענת הקבדה ממי שהוא יותר קדמון, ויותר ראוי להאמין ר"ל רבוהינו כי הם רבים, ואלה יהודים, ודעת החכמים סמוכה על קבלה מהנביאים, ואלה סברא גרידא בלבד, והחכמים כסוכים ואלה חולקים, והחכמים דבוריהם מן המקום אשר יבחר ה' ואפילו אם אלו היו רבים [דגים] בסברתם גרידא מן הדין היה לקבלם, ואלה אינם כן. ומי יתן שיסמיעוני תשובתם בשאלת החדש הזה. ואני רואה אותם הולכים אחרי הרבנים בעבור אדר באדר, והם מקשים להם בראיית ירח תשרי. איך צמתם צום כפור בתשעה בתשרי, הלא יבושו והם אינם יודעים אם החדש הוא אלול או תשרי כשיעברו, או אם הוא תשרי או מרחשון כשאינן מעברין, והלא היו אומרים אנחנו הטובעים ומה נפחד מה (ה) בלילה, אנחנו לא נדע אם החדש תשרי או מרחשון או אלול, ואיך נקשה לבי שאנו הולכים בעקבותיהם ונלמוד מהם, התצונו (ו) בתשיעי אי בעשור לחדש.

(ט) אמר החבר תורתנו קשורה בהלכה למשה מסיני, או מן המקום אשר יבחר ה' כי מציון תצא תורה ודבר ה' בירושלם (יכסי כ כ) במעמד שופטים ושופרים וכהנים וסנהדרים, ואנחנו מצוים שישמע מהשופט הממונה בכל דור ודור, כמו שאמר או אל השופט אשר יהיה

ג"א (א) ולא (ב) נדון, ונחמם נכין. (ג) ענין. (ד) ענין, והשם ענין. (ה) ס"א מכלילת, נחמם אחת, תמורת מכ כלילת. (ו) נכמי.

¹ בבלתיים. מלשון בלת הרב. ² עיר קדומה. עיר יבנה, כננוס על הלב מביים קדמונים. ³ ענין. ונ"ל ענין בנימין שאול. כחפ כיו רכחם של כקלאס. וכהנו כפחים להק שמה, ולחמו עם הרבנים כעוד כפרי דברי סימס לנ"י.

זנו' (דברים י"ט), וכסך לו אמרו, ועשית על פי התורה אשר יורק, לא תסור טן הדבר, והאיש אשר יעשה בודון לבלתי שמע אל הכהן ומת האיש ההוא, השווה המרות הכהן והשופט לגדולה שבנביות, באמרו ובקרת הרע לקרבך (כס כס י"ג) וכסך לו וכל העם ישמעו ויראו, בעוד שהסדר נשאר מהעבודה והסתדרין ושאר הכתות אשר בהם ישלם הסדר, וידבק בהם הענין האלהי בלי ספק בין בנבואה בין באומין והודעה, כאשר היה בבית שני ולא יתכן לעבוד על כמותם ההכנסה מדעתם, וכוזה נתחייבנו בסצות מנדה (ומורים) [במורים] ומצות הנזכה, ויכולנו לומר (א) על מקרא מגלה, ולהדליק נד (ב), הנזכה ולגמור את ההלל והקרא, ועל נטילת ידום, ועל מצות עירוב וזולת זה. ואלו היה תוקינו יוצאים אחר הגלות לא היו נקראים מצות, ולא היינו חייבים לברך עליהם, אך היו אומרים בהם שהם תקנה או מנהג. ורוב מצותינו סמוכות אל משה הלכה למשה מסיני, ובן ראוי, שהיה עם שלא תוצרכו לפרוח במזונות ארבעים שנה, ולא בלבוש ולא בדירה, והם כאשר היו סן הדוב, ומשה נמצא עמם, והשכינה איננה זזה מהם, והוא כבר צוה אותם בכללי המצות, היעלה בדעת שלא ישאלו על פרטיהם ומתלוקותם. וכבר אנו רואים והודעתי את חקי האלהים ואת תורותיו (שמות י"ט), והוא כבר אמר להם באהרונם כי היא חכמתכם ובינתכם, ומי שרוצה להכזיב השקוק הזה יראה ענין הקראים, ומי שהוא רוצה להאמין בו יראה חכמת המשנה והתלמוד, והם מינע מהרבה מחכמות, ¹ הטבעיות, והאלהיות, והמסוריות, והגלגליות, ויראה שבאמת ראוי להם להתפאר על כל העמים בהכמתם, וקצת מצותינו סן המקום אשר יבחר ה' עם התנאים הנזכרים, וכבר התמידה הנבואה בבית שני קרוב ² לארבעים שנה. וכבר שבח ירמיהו (ירמיה כז ולג) עד מאוד בנבואתו אנשי בית שני, והסידרותם והכמתם ויראתם, ואם לא נסמך על אלה, על פי נסמך ³— וכבר אנו רואים מה שנבקע אחר משה, והיתה מצוה, כמו שעשה שלמה שקדש את תוך החצר, והעלה עולות בזולת המזבח, ועשות הדג

נ"א ה) 'הקינו על מקרה מגלה וכו'. (ב) הל. בין מלה נד והנוכח.

¹ הטבעיות וכו'. טבעיות (פזיק), ובלשונות (משנההשזיק). וכמוכריות, כוננו (לחמה המספר והמחדש) (מהשפעההשזיק). ובלגלגיות. הכמה כמזכרים (השפעההשזיק). וראש חוכה כלכות נראה בקדמתו.

² הרבנים. נכס. בן כול' נכס קבלה כהנ"ה, כי כונה הרבנים לבנין כלל ונעשו מורה הגי. ונחיה ומלאש ונסתלקס כנבואה ט"כ. ³ וכבר הלכו רוליים וכו' עד גנוח לבס. כונה כהנר כלל, להרלות גדולה השכס"ג, וכי זכ וכהם לשעשים. להדם. דברים כנס שאין זכר למו. נחורס כהרונה. וזוה כהרפות עוד ככד כגדול לעשות-נמקום שישמחו כלם, נגד דברים כמזכרים כהנ"ה, וכולך- ופוטס כהנ"ה ששם שלמה שקדש את הוך כהנ"ה. ולפי דעה ר"ז (זנחיה דף טו) הקריב חון לעזרס. ועשה את כהנ"ה שני פעמים ו' ימים. ולפי דעה חו"ל (מ"ק כה) חללו-וכמו כעס. עיוס כהנ"ה, נגד כהנ"ה. וכן מה כהנ"ה שלמה כהנ"ה בין בית המקדש וכנה כדברים רעים. משמען כהנ"ה שמו, משה. וכוסף כלי בית די

שבעת ימים ושבעת ימים (מלמס נ דה"י א ז) ומה שכתב דוד ושמואל מסדר המשוררים בבית, (דס"ה) והיו למצות המידות, ומה שעשה שלמה במה שבנה ומה שהניח ממה שעשה משה במדבר ומה שהעמידו עזרא בבית שני על קהלו לתת שלישיית השקל, (נחמ"ו ג) ומה שהעמיד (א) במקום הארון תבונה שתלו לפניה המזבחות, בעבור שידעו כי הארון גבוה לטעם.

(מ) אמר הכוזרי אך יתכן זה, עם לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו?
(מ"א) אמר ההבר לא נאמר זה אלא להמון, כדי שלא יהרשו משכסם ויתחכמו מדעתם, ויקבעו לעצמם תורות מהקשחתם, כמו שעושים הקראים, ומזהיר לשמיע מן הנביאים, אחרי משה, ומן הכהנים והשופטים (ב) כמו שאמר נביא אקים להם מקרב אחיהם כמון וגומר, (דברים ה) ואמר בכהנים ובשופטים שיהיו דבריהם נשטעים, והיה מאמרו לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם לעשות (ג) על מה שצוית אתכם על ידי משה ועל ידי נביא מקרבך מאחריך, על התנאים הנזכרים בנבואה (ד) ומה שנקבעו עליו הכהנים והשופטים מן המקום אשר יבחר ה', מפני שהם נעזרים בשכינה, ולא יתכן לעבור אליהם שיסכימו בדבר שחולק על התורה בעבור רובם, ולא תעבור עליהם המיעוט להכמתם הרחבה הירושלמי, והמבעית הקנינית, כאשר קבלו כי הסנהדרין היו מצווים לדעת כל ההכמות כל שכן שלא נסתלקה מהם הנבואה. או מה שיעמד במקומה מבת קול וזולת זה, ואמר שלא לחלוק עם הקראים במה שהם טוענים עלינו מן המובן [ממלת] סממרת (ה) השבת שהוא כיום ראשון, ואחר כן נאמר שאחד מן הכהנים או השופטים או המלכים הרצויים עם דעת הסנהדרין וכל (ו) ההכמים, ראה כי תבונה מן המספר שהוא לשום חמישים יום, בין בכורי קציר שעורים (ז) ובכורי קציר חטים, ושמיירת שבעה שבועות: שהם שבע שבתות תמימות, ונתן לנו דמיון בתהלת (ח) יום מהשבעה, לומר אם יהיה החל הרמש בקמה כיום

נ"א ה) ומה שהעמידו מקום הארון נהפוכו וכו'. (ב) מן המקום אשר יבחר ה'.
(ג) נביא אקים לעשות אוננו. (ד) מקיימים את הנבואה. (ה) ועד מחמת הקנה. (ו) והתקיים. (ז) לבכורי. (ח) בתהלת.

כדי שסמכו על הנאמר להם כיום הקודש אפי' נגד התורה—וכן דוד ושמואל (כ"ל) ומספר הכתובים המפורשים שלהם) שני נגד התורה נשנין כפועמים שלא היו במשקן במדבר, וכן מלות הכיור, כדי שהקן המטות לפי לונק המקום והזמן, והיו כומטים כזה וכיולא על כוד תורס שכע"פ. וכן עזרא כופר התורה כוסיף על מחליף השקל שנתורס, עוד שלישיית השקל, וכן דעה הראשית (ולא כמחזין פרסם הוא האומר כי שלישיית השקל היינו מהמית השקל) וכן עשו קדושת קדשו קדשים כמה שני והלו פרוכה שיראס כמו שיש התחיו ארון וזכרונם, ונלמדת לא כ"י כנית שני. וכן הגדול עכס שם עבודה יו"ט, הנה שנתורס נהיחסה כמנהגם כולת אל הארון. כ"י דברים נרוכים שמיד בעת נמן אלמים את היסגו כהתורה * מסר כה כ"י מנסיני האומס לבעת ולעשות כפי ראות עיניכם לניצח הדת וההדפוס.

ראשון הגיעו בכפר עד יום הראשון, להקיש ממנו שאם תהיה התלה
 כיום שני, יגיע עד יום שני, וההל' הרמס כונח אלינו בכל עת שנראה
 שהוא ראוי (א) נתחיל בו, ונכפר בו, וקבעו אותו שידוה יום שני של
 פסח. ולא יהיה בזה כתיבה להורה, והתהייבנו לקבלו לתורה, מפני
 שהוא סן המקום אשר יבדד ה' עם התנאים הנזכרים, ושםא היה זה
 בנבואה מאת הבורא ויכול להיות, ונהיה נקיים מבלבול המבלבלים.
 (ג) אמר הכוזרי כבר פסקת בי (כ) ההבר בכל לות האלה אשר
 לא יוכל להכחישם, מחלקים היו בלבי כמענות הקראים, הייהו
 סכור שאכעסך בהם.

(ג) אמר ההבר כשיחברו הכללות, אל תחן לבך לחלקים, כי
 הרבה שיכנס בהם המעות, ועוד שאין להם חליות, מפני שהם יפכתבנים
 ולא ימלטו הסדורים מבלבולם. וזה כמי שנתברר אצלו עזק הבורא
 ושרכבתו כוללת. איננו מביים למה שהוא נראה בעולם סן העול. וכמו
 שאמר אם עסק רש וגול משפט ועזק תראה בסדינה אל תחמה אל
 החפין (קהלת כ' ז) וכמי שנתברר אצלו בכופת עמידת הנפש אחר כלות
 הגוף בעבור שאינה נשמות, אבל עצם נפרד מהגוף במלאכים, ואיננו
 מביים אל מה שתקשהו המחשבה מהעדר פעולות הנפש בעת השינה,
 ועם ההלי שהוא תאנד המחשבה, ומה שהיא הולכת אחר מוג הגוף
 וזולת זה סן המחשבות המבלבלות.

(ד) אמר הכוזרי עם כל זה אין מספיק לי, עד שאשבע מדבר עזק
 על החלקים, ואם יש לתפוש עלי בזה, אחר אשר הודיתי בכללים אשר
 הביארהם.

(מכ) אמר ההבר אמור מה שתרצה.

(מו) אמר הכוזרי הלא עונש הגזק כסורים בתורה, כמה שאמר עין
 תחת עין, וכאשר יתן כוסם באדם כן יתחן בו? (ויקרא כד)

(מז) אמר החבר והלא נאמר בו² אחר כן, ומנה נפש בהמה ישלמנה
 נפש תחת נפש הלא (ג) זה הכוס, והלא (ד) היה אובר כי שהבה סוסך
 הכה סוסך? אבל אובר קד'סכו. כי אין לך תועלת בהכות כוסו. וכן מי
 שברת ירך, אין (ה) אוברין לך קח ידו שאין בזה תועלת בכרות את ידו,
 כל שכן שיהיה נכנס בדיגין האלוד³ מה שאוטר אותו השכל מפצע
 תחת מפצע והכורה תחת חבורה, איך יוכל לשער זה. שםא ימות אחר
 כדג מפצע ולא ימות האחד ככמותו, ואיך נוכל לשער כמותו, ואיך נקח

ג'א (ח) נו. כ) גני' מלח מי אינו. ג) קודם שוב, ונשט זא. ד) ונני'א
 וכל'א לא סיה' חומר, ונשט וכל'א סיה' חומר. כ) קח ססר יח' ס' חין ל'.
 ונשטסו ז' סיבות כללו מן חין עד כזה.

¹ מכתבים. ג' נזכרים ומפורסמים. ² אחר ק'. אחר שהחליט דמי מכה אדם
 ע' משטטים, נאמר אחרי ק' נש' חומר נמכה כמכה, נש' תחת נש', וע' כ' כזון
 חשומים כמו שמנאל-סכהוב נשטו. וכנכה ח'ג ללא צורך. ³ מה שכוהר וס'. לכנכה
 סדכיים ראה הלמוד נגלי כנ' קמ'א רש' סר' כחונל כל מש'א ומתן כל כנמרה'
 לכופה חמיסה כסנה, מסך' מכנרוס כוטה.

עין כפי שאין לו אלא עין אתה, כופר עין מי שיש לו שתי עינים, רשאר האחד סומא והשני בעין אתה, והתורה אמרה כאשר יהן כום באדם כן ינתן בו, ומה צרכי לדבר עמך על אלה החלקים, אהרי אשר הקדמתי לך צורך הקבלה, עם (א) אמתת המקובל מהם, וגדולתם והכמתם והשתדלתם.

מה) אמר הכוזרי עם כל זה טוב הוא בעיני, לדעת למה ענה השם השמירה כן הטומאות?

מט) אמר החכם הטומאה והקדושה שני עינים זה כנגד זה, לא ינוצח האחד אלא בהטעא השני, (ב) ומקום שאין קדושה אין טומאה, כי עיני הטומאה איננו כי אם דבר שאמר על בעליו לנגוע בדבר מדברי הקדושה, ממה שהוא מקדש לאלהים, כמו הכהנים ומאכלם ומלבושם, והתחזקות והקדושות ובית המקדש וכולל זה הרבה, וכן עיני הקדושה דבר שאמר על בעליו לנגוע בדברים רבים ידועים ומפורסמים, ורב מה (ג) שדם הליים כמעט השכינה, וכבר חסרנו אותה, ומה שאצלנו היום מאסור שכיבת הגדה, והיולדת, אינו מפני הטומאה, אבל היא מצוה גרידא מאת הבורא. וכן מה שאצלנו מההרקה האכילה עמה ולהחמיר מקדשתה אין זה כי אם מניעות ומינות שלא יתגדל (ד) לשכב עינה. אבל תובת הטומאה בטלו טמנו, טמני שאנו בח"י (ה), וכך שכן מה שאנו משתמשים בו מהקדוה (ו) והשקצים והמזוהים והזבים והממים וזולת זה. — וכן אכורה עלינו הנבלה ולא טמני טומאתה, אבל מצוה גרידא כאסור הנבלה, ותנאי הטומאה הוספת, ולולי שאמרה עזרא תקן טבילה לבעלי קריין (כמות כס) לא היינו חייבין בה תובת התורה, אך היום טהרה ונקיות, ואם הם מקבליים אותם על עצמם לענין הנקיות, אין גנאי בזה מביתו שיקבדוה לתורה, ואם לא, כבר הם מתהבטים מסכלות מהם, ומשטים התורה, וגורמים למצות, הוצה לומר הלוק הדעות, אשר הוא שורש המסדת האומה, ויצאתה מתורה אחת ומשפט אחר, כי כל דבר (ז) נקל בו אנהנו על עצמנו מהשתמש בשבתות ככהינו בעירוב, ואם נראה דבר שאינו נאה, יקד אצל מה שתסבב דעתם מהמחלוקת והמינות, עד שיהיה בבית אהר עשרה אנשים בעשרה דעות, ואם לא יהיו המצות אצלנו קשורות בנבולים שלא יעירוב. לא היה טובתה בהכנס בה מה שאין טמנה, הוצא טמנה קצת מה שיש בה, בעבור שהוא לוקה בהקשו והעט, וקד בעיני (הקראת) (הקראים) הנאת עבודה וזה מכסף וזהב וקשרות חין ועל האמת תמות מבעדיו זה טוב, וקשה בעיניו שהנה מהחזיר אפי' כרפואה, ועל האמת הוא טעמיות הקרות חייב בהם מלקות, וכן יקל על הנזיר אכילה הצמקים והעניבים, יתר מהשבתות מספר הדיש, או שבר החפצים, והאמת הפך זה, כי האסור אינו אלא ממה שיצא מהגסן בלבד. ואין תבונה אסור השבתות כאשר יעלה במחשבה, אבל האלקים ידע ונכיוצו ובהורו, ולא יתכן, להחזיק בסכלים אנשי הקבלה, או

ג'א (ה) לאונה. (ב) ונמקום. (ג) מכה, והמשט מס. (ד) העין. (ט) ליד
מה. (ו) ומכללם, והמשט ומכללם. (ז) אהר, והמשט דבר.

(א) הסברים בזה, כי מלת שבר לאנשי הסכרא גלויה ודוקה, וקבלו שיון ושבר האמורה בניזר איננו כי אם מעשים היין. ולמצות גבולים מדוקדקים עליהם בחכמה, ואם לא יראו במעשה נאם, והוריו ירחק מהם מבלי שאמר אותם, כמו ¹ בשר כוס כוס (הולין מד:) אשר היא כותר בעכר שאינו בטוח בטות הבהמה היא ולאמר שיאמר כי תרמא והתרנה. והמראה שגראית בריאה אסורה, מפני שיש לה הולי כמית כבלי ספק, ולא יתכן שתחיה ממנו, ולא שתרא ונאסרה, ועם הסברה והרהבמות ישנו הדינין האלו בהפך, על כן לא תהלך אתר סברתך והקשתך בתולדת המצות, מן תפול בספקות וביאוך לבינות, ולא תסכים דעתך עם חברך בדבר כזה, כי לכל אחד מבני אדם סכרא. אמנם צריך שהעיון בשרשים מן הסקובל והכתוב, וההקשות הנוהגות על הסדר המקובל, להשיב התולדות אל האבות, ומה שיוצאך אליו האמן בו, ואם יהיה רחוק אצל סברתך וכחשתך ², כאשר תרחיק המהשבה והסכרא העדר דקות, והדקשה השכלית מחיבת זה. וכאשר תרחיק הסכרא שיכול ³ להתהלך הגוף לאין תכלית, וההקשה השכלית מחיבת זה. וכאשר תרחיק המהשבה שהארץ כדורות, ושהיא חלק אחד ממאה וששים ושש פעמים מעגול השמש, וכל מה שיש במופתו התכונה כמה שתרזיקו המהשבה; כי כל מה שהתירו חכמים לא היה לסברתם ולא במה שנואה לדעתם, אך בתולדת החכמה הידושה המקובלת אצלם, וכל מה שאסרו כן. ומי שנלאה להשיג (ב) הכתם ולקח דבריהם כמעטו וסברתו, יהיו נכרים בעיניו, כאשר הם דברי הטבעים והגלגלים נכרים בעיניו עמי הארץ. והם כשמדקדקין בגבולי הדינין (ג) ויורו ההתר והאיסור באמתת הדין, טראים לך מה שאינו נאה כהגבולים ההם, כאשר סגנים אכילת בשר כוס כוס, והוצאת סמון בתחבולת הדינין (ד), והתרת ההליכה בשבת בתחבולות מן העירוב, והתרת הגשים בתרבוילה שהנשואים כותרים בהם, והתרת השבועות והנדרים במינו הערמות אשר הם עוכרים אצל העיון הדיני, מבלי שהשתרלה התורה, ושני העניינים צריך אליהם, כי אם תתווד העיון הדיני יעברו בגבוליו מיניב מתחבולות, לא יתכן לספרם, ואם תעזוב הגבולים של דינים אשר הם סייג התורה, ותסמוך על ההשתללה, יהיה סבה לבינות (ה), ויאבד הכל.

ג'א (א) אנשי סכרא, ונמשע סכורים. (ב) מהשג, ונמשע לכשיג. (ג) ס'א כדיון, ונמשע כדיון. (ד) נחמולות כדיון, ונמשעו כ' מלות נחמולות כדיון. (ה) כ'א לכשרות.

¹ כבר טע כוס. ר'ל כבר נכמה מסוכנה שמחכרים למהשע קרוב למיתחה מחמת חולי. כוס לשון שחשע: כי תרגום ושהו (שמות יב כז) וכוכו (שלאחשע).
² כאשר תרחיק גם לתמויות יארע לנו כאלם, כסכנרא וכמהשבה מרחק דבר, כמלומת ט'י סקף ככל. כמו כעדר סרקות, לש דמיון וכמהשבה נמלאים מרחקים רקם מכל מקומות שני דין חלף כגשם כמורכב. אולם כבר נודע בשילוכוסא שאין רקות מוחלפת (אנכאלוטע לעמדע) נשולם. ³ לפתחלק כגוף לאן סגלית. גם כס מעד כסנרא אל סקף ככל. לש דמיון, כגושע

(ג) אמר הכוזרי. כיון שהרבר כן אני סודה לר בני שמקץ אלה שני הפנים, ביתוננו על הקראי בגראה ובנסתר, ויהיה עם זה טוב לב בתורתו, בעבור שהיא מקובלת מהחכמים המאומתים שחכמתם מאת האלקים, כי הקראי ואם תגיע השתדלותו כה שהגיע לא ייטב לבו, מפני שהוא יודע שהשתדלותו סברא והקשה, ולא ייטב לבו ולא יבטח שהפעשה הגוא הוא הנרצה אצל הבורא; וידע כי בעמים הרבה אנשים משתדלים יותר מהשתדלותו—אבל נשאר די לשאול אותך בערוב, והוא קלות במצות השבת, איך יתיר כה שאסרו הבורא בתחבולה ההיא הנקלה והפתוחה?

(ד) אמר החבר חס ושלום שיסכימו המון חסידים וחכמים, על מה שיתיר קשר מקשרי התורה, אך הם מזרזים ואומרים: עשו מיג לתורה (לנוס ע"א מ"ג). וכן הסייגות שהשיגו (א), שאסרו התוצאה וההכנסה מרשות היחיד לרשות הרבים, ובהפך, מה שלא אסרה זה התורה, ואחר כן גלגלו בסייג ההוא גלגול לתרודה, כדי שלא תחשב לעמל השתדלם (ב) בתורה, ושיהיה בו ריוח לכני אדם בהשחשטם, ורא יגיעו אל היריות ההוא אלא ברשות, והרשות הוא עשות הערוב, כדי שתהיה הכרה בין הסותר לגמרי, ובין האסור ובין הסייג.

(ה) אמר הכוזרי כבר הספיק לי זה, אבל לא הוקה אצלי מלאכת הערוב, עד שתהיה מחברת בין שתי רשויות.

(ו) אמר החבר אם כן לא חזקה (ג) אצלך המצוה (ד) כלה, החזק בעינוך התרת הנכסים והמסון והעבדים בלקיחת הקנין והצואה, והתרת האשה ואסורה אתר שהיתה טותרת באמרו תהא לי מקודשת. והתרתה אתר שהיתה אסורה, באמרו; כתבו וחזמו ותנו גם, וכל מה שיש בתורת כהנים ממה שהשלמתם (ה) תלוי במעשה סן המעשים, או בדבר סן הדברים, וצריעת הבגר והכית התלויה במאמר הבהן סמא או מהור. וכל המשיכנה לא הלה הקדושה עליה, אלא בהקמת משה את המשכן והמשייתה בשמן המשתה, וכן הכהנים לא הלה הקדושה עליהם אלא במלואים ובתנופה, והלויים בהטרה (ו) והתנופה, ומהר המסאים כמי גרה שבו אפר הפרה ואזוב ושני תולעים ועין ארז, ותפוי הבית בשני צפרים חיות והמלאכה ההיא. וכמור העונות ביום הכיפורים, ומהרת מקדש כהמסאות בשעיר (ז) עזאול עם המעשים התלויים בו, וברכת בני ישראל בנשוא אתר את ידיו, ובאמרו וברכך ה', והיה חל עם כל מעשה כהמעשים האלה הענין האלקי, כי (ח) התורה כהגזיות השבעיות בלם משוערות מאת הבורא, ואין שיעורם כיכולת בשר ודם, כאשר תראה

ג'א (א) משיגו, ונמט משיגו. (ב) כשהלמטם. (ג) חזקו. (ד) כהגזיות כולם.
(ה) כשהלמטו. (ו) כמסרם. (ז) ובמיר. (ח) מעשי.

כמורכמם מהבלקס לחלקם קטנים בעלי תכלית, מחל"כ דעת חז"ל סלכוסים;
לי כל הדברים מהחלקים לאין סוף (דיא טסילנלכרקיט אינס אוונדליכט) ראה
ג'אורי לכסר חמנות ודעות כוללת ליישג סרכיד עמה 19. סימן 31-32.
וכל כהכנסה. שיעור כנוד כאל ששכנס נמשך.

ההיות הטבעיות¹ משתקרות² ומתאזנות ונערכות בהסוגם סן הטבעיים הארבעה, וכלעם דבר ישלמו ויהכנו, ותהול בהם הצורה אשר היא לאמה להם סתים וצמחים, ויהיה לכל מוג הצורה שהיא ראויה לו, ובטעם דבר יספר, הלא תראה הביצה שיפסודה סקרה כעם כהום גדול, או קור או הנועה, ולא תקבל צורת האפרוח, וישלימנה חסום התרנגודה אותה שלשה שבועות, ותהול בו הצורה על השלמות. וכי זה אשר יוכל לקצר המעשים עד שיהול בהם הענין האלהי כי אם האלקים לבדו, וכמו זה מעו בעלי-הכביא (א) והרוחניים. הכביא (ב) השבו שישערו האש הטבעית במשקליתם עד שיהיה הענין (ג) להם מה שירצו, ותהפך להם העצמות, כאשר העשה אש ההום הטבעי בהים, אשר יהפך הטון לדש ובשר ועצם ושאל האיברים, וסודים למצוא כאש הזאת, והתעו אותם נסיונות שמצאו אותם בסקרה לא משערים, כאשר נמצא, האדם נהיה מהנתת השכבת זרע ברהם. והרוחניים כאשר שטעו מאדם עד בני ישראל מה (ד) שהיה להם מהקרבנות כהראות האותות האלקיות, השבו כי התחלה אמנם היא מהמקור וההפוש; ושהנביאים אמנם היו הכמים מהובכים ומהשכים (ה) הפלאות הדם בהקשותם, וקו שישערו הם גם כן קרבנות בעתים ידועים ומכמים כוכביים, כפי מה שהביאה אליו ספרתם, עם מעשים וקבירות, עד שגושים³ ספרים לכוכבים וזולת זה סמה (ו) ששערו אסור—ואלה בעלי השמות כאשר שטעו על נביא ונביא שדבר ככה וכה ונעשה לו הפלא שנגעשה, השבו כי הדבור ההוא הוא סמה בפלא ההוא, ואין⁴ הנעשה כסובעו, כי המעשים התוריים שהם דומים לטבעיים, איך יודע תנועתם, ותהשכם תוהו עד שתראה התולדה, ותרוכם מנהיגם ומניעם, ותיהד לו היכולת. כאשר אם לא היית שומע מעולם משגל ולא ידעתו, ולא ידעת התולדה מסנו, ותראה ענין נזקק אל הכעור שכאברו האשה, ואתה יודע מה שיש בקרבנה מהתחתות, ומה שיש בכניעה אל האשה מהגרועות; היית נפלא ואומר: אין התקעות האלה אלא הרו ושגעת, עד שתראה דמיון נודד סן האשה יראך הדבר, ותהיבוב כי אהה עזרת היצירה (ז) ושהיצור כיון בך ישוב העולם. וכן הם המעשים התוריים המשוערים מאת האלקים, תשרם הכבש על הדמיון, ותתלכלך בדטו והפשמנו וברהוצת מעיו והדהתו ונתוהו וזריקת דמו, וערכת עצו והקדת אשו, ואלו לא היה בטעות האלקים היית לועג למעשים האלה, והיית הושב כי הם סרוחקים (ח) סן האלקים לא מקורבים. (ט) עד⁵ שכאשר ישלם כראוי והראה האש, או

ג' א' ה' הכמים. ב' ככמים. ג' כנ"ל סהינה, המנין היינו. ד' נעשה להם בקרבנות, ונחמם להם מסקרבנות. ס' ומכמים, ונחמם ומחשכים. ו' כוכביים, וז"ל כאלו. ז' כהיה. ח' מרחיקים. ט' מקרבים.

¹ משתקרות. משוקרות. ² ומתאזנות, מלפן חן והרף (קבלה יכ ט). ³ ספרים לכוכבים. כס סאי כז הלכה כזכר כדמכים. (ג' כ'). ⁴ ככמים כסוטעס. כן כולו לקוללות טיבות. וסמכס ח"י וג' כ' מסחיקים ח"י כמלכ, כסוטעס' לברי מלות, וגרסן, כמו סכמי' כ' עד ככמכר יכנס, ר"ל חזום כללך.

המצא בעצמך רוח אחרת לא הית העל בה, או הלשון ~~בבית~~ או
 גדולות, תדע כי הם תולדת מה שהקדמת, והדבר [הגדול] אשר בו
 דבק אליו הנעת, ואל יקשה בעיניך אם תמות אחרו אשר דבק בו,
 כי אין סודך כי אם כמות הגוף בלבד, אבל הנפש שהגיעה אל
 המעשה ההוא, אין לה יודעה ממנה, ולא רוחק מן המדרגה ההיא.—
 ונתבאר מזה כי אין קרובה אל האלקים אלא במצות האלקים, ואי אפשר
 לדעת מצות אלקים אלא בדרך נבואה, (ו) לא בהקשה ולא בסכרא.
 ואין בנינו ובין הדברים ההם קרובה אלא בקבלה הנאמנה, ואשר
 ספרו לנו המצוות ההם לא היו יהודים, אבל היו רבים והכמים גדולים
 שהגיעו הנבואים, ואפילו לא היו כי אם הכתמים והלויים והזקנים אשר
 היו נושאים התורה, ולא סקרו מסתה.

(ד) אמר הכוזרי לא ראיתי אנשי בית שני * אלא שבבר שבתו
 התורה, ולא ידעו מצות הסיבה (תמים ה' יד) עד שמצאוה בתוכה בתורה.
 דכן מצות לא יבא עמוני ומואבי, ונאמר בהם ונמצא כתוב בו (ס)
 יג א. וזה ראיה על אבדן התורה.

(ה) אמר החבר אם כן אנהנו היום הכמים ויודעים יותר מהם,
 שאנהנו יודעים התורה ביה כפי מהשבתנו.
 (ו) אמר הכוזרי כן אתו אומר.

(ז) אמר החבר אם היינו היום מצויים להקריב קרבנות, ההיינו
 יודעים איך נשהתם ולאיה צד, וקבול דמו והששמו ונתוחו ולכמה נתיחס
 ינתח, ואיך נקריב, ואיך נזרוק ההם, ומנחתו ומסנו, והשיר הראוי
 לומר עליו, ומה שהכתמים הייכים בו מקדושה ומדרה ומשיחה, ובגדים
 נחבונות, ואיך אוכלין הכתמים הקדשים ומניחה ומקומותם, וזוהר זה
 כמה שיארך כפורו.

(ח) אמר הכוזרי לא נדע זה אלא מבהן או נביא *
 (ט) אמר החבר הלא ראיתי אנשי בית שני איך בני המזבח, עד
 שיעורם האלהים על בנין הבית, ואחר כן בנין החומה, התחשוב שהיו
 מקריבים מבני סדר כפי שזרמן?

(ס) אמר הכוזרי * לא יתכן שהיתה עולה אשה רוח נזירה, והוא
 מצוה שאינה שכלית, עד שישתמו בה הלוקה ברשות הכורא ומציתו; כל
 שכן שכבר ידעו מצות יום הכפורים, ומה שהוא גדול מהחוכמה, וכלם
 צדיקות לחכמה מופלאה ומלמד מונח *.

(סא) אמר החבר ופי שידעו אלה הקדוקים בתורה, היעלה ממנו
 עשות הסדר, ומצות לא יבא עמוני ומואבי?
 (סב) אמר הכוזרי אם כן מה נאמר בהמצאו כתוב בתורה?

תכלס הפנודה כראוי וכו'. * גדלות. יקרות. וי'ל גדלות באיכות. * שהנימו
 כנפחיים. ככללת הכתמים האלס מנעת עד כנפחיים, כי הקבלה כיתה דוד
 מדור.— * והמילו לא כיו וכו'. * ג'כ כדלי כס לסמוך על קבלתה מפי משה.
 * אלא שכבר שכחו * האס מלאה מינים, מלאה אמרי מינה סרך בו.
 * לא יתכן וכו'. * איך שיטה עלוכס הכתוב שכרנינו טעות לך, וכס לא נקראנו
 כסונן. * אלא ט'כ שמו יודעים אותה מהה ככתוב בתורה. או שידעו בקבלה *

(כג) אמר ההבר המעם הברור הוא שנוחב המקרא לא הרגיש לגסתרות, אבל כתב המפורסמת הגלויות, ולא העתיק כיהושע מחכמתו שקבל מאלהים וכמשה דבר, אבל זכר יום עמידת הירדן (יכובט ג טו) ויום עמידת השמש (כס י ה), ויום המילה (כס ט כ) בעבור פרסום אצל הימין. וכן מספורי שמשון ודבורה וגדעון ושמואל דוד ושלמה לא זכר בחכמתם, ולא מכה שהיה להם כהמעשים בתורה דבר, אבל זכר מדברי שלמה בעבודתו הגדולות, ועשרו הגדול, ולא זכר ככל הכמותו הגפלאות חוץ. מאז תבואנה שהם נשים זוגות (מלמס ה ג) בעבור שהיה הדבר במעמד התמן, אבל, חכמתו עם מלכת שבא חולתה לא זכר, כי לא היתה כונת הכותב לזכור כי אם הדבר המפורסם בהמן אשר נשארו כל העם, אך הדברים המיוחדים אשר (א) מנשאים אותם היחידים כלם אבדו מסנו, אלא המעם כהם או המלצות (ב) הצחות מהנבואה, שערכו לבני אדם ללמדם ליקרת עניניהם וצחות דבריהם. וכן לא כתב מדברי עזרא ונחמיה, אלא המפורסם בהמן, והיה יום עשות הסוכה יום מפורסם במה שדררו העם וגלו להרים, בעבור עלי זית ועלי הרם ועלי המרים ועלי עין עכות (נחמיה ח טו). ומה שאמר וימצאו כתוב ר"ל ששמעו עם הארץ וההמן וחדדו לעשות הסוכות, אבל היחידים לא אברה כהם מצוה קלה כל שכן גדולה, וכיון הכותב להגדיל ענין היום שהוא כאשר כיון ביום שגרשו העכוניות והמואביות, מסני שהיה יום מעשה גדול לגרש העם את אמות בניהם והוא דבר קשה עד מאד. ואינני סבור שאימה מן האומות הקבל בעבודה הזאת לאלהיה זולתי הסטלה הזאת—ועל פרסום המעמד הזה אמר וימצאו כתוב ר"ל כי כאשר הגיע הקורא על עם הארץ אל, לא יבא עמוני ומואבי תדרר העם, והיתה תרדה גדולה ביום ההוא.

(כד) אמר הכוזרי, רוצה אני שתביא לי מעם (ג) מאיכות הקבלה המורה על אמתתה.

(כה) אמר החבר כי הנבואה התמידה עם אנשי בית שני ארבעים שנה, מהוקנים הנעורים בכח השכינה שהיתה בבית ראשון, שהנבואה הנקינה נסתלקה בהסתלק השכינה, ולא היו מקוים לה אלא בעת מוסלא ובעבור כה גדול, כמו אברהם ומשה והמשיח שאנתנו מקיים, ואלהיה והדומים להם אשר הם בעצמם מעון לשכינה, ובהמצאם יקנו הנמצאים מדרגת הנבואה, ונשאר לעה (א) בשוכם אל הבית, הני וזכריה ועזרא חולתם, ואחר הארבעים שנה היה המון החכמים הנקראים אנשי כנסת הגדולה, ולא יסרו מרוב, והם שעלו עם זרובבל, סמכו קבלתם אל הנביאים, כאשר אמרו ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה (לכות פ"ה מ"ח),¹ ואחריהם דור שמעון הצדיק כהן גדול (כס מכה ב), ואי שהיו בסיעתו כתלמידים וחברים, ואחריו אנשיגנוס איש כוכו (כס מ"ג).

ג"א (ה) כ"ו : (כ) וסמליות, ונמש: חן. (ג) נ"ל משה.

¹ ואלהיהם דור שמעון הצדיק, כלה נמין מהרבה מהלך מיעה. אמרי מינה נמך כ"ב ונכסר מנכ"ו לנ"ק"מ מה שהקרו אלהיהו. —

סמורס, ¹ ומתמידיו צדוק וביתוס, שהיו שורש למינים; ובהם נקראו הצדוקים והביתוסים, ואחריו יוסף בן יועזר ², חסיד שבכהונה, ויוסף בן יוחנן (שם מ'ד) וחבריהם, ³ וכו' אמרו משמת יוסף בן יועזר בטלו האשכולות שנאמר אין אשכול לאכל (כופס פ"ט מ"ט והמורס טו א), מפני שלא ידעו לו עין מנעוריו עד יום מותו, ואחריו יהושע בן פרחית דברו סמורס, ונתאי הארבל (שם מ"ו) היה בדורו, ואחריו יהודה בן פכאי ושמעון בן שמח (שם ט) וחבריהם. ובימיהם התחילה דעת הקראות (א), בעבור מה שאירע לחכמים עם ינאי המלך (קדושין כ"ו). והיה כהן, והיחה אמו חשודה שהיא חללה, והטו אליו אחד מן החכמים, שאמר לו ינאי המלך רב לכם (ב) כתר מלכות, והנח כתר כהונה לורעו של אהרן, ועצרוהו הבריו להבאיש (ג) בהכמים ולכלותם ולהגלותם ולהסיתם, ואמר להם באשר נאכד החכמים, ממי נלמוד התורה? אמרו לו, ⁴ הרי תורה שנכתב כל הרוצה יבוא ולמוד, ואל תרגיש בתורה (ד) שבעל פה, והאמין להם ושטע דבריהם, והגלה החכמים, וככללם שמעון בן שמח וזה ⁵ שנתנו, ונהקלקלה הרבנות זמן טועם, ושרהו להתחזק התורה (ה) בשקול דעתם והקשותם, ונלאו ולא יכולו, עד שהושב שמעון בן שמח ותלמידיו מאלכסנדריא, ושבה הקבלה (ו) לאיתנה. — וכבר השרישו הקדאים שורש עם אנשים שדיו דוהים תורה שבעל פה, ומתחכמים במענות, כאשר אתה רואה שיעושין היום, אבל הצדוקים והביתוסים אינם כי אם מינים אציקורסים מבחשים העולם הבא, והם המינים שאנו מתפללים על זה בתפלתנו. אך הקדאים הם מסתדלים בשרשים מתחכמים בתולדות. ואפשר שיגיע הפסד אל השרשים רק כסבלותם, לא בכונת מהם, — ואחריו היה שמעיה ואבטיהו, ומתלמידיהם הלל ושטאי, והיה

ג"א א' הקדאים. ב' קר. ג' לכהם החכמים, ושמתו מלות להנאש נחכמים.
ד' לתורה. ה' בתורה. ו' הכונות.

¹ ומתלמידיו לחזק וביטוס. מה שקרה לו עם תלמידיו אשר יאלו למינות כהונת בלנות דר' נתן שקר ה. ונרמנים לתרובו על הנות. ² הסיד שנכסונה. כן נקרא במס' הניגס פ"ג משנז' ויוסף (והוא יוסף) בן יועזר סיס חסיד שנכסנס, וסיהס מענהתו מודס לקודס. ³ וכו' אמרו וכו'. גליהס מדעס אמר כנחרי, אסרו כו ר"ל על ר"י בן יועזר, הלא גס על ר"י בן יוחנן נאמר בתלמוד משמה יוסף בן יועזר איס לרודס יוסף בן יוחנן איס ירושלמיס בעלו כהכסולות (נטעורין איס שסכל טו כמעלות והכמס וירלה שמיס) גאמר וכו', (כרובס ש"ס מ"ט) וכן כהמורס טו ג"כ נאמר על שיהס. — ואולו מבוס דנמתניהס כהונס חסר' המורס איסס ר"י בן יועזר גרידה. ח"ל הנס כל השכולות שמדח לישראל מימות משה עד שמה יוסף בן יועזר לא סיס ככן סיס דוס. — ⁴ כ"י תורס וכו'. רמו לתכונת הנמור בן שופרס; כ"י כרוכל ומנהס כרין איה, כל כ"י וכו' (למוד יבוא וילמוד, אמר רב נתנן כ"י יתק מיד נזקק ס אציקורסיס, דסולל יענה תורס שכסנ, תורס שנפ"ס מל' (קדושין כו) ⁵ ההס. שמסן בן שמח סיה אחי אשה ינאי כדאיסס כמסכהל כרכוס מס פ"א, והחי כלכס נקרא הוקן נלכ"ך. וכן יתרו חותן משה, כ"י יתרו וחונג והנר וק"י

כענין הלל מה שהוא פורסם כחכמתו וענותותו (כנ"ל). והוא
 כדור דוד, והיה טאה ועשרים שנה (סוף כנ"ל); והיה לו כמה אלפים
 תלמידים, ובכבודים מהם: אמרו שמונים חלמדי'ם היו לו להלל חקן
 שלשים מהם דאזים שהורה שינוה עליהם, ושלשים מהם דאזים לעבר
 השני, ועשרים בינונים, גדול שבהם יונתן בן יוזיאל קרן שבהם
 רבן יוחנן בן זכאי, שלא הניח מקרא ומסנה ותלמוד והלכות
 והגדות, וכל מדות חכמים וכל מדות כופרים, וכל דבר ודבר שהוא מדברי תורה
 שלא לסדו, ואמרו עליו שלא שח שיחת תולין מימיו ולא הניח ארבע בבות
 המדרש ולא יסן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת ארעי, ולא הלך ארבע
 אמות בלא תורה ובלא תפלין, ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב
 ודורש, ולא פתח אדם לתלמידיו אלא הוא, ולא אמר דבר שלא שמת
 כפי רבו ולא אמר הגיע עת לעבוד בבית המדרש (כוכ"ג). הלכה ה"י
 פ"ד), וכן היה רבי אליעזר תלמידו נוהג אחריו. וזה רבן יוחנן בן זכאי
 היה טאה ועשרים שנה (כ"ט ל"ה) כרכו, וזה בתורבן בית שני (גיטין ט)
 ומתלמידיו רבי אליעזר בן הורקנוס שיש לו פרקי ר' אליעזר;
 המפורסמים בתכונה וטדות הגלגלים והארץ, וכל דבר מפלא בהכמה
 הכובים. ומתלמידיו רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, והוא רבי
 ישמעאל של היכלות, והכרת פנים, ומעשה מרכבה, כי יד
 סודותיהם, עד שהיה ראוי למדרגה קרובה מהנבואה. והוא האומר פנים
 אתה נבנסתי להקטיר קמורה וראיתי אכתריאד יה"י צבאות (נחמ"ז)
 ושאר הענין. ומתלמידיו רבי יהושע שארע לו עם רבן גמליאל הדברים
 הדדעים (נרמט מה נהרות כל ר"ט כ"ה) ורבי יוסי ורבי אליעזר בן עזר שאמרו
 עליו אם יהיו כל הכסי ישראל בכף מאונים ורבי אליעזר בן עזר בכף
 שניה סבדיע את כלם (הנוס ט"ג) ובאלה הדורות וזהו אלו המפורסמים
 וזוהי הפך החכמים, וזוהי הכהנים והדעים שהיתה תורתם אוסרתם,
 לא ספקו השבעים כנהדרין והכמותם, על פיהם היו פסטים הסמונה
 מעבדין המעובר, כמו שאמרה א"ר שמעון (בן יוחאי) [בן יוחאי] כך מקובל אני
 כפי שבעים [ושנים] זקנים, כיום שהושיבו את רבי אליעזר בישיבה (נחמ"ז)
 י"א), ונמסרים אחריו השבעים, מאות שלא היו כסורים, ונמסרים אחר
 המאות אלפים, אחר שלא יחבן להוציא שבעים אלא סמאות, שהם לשפה
 מהם, וכן על ההדרגה ואחריו אליה רבי יקיבא ורבי מרסון והבדלים,
 וכולם אחריו התורבן, והגיע ר"ע אל גבול קרוב מהנבואה, עד שהיה מסתמם
 בעולם הרוחנים, כאשר אמרו עליו ארבעה נבנסו לפרסם אחר הציון ומה, אחר
 הציון ונפגה, אחר הציון וקצין בנשיעה, אחר בא בשלום ויצא בשלום וסגור
 עקיבא (הגיע י"ד), והיה הפת כפי שלא סבל ראיה העולם המוא, י"ד

כולם כיו בני רשאל; והיה לזהר אהת מהה, דעתה כמנמין (נג"כ). ומה חן
 אש לחיים נלצני כמשרה אינן ונלמנה ילמנה מה, חסין על כל מה כבר נלמ
 כמו מלמס כ"ה ת"ג— זהו מורס זה, כי רכנו סקדס מני-פסטים ע
 אכטל בן זה (כחוטת ככ ע"ב) ורבי מולאי יקן כלל כמילא. ונמנה פסטי
 מהמנה אה"י קרוב אל המדרגה כמילא כמפנה נכס רלית פסטי או כמלת
 פסטי. (נג"כ). ולפי דברי אינן ממר אה מה פסטי והוא כמילא (כרמט פ"ק)

שנתקה דרכותו, והשני נפגע ונשרפה דעתו הטרופה האלקי. ולא היעילו בו בני אדם, והשלישי הפסיד המעשים, מפני שהשקפה על השכלים, אמר: אלה המעשים הם כלים ומשתמשים (א) מניעים אל ההדרגה הזאת הרוחנית, ואני כבר הנעתי אליה ולא ארגיש על מעשה התורה, ונפסד והפסיד ותעה וזה ת ע ה (לגדות יוכלנו עקרון דרמון) רבי עקובא היה משתמש בשני העולמות מכל זקן שהשיגו, וכבר נאמר עליו¹ ראו הוא שתשרה עליו שכונה כמשה, אלא שאין השעה ראויה לכך, והוא מנישרה דרוגי מלכות, והוא בשיעה שהרגוהו, היה שואל תלמידיו אם הוא עת קריאת שמע לקרא אותה? אמרו לו תלמידיו, רבינו יעד כאן! ואמר להם: כל ימי חייתי מעטער על מקרא זה, בכל נפשד אפילו נוטל את נפסד, עכשיו שבא לידו לא אקיימנו? והיה מאריך באחר עד שיצאתה נשמתו (נרכות כל).

(כו) אמר הכוזב בזה (ב) יהיו (ג) הדיים הערבים, וימות המיתה הערבה, ואחר כן יהיה הדיים התלמידים, בחיטונג מתמיד.

(לו) אמר החבר. ואחריהם בדור אחר, רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון בן עזאי ורבי (הנניא) (הנינא) בן תרדיון וחבוריהם, ואחריו אלה רבי, והוא רבינו הקדוש, והוא רבי יהודה הנשיא, ועמו רבי נתן ורבי יהושע בן קריה, וחולתם רבים —.

² ואחריהם בעלי המסנה הנקראים תנאים, ואין אחריהם אלא האמוראים והם בעלי התלמוד — וחבר רבי המסנה³ בשנת תקל' לשמרת (ד) והוא שנת קץ לתורכן בית שני, אחר חמס מאות ושלישים שנה להפסק הנבואה נתגלגל בה כל מה שזכרנו, אלה מעט מהרבה מרבריהם, וממעשיהם, והשתדלו במסנה בהשתדלותם בתורה, מחברים (ה) אותה,

ג'א (ה) נביא מלך, ומשתמשים היינו. ב' גיל כזה. ג' יחסי, והשם מלך יסוד. ד' (חזק ששית. ה) גיל מהננס.

שנשם שאלנו דף מה. ¹ ראו הוא הפסד וכו'. כהנ כמסרם היו: זה לא תולדתי בנים מקום, רק נפסק קמא דהנכסדון נאמר זה על כלל. ואלו ספק על מה שאלנו במחבר, נגלה לרש מה בלא נגלה למי — וראש בונחיס דף יז אחר דף יהודה אחר דף בבעה בענש משה למרוב וכו' עד היל (משה) רשניש איש למס ארס טוקן הירוד ע"י? היל שוק, קד ענש במחשבה לנשי. — ולמחבר הזה טוקן ההנכ. ² והחריסם בעלי מחבר. ר"ל אחריו רבי והנביו, ג"כ סיו כפלי מחבר, כי רבי לא סדר כל החמיות, ובמה מקום לנבואה אחריו — כאשר כבר כנילו המנקדים להיות רבות לזה — גמור הכסה מדרס, ולמחוס. ³ בשנת תק"ל לשמרת. הספון כשמות, הוא נמלכות הלכסנדר מוקקן (רמניס שוק יא מהלכות ק"ס), ונלדו זמן פסקה כנבואה, מ' שנה אחריו נטון היה וסאל, שנת ג' הלגיש המח לנבואה טולה, ופ"ס שנס קודם חורק הכית מ"י מיסוס, והנר רבי המחבו בשנת תק"ל לשמרת שאל ג"ל הקפטיה לנ"ס, ובנת ק"ן לחורק היה שז. — וראש מאור עיניס לרננו מנחם שרחה מן כאלוהים כפלי ששני על כרמניס ובראג'י, שאלנו שהספון השמרת מהתני מראשית מלכות אלכסנדר מוקקן. ובכיום כיראות, כי לא החל רק אחריו החלק מלפניו כן

ה' יושב על כסאו וצבא השמים וגו' ויאמר מי יפתה את אחאב ויעל (מלכ"ס ח' כג) ויצא הרוח ושאר הענין, ולא היה העקר יותר מאמרו: הנה נתן ה' רוח שקר בפי כל נביאיך אלה, וזולת זה הקדמה והצעה הלצית, שנחצת הדבר הזה כי הוא אמת, ומתם ספורים ממראות רוחניות ראום, ואין זאת פליאה על התמידים ההם שיראו צורות, מהם דמיונות בעבור גודל מהשכונתם, וזכות דעותם, ומהם צורות שיש להם ממש אמת מחוץ, כאשר ראו אותם הנביאים וכן בת קול שלא פסקה מהם בבית שני, והיה מדרגה למטה ממדרגת החזון והדבור. ואלו יהיה רחוק אצלך מה שאמר (רבי ישמעאל) ¹ [רבי יוסי] שמעתי בת קול שמנחמת כיונה (נרכות ג) וזולת זה, שכבר נתבאר ממעמד משה ואלוהו מה שישים זה באפשר, וכאשר יבא בקבלה הנאמנה מהרין לקבלו. ונאמר במה שאמרו, אוי לו שחברתי את ביתי, כאשר נאמר בוינחם ה' ויתעצב אל לבו ומהם הה שהם משלים טובאים על סודות החכמות (א), נמנע גלותם, מפי שאין להסון תיעלת מהם, והם מונחים להקור ולהפיש ליתורים, כשיגיע עליהם מי שהוא ראוי להם אהד כדור או בדרות. ומהם מה שנראים בשקר (ב), ויתבאר ענינם עם מעט עיון, כמו שאמרו: שבעה דברים נבראו קודם העולם גן עדן תורה וצדיקים וישראל וכסא הכבוד וירושלים ומשיח בן דוד (פכתיס נד' נדל' מנ' כ"ר פ"ה), דומה למה שאמר החכמים: תחלת המחשבה סוף המעשה, וכאשר היתה כונת החכמה בבריאת העולם התורה שהיא גוף החכמה, ונושאתה הם הצדיקים וביניהם כסא הכבוד והצדיקים באמת לא יהיו כי אם מהסגלה והם ישראל, ואין ראוי להם כי אם הסגלה מהמקומות והיא ירושלים, ולא יהברם כי אם החשוב שבברואים והוא משיח בן דוד, ואהריתם (ג) אל גן עדן, היה כדון שיושמו אלה ברואים בכח קודם העולם. ומהנראים עוד שקר מה שאמרו עשרה דברים נבראו בין השמשותפי הארץ ופי הבאר ופי האתון וכו' (לכות פ"ה מ"ו. פכתיס נד) להפיק בין התורה והטבע, כי הטבע אומר במנהג, והתורה אומרת בשנוי המנהג, וההפקה ביניהם, כי המנהגים שנשתנוהם בטבע, מפני שהיה בחפץ הקדמון מותנה בהם ומוסכם עליהם מששת ימי בראשית (כ"ר שמת פ"ב). ואני מורה לך מלך כוור, שבתלמוד, דברים שאיננו יכול להטעימך בהם. טעמים מספיקים, ולא להביאם בקשר ענין והם שהכניסו אותם התלמידים בתלמוד מהשתדלם. מפני שהיה אצלם ששיתת החכמים צריכה למוד, (כוכה כל) ומה שהיו נוהרין במה ששמעו מרבותיהם, עם השתדלותם שיחברו כל מה ששמעו מהם, והיו נוהרים

כ"א ה) החכמה. (ב) כסא. (ג) ניל והתחיתם.

לזה, כזה שמות רבא פ"ו, אמר כקכ"ס חייך חני יודד ומלין. אמר ל"י ב"ל כשחברו ישראל בארצם, ונגלה הקכ"ס עזאן. שחאמר חנני חורד עמך מלחמה. פ"ט. — ² ורבי יוסי. ק כנכתי פפסז, וכן ל"ל לפי גרסת כנמרא נרכות דף ג.

שיאמרו אותם במלותם בעצמם (כנה יד). ואפשר שלא היו מבינים ענינו, ויאמרו כך וכך שמענו וקבלנו. ואפשר שהיה לרבותיהם במאמר ההוא ענינים, נעלמו מהתלמידים, והגיע הדבר אלינו, והקלנו בו, מפני שלא ידענו ענינו, אך כל זה כמה שאינו במותר ובאסור, על כן לא נרגיש אליו ולא יפחות (א) החבור עם הפנים אשר זכרתים.

עד) אמר הכוזרי כבר הטיבות לנו והוקת אמונתי בקבלה, ורצונו עתה שתראה לי מעם (ב) מחכמותם, אחר שתוכיף לי באור בשכות האלקים ית', ותרהיב לי בענין מעט בעזרת אלקים. —

ג'א ה) יפחית. ב) נ'ל מעט.

מאמר רביעי

(ה) אמר החבר אלהים תואר למושל בדבר מן הדברים, ולדיין; ויש שיהיה בכל; -כשהוא רוצה בו-מושל בעולם כלו, ויש שיהיה בהלק-כשהוא רוצה, בו-כח מכחות הגלגל, או מבע מן הטבעים, או דיין מבני אדם. ונבנה השם הזה¹ בלשון קבוץ, בעבור מה שיהיה נוהג בין האומות שהיו עושים צלמים והיו מאמינים, שכל אחד מהם יחולו בו כהות הגלגלים, ומה שדומה לזה. וכל אחד מהם אצלם אלוה, והיו קוראים כללם אלהים, (א) נשבעים בהם, וכאלו-הם מושלים בהם, והם מתרבים ברבוי הכחות המנהיגים את הגוף, והכחות המנהיגים את העולם, כי הכחות כנוי לסכות התנועות, כי כל תנועה היא באה מכל זולתי כח התנועה האחרת, כי גלגל השמש וגלגל הירח אינם רצים בכח אחד, אבל בכחות מתחלפים, ולא פנו אל הכח הראשון אשר מטנו באו כל הכחות האלה, אם בעבור שלא הודו בו, ושענו כי קבוץ הכחות האלה הוא המכונה אלוה, ושהנפש גם כן אינה כי אם קבוץ הכחות המנהיגים את הגוף, או שהודו באלקים, אך היה רחוק בעיניהם שתועיל עבודתו, וחשבו כי הוא נעלה ומיומם שדיענו, ^אשכן שישגיח בנו-חלילה לאל מדבריהם, - על כן לא היו עובדים דבר אחד, אך רבים, שקוראין אותם אלקים כלל שכולל הסיבות מאין חלוק. - והדיקות והמעלה היתה, אינה כי אם בשם הנכבד יוד הא וו הא ית', הוא שם נודע רמזו אליו במדות לא במקום אחד אשר לא היה נודע, כי היה נקרא אלקים בכלל, ונקרא ה' בהתיחד, כי אלו (ב) שאל השואל אי זה אלוה ראוי לעבוד השמש או הירח או השמים או המזלות או אחד הוכוכבים או האש או הירח או המלאכים הרוחניים או זולתם, כי לכל אחד מהם מעשה וממשלה, וכל אחד מהם סבה בתייה ובהפסד, ותהיה התשובה יי', כמו שאתה אוסר פלוני בשם נודע, כראובן ושמעון, אחרי אשר יוכן סמלת ראובן ושמעון אמתת עצמיהם.

(ז) אמר הכוזרי ואיך אודיע בשם מה שאין עליו רמז, אך הראייה עליו מסעשיו, אמר החבר אבל רומזים אליו ברמיזה הנבואית ובראייה הרוחנית,

ג'א (ח) וסיו. (ז) כאלו, ונשמע כי אלו.

¹ כלשון קבוץ. ר"ל שם אלהים הוא לעולם כלשון רבים.

כי הראיות מתעים, ומן הראיות יבא האדם לאפיקורסות ולרעות מופסדות, מי הביא המשניים לאמר שתי סבות קדמות, אלה הראיות, וכן אנשי הקדמות מי הביאם לאמר בקדמות הגלגל ושהוא סבת עצמו וסבת זולתו, אלא הראיות, וכן עובדי השמש ועובדי האש הראיות הביאו אותם אל זה, אך דרכי הראיות נחלקו, מהם מדוקדקות עד תכלית, ומהם מקוצרות, והמדוקדק שבהם הפילוסופיא, ודרכי הראיות הביאום לאמר באלקים שלא יועילנו ולא יזיקנו ולא ידע תפלתנו וקרבתנו, ולא עבודתנו ולא מרינו, ושהעולם קדמון בקדמותו, ואין אצל אחד מהם שם נודע שרומזין אליו, אך אצל מי ששמע דבריו וציוויו והזהרתו, וגמלו על העבודה, וענישו על העבירה, והוא קרא אותו בשם נודע, כנוי לזה שדבר עמו, ואמת אצלו שהוא בורא את העולם אחר שלא היה, ונתחלתם אדם דא היה יודע יי' לולי דברו עמו וגמלו וענישו, ושברא לו הוה מצלעותיו ונתברר לו שהוא בורא העולם ורמו לו בדבר (א) ובדמות וקרא אותו ה', ולולי זה היה נשאר על שם אלקים שאין מתברר מה הוא אם הוא אחד או יותר מאחד אם הוא יודע החלקים אם לא, ואחר קין והבל ידעוהו אחר שקבלוהו מאביהם בראיה הנכואית, ואחר כן נת, ואחר כן אברהם יצחק ויעקב עד משה ומי שהיה אחריו (ב) מהנביאים וקראוהו הם ה' בראיתם, וקראוהו העם המקבלים מהם בהאמנתם אותם ה', בעבור שהיה דברו והנהגתו דבק בבני אדם, והיו דבקים הסגלה מבני אדם בו, עד שהיו רואים אותו במצוה, מה נקרא כבוד ושכינה ומלכות ואש וענן וצלם סתמונה ומראה הקשת וזולת זה משה שיהיה ראיה להם שהרכיב עמם ה' אצלו, וקראים אותו כבוד ה', ויש שיקראוהו יי' ויש שיקראוהו (ג) הארון כמו שהיו אומרים בנסעו קומה ה', ושובה ה' בנוחה, ועלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר, והם היו רוצים ארון ה'. ויש שיקראו היחס שיש בין בני ישראל ובינו בהצטרף יי', וכזה נזכר הלא משנאיך ה' אשנא ואוהבי ה' רוצים שם ה' או ברית ה' כי אין צרוף בינו ובין אומה מהאומות, כי איננו אוצל אורו כי אם על הסגלה והם מקובלים ממנו והוא מקובל מהם. וכן נקרא אלקי ישראל ונקראים הם עם ה' ועם אלקי אברהם. ואמור שקצת האומות הלכו אחריו ועבדו אותם משמע וקבלה, איה קבלו אותם והרבקו בהם ורצותו בעבודתם וקצפו בהמרותם, אך אנחנו רואים אותם נעזבים אל הטבע והמקרה טובתם ורעתם כפיהם לא בענין מתברר שהוא בדבר אלקי לבדו. וכן יחד אותנו באמרו ה' בדד יתחנו ואין עמו אל נבר והיה השם הזה מיוחד בנו שאין אחר יודע אותו אמתת ידעתו וזולתנו, והוא שם נודע לא יסכול ה'א הידיעה כאשר היא נוספת על אלקים ויאמר (ד) האלקים. והשם הזה מכלל המעלות הטובות אשר יחדנו בהם וסודו נסתר, אך מעלות האותיות המיוחדות לו היא המדברת (ה) מפני שהם אותיות אה'ו, אשר הם עלת הראות כר האותיות שאין מדברים באות. והאותיות בעוד שלא תמצא אלה, רוצה לומר הפתחא לאלף והה'א

ג'א (א) בדבור ונמדות, הפתחו כמלום בדבר ובדמות. (ב) להתייחס.
 (ג) ליל שקראו. (ד) ויאלמו. (ה) נו הם כמדברום, ונמצאו כג' סיגום לו
 כיא כמדברום.

והקב"ן (א) לו'אג, והשבר ליו"ד והמה כרוחות ושאר האותיות כגופות, וי"ה כמוהו, אבל אהיה אפשר שיהיה כן השם הוה, ואפשר שיהיה נגזר מהיה, ורצה בו למנוע מהשוב שאמהות העצם אשר ידיעתו נמנעת, וכאשר שאלו ואמר ואמרו לו מה שמו, ענהו לאמר להם לבקש'מה שלא יוכלו להשיגו, דומה למה שאמר המלאך למה זה לשמי והוא פלאי (כופים יג יח) אך אמר להם אהיה ופירושו אשר אהיה, והטעם הנמצא אשר אמצא להם בעת שיבקשוני, אל יבקשו ראיה גדולה מהמצאי עמהם ויקבלוני כן, ואמור אהיה שלהני אליכם. וכבר קדם ושם מופחו למשה בזה (ב) באמרו כי אהיה עמך וזה דך האות כי אנכי שלחתיך, והאות הוא שאמצא לך בכל מקום, וספק לו מה שדומה לזה באמרו אלפי אבותיכם שלהני אליכם אלפי אברהם אלפי יצחק ואלהי יעקב המפורסמים, בהמצא הענין האלקי עמם תמיד, ואלפי האלקים כנוי בעבור שכל הכחות הפועלים צריכים אליו יתברך יסדרם (ג) וינהיגם, ואדני האדנים כמוהו, אבל אל נגזר מאילות, וממנו יצאו כל הכחות והוא מרוכס להתדמות להם וכישר דומר מי במקום באלקים (ד) קב"ן אל, וקדוש כנוי שהוא נקדש ומרוכס בהשתוות לו בדה ממדות הברואים, ואם יקרא בהם הוא (ה) דרך העברה, ועל כן יציע ישעיהו קדוש קדוש קדוש עד אין תכלית, והטעם שהוא נקדש ורוכס משהשיגהו באומה ממואמת העם אשר ישכון (ו) כבודו ביניהם. וכן ראה אותו על כסא רם ונשא ומבין (ז) בקדש הרוחי אשר לא יתגשם ודא יתלה בו דבה ממה שיתלה בגשמים. (ח) ויאמר קדוש ישראל כנוי לענין האלקי הרבך בו, ואהריו בהמון זרעו דבקת המתשבה והנהגה לא דבקת נגיעה, ואין מותר לכל מי שירצה שיאמר אלהי וקדושי. אלא דרך העברה בדרך הקבלה, אך על דרך האמת לא יאמר אותו כי אם נביא הסיד שידבק בו ענין האלקי, ועל כן אמרו לנביא הל נא את פני ה' אלקיך. והכונה היתה באומה הזאת שיהיה ערכם מן האומות ערך המלך מן העם, כמו שאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. אבל אד"ני הנכתב באלף דלת נון יוד הוא ברמז אליה, כי הרמז הוא לצד מבלתי צד, כי יש שירמזו אל הדברים הנפעלים מאת המושמשים לו שמוש ראשון, כאשר ירמזו אל השכל ויאמרו שרוא בלב או במוה, ויאמרו השכל הזה או השכל הזה ואין רמז באמת אל מה שאיננו נגבל במקום, ואף על פי שכל האיברים מושמשים לשכל השמוש הוא הוא במצוץ הלב או היות, וכליו הראשונים רומזים עליהם שהשכל שמה. כן רומזים אל השמים מפני שהוא כדו מושמם בהפצו גירודא מבלתי סבות אחרות אמצעיות ביניהם, ואין רומזין אל דבר מהמורכבות מפני שהם כלים מושמשים במצוץ סבות אחרות משהדשלים אליו ית' שהוא סיבת הסבות. ואמר (ט) היושבי בשמים כי האלקים בשמים, ויש שאמר (י) דרך העברה יראת שמים ירא שמים, וכן שמים ירוחבו. וכן רומזים אל

ג'א (ה) והקמון, ונשמת וספקון. (ב) סענין, קודם מלת בלמרו. (ג) וכוה ית', נק מלת יתנך ומלת יסדרם. (ד) בלויס. (ה) נניא מלת כוה חנינו. (ו) ישכין, ונשמת ישכון. (ז) ויכנה, ונשמת ומכון. (ח) כחול' בין מלת נשמת לויאמר. (ט) ויאמר, ונשמת ואמר. (י) בלאה על, ונשמת בלאה.

עמוד האש ועמוד הענן ומשתתפים נבחו ואומרים: כי האלהים שמה, כי העמוד ההוא משמש בחפצו לכד, ואיננו כשאר העננים והאשים הנקרים באויר מסבות אחרות. וכן אל אש אוכלת דהר אשר ראוה המון העם, ואל הצורה הרוחנית אשר ראוה האצילים, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, וקראו אותה אלקי ישראל. וכן רומזים אל ארון הברית ואומרים עליו: ארון כל הארץ, בעבור הראות הפלאות: בהמצאו והעדרם בלעדיו, כאשר קראו העינים רואות והדבר שהראות בו זולתם והיא הנפש, ויש שרומזים אל הנביאים והחכמים החסידים, כי הם ככלים (א) הראשונים לחפץ האלקים, משתמשים בחפצו, ולא ימרו מדברו מאומה, ויראו המופתים על ידיהם. ובכמו תרמו זה אמרו רבותינו זכרונם לברכה את יי' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים (פסחים כג.), והדיון למי שהוא במעלה הזאת שיקראוהו איש—האלקים, תואר מורכב מן האנושות והאלהות; כאלו אמר האנוש האלקי. וכאשר יהיה הדבור עם דבר אלקי שרומזים אליו יאמר אדני באלף דלת נון יוד, כאלו הוא אמר אדני אתה מושלי. ורומזו אל מה שיגבל במקום דרך העברה: כמו שאמר היושבי בשמים (תהלות קנג) ¹ יושב ציון (ט יב) יושב הכרובים (שמואל א' ד' ז) שוכן ירושלים (תהלות קלס כג.), ורבו המדות והעצם אחד, בעבור התהלפות הדבר המקבל, ² כהתהלפות הניצוצות, והשמש אחד. וזה הדמיון איננו נאות בכל, אלא אם היתה השמש בלתי מושגת, וימצאו הניצוצות ולא תושג סבתם אלא בדרך הראיה, והצורך מביא להרהיב טעם בדברים בכאן, בעבור שהוא מקום טענה: איך רומזים אל מקום מי שאין לו מקום, ונאמין כי הנרמז אדיו הוא הסבה הראשונה? ונאמנו מציינים בתשובה זה הצעה, ונאמר: ³ כי הושי' אינם משיגים מן המוחשים, כי אם מקריהם, ואינם משיגים מן המלך על הדמיון זולתו הנראים והתבניות והשעורים, ואיננו זה אמתת המלך, שהם מקבלים עליהם לרוממו, אבל אתה רואהו במלהמה בתבשיט אחד, ותראהו במדינה בתכשיט אחד, ובביתו בתבשיט אחר, ותאמר כי הוא (ב) המלך בגזירת ההוש לא בגזירת השכל. ואפשר שתראה אותו נער

ג'א ה) הכלים, ונשמע כללים. (ג) הוא הוא, בין מלת כי ומלת המלך.

¹ יושב ציון. ראה למעלה מהאמר שני סימן: נבאורי מה שכתבתי גרסה א"י שהגיס שוכן-ציון—וכאמם אחרי אשר הנוסחה גם כפי, יושב ציון קשה לשבש הספדים. ואך למוהר, כי יושב ציון הנאמר בתהלות ט יב, מוכיח על הקבי"ה, וכן פירש המדרש תהלות ט ט. וכן באלו המפרש רש"י והבאור. וכן בגרמנו הספדיקס הראשונים ובאחרונים. ² כהתהלפות הניצוצות וכו'. וז"ל סה"ה בענין הנהיגה פ"א: כשם אשר הוא אהח בעקרה ונענמה, ומתחלקות מלאות נעליה בשמחות הנמשות מן הזכוכית הלכן והשחור והאדום והירוק, ומשפחה אורה, כפי השמחות לנשי הזכוכית עכ"ל. ולזה כיון ההנר כפי ³ כי התבשיט וכו'. ר"ל חוש הראות אשר יראה כלי או תמונה, לא ירגיש ממנו אך במקרה (אקצדעין) שבו, הנני והתמונה, שהוא מרובע או משולש וכדומה מהמקרים המתחשבים

זאחר כן בחור ואחר כן זקן ואחר כן ישיש. ותראה אותו בריא ואחר כן חולה וכבר נחלפו בראיו ² וכשושיו (א) ולרותיו וסדותיו, ואתה אומר שהוא הוא, וגזרת שהוא המלך, בעבור שהוא. אשר דבר עמך וצוך והזהירך. וזה ממנו, איננו כי אם השכל או הנפש הכדברת. וכבר התקיים כי החלק ההוא מכנו ² עצם בלתי נגדר ואין רמזיה אליו, ואתה כבר רמזת אליו, וגזרת שהוא המלך. כאשר מת וראית ממנו מה שהיית רואה, גזרת כי הוא איננו המלך, אך גוף, יגיעהו מי שירצה, ויפעל על כמה פנים מאופני ההפעליות מהמקרה. — (ב) כעגבים הנקרים באויר ישאם רוח ותביאם אהרת ותקבצם (ג) ותסורם אחרת — והיה קודם לכן לא יפעל, כי אם בהפץ נפש המלך ההוא, והיה בעמוד הענן האלקי אשר לא יפורוהו הרוחות — דמיון אחר, השמש נראה אותו ³ עגול פשוט ⁴ כשעור הצנה ובתארה, מודורה, חמה, נחה, והשכל גזור: כי הוא כדור גדול מכדור הארץ ⁵ כמאה ושישים ושש פעמים ⁶, ושיאנה חמה ⁷ ולא נחה. אך היא מתנועעת שתי תנועות מתהפכות מזרחית ומערבית בתנאים יארך פירושים. ולא הושם להושים כח להשיג עצם הדברית, אך כח מיוחד להשיג סקרים תלויים בהם, יקח השכל מהם ראייה על עצמם וסבתם, ולא יעמוד על המהות ועל הענין.

ג'א (ח) ומשמשו, ונ"ח וממשו, ומשמשו ומששו. (ט) והמשך, אחר מלת מהמקרה. (ג) רוח, אחר מלת והקבלס.

על כעס. הנל עלם עינו ונורתו בטבעית שסוף הענין המעמיד מכוהו (דאם ונעמטיליטע, כונסטאנקי.) אין החוש מרגיש אותו, אך השכל שפשוט, וכן ככל החושים, אינם משיגים ומרגישים כעל כ, אך ע"י מקרים וכגולותיו. — ומששו. הלקי גופו אם ממשמשים אותה, אינם נרגשים ככה במשמש כדיותו וזקן, כמו כדחתו נער. (ה"נ) ² עלם בלתי נגדר. גדר הנפש הוא כל דבר שיש לו שלשה רחקים. וסוף ארץ ורחק וגבש. אולם השכל או הנפש המדברת איננה נתפסת כמקום וכמדה. ואיננה נגדרת כגדרי הנפש. וראה רוח הן פ"א. וגם פ"ה.

³ עגול פשוט. שטוח. כשכלל עגולה. ⁴ כשעור הנפש, מגן. מלשון כלנה רצון (סכלות כ"ג). ⁵ כמאה ובשים ושש פעמים. כן הוא לדעת בקדמונים. שכשמש גדול מכדור הארץ קס"ו פעמים ובלשה שמימות. וראה נ"י בימן רל"ט. אולם באחרונים דקדקו יותר, ומאלו בלמטע יוחר כרנס מהלך, כי בשמש גדולה מהארץ $1\frac{1}{2}$ מיליאן שמש! קוטרה הוא כמו 112 פעם קוטר הארץ. קטר השמש הוא 192500 ערכס. קטרו 604,800, שטחו 117,000 מיליאן ערכס, הארו גדול מכל כדרי שמש שמש יחדו 760 פעמים. הקף הארץ 5400 ערכס. קוטרה 1716, שטחה 9,280,000 ערכסות, הארס 2,660 מיליאן ערכסות מעוקבות.

⁶ ובאינה המס. הטבעים הראשונים בסמימו שלמעלה מיכוד האש אין עוד שום גוף מן הארבעה סיכודות. ואין שם שום מאורע ממאורעות הארבע יסודות. ולפי דרכס אין נעממות שמש חוש, אך לה כח כדוחס סיכוד האש בכיכ הארץ. ומשם יבא האור והחוש. — ולא נהס אך היא וכו'. ראה בנאורי מאחר מי סימן ו ותנין יברי הפכר סכ. כי אין לכשכלל כדורים.

אלא השכל השלם, אשר הוא ¹ שכל בפועל כמלכים, ושיג העניינים והמהויות בעצמם, מאין צורך אל המקרים שיהיו באמצע, אבל שכלנו אשר הוא תחלה בכח ² בהוליו (א) לא יוכל לעמוד על אמתת הדברים, אלא במה שחננו הכורא מכתות מיוחדים, שמש בחושים ראויים למקרי המוחשים, דבקים תמיד בכל המין. כי אין מחלוקת בין ראות עיני וראות עיניך שהשמה ההוא והעגול המאיר (ב) המחמם, הוא השמש, זאף על פי שהטרות האלה מרוחקות אצל השכל, לא הויק הויק זה בעיון (ג), מתמת שלקחנו בהם ראה על חצונו, כאשר יקבל תועלת הפקח המשכיל אשר יבקש גמלו במאמר אלעי'מש אלאחול'ל שעיניו (ד) מרוטות, שרואה מאתר שנים, אני רואה במקום פלוני שני כורכיות גרא'ניק, והפקח ידע כי הגמל הוא שרואה מאתר שנים, ושחלישות ראותו נדמה לו כי הוא כורכיאז גר'ניק, ובעבור עונת ראותו נדמה לו שרם שנים, ותועיל הפקח בעדותו ודן אותו לכף זכות ברוע מליצתו. מפני דוע ראותו, וכן החושים והכח הדמוני אצל השכל. וכאשר שם הכורא בחכמתו הערך הזה בין החוש הנראה והמוחש הגשמי, כן שם בחכמה ערך בין החוש הנסתר והענין שאיננו גשמי, ושם למי שבתר מכרואיו עין נסתרת רואה דברים בעיניהם לא יתחלפו, ויקח מהם השכל ראה על ענין הדברים ההם * ולבותם, וזי שנבראה לו העין ההוא, הוא הפקח באמת ויראה בני אדם כעורים, ויורם ויישרם, ואפשר שיהיו העינים דהז הכח המדמה, בעוד שישימש הכח השכלי, ותראינה צורות גדולות נוראות מורות על אמתות שאין בהם ספק. ותראינה גדולה על אמתתם, הסכמת כל המין ההוא על הצורות ההם, רוצה לומר כל הנביאים שרואים דברים יעיד בהם קצתם לקצתם. כאשר אנחנו עושים במוחשנו, כי אנחנו מעידים במתיקות הרבש ומרירות הלענה. ואם נראה מי שיהלוק עלינו, נאמר שהוא יוצא מענין השבעי. ואלה מאין ספק רואים העולם (ה) ההוא האלקי בעין הנסתרת, ורואים צורות ראיות לשבעיהם, ומה שהרנילו מספרים אותם כתבניתם (ו) אשר ראו מוגשמות,

ג'א (א) כפול, ושמש כהוליו. (ב) כמזכיר. (ג) לא הויק זה בעיון אכל האיל. ושמש מן לא עד בעיון. (ד) בעיניו, ושמש שעיניו. (ה) בענין, ושמש מלת הפולה. (ו) כפניותם, ושמש כפניותם. * ולנותה. לעתיו וסכו ס.

² שכל בפועל כמלכים. אם תרצה לדעת מהות השכל בפועל [כעיקר הערני אל עקל אלנעאל. דער וורקענדע גייסט] ותכונתו לדעת חכמי סוים והענינים, ראש מורס נבוכים חלק ב פ"ד ובשאר מקומות בתורס. וכספר רוח חן פ"ג, ונמלחמות להרלכ"ג בפ"א, ונבחר למלות סרות הנססה למיני ערך שכל. — וכיחוד כספר אשכנז נפש כהרס וכוחוסיס לפחכס שיי"ר. נצרק ב—ג, שמה סרהיב לדבר נצרט על מהות השכל בפועל. והענין לשנינו כל שזות פלוקוסים הערנים וכספרים וכוונים, ונרף ולכן הדברים בלרובה. ובאשר נגיע אל"ה לכדססה סבר מורס נבוכים, אז נעתיק רוב דבריו, כי המה כעין משחה לספר פלוקוסים. — ² כהוליו. מהות השכל היולאני (בערני: אל עקל אל היולאני) ג"כ מטאר כעיקר סג"ל. — ומקור הפלה סוף מלשן יוי. yle ששא, מאשעריא.

והתבניות ההם אמתיות בהערכתם אל מה שיבקשהו המהשב והדמיון ותחוש, ואינם אמתיות בהערכתם אל העצם אשר יבקשהו השכל. כאשר הביאנו הדמיון במלך. כי מי שיאמר שהוא הארוך הלכן הלושב המשי אשר הנזר על ראשו והדוכה לזה, איננו כוזב, ומי שיאמר שאיננו כי אם המשביל המכיר המצוה המזהיר בארץ פלוגית בזמן פלוגי על אומה פלוגית, איננו כוזב גם כן וכשרואה הנביא בעין הנסתרת הצורה התמימה שבצורות אשר ראה אותה בדמות מלך, או שופט יושב על כסא דין בענין צווי ואזהרה מהקם (א) ומהעדה, ידע שהיא צורה (רצויה) [ראויה] למלך געבד נשבע, וכאשר יראה דמות נושא כלים או נושא כלי ספרות, או הגור לעבוד עבודה, ידע שהוא צורה ראויה לעבוד שומע ואל יקשה בעיניך דמות אדם לבווא, כי בכתיבת השכל נדמה לו תהלה באור, כי הוא החשוב שבמחשבים והדק שבהם, והסובב והכולל הלקי העולם יותר מכלם. וכאשר נחשוב במדות שאי אפשר לדחותה בין על דרך ההעברה בין על דרך האמת, כמו הוי וכול וידע וחפץ ומסדר, ונותן לכל דבר מה שראוי לו ושופט צדק לא נמצא במה שאנו רואים דמיון קרוב מהנפש המדברת והוא האדם השלם, וזה מצד שהוא אדם, לא מצד שהוא גוף, כי הוא משתתף בזה עם הצמח, ולא מצד שהוא חי, כי הוא משתתף בזה עם הבהמה, וכבר דמנו הפילוסופים העולם באדם גדול, והאדם בעולם קטן, ואם הדבר כן, והאלקים הוא רוח העולם ונפשו ושכלו ודעותו כאשר נקרא חי העולם, כבר נהביר הדמיון על דרך השכל, כל שכן שלנבואה דאות יותר גרוי מההקש, והראות ההוא השיג ההמון העליון עין בעין, וראה צבא השמים מהרוחניים הקרובים וזולתם בצורת אדם, ולהם רמז באמרו נעשה אדם בצלמנו בדמותנו (בר' א' כו) והסעם כי כבר הדרגתי היצירה והבאתיה על סדר החכמה, מן היסודות אל הצמחים אל החי אשר באויר ובמים, ואחר כן אל החי אשר בארץ בעלי החושים הזכים והידיעות הנפלאות, ואין אחר המדרגה ההיא אלא מדרגה שהיא קרובה מן הכוה (ב) האלקי המלאכו, והוא האדם בצורות מדאכיו ומשרתיו הקרובים אליו במדרגה לא במקום, כי התעלה מהמקום (ג) ועל שני הדמיונים לא יתכן שיחיה דמותו אצל הדמיון אלא (ד) צורת הגדול שבבני אדם שמשנו יוצא התוכן והסדר לשאר בני אדם על מדרגות, כאשר יוצא ממנו יתברך סדר העולם ומתכונתו ורואים אותו בעת שהוא מהעדה ומהקם ודן את המלכים עד די כרכון רמיו ועתיק יומין יתיב (דניאל ז ט) ובעת הבעס והמחשבה לנסוע יושב על כסא רם ונשא וישרפים עומדים ממעל לו (יכע' ו) ובעת הנסיעה המרכבת אשר ראה יחזקאל ושמרה כלה במחשבתו הוץ למקום הנבואה, והוא כאשר שת את גבולו מים סוף עד ים פלשתים, ויכנס בו מדבר סיני ופארן ושעיר גב מצרים, כי למקום ההוא מעלה, כאשר הזדמן בו שיפגע התנאים התוריים המצוה בהם,

בי"א (ה) מלכין בין כתיבת מהקם ומכעס. (ב) כתיב ונשמע כסוג
 (ג) אמה שלון מקום יוגיעהו (ד) דמות.

כחמך, וגם ימותו כיוני מנוחל סעב כסר כחכס שחיצר כחכר למעלה.

תראה הצורות ההם עין בעין במראה ולא בהיחוד, כאשר נראה המשכן
 וסדר עבודה וארץ כנען והלקיח ומעמד ועבור ה' על פניו ויקרא, ומעמד
 אליהו במקום ההוא בעצמו, ואלה הענינים איש לא ישגו מדרך ההקשה,
 במלום פילוסופי יון, מפני שההקשה מרחקת מה שלא נראה כמוהו, וקיימו
 אותם הנביאים, מפני שלא יוכלו להכחיש מה שראוהו בענין (א) הרוחנית
 אשר נתן להם יתרון בה, והיו קהלות בדורות נחלקים לא תעבור אליהם
 ההסכמה, והודו להם החכמים אשר השיגום וראו אותם בעת (ב) נבואתם,
 ואלו היו רואים פילוסופי יון הנביאים בענין נבואתם ומופתיהם היו מודים
 להם, והיו מבקשים פנים מאופני ההקשה איך יגיע האדם למדרגה הזאת,
 וכבר עשה קצתם זה, כל שכן המתפלספים כאנשי התורות (ג), ואל כמו
 זה יהיה הרמז באלף דלת נון ווד לענין אלף, נמצא כאלו הוא אומר
 אדני, ומלאכות ה' כנוי לשליחות, והמלאך יש שיהיה נברא לעתו מן
 הגופים היסודיים הדקים, ויש שיהיה מן המלאכים הגזעיים, ושמה הם
 הרוחניים שאומרים פילוסופים, ואין עלינו לדחות דבריהם ולא לקבל אותם,
 והספק במה שראה ישעיה יחזקאל ודניאל אם הם (ד) מהנבראים לעת
 הצורך או מן הצורות הרוחניות הקיימות, וכבוד ה' הוא הגוף הדק
 והולך אחרו הפך האלקים, המצטייר כפי שירצה להראות על הנביא כפי
 הדעת הראשונה, אך (ה) על הדעת השנייה יהיה כבוד יי' כלל המלאכים,
 והכלים הרוחניים כסא ומרכבה ורקיע ואופנים ונגלים וזולת ממה שהוא
 קיים עומד, והוא נקרא כבוד ה', כאשר נקראו (ו) שמושי המלך כבוד והוא
 הכבוד לספניהם (סוף' יה' לג). ושמה זאת היתה בקשת משה באמרו הראני נא
 את כבודך (שמות יח) ואמר לו, הן' על מנת שיוהר מראות הפנים אשר
 אין יכולת לאדם (ז) לראותם ובמו שאמר וראית את אהורי, והכבוד (ח)
 הוא מה שיוכל לסבלו ראות הנביאים, ויש בעקבותיו מה שראותנו סובלות
 אותו כמו הענין והאש אובלת, ממה שהוא רגיל אצלנו, ויש אחריו (ט) דק
 יותר מדק עד שיגיע למדרגה שלא ישיגנה הנביא ואם יהרום אליו
 (י) חנתק הרכבתו, כאשר אנהנו רואים בכחות הראות, כי מי שראותו
 חלושה לא יראה אלא כאורה מועטת, שהוא נשארת בין הערבים כעשילף.
 ובי שעניו תרוטות וחלושי הראות לא יראו כי אם צל. (יא) ובי שראותו
 חזקה יראה השמש. אבל עצם השמש בעת זכותה לא תוכל עין להכחיש
 אליו; ואם ידחק (יב) לזה יתעור, וזהו כבוד ה' ומלכות ה' ושיבת ה' בשמות
 התוריים. אך פעמים הויאלו גם כן למשפטים הטבעיים, ואמרו מ' בה"כ (יט'
 ז), ושלכותו בכל משלה (לס' קג). אך באמת לא יראה הכבוד והמלכות
 אלא על בחיריו וסגולתו ונביאיו אשר בהם יחבר (יג) לאפיקורוס כי יש
 לאלקים כמשלה ומלכות ק יח, וידעיה בחלקי מעשה היצורים, ואמר (יד)

כ"א (ה) כעין, ונשט כענין. (ב) כענין. (ג) הכוכבים כרחשון. בין מלת
 הכורות ומלת ואל. (ד) כוח, ונשט מלת כס. (ה) חו, ונשט חך. (ו) כלי
 בין מלת נקדח ומלת שוש. (ז) כהם, ונשט לאדם. (ח) ונכבוד, ונשט
 וכבוד. (ט) כנ"ל מלת אחריו אינו. (י) חליט, ונשט חליו. (יא) כנל, ונשט
 ל. (יב) מלמו, בין מלת ידחק למלת לזה. (יג) וכו, קודם מלת יתברר.
 (יד) ואלו יאמר באמת ה' מלך, ונשטו מן ואלה עד ה'.

באמת מלך ה' ונראה כבוד ה' וימלך ה' לעולם ועד, לאמר לציון מלך אלקיך, וכבוד ה' עריך זרח, ואין לתרחיק כל מה שנאמר בתזונת ה' יביט, ויראו את אלקי ישראל, ומעשה מרכבה, אף לא שעור קומה (פקי טיגלות דר"ו ע"ט), בעבור מה שיש בו מהכנס מוראו בנפשות, וככו שאמר ובעבור תהיה יראתו על פניכם וגומר.

(ד) אמר הכוזרי והלא כשאלהותו נכנסה בדעות ואהדותו ויכלתו וחכמתו ושהכל טאחו וצורך הכל אליו, ושאין לו צורך אל הכל, יכנס המורא טמנו והאהבה לו, ולא נצטרך לגשמות הזה?

(ה) אמר החבר זאת טענת הפילוסופים, ואשר נראה מנפש האדם כי היא יריאה בהמצא הכפיהדות המורגשות, מה שאינה יריאה כאשר יכופר לה עליהם, כאשר היא אוהבת הצורה היפה הנמצאה מה שאינה אוהבת כשיספרו (א) עליה. ואל תאמין למתחכם שיאמר כי מחשבתו מתחברת על סדר, עד שיגיע אל כל הענינים הצריכים באלהות בשכלו בלבד, מבלתי שיסמוך אל מורגש בראות דמיון ממלות או מכתב או מצוות נראות או מתדמות, הלא תראה שאינך יכול לכלול כל ענייני תפלתך במחשבה לבדה בלתי קריאה, ולא תוכל לספור עד מאה דרך משל במחשבה לבדה בלא דבור, כל שכן אם תהיה המאה סמינים (ב) מתחלפים, ולולי ההרגש שהוא כולל הסדר ההוא השכלי בדמיונות ותנועות לא היה נכלל. וכן מטתדרת לנביא גדולת האלהים ויכלתו ודחמנותו: וחכמתו וחיותו ותמידותו (ג) ומלכותו, ושאין צורך לכל ושהכל צריכים לו, ואהדותו וקדושתו במה שהוא רואה פתאום ברגע אחד, כגדולת הצורה היא הנבראת לו והודה והדרה, והתכונות והכלים המורים על היכולת, כיד הנטייה, והחרב השלופה, והאש והרוח והברקים והרעמים השמששים במאמרו, והדבור היוצא מביניהם באזהרות ובתודעת מה שהיה ויהיה, ומעמד בני האדם, והמלכים (ד) לפניו נכניעים, ויציאת כל צרכיהם מאתו יספיק להם, ולא יחסר טאומה, יגביה השפל, ויגפיל הגבוה, ויפשוט ימינו לשבים, ויקרא אלהים, (ה) מי יודע ישוב ונחם האלהים, (וונס ג') ויאנף ויכעס על הרשעים ויעדה מלכין חקם מלכין, לפניו אלף אלפים ישמשוניה וגומר, (דניאל ז') כל זה והרומה לזה, יראה הנביא ברגע אחד, ויכנס המורא והאהבה תקועים בנפשו כל ימי חייו, והולך כל ימי חייו הושק הומה, ומבקש שיתראה אליו פעם שנייה או שלישית, וכבר נחשב לשלכה לדבר גדול השתי פעמים באמרו (ו) הנראה אליו פעמים, (מלכים א' יא) מתי הגיע הפילוסוף אל כזה (ז) בחבונתו!

(ז) אמר הכוזרי לא יתכן זה, כי המחשבה איננה אלא בספור (ח) דברים, לא יתכן בה לתאר שני דברים יחדיו, ואלו יהיה אפשר לא יתכן לשומע לכלול אותם יחד, כי תחלקים אשר נראה אותם מהמדינה ואנשיה (ט) בשעה אחת. לא יסבלם ספר גדול, והנה נכנסה האהבה

ג' א' ה' כשיספרו, ונשמע כשיספרו. ב' ממניינים תחלקים, ונשמע ממניינים מהתלכים. ג' וקמתו. ד' והמלאכים. ה' אליהם. ו' כמו שאמר, ונשמע באמרו. ז' בנחשתו, ונשמע נחשתו. ח' כספור הדברים, ונשמע כספור דברים. ט' ותחלקים, ונשמע ונחשיב.

במדינה או השנאה בלבי כרגע אהר, ואלו היו קוראים עלי זה בספר, לא היה נכנס בנפשי; כל שכן שהמתשבה מתבלבלת במה שיפגעה מן המעות והדמיון ומדברים שקדלו, ולא יודרך לה דבר שלם,

(ז) אמר החבר אבל הם כבעלי העינים התרוטות, אשר לא יוכלו לראות האור ההוא, וצריך שנסמוך על הפקחים אשר קדמונו, אשר כח בהם לראותו, וכמו שהפקח לא יוכל לראות השמש ויורה עליה זולתו, וישיגהו בהבטה אליה המנע אלא כעתות היום (א), ובמקומות נשקפים שהשמש זורחת אליהם, כן הפקח באור האלקי יש לו עתים ומקומות, בהם רואה האור ההוא, והעתים הם עתות התפלות, כל שכן בימי התשובה, והמקומות הם מקומות הנבואה.

(ח) אמר הכוזרי אם כן אני רואה אותך שאתה מודה ברבי השעות והמקומות כהזויים!

(ט) אמר החבר וכי אנו דוחים שיש לעליזנות מעשה בארציות, אך נודה כי המשכי (ב) ההיה וההפסד מחמת הגלגל, אכל הצורות מאח מנהיגים ומוליכים, והשם אותם כלים להקמת כל אשר יחפון מן ההגיות, מבלתי שנדע להלק אותם, והרוזה טוען שהוא יודע להלק ולהבין, ואנחנו מבחישים אותו כזה, ונגזור שאין בשר ודם משיג לזה, ואם נמצא מן החכמה ההיא דבר סמוך אל הכמה אלקות תורית נקבלהו, ובוה תנוח דעתינו על מה שנזכר מחכמת הכוכבים בדברי רבותינו, (מנחם קנו). מפני שאנחנו סבורים שהוא מקובל ככח אלהי והוא אמת, ואם לא, הנה כלו סברות וגזירות בשמים יותר אמתיים מהם הגזירות בעפר, אם כן כי שיראה האורות ההם, הוא הנביא באמת, והמקום אשר יראה בו הוא מקום *הכוונה באמת, מפני שהוא מקום אלקי, והתורה אשר תבא על ידו היא תורת אמת.

(י) אמר הכוזרי אבל התורות אשר אהריכם כאשר יודו באמת ולא יכהשוהו, כלם משימים יתרון למקום ההוא, ואומרים: כי הוא מקום עליית הנביאים ושער (ג) השמים, ומקום מעמד הדין, ושהנפשות נקבצת אליו, ושהנבואה בבני ישראל, אחר הודאתם בגדולת מעלה לאבותם, וההודאה במעשה בראשית והמבול, וכל (ד) מה שכתוב בתורה, וחוגגים אל המקום הנכבד ההוא.

(יא) אמר החבר אמנם הייתי מרמה אותם לגוי, אשר לא קבלו כל תולדות המצות אך שרשיהם, לולי שמעשיהם סותרים את דבריהם, ושכבודם למקום הנבואה בדברים שהם מכוונים, אל מקומות היו לאלילים באיזה מקום שיקרה שיהיה ההם המונם, לא נראה בו מעשה אלהי עם השאירים הוקי העבודות הקדומות, וימי חגיגה ומועדיהם, ולא שנו זולתי הצורות שהיו לשם, מהו אותם, ולא מהו דתותיהם, עד כמעט שאומר כי כל מה שאמר הכוזרי ועברתם שם אלקים אחרים עין ואבן ונשנה פעמים, הוא רמו אל אלה אשר הם מרוממים את העין, ואשר הם מרוממים את האבן, ואנחנו עם רוב הימים משתחים אליהם בעזותינו, ואמת היא

ג'א (ח) נעוים מן כיום, ונשמת נעתות כיום. (ב) משכי וז'ה המרי, ונשמת כמשכי. (ג) נשעה, ונשמת ושער. (ד) וזון, ונשמת וכל. *אלו ז'ל הנבואה.

שבוונתם אינה אלא לאלקים, כמו עץ אביטלך ואנשי ננוה, ומתפלספים (ה) יקראו לשם האלקים. ¹ומנהיג (אחת מהשתי כתות) [ההגרים] אמר ²: כו' השיג האורות האלהיות ההם במצואם, רוצה לומר; אדמת הקדש, ושמשם הגלותו אל השמים, וצוה ליישר אנשי העולם בלו, יהיה המקום כונתם הארץ ההיא. ³ ולא נתעכב הענין כי אם מעט, עד שהשיבו כונתם אל המקום אשר המונם שם. — הלא זה, במי שירצה ליישר בני אדם כלם אל מקום השמש; אבל עיניהם ⁴ תדומות, ולא יכלו לראות ולא מצאו מקומו, ונשא אותם אל קוטב הצפון או אל קוטב הדרוב, ואמר להם השמש הנה הקבילה, הראו אותה. והמנהיג משה עליו השלום, העמיד ההמון אצל הר סיני, לראות את האור אשר ראותו אלו היו יכולין עליו ביכלתו. ואחר כן קרא לשבעים זקנים וראוהו, כמו שאמר ויראו את אלקי ישראל (שמות כד), ואחר כן קבץ השבעים זקנים השניים, והל עליהם מאור הנבואה מה שנשתוו עיניו בו, כמו שאמר ויאצל מן הרזה אשר עליו, ויתן על שבעים הזקנים (נמדנר יא כה) ומעידים קצתם לקצתם במה שרואים ובמה ששומעים, ונתרחקו המחשבות הרעות מן האומה, שיחשב כי הנבואה טענה כהיחיד שטען בה, כי לא יתכן לעבור: ההסכמה על ההמונים ההם, כל שכן שרבו, והיו קהלות, משתוים עם אלישע ביריעת יום לוקח בו אליהו באמרם לו הידעת כי היום י' לוקח אדניך מעל ראשך (מלכים ב, ג ה), וכלם עדים למשה מזרזים על תורתו.

יג) אמר הכוזרי אבל הם יותר קרובים אליכם מהפילוסופים.

יג) אמר החבר רחוק מה שיש בין בעל התורה ובין הפילוסוף, כי בעל התורה מבקש האלקים להועלות גדולות זולת תועלת ידיעתו אותו, והפילוסוף אינו מבקש אלא שיספרהו על אמתתו, כאשר הוא מבקש שיספר הארץ על הדמיון שהיא במרכז הגלגל הגדול, ואיננה במרכז גלגל הכולות וזולת זה מהידיעות, ושאינ מוזק הסכלות ביריעת האלהים, אלא כהזקת הסכלות ביריעת הארץ שהיא משטח. והתועלת אצלו איננה כי אם ידיעת הדברים על אמתתם להדמות בשכל הפועל, וישוב הוא

ג"א ה) ומתפלסופים, ושמש ומתפלספים.

¹ ומנהיג-ההגרים, הגרי' הוא שנת משכני השמשאליס, כמזכר נכתבו קדמו, חולס-ההגרי-יבמן פה בשם הגרים, כל השמשאליס-נכלל, ומנהיג' הוא מהמד-נביאה, אשר יסד האומה. ² כי השיג וכו'—ושמשם העלנו אל השמים כג' ונדפוסים מלוחרים הכר מן, ושמשם עד השמים, וטעות סופר הוא. ³ ולא נתעכב הענין וכו' אשר האונס שם. ר"ל לא נמך כדנר זמן רב במחמתי מהמד, לכנר את ירושלים כל כד למקום המזכה, אך מהמד פקדס להקדים ולקון אל קהאבא (Ka'bah) אשר במיכ'ס. וז'ל, מהמד בקוראן חזון ספרה פסוק קלד: הכסילים-הואנים: למס ימיר מגמה פניהם קדומה במערכה? (ר"ל סכודים שמים את פניהם בתפלתם מזכה, מול ירושלים, ומהמד לוס לבוס את פניהם בתפלתם מערכה, מול הקבה אשר במיכ'ס) חזון עליכס לאלהים קדס ומערכ וכו'. — מרוסוה. ר"ל הלכות ורכות: מ'ל'יוז Trotes (וויכילין)

הוא בין שיהיה צדיק בין שיהיה אפיקורוס לא יחוש כשהיה פילוסוף, ומשרשי אמונתם שהם אומרים: לא ייטיב ה' ולא ירע, ושיאמן בקדמות העולם, ולא יראה שהיה העולם כלל (א) געדר עד שנברא, ¹ אבל לא סר ולא יסוד, ואם יקראו האלקים יתברך בורא, הוא על דרך העברה לא על המוכן מהמלה, אך הוא רוצה באמרו בורא ויוצר שהוא סבתו ועלתו, ולא סר העלול עם העלה, אם תהיה העלה בכח, העלול בכח, ואם תהיה בפועל העלול בפועל, והבדא יתברך עלה בפועל, ועלולו בפועל, בעוד שהוא עלתו.—אך אם יתרחקו הרחק הזה, אין להאשים אותם, מפני שלא הגיעו אל הידיעה האלקית אלא בדרך הקשה, וזה ממה שהביאה אליו הקשתם, והמודה מהם באמת יאמר לבעלי התורה, כמו שאמר סק'ראט אל העם: חכמתכם זאת האלקית אינני מכחישה, אך אני אומר שאינני יודעה, אמנם אני חכם בחכמה אנושית. אך אלה ההגרים כפי אשר קרבו רחקו, ואם לא (ב) ירבעם וסיעתו יוהר קרובים אלינו, והיו עובדי עבודה זרה, והם ישראל נמולים שומרי שבת ושאר המצות, אלא מעט ממה שהביאם צורך ההנהגה לעבור עליהם, והם מודים באלקי ישראל המוציאם מצרים, כמו שאמרנו בעושי העגל במדבר, ואין לאלה עדיהם מעלה אלא בהרחקת הצורות, אך כיון שהם מקום הכוונה, ובקשו הענין האלקי במקום שאיננו נמצא, זולת שנותם רוב המצות השמיעיות—כבר רחקו עד מאד.

(י) אמר הכוזרי צריך שנבדיל בין סיעת ירבעם ובין סיעת אחאב הבדלה גדולה, כי עובדי הבעל הם עובדי עבודה זרה לגמרי, ובו אמר אליהו אם ה' הוא האלקים לנו ואחריו ואם הבעל לנו אחריו (מלכים א' יח כא). ובהם היו מסופקים החכמים, איך היה אוכל יהושפט מסעודת אחאב (הולין ד:): ולא אמרו כזה בסיעת ירבעם, וגם אליהו לא דבר בעבודת העגלים, כאשר אמר קנא קנאתי לה' אלקי צבאות (שם יט) כי סיעת ירבעם לוי' אלקי ישראל היו כל מעשיהם, ומה שהיה להם מהנביאים היו נביאי ה', ונביאי אחאב (ג) נביאי הבעל, וכבר קם יהוא בן נמסי למחות את מעשי אחאב והשתדל ההשתדלה היא בתחבולה ההיא באמרו: אחאב עבד הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה (שם נ י יח) עד שמה זכר הבעל, ולא שלח יד בעגלים ועושי העגל הראשון, וסיעת ירבעם ובעלי הבכות ופסל מיכה לא היו מכוונים (ד) רק לאלקי ישראל, אך עם עברה שחייבין עושיה מיתה, כמי שנושא את אחותו לצורך או לחאוה, אבל הוא מקיים כל מצות הנשואים כאשר צוה בהם האלקים.

ב'א ה) נביא מלת כלל איננו. (ב) כנס, מן מלת לא וירבעם. (ג) כיון כן מלת אחאב ונביאי הבעל. (ד) כלש"ן מלת מכוונים וכן.

¹ חלל לא סר וכו' וזה לשון סהכס חנון נבחרו להמלות הזוהר למי' עמינו שתמיד היה קד ללא תכלה, או לא היתם עת שלא היס קד. ולא יסור מהיות קד, שתמיד יחיס לעמיד בלא תכלה פכל.

או כמי שאוכל בשר החזיר אבל הוא נזהר כשחיסה וטן הדם, (א) וזולתו מתנאי המאכלים כאשר צוה (ב) :

(טו) אמר ההב"ה הנה העירות על מקום ספק ואין אצלי בו ספק, וכבר יצאנו מעניננו במדות, וצריך שנשוב אליו. ואוסף לך ביאור בדמיון מהשמש שהוא אהת, אך מתחלפים מערכות (ג) הגשמים המקבלים אותה, ואשר יקבל אורה קבול שלם יותר (ד) הפנינים והשוהה על הרמיון, והאוויר הצה והכי, ויקרא בזה אור-נוקב, ויקרא באבנים הזכות והשמהים הקלליים אור-בהור על הרמיון, ובעצים ובארץ וזולתם אור-נראה, ובכל הדברים בכללות אור סתם בלתי שם מיוחד. והאור הסתם הוא כמו אמרנו אלקים כאשר התבאר, והאור הנוקב הוא כמו שם (ה) ה' מיוחד, ביהם אשר בינו ובין השלם שבכל בריאותו בארץ, רוצה לומר הנביאים, אשר נפשותם זכות מקבלות לאורו יעבור בהם כעבור אור השמש בשוהם ובפנינים. ואלה הנפשות יש להם מוצא ומחצב מזרע אדם כאשר התבאר, ונמשכת הסגלה והלב. דור אחר דור וזמן אחר זמן, ויצא המון בני אדם זולת הלב והוא קלפות ועלים ושרפים וזולתם, ונקרא אלוה הלב הזה בפרט ה', ובעבור הרבקה באדם הועתק שם אלקים אהרי כלות מעשה בראשית אל ה' אלקים, וכמו שאמרו רבותינו נקרא שם מלא על עולם מלא (פסחים נט) ושלמות העולם לא היה כי אם באדם, אשר היה רב כל מה שקדם לו, והענין הנרצה באלקים לא יכחיש אותו מי שיש לו דעת, אך תפול ההכחשה ביי, מפני שהנבואה מופלאה נכרייה ביחידים, כל שכן בהטון, ועל זה הכחיש פרעה ואמר לא ידעתי את יי' (שמות כ ז), כאלו הבין ממלת יי' מפורש מה שיובן מהאור הנוקב, והורה אותו על אלוה ידבק אורו בבני אדם ויעבור בהם. והוסיף לאמר לו: אלקי העברים, רמו אל האבות אשר העידו להם עדים בנבואה ובכבוד, אבל אלקים הנך רואהו שם נוהג במצרים כאשר אמר פרעה ליוסף אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת, (נרדמים מה לט) איש אשר רוח אלקים בו, (שם טז לז), כאשר אם היה אדם אהר ראת השמש לברו, ויראה מקומות זריחתה, ומקומות מרוצתה, ואנחנו לא ראינוה מעולם, אבל אנחנו משתמשים בצל ובענן, ונראה ביתו מאיר יותר מבתינו, בעבור ידיעתו במהלך השמש, ויקבע לה חלונות ואשנבים כפי רצונו. וכן נראה זריעותיו (א) מצליחות, ואמר לנו: כי זה בעבור דעתו בשמש, והיינו מכחישים בזה ואומרים מה היא? אבל אנו יודעים האור ותועלותיו רבות, אך הם באות אלינו במקרה. והוא אומר יבואנו ממנה מה שאני חפץ, ובעת שאחפון, בעבור שאני יודע סבתה, ואיך מהלכה, וכאשר אומן לה ואציע ואשמור בכל מעשי בעתים ידועים אצלי, אינני חסר מהועלתה כאשר אתם רואים. ושם ה' הוא הזכונה ממנו בפנים באמרו פני ילכו, (שמות לג יד) ואם אין פניך הולכים (שם טז טו) והוא הענין המבוקש באמרו: ולך נא ה' בקרבנו; (שם לד ט)

כ"א ה' וגי' הנכס' אחר מלת-הדם. (ב) 'נו' אחר מלת-זוה. (ג) יחסי, ונשמע מערכות. (ד) מכלם, אחר מלת יוסר. (ה) ה' שם נודע, ונשמע אלפי ב' הינות שם כ'. (ו) ונטיחותיו' אחר מלת זריעותיו.

וענין אלקים יושג בהקשה; כי השכל מורה שיש לעולם מושל ומסדר; ונחלקים בזה בני אדם כפי הקשותם, והקרוב שבדעות בו דעת הפילוסופים, אבל ענין ה' לא יושג בהקשה, אך בראיה היא הנבואית, אשר בה יושב (א) האדם כמעט שיפרד ממינו, וירבק במין מלאכי, ותכנס בו רוח אחרת; כמו שאמר ונהפכת לאיש אהר (סגולל (א' ו) ויהפוך לו אלקים לב אחר, ורוח לבשה, והיתה עלי יר ה' ורוח נדיבה. ורוח כנוי (על) לרוח הקודש הלוכשת הנביא, בעת הנבואה, והנזיר, והמשית, כשנמשח לכהונה, או למלוכה, עת שימשחנו הנביא, או עת שיעזרנו האלקים, וישירנו בדבר מן הדברים, או בעת הודעת הכהן במדע הנעלם, אחר שישאל באורים ותומים, ואז יסורו מלב האדם הספקות הקדומות, אשר היה מסתפק באלקים, וילעג להקשות בהם אשר היו רגילות להגיע בהם אל האלהות והייחוד, ואז ישוב האדם עובד חושק בנעבדו, ומוסר נפשו להריגה על אהבתו, לגדל מה שהוא מוצא מערבות הדביקה בו, והנזק והצער בהתרחק ממנו, בחפך הפילוסופים שאינם רואים בעבודתו כי אם מוסר טוב, ודבר האמת, בגדלו על שאר הנמצאות, כמו שראוי לגדל השמש על שאר הנראים, ושאינן בכפירה באלקים יותר מפחיתות הנפש הרוצה בכזב. (ט) אמר הכוזרי כבר התבאר לי ההפרש בין אלקים וי', והבינות מה בין אלקי אברהם ואלקי ארססו, ושיי' תכספה לו הנפשות בטעם וראייה, ואלקים יטה אליו הקשה, והטעם ההוא יביא מי שיגיע אלו שימסור נפשו על אהבתו ושימות עליה, וההקשה הזאת היא ראייה כי רוממותו הונה בעוד שלא תזיק, ולא יגיע בעבודה צער, ואין להאשים ארססו כשהוא לועג על מעשה הנימוסים, אחר שהוא מסופק אם ידע האלקים אותם.

(י) אמר התבר ובאמת סבל אברהם¹ אור כשרים, והגרות, והמילה, והירקת ישמעאל, ועקירת יצהק לשחוט אותו, כי ראה מן הענין האלקי מה יראה טעם, לא הקשה, וראה שאין דבר נמנו נעלם כהלקן מעשיו, וראה שהוא גומל אותו על צדקתו לרגעים, ומורה אותו הדרך הישרה בכל מעשיו, עד שלא היה מקדים ומאחר, כי אם ברשותו; ואיך לא ילעג להקשותיו הקדומות. כאשר דרשו רבותינו זכרונם לברכה ביוצא אותו החוצה אמר לו צא מאצטגניות שלך (נלהיה רנכ פמיד) רוצה לומר שצוהו לעזוב כל חכמותיו ההקשיות מחכמת הכוכבים, וזולתם, ויחבק בעבודת מי שהגיע אליו בטעם, כמו שאמר טעמו וראו כי טוב יי' (תהלות לד ט) ובאמת נקרא אלקי ישראל, מפני שהראות הזאת נעדרת בזולתם, ונקרא אלקי הארץ, בעבור² שיש לה כת מיוחד מאורה וארצה ושמה עוזרים על זה, עם הדברים התלויים בה, אשר הם כעבודת האדמה, וההצעה להצלחת המין הזה. וכל מי שרדף הנימוס האלקות

ב'א ה) יבון, ושמעו יושב.

¹ אור כשרים. יכון פה לרשם הו'ל כהלמוד ומרששים ששליכו את הנכסם לכנף כאל, בעבור שלה רנכ לעמוד ענודת חלניס. ² טיש לה. לארץ ישראל.

הוא הולך אחר בעלי הראות הזאת, וינחמו נפשותם והאמין להם עם תביעות דבריהם, ועובי משליהם, מה שלא ינחו להאמין לפלוסופים עם דקות חקויות, ויופי סדר חבוריהם, ומה שנראה עליהם מהמופת. אך אין ההמון הולכים אחריהם, כאלו הנפשות מתנבאות באמת; וכמו שאמר: נכרים דברי אמת (טוטט ט:)

(יח) אמר הכוזרי אני רואה אותך מגנה הפילוסופים, ומיחס אליהם הפך כזה שנתפרסמו בו, עד שכל מי שנבדל ונפרש יאמר עליו ששב פילובוף, או הולך על דעת הפילוסופים, ואחא שולל מהם כל מעשה טוב!

(יט) אמר החבר אבל מה שאמרתי לך, הוא שורש איננותם, כי תכלית ההצלה לאדם איננה כי אם המדע העיוני, והגעת הנמצאות מושכלות בשכל בכת, וישיב שכל בפועל ואחר כן שכל נאצל קרוב לשכל הפועל, ולא יירא הכליון, וזה לא ישלם אלא בכלות הימים במחקר והתמדת המחשבה, וזה לא יתכן עם עסקי העולם, על כן הם רואים שיפרשו מהממון והגדולה וההנאה והבנים, כדי שלא יטרדו אותם מן המדע. וכאשר יהיה האדם יודע התכלית ההוא המבוקשת מהמדע, לא יהוש על מה שהוא עושה, כי הם אינם יראים לקבל גמול על היראה התיא, ואינם חושבים שאם היו גוזלים או רוצחים היו בענשים על זה, אבל צו על הטוב והזהירו מן הרע, בדרך הראוי והמשובת, ולהתדמות לבוהא אשר סדר הדברים על הדרך הטוב וקבע (א) הנימוסים השכליים והם ההנהגות שאינם חובות אך הם מותנים אלא בעת הצורך, ואין התורה (ב) אלא בתלקים מנהגים, וכבר נתבאר בהכמה הקודמית, מה שסובל התנאי, ומה שאיננו סובלו.

(כ) אמר הכוזרי שקץ האור הוא אשר אתה מספר, שקיעה שהדעת מרחקת שירבה עוד, ואבד אבידה שהשכחה (ג) (אלהי) עולה במחשבה.

(כא) אמר החבר איננו שוקע אלא בעיני מי שאינו רואה אותנו בעין פקוחה, ומביא ראייה מדלותינו, ועניינו ופוזורינו שנשקע אורנו, ומגדילת זולתנו והשגתו לעולם, ומשלו בנו, כי יש לו אור.

(כב) אמר הכוזרי לא הבאתי מזה ראייה, מפני שאני רואה שתי האומות ההולכות זו על זו יש לכל אחת מהם גדולה וממשלה, ולא יתכן שיהיה האמת בשתי (ד) קצוות הסותר, אלא או באחת מהם, או אינו באחת מהן, וכבר פירשת בהנה ישכיל עכדי מה שתורה שהדלות והשפלות יותר ראוי בעיני האלקי מהגדולה והגאות, והוא גם כן גלוי בשתי האומות כי הפרסים אינם מתפארים במלכים ולא בגבורים ולא בעשירים, אבל באנשים ההם שהלכו אחר בעל דתם כל הימים הארוכים אשר לא נקבעה

נ"א (ה) וקבעו, ונשמו וקבעו. (ב) קי' בין מלה המורה ואלה. (ג) ששכחה אינה עולה במחשבה. ונ"א ששכחה כלתי עולה במחשבה, ונשמו ששכחה אלטי עולה במחשבה. (ד) כשני קצות הספק, ונשמו הכינות כשתי קצוות הסותר.

הקייסה. ראה נאור מלות כדונ' הנכונה להמורה, עקף איכות. וערך הקי'

בהם דתו, והיו האנשים ההם גולים ונחבאים ונחרגים בכל מקום שמצאו, וסבלו על חווק אמונתם ענינים מופלאים מן הבוז וההרג, והם אשר בהם מתכרכים ומכבדים מקומותם ומקומות הריגתם ובונים הבמות על שמותם, וכן עוזרי בעלי דת ישמעאל סבלו מן הבוז הרבה עד שנעזרו, ובהם הם מתפארים ובשפלותם ובמותם על עזר דתם, משתבחים, לא במלכים המתגדלים בממונם וגדולת עינם, אך כאשר (א) היו לובשים דבלוים ואוכלים השעורים מבלי שבעה, אבל היו עושים כל זה עם תכלית הבדלם אל האלקים, ואלו הייתי רואה היהודים עושים זה לשם האלקים, הייתי אומר כי יש להם מעיה על מלכות בית דוד, מפני שאני זוכר מה שלמדתי (ב) במאמר את דכא ושפל רוח, (יכתיב נז טו) כי אור האלקים איננו הל כי אם בנפשות הנכנעים.

(ג) אמר ההבר הדין עמך שהחפרנו (ג) בזה, מפני שאנחנו סובלים הגלות מבלי הורדה, אבל השבתי בחשובים ממנו שהם היו יכולים לדחות הבוז והעבדות מעל נפשותם¹ במלה שאמרוה מבלי טורח, וישבו בני הורים וחרוכ ידם על מעבדיהם, ואינם עושים זה אלא בעבור שמירת תורתם, הלא די בקורבה הזאת להפגיע ולכפר עונות רבות, ואלו היה מה שאתה מבקש ממנו לא היינו מתעכבים בגלות הזה, עם מה שיש לאלקים בנו כוד ותכמה, כהכמת גרגיר (ד) הזרע אשר יפול בארץ, והוא משתנה ומהלהף בנראה אל הארץ ואל המים ואל הזבל, ולא ישאר לו שום רשם מוהש כפי מה שידומה למביט אליו, והנה היא אשר השנה הארץ והמים אל טבעה, ותעתיקם מדרגה אחר מדרגה שתריק (ה) היסודות, ותשיבם אל דמות עצמה, ותדחה קלפותיה ועליה, וזולת זה, (ואשר) [וכאשר] נזדכך הלב ויהיה ראוי להול בו הענין ההוא וצורת הזרע הראשון, עושה העין ההוא פרי כפרי אשר היה זרעו ממנו, וכן תורת משה כל אשר בא אתרוי ישתנה אליה באמת ענינו, ואם היא בנראה דוחה אותה, ואלה שהגרים הם הצעה והקדמה למשיח המהוכה אשר הוא הפרי, וישבו כלם פריו כאשר יודו לו, וישבו העין (1), ואז יפארו ויוקירו השורש אשר היו מבזים אותו, וכאשר אמרנו בהנה ישכיל עבדי, ואל תביט אל חק אלה מן האלילים והשתדלותם ביחוד, ותפארם ותשבחם, ותביט אל ישראל בעין הפחיתות בעבור שעברו הבעלים בימיהם, והתכונן במה שצופים רבים (2) מהאפיקורסים, ועוד כי הם מפורסמים אותה, ואומרים בה השירים המפורסמים הנזכרים, שאין מושל על מעשי בני אדם, ולא

נ"א (א) נאכר ונשט כלאר . (ב) שלמדתי, ונשט שלמדתי . (ג) שהחפרנו ונשט שהחפרנו . (ד) כהכמה בנרגיר, ונשט כהכמת גרגיר . (ה) עד שהדק, ונשט שהדק . (ו) וישבו כען אלה . (ז) רבם מהאפיקורוכות, ונשטו התיבות רבים מהאפיקורוכים .

¹ במלש שהמרוה. כי הוכן אמונת הישמעאלים הוא המאמר . לא הללם, אלא הללם, מהמד וכול הללם . וכשהקרו חין הל מלעדי הל, מהמד בניה אל — ועד כיום הם יוציא חיש בן אמונת אהרה-הלך כשגנה וכנני דעה-המאמר

גומל ולא עונש עליהם, מה שלא נזכר מעולם ע"י ישראל, אך היו העם מבקשים תועלות הצלמים ההם והרוחניות תוספת על תורתם, והם שומרים תורתם בענוד שהיתה תועלת העבודות ההם גלויה בזמן ההוא, ואם אינו כן, למה לא נשתנו אל תורות הגוים אשר הגלום ושבו אותם, עד שמנצח וצדקיהו שלא היו בישראל טבעיים כמותם, לא רצו לעזוב תורה ישראל, אבל היה להם תאוה לתוספת תועלת מנצחון וברכת ממון כבהות ההם, אשר היו אצלם מנוסים, טמה שהזהיר הכורא מהם, ואלו היה להם היום הפרסום ההוא¹ היית רואה אותנו ואתהם היום נפתים להם כאשר אנתנו נפתים לשארית ההבלים טאצמגינות ולחשים וקמיעות וגמיונות רחוקות מהטבע, עם הרחקת התורה אותם.

(כ) אמר הכוזרי אני רוצה עתה, שתראה לי כעט משיורי החכמות המביעות אשר אמת שהיו אצלכם.

(נ) אמר החבר מהם ספר יצירה והוא לאברהם אבינו, והוא עמוק ופירושו ארוך, הורה על אלהותו ואחדותו בדברים מתלפסים מתרבים מצד, אבל הם כתאחדים נסכמים (א) מצד אחר. והסכתה מצד האחד אשר יסדרם מהם ספר וספור וספר, (ספר יערס מ"א וע"ס סיטנ) רצונו בספר, השיעור והגילום בגופים הנבראים, כי השיעור, עד שיהיה הגוף מסודר וערוך ראוי למה שנברא לו, לא יהיה כי אם במנין, והמדה והמשורה והמשקל וערך התנועות וסדור המוסיק"א הכל במנין, רוצה לומר ספר, כאשר אתה רואה הכונה לא יצא מתחת ידו בית עד שקדם ציורו בנפשו, ורצה בסדר הרביר והקול, אבל הוא דבור אלקי קול דברי אלקים חיים, חיהו בו מציאות התכונה והצלם אשר דובר בה כמו שאמר (ב) יהי אור ויהי אור, יהי רקיע (גלגלית ה), ולא יצא הרביר עד שנמצא המעשה, וספר רוצה לומר חסכתב, ומכתב אלקים הוא יצירותיו, ודברי האלקים הוא סכתבו, ושיעור האלקים הוא דברו, הנה שב (ג) הספר והסיפור והספר בחק האל דבר אחד, ובחק האדם שלשה, מפני שהוא משער בשכלו, ומדבר בפיו, ובכתב בידו, הרביר ההוא, בעבור שירה אותך באלה השלשה, על דבר אחר מבריאות הבורא יתברך, ויהיה שיעור האדם בדבורו (ד) ובסכתבו אותות מורים על עצם הרביר לא גוף הרביר, אבל שיעור האלקים ודברו הוא הרביר בעצמו, והוא סכתבו, כאשר אם היית מעלה על דעתך אידג בגדי פסים, מחשב במלאכתו, והמשי נעשה לרצונו, ומגוון (ה) בגוונים העולים על לבו, ומרכיב (ו) הרכבות אשר הוא חסין, יהיה הבגר (ז) בשיעורו וסכתבו, ואלו

ג"א (ח) נכאטיס, ונשמש נסכמים. (כ) טנאמר, ונשמש טנאמר. (ג) טכ טנאמר וסיס הספר וכו'. (ד) ודברו ומכתבו, ונשמש בדבורו ומכתבו. (ט) ומתגוון, ונשמש ומגוון. (ו) ומתרכב בסרככות, ונשמש ומרכיב סרככות. (ז) הכנר סכוא -

סכוא. או אחת דמו לנחאמר כעודע. ¹ כיות ראה וכו' נשמש לסט, כלל ספק כון סכתב טכ לנדשת חו"ל כנאכודרין ק"ב ח"ל (מנשה לרני חנוס) ח"י הוט סתס כות נקוש כשיזול גליטא, ורסטת אנתרתי. ט"ש כל סנאמר.

היינו יכולים כשנדבר במלת אדם, או כשנחקק גוף האדם להטציא צורתו היינו יכולים על הדבור האלקי והכתב האלקי, והיינו בוראי, כאשר אנחנו יכולים קצת היכולת על הציור השכלי. אך הרשונות והמכתבים יש לקצתם יתרון על קצתם, מהם מה ששמותם נאותים הרבה בקרואים (א), ומהם רהוקים מהנאות (ב) להם, והלשון האלקי הברואה אשר למדה האלקים לאדם ושמה על לשונו ובלבב, היא מבלי ספק השלימה מכל הלשונות, והנאותה לקרואיה יותר מכולם; כמו שאמר וכל אשר יקרא לו האדם נפש היה הוא שמו (נחלשית ניט) רצה לומר שהוא ראוי לשם שהוא ונאות לו¹ ומלבד על טבעו.—והתהייב מזה לשום מעלה ויתרון ללשון הקדש,² ושהמלאכים יותר חוששים לה ומרגישים מזולתם מהלשונות. ועל זה נאמר במכתב, כי צורות אותיות אינם בלא בונה ובמקרה. אבל לענין נאות עם הסבון מכל אות ואת. ואל יהי רחוק בעיני הזה רויש השמות והדומה להם מדרך הדבור והכתב וקודם להם השיעור, רוצה לומר מחשבת הנפש הטהורה הדומה למלאכים, ושתקצצים השלשה ספרים ספר וספור וספר בדבר אחר, ויהיה הדבר שהוא המסוער כאשר שער אותו בעל הנפש הברה, וכאשר כתבו, אכן (ג) אמר זה הספר על האלקים יתברך, שכרא את עולמו בשלשה ספרים בספר וספור וספר, כלם (ד) בחקו יתברך אחר, והאחד שהוא התחלה לשלשים ושתיים נתיבות פלאות חכמה שהם עשר ספירות ועשרים ושתיים אותיות (ספר יצירה מ"א), רמו אל יציאת הנמצאות אל מעשה יוצר (ה) בכמות וכאיכות, והכמות מספר וספר המספר איננו כי אם בעשהה, כמו שאמר; עשר ספירות בלי מה, עשר ורא תשע, עשר ולא אחת עשרה. ולהם סוד חתום למה עמד החשבון על עשרה לא פחות ולא יתר, ועל זה סמך לו: הבן בחכמה ותכב כבינה בחון בהם וחקור בהם (ו) ודע וחשוב וצור והעמד דבר על ביורו (ז) וחשב יוצר על מכונו, ומדתן עשר שאין להם סוף, ואחר כן הכרתם באיכות, וחלק העשרים ושתיים אותיות שלשה חלקים, שלש אמות ושבע כפולות, ושתיים עשרה פשוטות, ואמר שלש אמות אלקים מ"ם ש"ן, אכ"ש סוד גדול מופלא ומכוסה, שממנו יוצאין אויר ומים ואש, שבהן נברא הכל (ח). ושם מערכת האותיות האלה עם מערכת העולם הגדול והקטן, שהוא האדם ומערכת הזמן אחת, וקרא אותם ערים נאמנים עולם ונפש ושנה, תודיע אותנו כי הסדר אחד

ג"א א) כס, בין מלת בקרואים ומס. ב) מהאות להס, ונשמע מהנאות להס. ג) וכן, ונשמע אכן. ד) וכלם, ונשמע כלם. ה) אל מעשה יוצרו, ונ"א אל מעשה יוצר, ונ"א אל מעשה יוצר. ו) מהס, ונשמע כס סניט. ז) נוריו, ונשמע ביורו. ה) השילב, ונשמע מלת הכל.

¹ ומלמד על טבעו. כמזכיר לטעמו ששם העברית היא לשון טבע, כל מלה בתכונתה את המושג כוללת את מכות וטבע המושג. כע, נחש מסמן תכונת הנחש, שור ממש שהוא ישר בטבעו, וכדומה אשר עמנו המזכיר למלוא טבע כל דבר בקריאת שמו. ² ושהמלאכים וכו'. מרמו לדברי חז"ל שמלאכי כשרות אינן מקיין ללשון ארמי (בבב יב:).

מהמסדר האחד יתברך, (א) ואם הנמצאות מתהלפות ושונות זו מזו, תתלפפות כחמריהם, שהם שונים, מהם עליון ומהם התחתון, ומהם העכור, ומהם (ב) הוך, הכל (ג) מחמר, חונן הצורות ונותן התכונות והסדור, הנה החכמה כלם בהם אחת והשגחה אחת, הולכת על סדר אחד בעולם הגדול, ובאדם ובסדור הגלגלים, והוא שאמר עליהם: שהם עדים נאמנים על אחדותו יתברך שמו * עולם, ונפש, ושנה, ושם סדורם על קרוב הדמיון (ד) שלש אמות אמ"ש.

בעולם, אויר, כים, איש,
בנפש, גויה, במן, ראש,
בשנה, רויה, קור, וחום,

שבע כפולות בגד כפרת

בעולם, שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, ככב, לבנה,
בנפש, חכמה, עושר, ממשלה, חיים, הן, זרק, שלום,
בשנה, שבת, חמש, שלישי, ראשון, ששי, רביעי, שני

שתיים עשרה פשוטות

בעולם, מלה, שור, תאומים, סרמן, אריה, בתולה, מאונים, עקרב,
קשת, גדי, דלי, דגים,

בנפש, אבר לראות, אבר לשמוע, אבר להריח, אבר לדבר, אבר למעום,
אבר לתשמיש, אבר לעינות, אבר להלך, אבר להרהר, אבר לכעום,
אבר לשחוק, אבר לישון,

בשנה, ניסן, אייר, סיון, תמוז, אב, אלול, תשרי, מרחשון,
כסליו, טבת, שבט, אדר,

אחד-על גבי שלשה, ושלושה על גבי שבעה, ושבעה על-גבי שנים
עשר, ובאברים האלה מקום השתתפות, כמו כליות יועצות,
ומחול שוחק (ה) וקובה ישנה, ואיננו תמה שיהיה לכליות כח בהטבת
העצה, כי אנחנו רואים כמו זה בביצים שאנחנו רואים הפריכים יותר
חלושי השכל מהנשים, מפני שנעדרו הביצים, חסרו הזקן והעצה
הנכונה, ומחול שוחק, בעבור שכח המכני מנקה הדם והמרה
השחורה מהעכירות והעובי, ובהנקותם תהיה השמחה והשחוק,
וכיבד כועס בעבור המרירות (ו) המתולדות בו, וקובה ישנה כנוי
לכלי המזון, ולא זכר הלב מפני שהוא המלך, ולא הקרום והריאה,

ג'א (ה) מתסדר אחד והנך, (ב) מסס עליון ומסס התחתון ומסס עמור ומסס
ק. ג. חלל, והמט מלת ככל, (ד) כזה, בין מלה כדמיון לשלש (ה) ניל
כבוד כועס, בין התיבות ומחול כוחק וקובע ישנה (ו) כמרכ כהחמה הנעשית בו.

מפני שהם שמישים מיוחדים לו, ואינם שמישים לשאר הגוף, כי אם בדרך המקרה, לא בכונה הראשונה, והמות נכנס בחלקי החושים הגולדים ממנו, ועוד כי יש לאיברים שהם למטה מהקרום החולק סוד, מפני שהם הטבע הראשון, והתולדה הראשונה, והקרום חולק בין עולם הטבע ועולם (א) החיים, כמו שהצואר חולק בין עולם החיים ובין עולם הדבור, כאשר זכר אפלטון בספר טימאוס, והמוצאים הראשונים שהם מעולם הטבע, ושם שרש ההווה, שמישם יצא הורע ושם יבוא העובר כמה שבין הארבעה טבעים, מישה בחר הכורא הנתחים המוקרבים. החלב והדם ויותרת הכבד ושתי הכליות, ולא בחר בלב ולא במוח ולא כריאה ולא בקרום.—הסוד עמוק למאד, והפירוש אסור (ב). וכבר נאמר אין דורשין בספר יצירה אלא בתנאים (ומניח יא): ומעט שהם מוזמנים, ואח"כ אמר שבע כפולות, שש צלעות לשש צדדים, והיכל קדוש (ג) מכון באמצע, ברוך (ד) כבודו כמקומו, הוא מקומו של עולם ואין עולם מקומו, רמז לענין האלקי המהובר בין החפכים, ודמיון בנקודה והמרכז מגוף בעל הששה (ה) צדדים, ושלושה המשכים, ובעוד שלא תקבע (ו) התוך לא יקבעו הקצוות, והעיר על הערך אשר בין אלה ובין הכת הכולל לכל, שבו יתחברו החפכים בערך הנקבע בעולם ונפש ושנה, כי שם לכל ארד מהם דבר כולל את חלקיו ומסדר אותן, ואמר ת לי בעולם כמלך על כסאו, ג לגל בשנה כמלך במדינה, ל ב בנפש כמלך במלחמה, ת לי שם התנין הזכר בהכנות התכונה הוא בערב גזוה"ה, רמז בו אל עולם השכל, כי העצם (ז) בו מבנין הדברים הנעלמים אשר לא ישגו כחוש, ורצונו בגלגל גלגל השמש הנוטה, שבו יסתדרו חלקי השנה, ול ב מסדר החיים ומושל בחלקיו, ורוצה לומר שהחכמה בשלשה אחת, והענין האלקי אחד, והחלוק ביניהם איננו כי אם בהתחלפות היוליותם. ודמה הענין האלקי כשהוא מנהיג הרוחנים כמלך על כסאו, אשר יעשו דבריו ברמז מעט אצל סגולתו ועכדיו המכורים אותו, מבלי הנזעה כוח וממנו, ודמיון כשהוא מנהיג רגלגלים כמלך במדינה, כי הוא צריך להראות בפנות המדינה, שיראה על כל חלק ממנה כמשדתו ומוראו ותועלתו, ודמיון כשהוא מנהיג החיים כמלך במלחמה, שהוא בין הפכים ישתדל להגביר אוהביו ולגבר על אוהביו, והחכמה אמת, כי אין החכמה בגלגלים גדולה מהחכמה בקטן שבחיים, אך גדולת מעלתם בעבור שהם מהומר זך וקיים, לא יכלם כי אם בוראם, והבעל חיים (ח) מהומר טקבל רושם מתפעל, רושמים בו ההפכים הבאים עליו תמיד מקור וחום וזולתם, ומכלה אותם הזמן, לולי החכמה אשר התחכמה להם בזכר וביקבה, להשאיר הזמן באבד (ט) האישים, וזה בסבובי הגלגל והזריחה והשקיעה, כאשר (י) העיר עליו הספר הזה, ואמר שאין הפרש בין יצירת הזכר

ג'א א) לעולם, ונשמת מלת ועולם. ב) חרוך, ונשמת חסור. ג) קדש, ונשמת מלת קדוש. ד) צרוך כבוד כ', ונשמת מלת כבוד. ט) שם ללעות, ונשמת טעם צדדים. ו) יקנע, ונשמת תקנע. ז) כחנין, ונשמת טעם. ח) וכהיים, ונשמת והככל חיים. ט) נכאכה, ונשמת נאכה. י) אשר, ונשמת כאשר.

והנקבה, אלא מה שיש בין הראות האיברים מה והסתרים, וכבר ביארנו זה בני תוח, שאיברי הנקבה באיברי הזכר, אלא שהם מהופכים-אל פנים, כמו שאמר זכר באמ"ש ונקבה באש"ס. הוור בגלגל פנים ואחור, אין בטובה למעלה מענג, ואין ברעה למטה מנגע, רוצה לומר שאותיות אמש, ואשם, וענג ונגע אתה הן, ואין ביניהם אלא ההקדמה והאחור, כמו שהורחתה והשקיעה לגלגל אחת-בחוק, ובחוקנו אנתנו דצוא ושוב. ורמו באברים (א) שהם לכמה מהקדום על מוצאי הטבעים הארבע, כמו שאמר: שני לועזים ושני עליוזים שני יועצים ושני עליוצים עשאן כמין מייבה, ערכן כמין מלחמה, מקצת אלו מצטרפין (ב) עם אלו, ואלו כנגד אלו, אם אין אלו אין אלו, וכולם אדוקים זה בזה, והרמו 'מובן לגמרי (ג), ואם יקשה לבאר הפרדתו (ד) מצורת בעלי היום-אל ההפכים, והן גורמין הצלתו מהמדהמה הזאת, ולולי המלחמה הזאת-לא היתה הצלתו זאת (ה), אחרי שסדר היצירות והקדים (ו) הדבר החשוב, והוא רוח אלקים הים, אמר אתה רוח אלקים הים. שתיים רוח מרוח, שלש מים מרוח, ארבע אש ממים, ולא זכר הארץ מפני שהוא הגוף והחומר להיות, כי כלם ארץ, אבל אומרים זה גוף אישי, וזה-גוף אוירי, וזה גוף מימי, על כן הקדים שלש אמות-אש-מים-ורוח, והקדים רוח אלקים, והוא רוח הקדש, ממנה נבראים המלאכים הרוחניים, ובה כתחברות הנפשות הרוחניות, ואהרית האויר הכושג, ואחריו המים אשר מעל לרקיע, לא השיגתם הקשת הפילוסופים, על כן לא הודו בהם, ואפשר שיאמר בו אומר שהוא-בדור הקרה שקירן בערבי זמיריר ומקום תכלית הגעת העבים, ואחריו מקום האש הטבעי שקורין אותו בלשון ערבי אלאתור, כאשר אומרים ורוח אלקים מרחפת על פני המים (בלשית ח ב) שרצונו במים האלה תחמר הראשון בלי איכות, אבל תהו ובהו, עד שהתאיך בחפץ האלקים הסובב אותו, וכנה אותו ברוח אלקים, ורמות החומר הטבעי במים דמיון נכון ביותר, כי מה שהוא יותר עבה מן המים לא ישתנו פעולות הטבע בכל חלקיו, מפני שהם חזקים, כי אין הגוף הארצי ראו כי אם לסלאכות, כי המלאכה אינה כוללות כי אם שטחי החומר, ולא כל חלקיו, והטבע הוא כולל כל חלקי הדבר, ואין הווה אלא שיהיה כבר בתכונת המים זכ-נגר, ואם אינו כן, לא יקרא הוא טבעי, אבל הוא מלאכותי, או מטרבב או סקרי, ואין הטבע פועל בו, אלא בעודנו בתוכם המים, יצירתו בחפצו, ואחר כן תקשה (ז) מה שהוצרך להתקשות, ואמר על הדומה לזה, עשה מתהו ממש, ועשה את אשר אינו ישנו, וחצב עמודים גדולים, מאויר שאינו בתמש, ועוד אמר: מים מרוח חקק והצב יהו ובהו ורמז ומים עשאן כמין ערוגה, 'הציבן כמין חוכה סבבן-כמין מעויבה וצק (ח) מים אליהם ונעשו עפר, ואמר עוד, תהו זח קו ירוק-שמקף את העולם כלו, בהו אלה אבנים

ביא (ה) לנחשים, ונשטם בנחשים. (ב) חלו המורה חלו, בין מלת-חלו ונשטם וחלו, (ג) מלח לגמרי-חיינו. (ד) חלקיו, ונשטם מלח כסדרתו. (כ) כל-זה אחר, ונשטם מלח אלהי. (ז) ובהו. (ז) חקקם. ולאמר-לחקקו יתקשה. (ח) יצקו, ונשטם חק.

המפולמות המשוקעות בתהום שמביניהם יוצאין כים (הניגס יב), ורמו מעט מסוד השם הנכבד יו"ד ה"א ו'ו ה"א, שהוא נאות לעצם האלהי המתאחד אשר אין לו מהות, כי מהות הדבר זולת מציאות הדבר, והאלקים יתברך מציאותו הוא מהותו, כי מהות הדבר גדרו, ¹ והגדר מחובר מסוגו והבדלו, ואין סוג ואין הבדל לעלה הראשונה, והתחייב שיהיה הוא הוא—וכאשר ספר, כי סבות רבות הדברים הוא סבוב הגלגל, כמו שאמר הור גלגל שנים ואחור, ודמה זה בהתמג (א) האותיות הנפרדות, האל"ף עם כלם וכלם עם אלף, בית עם כלם וכלם עם בית, הזורות חלילה, נמצא כל הדבור יוצא במאתים ושלושים ואחד שערים, ואחר כן אמר איד התרבו בשלש האותיות, ורבוים שלש אבנים, כונות ששה בתים, ארבע בונות עשרים וארבעה בתים, צא וחשוב מה שאין הפה יכול לדבר, ומה שאין האוזן יכולה לשמוע.—כן נצטרך לחקור, מאין נתרכו הדברים קודם סבוב הגלגל, יתברא אחד הוא, ולגלגל על דרך הרמיון ששה צדדים (ב) והגיוח בדבור השכלי (ג) שמות הבורא, ובהר לו בדבור הגשמי האותיות היותר דקות, אשר הם כרוחות לשאר האותיות, והם הוי. ואמר: כי החפץ כשהוא יוצא בשם הנכבד הזה, יהיה מה שיחפוץ יתברך, ויהיה כפי (ה) נגזר ה'ו; ואין ספק שהוא והמלאכים מרכיבים הדבור השכלי, ויודעים מה שיהיה בעולם הגשמי קודם יצירת העולם, ואיך יאצל הרבור וההברה ממנו, על המדברים שחם צחידין להבראות בעולם. והיה כדון שיהיה העולם הגשמי נברא בענין שהוא נאות לגשמות, בשם הנכבד השכלי הנאות לשם הגשמי יהו, יהו, הוי, הוי, ויה, והי, התחייב שכל אחד צד כצדי העולם (והם) [וקם] הגלגל, וזה מהדברים שאינם מספיקים הכל, אם מפני שהמבוקש עמוק מהשיג, או מפני שתכונותינו מקוצרות; או לשני הדברים יחד. ועל הרומה לזה חקרו הפילוסופים והביאם מתקדם לאמר: כי מאחר לא יהיה ממנו, כי אם אחד, וקבעו ² מלאך קרוב נאצל מן הראשון, ואחר כן אמרו: כי המלאך הזה יש לו שתי מדות, אחת שהוא יודע מציאותו בעצמותו, (ו) והשנית ידיעתו שיש לו סבה, והתחייב ממנו שני דברים, מלאך וגלגל הכולבים הקיימים, וזה גם כן כמה שהשכל מן הראשון התחייב ממנו מלאך שני, וכמה שהשכל מעצמותו התחייב ממנו גלגל שבתאי, ובן עזר הירח, ואחר כן אל השכל הפועל, וכבר קבדו בני אדם זה, והתפתו לו, עד שאמרו: שהוא מופת, כשני שיחסו אותו אל פילוסופי

ג' א' ה) כהחכמות . ב) שם נלמה וקבע . ג) כשכלי, ונשט כשכלי . ד) שם נכוח . ס) כיהל די חכמת הללו חכיה כפי יגזר סוי חכיה . ז) כעלמו, ונשט כעלמו .

¹ והגדר מחובר ממנו והבדלו. לאכל הם יש אח נשך (סיגור מכוח כהרם, או תאצרי: טאח חי (וא סיגו) מדכר (זה כבדלו). ונראה במלח כניון עפר יוד (כסנדס כ"י ווארשא ירכ"ס סוא דף מט-נ) וכסד רוח חן פרק ה. ² מלאך וכו' נאכל מן הראשון. ר"ל ללאח-מן המוכנה: אך כשנלשנה כבריאה כלה מן האחד כששז, אמרו: מן ככיהל לא נאכל רק מלאך יאה, והוא אשר

יון, וזאת מענה גרידא אין בה כפוק, ומקשים עליה בכנה פנים; ארת מהם לזה עמדה האצילות הזאת (הקצור) [הקצר] יד מהראשון? ואחר כן נאמר: למה לא התחייב מהשכלת שבתאי מה שלמעלה ממנו דבר אחד, ומהשכלתו המלאך הראשון דבר אחר, ותהיינה צורות אצילות שבתאי ארבע, ומאין לנו, שמי שיכול עצמו יתחייב ממנו גלגל, ומי שהשכיל הראשון יתחייב ממנו מלאך, ובעת אשר ישעון ארסמו שהוא משכיל את עצמו, צריך שיהיה נתבע שיאצל (א) ממנו גלגל, ואם ישעון (ב) שהשכיל הראשון, שיאצל ממנו מלאך, אכנה זכרתי לך ההתחלות האלה, שלא תבהיך הפילוסופיא, ותחשוב שאם הלך אחריה הית מניה לנפשך במופת הברור, אבל התחתם כלם לא יסכול אותם שכל ולא יכנסו תחת הקצה, ועוד כי אין בין שנים מהם הסכמה, אלא המקבלים מהם שסומכים על דבר אחד¹ אם אבנדקלוס (ג) ואם פיתאגוראש או ארסמו או אפלטון וזולתם הרבה, אין אחד מהם מסכים עם הבור. (ט) אמר הכוזרי מה הוצרך אל אותיות הוי, או אל מלאך וגלגל וזולת זה עם ההודאה בהפץ הבורא, ובהדוש העולם, ושהאלקים ברא את הדברים הרבים במנינם בבת-אחת למיניהם, כאשר זכר בסדר בראשית, ושם בהם כת-התודעה, והקביעות² ומכלכלם לרגעים בכת האלהי, כמו שאנחנו אומרים: מהדש טובו בכל יום תמיד מעשה בראשית.

(טו) אמר החכר המיכות מלך כוזר, זהו האמת והאמונה באמת, ועויבת מה שאין צורך (ערוי) [אלו], אך שכא היה זה העיון מאכרתם (ד) אבינו כשנתכורה לו האלהות ואחרות קודם שידבר עמו במחזה, ואחר שדבר עמו הניח כל בקשותיו (ה) ושב לבקש רצון האלקים מעמו, אחר שלמדו איך הוא תרצון ובאי זה דבר יושג ובאי זה מקום, וכבר דרשו רבותינו ביוצא אותו הווצה צא מאצטגנינות שלך רוצה לומר צא מחכמת הכוכבים, ומכל הנמה טבעית. מסופקת—ובבר אמר אפלטון: מהנביא שהיה בוטן מאינוס המלך, שהוא אמר לפילוסוף, שהיה מתעסק בפילוסופיא טהאלקים, לא הגיע אלי בדרכים האלה, אך במי שיסכתיו שליה ביני ובין ברואי, רוצה לומר הנביאים והתורות האמתיות, והוגדר (ו) בספר הזה בסוד העשרה האחדים שבסבימים עליהם במזרח ובמערב, סבלתי שיביא אל זה טבע, ולא יכריעם שכל, וזבל לסוד אלקי, מה שאמר (ספר יציר מ'ד): עשר ספירות בלי מה, בלום פוך מדבר, בלום לבך מדהרהר, ואם רין לבך טוב למקום, שלכך נאמר רצוא

ג'א) ה) להלל, השמש שיהלל. ב) ישעון, ונשמש ישעון. ג) חנומקאלוס, ה'א' חנד נקלים, ונשמש חנדקלוס. ד) לחנרסה, ונשמש מחנרסה. כ) בקשתיו ונשמש בקשותיו. ו) ונגדר, ונשמש וסוגדר.

קראו עלול כהראשון. א' חס חנדקלוס, בדפוס ווינעליט ש'ז. כגרכה חנד נקלים. וגי'א חנומקלים. ויהנאלרו כשמות כאלס, מי כיס כפלוכף כוז, ככפכחות פ'ש. ו' ומכלכלם לרגעם. חס סוד כככונ ח'ר נח' חלכיס לעשות, כי כנורת ח'א ס' פ' ל ח'יך כנ'יח'ס, ח'ף ח'ר'י כשנה מטלחנתו כנ'ר'י'ס וכג'ל'יה.

דשוב - ועל דבר זה נכרתה ברית - ומדתן עשר שאין להם סוף, נעזיץ
 סופן בתחלתן, ותחלתן בסופן, כשלהבת קשורה בנחלת. ודע וחשוב
 וצור שהיוצר אחד, ואין בלעדיו, ולפני אחד מה אמה סופר. וחתומת
 הספר, וכשהכין אברהם וצר וחקק, וצרף ויצר וחקר וחשב, ועלתה
 בידו, נגלה עליו אדון הכל, וקראו, אוהבו, וכרת לו ברית בין עשר
 אצבעות ידיו, והוא ברית לשון, ובין עשר אצבעות רגליו, והוא ברית
 מילה, וקרא עליו במרם אצרך בכטן ידעתיך (ירמיה א).

כה) אמר הכוזרי רצוני שתראני פעם (א) מהבמות הכוכבים,
 (ב) הנאותים למכנים. (ג)

(ט) אמר החבר כבר העירוהיך (מאמר שני סימן סד) על (ידיעת)
 [ידיעתם] כמבטים (ד) הכרויים, בהוראת (ה) מדעה בתקופת לבנה, אשר
 היא כ"ט י"ב תשי"ג (ר"ס כה). מקובל מבית דוד ולא נשתבש, ותקופת
 חמה הברורה, אשר היו בה נזהרים שלא יפול פסה אלא אחר תקופת
 ניסן, וכמו שאמר קצתם כד הוית דמיטבא תקופת מבת עד שיתחד בניסן
 עכריה להיחא שתא כדו שלא יפול פסה כרביעית החורף (ט"ס כ"א).
 (ו) והאלהים צוה והזהיר שטור את הדין האביב (מזמור) והתקופה
 הנוהגת אצל ההמון איננה ברורה, אבל היא על דרך הקרוב, בתלוות
 השנה על ארבעה רביעים, כל רביע צ"א יום ויוביין יום, ויש שיפול פסה
 בחשכונה כרביעית החורף, וכבר טענו על היהודים, וחשבו כי עקר
 תורתם אבד ושאינם על ירוש אחד, בעבור שיפול להם פסה קודם הכנס
 פרק האביב, כפי חשכונה בתקופה שהיא בפרהסיא, ולא שמו לב אל
 תקופת חמה הברורה האמתית, שהיא בעצמה בלתי (ז) מפורסמת, ושעל
 חשכונה לא יפול פסה כשום פנים, אלא שתהול השמש בראש המלה
 ואפילו יום אחד, ולא אירע בזה שום שבוש מכמה אלפי שנים, והוא
 חשכון (ח) דבק למיט הבאתנו, והוא הבירור שבקויעים והאמתי שבהם,
 ואיד יתכן מדע תקופת החמה ותקופת לבנה מדוקדקת וברורה, אלא
 מהכמת התכונה על האמת ועל הברור, וכבר הקדמנו מסוד גורד קודם
 הצות (ט"ס כ) וזולת זה, ונשאר עדין מן החכמה המיוחדת בענין הזה
 ספר הנקרא (ט) פרקי רבי אליעזר בן הורקנוס, בו מדת הארץ וכל אחד
 מהגלגלים, ומעני הכוכבים והמולות והצורות ובהיהם וטובתם ורעיהם,

ג"א (א) ג"ל מעט ושמת טעם. (ב) הככאים, ושמת הכוכבים. (ג) לטעמים, ושמת
 לטעמים. (ד) ככוונים, בין מלת במכנים ומלת הכרויים. (ה) כמלית. (ו) הסחין,
 ושמת החורף. (ז) כנ"א שתי היכות הללו נלתי מפורסמת אינם. (ח) מסמס
 לכוון אלכיהאטי, ושמת ג' היכות אלה דבק למיט הכחתי. (ט) קרא, ועל
 סנקרא.

* ונחוסם, כאלגונינים, יחכו לו כוכבי לכת י"ב המולות המפורסמים, וכונו להם
 בחים, כיוו שאמרו, השמש בית שלו מזל ארזים, והלכנים מזל סרסן, ולשאר החמשה
 יחכו לכל אחד שני בחים, בית אחד ליום, וציה אחד ללילה, ואמרו כי בעת המלא
 כוכב הכוא נבית המיוחד לו בן כיום כי נלילה, תחוק פעליתו ביותה, ר"ל כשנע

ועלייתם וירידתם ונשיאותם ושפלותם, ומשך תנועתם והוא מהכמי ישראל הכפורסמים, ושמואל מהכמי התלמוד שאמר נהירין לו שבילי דרקיעא כשבילי דנהרדעא (נלכות נט.) ולא התעסקו בו אלא לענין התורה כי לא ישלם ביורר הליכת הילה והתהלפות הליכתו לברר עת התחברו עם השמש, והוא המולד ועת הסתרו קודם המולד ואחריו אלא ברוב הכמת התכונה, וכן ידועת התקופות הארבע על ביורר, לא תשלם אלא כידועת השפל רום והגבה רום והקליות על התחלפם, ובו שמרר בזה, או אפשר שלא ותגלגלו עמו שאר הכמות הכוכבים והגלגליב, אבל כה שיצא להם מן התכמה הטבעית, ממה שנגדר (א) בתוך דבריהם בדרך המקרה לא בכונה, ללמד החכמה היא פליאות ותמיהות, ומה יחשב לכך, שהיה להכמיהם מן הספרים בחכמה עצמה!

(ב) אמר הכוזרי ואיך אבדו הספרים ההם שהיו בכונה, ונשארנו אלו שהם במקרה:

(ג) אמר ההבר מפני שהספרים ההם היו יודעים אותם היחידים מבני אדם יקרא זה חווה וזה רופא וזה מנתח על דרך הדמיון, ותחלת מי שיאבד (ב) כהאומה האבודה אינם אלא החשובים שבהם, ואחר כן מי שלמדה כהם ואבדה היחידים ואבדה חכמתם, ודא נשאר כי אם ספרי התורות, אשר ההמון צריכים אליהם, ויודעים אותם רב העם וכותבים אותם וסתעסקים בהם הרבה, ואשר נגדר (ג) בספרי התלמוד מהחכמות ההם, נשמר ונשאר בעבור רוב יודעיהם והשגחתם אליהם, ומכני (ד) זה מה שזכר בהלכות שחיטה והלכות שריפה שיש בהם מן החכמות מה שנעלם רובו מגאלינוס, ואם אינו כן, לכה לא זכר בהלאים מה שאנו רואים אותו בעינינו ממה (ה) שהאירה (ו) התורה עליו, כחלי הריאה והלב כמו סמוך ללב (הולין מט.) וסמוך לדופן (כס' מח'). דבק (ז) האונות (כס' יז) וחסרונם ויתרונם (כס' על') והמסמכה (כס' מז) (ח) ומידעתם בהערכת האיברים הנפשיים עם הטבעיים, מה שאמרו שני (ט) קרומות יש למוח וכנגדן לביצים (כס' מז) ואמרו כמין ב' פולים יש מוגהים על פי הקדירה מן הפולים ולפנים מוח' מן הפולים ולחוץ הוט' השדרה (כס'). ואמרו תלתא קני הוו חד פריש ללבא וחד פריש לריאה וחד פריש לכבדא (כס'), ומידעתם בחללים הטמיתים ושאינם מטיתים, ומה שאמרו: הוט' השדרה אם עורו קיים מוחו לא מעלה ודא מוריד, ואמרו מי (שנתסמסם) [שנתסמוז] מוחו אינו מוליד, (כס' מס), ואמרו קרום שעלה כחמת מכה בריאה אינה קרום (כס' מז), ואמרו גיד הנשה

ג'א (ח) שנגרר, ושמשך שנגרר. (ב) טלחה, ושמשך שיאבד. (ג) נגדר, ושמשך נגדר. (ד) ומזכר וניל ומכלל זכר, ושמשך ומכלל זכר. (ה) נמשך, ושמשך ממס' (ו) ששעידו, ושמשך שכלירו. (ז) וסדק, ושמשך הבק' (ח) וכמסכב, ושמשך וכמסמסה. (ט) קרומות, ושמשך קרומות.

כל ככז מככני לכת כהנועמו כיוס ההה כמול כמיהוס לו כיוס, כלילכ תחה מזל כמיוחס לו כלילכ, תתהוק סולוהו.

אנו נותג בעוף מפני שאין לו כף, ומדקדוק דיניהם, כשרה שינקה מן
 השריפה קיבחה אסורה, טריפה שינקה מן הגשירה קיבחה מותרת מפני
 שהוא כנוס במעיה (כס קטז) וממה שאמרו (א) מחכמה אמתית והקשט
 יצוי עליה, חמשת קרוצים אכורים: קרום של מוח, קרום שעל הבוצה,
 קרום שעל גבי מחול קרום שעל הבליות, קרום שעל העוקץ, כלם
 אסורים באכילה (כס נג), ומהמפלא שבדיניהם במיפוח, שדקדקו בהגבלת
 הגובה אשר אם דחזן הבהמה ממנו למטה תהיה אסורה משום רסוק
 איברים (טיז ננ"ק כ) ירצה ברסוק איברים הרסוק המביא אל הסות,
 ואחר כן אמרו הניח בהמה למעלה ובא ומצאה למטה אין הושיט משום
 רסוק איברים משום דאמרה אנפשה (כס) רוצה לומר כי הבהמה משערת
 לעצמה, ומכונה לדלוג ולא יזיקה, כאשר יזיק אם דהוין אותה, כי
 חטבע בדלוג מזוכן ונמצא, ובנפילה בורת ונודד, ומפלאי דיניהם עוד
 ונסיותם (ב) חרותה בידי שמים כשרה בידי אדם טרפה (מולין נד), משום
 צמוק ריאה ובדיקותה ישרייה במים פושרים מעה לעת אם הדרא בריאה
 (ג) כשרה ואם לאו טרפה (כס נה), ומה שאמרו ריאה בכוחלא כשרה
 כדיותא טריפה (כס מז) מאי טעמה (ד) האי שחור אדום הוא, אלא
 שלקה ירוקה כשירה, ומה שאמרו ריאה שהאדימה מקצתה כשירה
 האדימה כלה טריפה (כס נו) ורבי נתן הבבלי שהביאו לפניו
 ילוד (ה) ירוק, אמר להם המתינו לו עד שיפול בו דמו; רוצה לומר:
 שלא ימולו אותו עד שיתפשט דמו בבשרו, ועשו כן וזיה הלוד, אחרי
 ילדים רבים שהיו מתים לאשה היא חכף למילה. (כנס קלד:) ועוד
 הביאו לפניו ילד שהוא אדום, ואמר להם המתינו לו עד שובלע דמו
 בו, ועשו כן וזיה * וקראוהו נתן הבבלי על שמו, (כס כס) ואמרו:
 חלב טהור סותם טמא אינו סותם, (מולין מט:) ומדקדוק דיניהם, מחט
 שנמצא בעובי בית הכסות נמצא עליה קורט דם בידוע שהוא קודם
 שחיטה, לא נמצא עליה קורט דם בידוע שהוא לאחר שהיטה למאי
 נפקא מיניה למקח ומטבח, (כס נ:) מפני שלא יחכן שיהיה על המהמ
 קורט דם לאחר שחיטה, בעבור שאין הדם * נגר בסת, ואין לו דמעון
 עליו ולומר שמתה מכרת לו * וכמו זה הגליד המוציא מחבירו עליו הראיה, (כס כס)
 ימים קודם שחיטה, לא הגליד המוציא מחבירו עליו הראיה, (כס כס)
 ומסמניח בעוף טהור, מותרין לעוף (ו) חוש של משיחה, אם חולק את
 רגליו שמים לכאן ושמים לכאן, בידוע שהוא עוף טמא, ג' לכאן, ואחת
 לכאן, בידוע שהוא טהור * ואמרו כל עוף הקולט מן האויר ואוכל,
 ט ט א, השוכן עם הטמאים ונדמה להם טמא, כוזריר אצל עורב, (כס

ג"א ח) שאכרו נחמיה כזרם וכברתו איינה מכנה חוקו. ונשמעו ו' הימם
 קללו מן שאמרו עד עליה * (ב) ונכיונותם, ונשמע ונכיוס * (ג) אי כדלד נריא,
 ונשמע אם כדלד נריא * (ד) טעמא, ונשמע טעמא * (ה) מהיס צין מלת ילוד
 לרזק. (ו) לו, ונשמע חיס לרזק. * נגר בדוסיס מלוחריס נכר.

* וקראוהו וכו'. בתלמוד איתא כשני המעשיות שקראו את הילד ע"ש נפן סננלי. ועדכרי
 פאצר נראה שסיה לשנו סגרכא אך בילד אדום. גם יב לבשיר, בתלמוד מסודר

(כ) ואמרו: סימן הולך בבהמה דקה ¹ מנוף, ובגסה ² שליא, ובאשה ³ שפיר ושליא, (נכרות פ"ג מ"ח) ומפולא מהכמתם (א) ודקותם (בדקותם) [בדקדוקם] בדרום קצת בעלי הצפרנים הדורסים, מה שאמרו דרוסת תתול ונמיה בגזיים ושלאים, דרוסת הולדה בעוף, (חולין כג) ואמרו אין דריסה לשועל, אין דריסה לכלב, אין דריסה אלא מדעת, אין דריסה אלא מחיים, ואין דריסה אלא בצפורן, לא בשן, אין דריסה אלא ביד, לא ברגל (כס כג) רוצה לומר שאין הדרום משליך ארסו בבעלי חיים, אלא בצפורן הדי, ובכונה מהבעל חיים, לא במקרה שיאחזו צפרניו בכשר הבהמה מבלי כונת הדריסה. ויותר מופלא מהם (ב) מה שאמרו מחיים רוצה לומר שאם הודמן שהיו הותכין יד הדרום, וצמרניו נעוצין בכשר הבהמה, לא היו הוששין לדריסה, והיו מפני שאינו משליך ארסו אלא בהפרדו ממנה והוצאת צפרניו מכשר הבהמה, על כן אמר מחיים אתר שאמר מדעת. ואמרו נישלה הכבד ונסתירו מסנה כזית במקום מרה ובמקום שהיא הייה כשרה, (כס נד) ואמרו מוגלא כשר בריאה, ופסול בכוליא. מים זכים ונקב פסול בריאה, וכשר בכוליא. ואמרו הגלודה שנשתתיר בה כסלע על פני כל השדרה כשירה, ומה שיש במסנה כתוב בהלכות (ג) מרפות, ומומי בבורות, ומומי כהנים יארך ספורו כל שכן פירושו. וחברון נתוח העצמות בקצרה מאד (ד) ובדברים מבוארים ביותר (ה) וענין מבואר מאד, (ו) ובדבריהם (ז) הנאים אמרם יצאו בני מעיה, ולא נקבו כשירה, (כס נו:) ואחר כך אמרו לא שנו, אלא שלא הפך בהם, אבל הסך בהם מריפה. שנאמר הוא עשך ויכוננך מלמד שברא הקדוש ברוך הוא כונניות באדם כיון שנתהפכה אהה מהם אינה (ח) יכולה לחיות (כס) וכה שיש להם מן התפרש בין דם נדה, ובין דם מרה, (כס יז) (ט) * וזבה ובתולים והדם (י) ההוא (יא) מן החבורות והטהורים וזולת זה, וכסיות (יב) הקפי הנדות, ובין זיבות הזכרים והשלאים שיש להם בצרית (יג), כמה שיהיה עמוק משכלנו.

ב"א (ח) הכנתם ודקותם נהרס, ונשטם כד הינות סללו מן מהכמתם עד כדרום. (ב) מזה, ונשטם מהם. (ג) מהלכות, ונשטם ככלכות. (ד) כנ"א מלה מאד אינו (ה) כנ"א מלה ביותר אינו. (ו) כנ"א מלה מאד אינו. (ז) ומדבריהם, ונשטם וכדבריהם. (ח) אינם יכולים וז"ל אינו יכול, ונשטם אינם יכולים. (ט) טכורה ונשטם. טכרה (י) וזכ, ונשטם והדם כהוה מן. (יא) מהוול, ונשטם טכרה. (יב) וכנות, ונשטם וכמיה. (יג) עמוקים מהשגה דעתו, ונשטם מן ממש עד משכלנו.

המעשה דילך הרום התלה, ואחר המעשה מסילד הידוק, וזה כהפך. ² טוף. כוא מהו דם שזלה מהכמתם שמסיר רועה כבן נעטנו טכור מולד שנמוח טכור מנכורס, ושמה זו טכסה קך הוד טכסה וזה האבר שכיסה גס קודם שגיע לה זמן כראויס ללי דם. ³ שליא. כמין פים שטכונר מונה כהוה. ⁴ שפיר. י"א חסיפת כשר כעין לורה כפ"ה. י"א טכור שטרפת מלה דם. ⁵ וזכה. נראה טכור ט"ס ואין ענין לכאן דהו זיכס טכס לדה נדה ככל שנינו. ואולי ר"ל דה כוז מן כלדיים, הו מן כעליס, וכוא דומה לדה כתוליס, שאיטו כה מן כמקור. (א"צ)

ואמרו כי השכל ישוגנה השנה חסרה, מפני חסרונה בעצמה, בעבור שאיננה נמצאת בפעל אינה ראויה לתואר כהתארים, ואם (א) היתה בכח, הנה התואר גשמי, אמר ארכטו כאלו היא בושה, להתראות ערומה, ואינה נראית עד שתלבש צורה. וכבר השבו קצת אנשים, כי המים הנזכרים בהחלת מעשה בראשית כגון ל' היולי הזאת. וכי רוח אלקים כרוחת על פני המים, אכנס הוא חפץ האלקים ורצונו הנעשים בכל חלקי ההיולי, יעשה בהם מה שירצה, בעת שירצה, כאשר יעשה היוצר בהוכר אשר אין לו צורה, וכינה בהעדר הצורה והחבור (ב) בחשך וזהו ובהו, ואדר כן הייב חפץ האלקים והכמתו, סבוב הגלגל העליון, אשר יכוב פעם בכל עשרים וארבע שעות, ויסבב עמו כל הגלגלים בשיחודשו בזה-ב-היולי הזאת אשר היא בחלל גלגל הירח-שנויים, כפי תנועות הגלגל, ותחלתם חמום האוד הקרוב מגלגל הירח, בעבור קורבתו ממקום התנועה, ושב אש זכה, והוא אצל הפילוסופים האש הטבעי, אין לה מראה ולא שריפה, אבל היא עצם זך דק קל, קראו (ג) אותו הפילוסופים גלגל האש, ואחר כן גלגל האויר, ואחר כן גלגל המים, ואחר כן כדור הארץ, אשר הוא המרכז כבדה ועכתה, בעבור רחקה מן מקום התנועה. ואלה הארבע יסודות כהמגם תהיינה ההיות, (ג) אמר הכוזרי ואני רואה אותם אצלם מתחדשות במקרה, באכרס נקרה (ד) לאשר קרב מהגלגל מאד שיהיה אש, ומה שרחק שיהיה ארץ, ומה שהתמצע היה כפי הקרוב מן הגלגל המקף, או מן המרכז, אויר וכים.

(ד) אמר החבר אבל ההכרח יביאם לתודות בחכמה, בהפחד עצם מעצם, כי לא יפרד עצם האש מעצם האויר, והאויר מן המים, והמים מהארץ, במעט וברב ובחזק ובחלש, אך בצורה מיוחדת לכל אחד, הוישם זה אש, וזה אויר, וזה מים, וזה ארץ, ואם איננו כן, יש לאומר לומר כי מלא הגלגל כלו ארץ, קצתו יותר דק מקצתו, ולאחר שיאמר, אבל (ה) מלא הגלגל כלו אש, אך כל מה שירד היה יותר עב אשיות ויותר קר, ואנחנו רואים פגישת יסוד ביסוד, וכל אחד מהם שומר צורתו ועצמותו. נראה האויר והמים והארץ במקום אחד נוגעים זה בזה, ואינם מתדמים, עד שישתנה קצתם אל קצתם, בסבות אחרות משנות אותם, ויקבלו המים צורת האויר, והאויר צורת האש, ואז יהיה ראוי היסוד לישם חבירו, והינו העצמים

ב"א (ה) ואם היה בכח החלק הגשמי, ונשמתו מן, והאש עד גשמי. (ז) וסתמר וניח וסדק, ונשמת והכח. (ג) קראו. ונשמת התינות קראו אותו הפילוסופים. (ד) נקרה, ונשמת מלת נקרה. (ס) כי.

והמים הנזכרים וכו' ליתר צורך ראה למעלה, מאמר ד' סימן כה, שנאל שם צרהה. ועין בדברי הנאור לספר בראשית שסוף כ', שהעתיק דברי כוזרי במקף סלשון, ותבין. והתבונן בספר רחובות עיר ווארשא 1857 חדר י"ב. וכן דעת כרמל"ך שהומר כראשון נקרה בחורס חכו. ע"ש בדבריו בספר בראשית.

נכרים בצורתם, מלבד מקריהם. והביא זה הפילוסופים לאמר: כי שם שכל פועל אלקי, נותן הצורות האלה, כאשר הוא נותן צורות הצמחים והחיים. והם כלם מהארבע יסודות, ואין¹ הדלית נכרת מן הדקל במקרים, אבל בצורות, שמו זאת זולת עצם זאת, אך יפרד במקרים, דלית מדלית, ודקל מדקל, שתהיה על הדמיון, זאת שהורה וזאת לבנה, וזאת יותר מתוקה, וזאת יותר ארוכה, וזאת יותר קצרה, ויותר עבה, ויותר דקה, וזולת זה מן המקרים. ואין בצורות העצמות רב ומעט, כי אין סוס פרות סוסיות מאחר, ולא אנוש יותר אנושיות מאחר, כי גדרו הסוסיות והאנושיות לכל (א) אישיהם מגיעים, והפילוסופים הודו על כרחם, כי אלו הצורות נותן אותם ענין אלקי. וקוראים אותו שם כ"ל נותן הצורות.

(ה) אמר הכוזרי זאת היא האמונה כאשר יכריחנו הכרח השכל להודות בכזה, ומה (ו) הוצרכו לומר במקרה, ולמה לא נאמר; כי אשר שם זה סוס, וזה אנוש בחכמה אשר לא נשיג אנהנו הפרדתה (ג) היא אשר שם האש איש, והארץ ארץ, לחכמה אשר ראה אותה יתברך, לא במקרה במקרב הגלגל או ממרהקו (ד).

(ו) אמר החבר וזאת היא, הסענה התוריה, ומופתה בני ישראל, אשר הופך להם מן² עיני העצמים מה שהופך, ומה שנברא להם מן ההיות, וכאשר יסתלק המופת הזה, ישתוה עמך הטוען עליך בדלית (ה) על דרך הדמיון, כי צמחה במה שקרה שיפול במקום ההוא זרע הענבים, וצורת הזרע היתה במה שנקרה מסבוב הגלגל ערך מן הערכים, נמוגו בו היסודות מזג בא סמנו מה שאתה רואה.

(ז) אמר הכוזרי ואני אדבר עמו על הגלגל העליון עצמו, מה הוא שיגלגלהו, ההיה הדבר ההוא במקרה, אם לא. ואחר כן אדבר עמו בערכים ההם הגלגליים, והם על (ו) אין תכלית כדוב, ואנחנו רואים צורות הצמחים והחיים יש להם תכלית, עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע, והיה ראוי שתתחדשנה עם הרוש הערכים צורות ותסמנה אחרות? (ח) אמר החבר היא הסענה, כל שכן עם השגתנו מהחכמה (ז) בהרבה מהם ומה הצורך אליהם, כאשר רתבאר בספר הועלת מיני החיים לאריכותם ולגאלינום (ח) וזולתם מפלאי החכמה. וכן יתבאר בבחינת היישוב, כצאן והבקר והסוסים והחמורים שהם בעבור צורך האדם

ב"א (ה) יבנס לכל אישיהם, ונשמטו החיות לכל אישיהם מגיעים. (ב) ומי הכריחו, ונשיט ומה הולכו. (ג) חלקים, ונשמט הסרדה. (ד) ורחקו, ונשמט או ממרהקו. (ה) דלית פו' גסן ללכון פרטי. (ו) עדי, ונשמט על. (ז) מה החכמה, ונשמט המלכ מהחכמה. (ח) ונכ' הועלת האינרים לגאלינום, ונשמט הכנס ולגאליהם.

1 כדלית מלכ תלמודית (פאכ עד מ"א) וכו' גסן כמולה ע"ג כוקל גכוס: ומקורו מלכון מקרא, דל' (אויסכעגטן) ר"ל שמנבאים זמורות כגסן ומסעונים אוחס ע"ג פליס. והבש דלית כדכ"ס גמלא גס באקרא, יר' וא' טו'.² עיני כסמאים. ר"ל מהות העלמים, כהשך כמסכ לנתה, ושאר שמים שהגיעו כ"י, כמספס.

אליהם, כי אין התקנה בהם שיהיו מרכיזות, אבל בישוב לתועלת בני אדם, וכל מה שרמו לו דוד ע"ה באמרו מה רבו מעשיך ה' (תכלית קד ז) (א) לדחות מענת אפיקורוס היוני אשר היה רואה כי העולם היה במקרה. (ט) אמר הכוזרי אף על פי שיצא (ב) מענינו (ג) מעם, באר לו כונת המזמור הזה (טס טז).

(י) אמר החבר הוא הולך עד דרך מעשה בראשית, התחיל עומה אור בשלמה, רומז אל מאמרו יהיה אור, גומה שמים כיריעה, רומז אל יהו רקיע, המקרה במים, רומז אל המים אשר מעל לרקיע, ואחר כן מה שיקרה באויר מהעננים והרוחות והאשנים והברקים והזועות, ושהם כלם ברשיון כמו שאמר כי במ ידיו עמים (ליוז לו) והדין בעדם כלם, השם עבים רכובו המהלך על כנפי רוח, עושה מלאכיו רוחות ר"ל ששולחם אל מקום שירצה, ובמה שירצה, וכל זה תלוי ברקיע, ואחר כן הועתק אל יקוו המים ותראה היבשה, כאמרו יסד ארץ על מכוניה, ושהמים בטבעם מקפים ממעל (יד) לארץ, ויכסוה כלה כלבוש עמקים ונהרים, כמו שאמר תהום כלבוש כסיתו על הרים יעמדו מים. אבל היכולת וההכמה הוציאה אותם מהטבע ההוא, והכניסם אל העמקים מקום (ה) הימים, עד שיהיה לשם (ג) מקום גדול החיים והראות. ההכמה, ואמר מגערתך ינוסון, כנו הכנסם אל הימים ותחת הארץ, ולזה רמו באמרו לרוקע הארץ על המים, כי הוא כנראה כנגד אמרו תהום כלבוש כסיתו, וזה כפי טבע המים, והמאמר ההוא כפי היכולת וההכמה, וכמו שאמר גבול שמת כל יעבורון. וכל זה סבבן, לתועלת החיים, כאשר ידחה האדם בתחבולותיו ומלאכותיו רב מימי הנהרות ובסכרים וזולתם, לקחת המים (ז) כפי צרכו לבית הריחים או לתעלה וזולת זה, כן רמו הנה באמרו, המשלח מעיניו בנחלים כדי שישקו כל חיתו שדי, כאשר תכרא החיה ויהיה עליהם עוף השמים ישבון, כאשר יברא העוף, ואחר נעתק אל תדשא הארץ, באמרו משקה הרים מעליותיו, כמו לואיד יעלה מן הארץ (כרלשים ה) לתועלת בני (ח) אדם וזרעו, כמו שאמר מצמיח הציר לכהמה שלא יבוזו החציר, כי הוא מתועלות בהמות הישוב, בקר וצאן וסוסים וחמורים וזולתם. כנה בעדם בעבודת האדם רוצה לומר עבודת האדמה, לעבוד בהם, ויוציא לב הצמח לעצמו, כאשר אמר להוציא לחם מן הארץ, דומה לאמרו הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע (טז טז) רוצה לומר, שהלב (ט) לאדם, והקליפות לשאר החיים, כמו שאמר ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים, וזכר המזונות (י) השלישה אשר יוצאו בעבודת האדמה, והם דגן תירוש ויצהר

ב"א (ה) וכו' (ב) שלח, ונשמש שילה (ג) מענינו, ונשמש מענינו. (ד) סלחן, ונשמשו הכינים ממעל לארץ. (ט) מקום, ונשמש מקום. (ו) נכלן, ונשמש לשם. (ז) ס"ח מן המים. (ח) נשמש מלת בני. (ט) שהלב, ונשמש שכלב. (י) המינים, ונשמש המזונות.

2 ככריב, מלבן עובש סכר (פטרשאכונג).

וגלם להם, ואחר כן זכר תועלתם, ואמר יין ישמה לבב אנוש, ואחר כן שמן, להצחיל פנים משמן, והלחם אשר הוא הלחם הידוע מיוחד לבב (א) אנוש יסעד, ואחר כן חזר על תועלת ירידת הספר האילנים (ב), שאמר ישבעו עצי ה' ארזו לבנון אשר נטע, ותועלת האילנים הגבוהים למין טין החיים, כמו שאמר אשר שם צפרים יקננו, כאשר ההרים הגבוהים תועלת למין אחד (ג) מן החיים, כמו שאמר הרים הגבוהים יעלים, והסלעים תועלת למין אחד מן החיים, כמו שאמר סלעים מהסה לספנים, והכל בכלל בזכר היבשה, ואחר כן נעתק אל יהי מאורות, באמרו עשה ירה למועדים, וזכר תועלת הלילה, ושהוא בכונה מאצלו ולא במקרה, ולא תהו במעשהו, ולא במקרים התלויים במעשהו, כי הלילה הוא זמן העדר השמש, אבל הוא עם זה מכוון לתועלת, כמו שאמר תשת חשך ויהי לילה. ומה שסמוך לו מן המאמר, בזכרון החיות המזיקות לאדם, והליכתם בלילה והאספספ ביום, והאדם והחיות הרגילות עם אדם (ד) בהפך זה, כאשר אמר יצא אדם לפעלו ולעבודתו וגו', הנה כבר נגדרו לו החיים הארציים כלם בזכר הנהרות, ואחר כן בזכר המאורות, ונגדר עמהם זכר האדם, ולא נשאר לו אלא זכר החיים אשר במים, ורוב עיניהם אינם ידועים, והחכמה בהם איננה נגלית לנו, כהגלותה באלו, ושבת על זכרון אלה אשר החכמה בהם נגלית באמרו: מה רבו מעשיך ה', ואחר כן חזר על זכר הים, ומה שיש בו, וסמך לו אמרו: יהי כבוד יי' לעולם ישכח ה' במעשיו, כגו' לאמרו וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד (נחלת א) ואמר על יום השביעי וישבות ויברך ויקדש, בעבור שנשלמו המעשים הטבעיים אשר ישלמו בזמן, והגיע האדם אל מעלת המלאכים, אשר אינם צריכים לכהות הטבעיים, מפני שהם שכלים אינם צריכים בפעליהם אל זמן, כאשר אנהגו רואים השכל, יצויר ברגע אחד השמים והארץ, והוא עולם המלאכות, ועולם המנוחה, כאשר הדבק הנפש בו תנוח, ועל כן נאמר בשבת שהוא מעין עולם הבא. ועתה נשוב אל דברינו על דעת אנשי ההקשה, כי היסודות כאשר ימוגו מזגים מתהלפים, כפי התהלף המקומות והאווירים והערכים הנגלגלים, (והיו) [יהיו] ראויות לצורות מתחלפות מאצל גותן הצורות, והיה לכל המוצאים מה שיש להם מכות ומבעים המיוחדים להם, ולקצתם דעות [ה] במוצאים, שכחותם ומבעיהם מזגיים בלבד, אינם צריכים אל צורות אלהים, ושהצורות אינם צריכות, כי אם לצמחים ולחיים אשר תווחם הנפש אליהם, וכאשר נמוגו מזג יותר דק, היו ראויים לצורה יותר נכבדת, תראה בה החכמה האלקית יותר, והיא הצמח אשר לו קצת הרגש והשגה וניזון מן הארץ הטובה, הלחה, והמים המתוקים, ונמנע מהפך זה. ויגדל ער אשר יוליד כמותו, ויעשה זרע, אז ייעמוד מעשהו, ויבקש הזרע שהוא כמו המעשה שהוא לחכמה הנפלאה התקועה בו, הנקראת אצלם טבע, והוא כח משתדל ביסמירת המין, בעבור שלא

ביא (א) לנב, ומשמע לנב (ב) כמו שאמר. (ג) אחר (ד) וכאדם וזכרים כרגילות עם כלהם, וכמשען וכאדם מד אדם. (ה) דעת, ושיעור דמיה.

המופלגות, וכוסף אל מדרגה למעלה ממדרגתו, והיא המדרגה אלקי.
 (א) והוא עומד ומחשב כמה יראוי לו לעשות בהגברת טבעיו ומדותיו,
 ואיננו נותן לכת הכעס רצונו, ולא לכת התאוה רצונו, ולא לזולתם.
 אבל הוא נועץ ומבקש מאלקיו שיורהו הדרך הישרה, וזה הוא אשר
 יאצל עליו רוח אלקי נכואי אם יהיה ראוי לנבואה, או למודי אם
 מדרגתו לסמה מואת, ויהיה חסיד לא נביא, שאין כולות לפניו יתברך,
 אבל הוא נותן לכל דבר מה שראוי לו. והפילוסופים קוראים נותן
 המדרגה הזאת השכל הפועל, וישימוהו מלאך אחרי האלקים, וכאשר
 שכלי בני אדם נדבקים בו הוא (ב) גן עדגם והתמדתם הנצחית.

(א) אמר הכוזרי רצוני שתפרוט לי הכלל הזה על דרך קצרה.
 (ב) אמר התכר יתבאר מציאות הנפש בתנועות, והתרגש לחיים
 (ג) שונה מן התנועות היסודיות, ובקראת סכתם³ נפש או כח
 בפ"י. ויתחלקו הכחות הנפשיות אל שלשה חלקים, והם מה שישותף
 (ד) בו החי עם הצמח, והוא הכח הצמחי, ומה שהשתתף בו האדם
 עם שאר החיים והוא הכח החיני⁴, ומה שנתחבר בו האדם ויקרא
 ב"ה—ד ב ר י ויתבאר ענין הנפש הכללית הסוגית, בבחירת הפעולות,
 שהשם נחמת ה צו ר ו ת המגיעות בחומר, לא מהמת החומר מצד
 שהוא הומר, כי הסבין לא יתחך מצד שהוא גוף, אבל מצד שיש לו
 צורת הסבין. וכן החי לא ירגיש וינע מצד שהוא גוף, אך מצד שהוא
 (ה) לו צורת החיות. והיא הנקראת נפש. ונקראו אלו הצורות
 שלמות, כי בהם ישלמו תכונות הדברים. והנפש שלמות, ויש שלמות
 ראשון, ושלמות שני. הנה הראשון הוא התחלה לפעולות, והשני ניצמת
 הפעולות היוצאות מהתחלה,¹ והנפש שלמות ראשון, כי היא התחלה
 ליוצא מהתחלה. והשלמות אם שלמות לגשם, ואם שלמות לעצם אינו גשם,
 והנפש שלמות לגשם. והגשם אם טבעי ואם מלאכותי, והנפש שלמות
 לגשם טבעי, והגשם הטבעי אם כלוי ואם בלתי כלוי, כלומר שישלבו
 פעולותיו בכלים, או בלעדי כלים, והנפש שלמות לגשם טבעי כלוי בעל
 חיות בכח, רוצה לומר מוצא הפעולות החיוניות בכח ומבין (ו) אותם.
 ויתבאר שהנפש אינה הווה מהחמוג, נפרדים אם שיגבר בו אחד
 מהנפרדים, או יותר מאחד (ז) הנה תהיה הצורה המגעת כפי זה, ואם
 שיגוצהו הנפרדים, עד שלא ישאר אחד על צורתו, ותחודש מזה צורה
 מאמציעותם, והנפש איננו מבין דבר מנפרדי הגוף, אם כן אינה אלא

ב"א (א) הכלקית, ונשמת מלה חלקית. (ב) גס כין מלת כוח לנג. (ג) וסרגסוס
 לחיים טעות, ונשמתו סתיבות לחיים טעות. (ד) שהשתתף, ונשמת שיסוסף.
 (ה) שיש, ונשמת טעות. (ו) ומוקן להס, ונשמתו סתיבות ומבין אותם. (ז) וישלבו
 כאלהים על ארצם.

¹ נשם או כח נשמי—ראה במסד שמונס סרקוס לכרמנים ס"א ונללחס.
² ונשמת שלמות וכו' ראה במסד הנפש לרש"ט ס"ג. ובדברי מהכס שייער
 כפי נשם סה"ס ומהותיה עמוד ע"י הערך ג.

צורה מתוקן, ¹ בכופח (א) אשר איננו ממין צורת המים והעפר. תהלה
 הכחות הכח הזון, והוא התהלה והמוליד בתכלית, והמגדל באמצע
 (ב), הקושר בין התהלה והתכלית, ולמוליד ראשית וקדימה, ואם
 יראה מתאחר, הנה הוא ימשול ראשונה על ההומר, המוכן לקבול
 החיות, וילבישהו צורת הדבר המכוון בעבודת המגדל והזון, ואחר כן
 יעזוב ההנהגה לשניהם, עד עת ההולדה, והמוליד נעבד, והזון עובד,
 והמגדל עובד ונעבד, ולזון הארבע כחות המפורסמים העובדים אותו.
 כל נע בחפץ הרגש נע, ואם איננו כן, היה ההרגש לריק, וההכמה
 לא חתן דבר להגל זריק, ולא להזיק, ולא תמנע דבר צריך ולא
 מועיל, עד שבעלי קשקשים (ג) ואם יראו נחיס, היה להם ההקצנות
 והתששכות, ואם יהופכו על גביהם יתנועעו, עד שישובו על בטניהם
 כדי לקרב להם המזון. וההרגשות הנראות ידועות, אבל הנסתרות תהלתם
 ההרגשה המסתתפת, כי אשר איננו ערב, ואשר הוא ערב, לא יושגו
 כי אם בנסיון, וצריך לקבוע כח (יצרי) [יצורי], לשמור צורות המורגשות,
 והיא ההרגשה המסתתפת. והכח הזוכר השומר לשמור בו הענינים
 המושגים מהמורגשות. והכח היצרי להקריב בו מה שנמנע מהזכרון.
 והכח המחשבי לעמוד בו על בירור מה שיהדשהו היצרי, והספדו
 (ד) קצת כהעמידה ההדשה, עד ששיבהו אל הזכרון. והכח
 המתנועע להביא מה שיצטרך מקירוב וריחוק ורחיית המזיק (ה)
 וכל כחות ב'ה, אם משיגים ואם מניעים, והמניעים אם מנע להביא
 מועיל והוא הכופח, ואם מניע לדהות מוזיק והוא הכופס. והמשיגים
 שני מינים אם נראים כחשים הנראים, ואם נסתרים כחשים הנסתרים,
 והמניע הוא עושה בממשלת המהשבי בהשתמש היצרי (ו) והוא
 התכלית מהחי הבהמי, כי אין ראוי לו (ז) לקבוע לו הכח המתנועע,
 לתקן לו סבות ההרגש והיצר, אך החוש היצרי נקבע לו, לתקן לו סבות
 התנועה. והמדבר בהפך זה, נתנה לו התנועה לתקן חנפש הסדברת
 העושה הזכרת. — החושים החכמה ידועים ומושגיהם ידועים, באמצעותם
 תושג הדמות והמנין והגודל והתנועה והסנוהה. התבאר (ח) מצוא
 ההרגשה המסתתפת, מאשר אנחנו דנין על הדבש דרך משל, כשנראהו
 שהוא מתוק, וזה בעבור שעמנו כה כשותף לחושים ההמשה, וזה הכח
 הוא היצרי, ומועיל בהקיץ ובתמונה. ואחר זה כח מרכיב, מה שמתקבץ
 בהרגשה המסתתפת, ויבדיל ביניהם. ויסול המחלוקת ביניהם, ככלי
 שיסיר מהצורות ההרגשה המסתתפת, וכך הוא היצרי, ויש שיהיה אמת

ג'א (א) כפוח האין סוף, ונשמט מלם ככופח. ב) כחלמט, ונשמט כחלמט.
 ג) ככופס, ונשמט קשקשים. ד) וכסכידו, ונשמט וכסכידו. ה) מקרוב ומרחוק
 ולדהות כנוק, ונשמטו מן מקרוב עד כמזיק. ו) וכמניעים חמס יפעלו כמשפט
 כמהשני נענוהת כמדמס. ונשמטו ו' מינות מן וכמניע עד סלרי. ז) מלת
 לו בין כתיבות רלוי ולקטוע לנינו. ה) ותכלר.

¹ ככופח. מלם תלמודית שנת לה: כופח מקום שיחת קדירה אחת. (קלכטענדע
 צו און קלכטע) * וכו' נכל מטיס ומס *

דש שיהיה שקר, אבל היצורי אמת לעולם ואחריו הנה המחשבי, והוא כח השופט, דן על דבר שראוי שיבוקש, ועל דבר שראוי להתרחק ממנו, ואין ביצורי ולא ביצרי משפט ודון, אבל ציור לבד, ואחריו הכח השומר, כזכיר לענינים כה שהשיג, כמו שהזכיר שוגא, והבן אהב, והאהבה וההיוק והאמנה (א) וההכונה למחשבי, אבל השומר המזכיר, הנה ישמר מה שמאמין בו המחשבי. והנה היצורי, כהשתמש בו המחשבי יקרא יצרי, וכהשתמש בו המדבר יקרא מחשבי, ההצטיירות בפני הכוח, והיצרי באמצעיותו, והזכרון בסאוהרו (ב), והמחשבי בכללו, והזכו בעת (ג) היצרי, וכל אלו הכחות מתיים כלם בכליון בליהם, ואין עמידה למדבר, אף על פי שייחד לעצמו לב הכחות האלה בדרך מדרכי היחוד, ושימצאים בעצמותו, (ד) זה היוצא מדברי האנשים האלה במה שלמטה מהנפש המדברת, ואמרו במדברת, שהיא השכל ההיולני רוצה לומר, השכל [בכח] דומה להיולי, אשר הוא דומה לאפס במעל, והוא ברבר (ה) בכח, ויהיו בו הצורות והמושבלות, אם בלמד אלהי, ואם בקנין, ואשר הם בלמוד הם הכול כלות הראשונות, (ו) ישתתפו בהם כל בני אדם אשר על המנהג הטבעי, ואשר בקנין הם (ז) בהקשה ובחדוש המופתי, בהצטיירות האמתות הדבריות, כמו הכונים והמינים והחלקים (ח) והמדות (ט) הנפרדות, והמורכבות בדרכים הנחלקים (י) מההרכבות, וההקשות המורכבות, האמתיות, והזכובניות, והגזרות המולידות תולדות, הכרחיות, מופתיות, או נצחיות, או הלציות, או הפעאיות, או שיריות, ובהתברר אמתת הענינים הטבעיים, כהיולי והצורה וההעדר, והטבעי, והזמן, והמקום, והתנועה, והגרמים הגלגליים, והגרמיים היסודית, וההויה, וההפסד המוחלטים, וההיות הגולדות ההוות בארץ, וההוות במוצאים, וההוות על כדור הארץ מצמח וחי, ואמתת האדם, ואמתת הצטיירות הנפש את נפשה (יא) והצטיירות² הדברים המוכריים מהמינים, והשעורים המלאכיים, והשעורים הכוכביים, והשעורים הניגוניים, והשעורים המראיים, והצטיירות הדברים האלקיים, וידיעת התחלות המציאה בסגם מצד שהיא מציאה, והתלויים בה בכח או בפעל, והתחלה, והעלה, והעצם, והמקרה, והכוג, והמין, וההפק, והדומה

ג' א (א) וכאמותי ונ'א וככאמנכ, ושמש והאמנכ. (ב) כלהוריו, ושמש כמחוקרה (ג) כמקום, ושמש נעם. (ד) לעלמו, ושמש בעלמותו. (ה) כל דבר, ושמש כדבר. (ו) אבר יפתחו כהם וכו'. (ז) ואבר כקנין כה, כוח כהקס וכו'. (ח) וככדלים וככגולות. ולפי זה ניל לכוכיף וכמקרים, ושמשו כחיכום וכחלקים וכמדות. (ט) וכמלות³ בין כחיכום וכמדות וככדרות. (י) כמינים כמחלפים. (יא) עלמה, ושמש מלה נסכ.

² מופתיות. וכן כאלו מיני כהולדות כאלכ, ראה כמלות כגון עער ה, ותבין, כי שם מקומם. ³ כדברים כמוכרים. וכוח חכמת כלמודיות. וז"ל מו"ס ככדמתו דש מי שקראש (לחכמת כלמודית) חכמת המוסר, וז"ל חכמת כמון וכשעורים חכמת כוכבים עכ"ל.

וההכמה, והחלוקה, והאחרות, והרבו, וקיום התחלות. החכמות העיוניות מהמוסריות, והטבעיות כן הדבריות (א), אשר לא יגיעו אליהם. אלא בואת החכמה בקיום (ב) הנורא הראשון והנפש הכללית, ואיכות המינים, ומדרגת השכל מהבורא, ומדרגת הנפש מהשכל, ומדרגת הטבע מהנפש, ומדרגת ההוליו והצורה מהטבע, ומדרגת הגלגלים והכוכבים וההיות, מההוליו והצורה, ולמה הטבעו על המחלוקת הזאת, והקדומה והאחר, וידעת האנושות והאלהות, מהטבע הכללי, והקשחה הראשונה - ויש שתקבל (ג) זאת הנפש המדברת צורה כן ההרגש, כאשר תראה על עצמה, מה שיש ביוצרי השומר, להשתמש ביצרי והמחשבי, (והמצא) [ותמצא] - הצורות ההם משתתף קצתם עם קצתם בהבניות (ד), ונפרדים בתבניות אחרות, ומן התבניות ההם צורות עצמיות ומקורות, והיא מהלקת אותם, ומסדרת אותם, ומחדשה הסוגים והמינים, וההבדלים, והסגלות והמקרים, ואחר תרכיבם הרכבה הקשית, ותוליד מהם תועלת התולדות, בעזר השכל הכללי הסופר, אותם, ואם היא נעדרת ראשונה בכחות ההרגשים איננה צריכה אליהם בציור. אלה העינים בעצמה, ובהרכבת ההקשים מהם, לא בעת האמות, ולא בעת הצורה, וכאשר הכחות ההרגשים משיגים בכאן מה שמרגשים כן המורגש, כן הכחות השכליות בהשפעת הצורה מהחומה וההתדבק בה, אלא שכן המרגש לא יפעל בעצמו, כמו שיפעל המדבר, אבל יצטרך אל הכח המניע, ועזר האמצעים המנועים הצורות אליו, אבל המשכיל משכיל בעצמו, ומשכיל עצמו בעת שירצה, ועל כן נאמר, כי הכח המרגש מתפעל, והמשכיל פועל, ואין השכל בפועל זולת צורת המושכלות, מופשטות בעצם השכל בכח, ולכן נאמר שהשכל בפועל משכיל ומושכל יחד. ומן הכחות המיוחדות לשכל שיאחד הרב, וירבה האחד, בהרכבה וההתכה. והשכל, ואע"פ שגראה מעשהו בזמן בהרכבת ההקשות בעיון ובמחשבה, והכנתו לתולדת (ה) בזמן, אך עצם השכל מרוכס מהזמן, והנפש המדברת כשהיא מקבילה אל החכמות, נקראת פעולה¹ שכל עיוני, ובאשר היא מקבילה לגבור (ו) הכחות הבהמיים, נקראת פעולתה הנהגה, ונקראת שכל מעשי, וכבר יצליח הכח הדברי בקצת האנשים מהתדבקו בשכל הכללי כשה שירוסמהו מהשתמש בהקשה והעיון, ויסיר מעליו המורה בלמוד בנבואה, ונקרא סגולתו זאת קדושה, ונקרא רוח הקדש, וכמופתי עצמיות הנפש שהיא (ז) איננה גשם ולא מקרה, וכשהיא

ג' א (ח) - סדכוס, ונשט - סדכיות (ב) וקיום, ונשט, בקיום (ג) - ונכר הקנס, ונשטו - סביבות ויש שתקבל (ד) נהביות, ונשט, נהביות (ה) כנהו [מולדת] וזכר נחלת זמן, ונשט כנהו [מולדת] זמן (ו) לנח, ונשט [גבור] (ז) - ושליונש - גשם - ולא - מקרה - סכוא, ונשטו - סביבות - מן - שהיה - עד - ונשטו

1. שכל עיוני. לאש במנהג מקדים, לפיכך, ונכסרו של כחכס שיער מאתה ב. כפרה נעמוד 17. והלאה שיהאנו נשם כהולדת שכל עיוני ומעשי מדרגה בלמג'.

(א) צורת הגשם לא תתחלק בעצמותה (ב) בהתחלק הגשם, ולא במקרה כהחלק המקרה בהחלק נושאו, כי המראה והריח והטעם והחסימות והקרירות, כבר יתחלקו בהחלק נושאם ואם לא יתחלקו בעצמותם, והצורה השכלית איננה כי אם המושבל, והמושבל מהאדם דרך משל לא יקבל החלוקה, כי לא יצויר חצי אדם ולא חלק מהאדם אדם, כמו שיצויר חלק מהגשם גשם, וחלק מהגוון גוון, וכן הגוון הגשם מצד שהם מושבלים לא יצטייר בהם (ג) חלוק חצי גשם מושבל, כמו שנאמר חצי הגשם ההוא מוחש, וחצי גוון הנשוא עליו הרמוז אליו, ולא יאמר חצי נפש המדברת אשר בראובן, כמו שנאמר חצי גופי, אחר שלא תוכר ולא תוגבל מצד מהצדדים ולא יורמו אליה, וכיון שאיננה גשם ולא מקרה עומד בגשם (חונה) [הנחת] בו, כבר נראה מציאותה במה שיצא ממנה מקפיעולות, ולא נשאר אלא שתהיה עצם עומד בעצמותו (ד) מתואר בתארו המלאכים, והעצמים האלקיים וכליה הראשונים הצורות הרורגיות המצטיירות באמצע המוח מהרוח הנפש, מן הכח היצירי השיכחה מחשבי, כאשר תשלוט בו ותרכיבהו הרכבות, ותכדיליהו הבדלות וביאהו (ה) אל הולדת הנמה, וכבר היה קודם זה יצירי, כשהיה שולט בו הכח הרעיוני המחשבי שאינו נכון, כמו שיקרה בתיגוקות ובכחמות, ובמי שישתנה מזגו מחמת הוליה, עד שיעלמו (ו) אותן החמונות מהנפש האנושית (ז) ההרכבות וההפירות המצטרך אליהם להשלמת העיון בעצת המכוונת, ותבא העצה מחשבת כלה או קצתה. וכן הראיות על הפרד הנפש מהגוף, ושאיןנה צריכה אליו, כי הכלות הגשמיות יחלשו במושגיהם החזקים, כעין אצל השמש, והאווז אצל הקול החזק בהפסד כליהם, והנפש המדברת אינה כך, אבל תתחזק כל אשר תשיג קדע חזק ממנה, וזוה כי הזוקן ישיג הגוף ולא ישיג הנפש, אבל תתחזק אחר החששים שנה, והגוף בירידה, וזוה שפעולות הגוף בעלות תכלית, ופעולות הנפש בלתי בעלות תכלית, כי הצורות ההנדסיות והמספריות והמשפיות, בלתי בעלות תכלית, והראיה על מציאות העצם שכלי, נבדל מהגשמים יעמוד לנפש מעמד האור לראות, ושהנפש כשנבדלה מהגשמים תתאחד בו, הוא (ח), שהנפש אין מדעיה הווים (ט) בנסיון, כי מה שיהיה בנסיון אין גוזרין עליו גזור גמור, כי לא יגזור האדם גזור גמור: שכל אדם לא יניע אזניו, כאשר יגזור כי כל אדם מרגיש חי וכל חי עצם, ושהכל יותר רב מהחלק, וזולת זה מהמושבלות הראשונות, שהאמנתנו בבירור הרעות לא תתברר בלמוד,

ב"א (א) וס"א, ונשטע ונכס"א. (ב) כסתחלק, ונשטע כסתחלק: (ג) חלוק ס"א גוון וחצי גשם מושבל וכ"י. (ד) בעלמו, ונשטע בעלמותו. (ה) מציא"ס. ונ"א יציאו. (ו) שיעלמו; ונשטע שיעלמו. (ז) בעבור, בין מלת כאלוהיות וסכרכות. (ח) מלת כוא חיינו: (ט) לכ, בין מלת קווים ונכסיון.

* מסתמכות סרשבות. כל דבר שידעו האדם בלא למוד, ואינו נרד בידעה לזולתו; קרא מושבל לחסון. כי בהקדמות מבוחרות בעלמן, מבלי שיעמד מוחס אז ראי"ס על אמתתן. ראה במלות סגיון שער ה.

ואם לא יהיה כן, היה משתלשל הענין אל מה שאין לו תכלית, ואם כן (א) מאצילות אלהית דבק בנפש המדברת, וכל מה שבו צורה שכלית בעצמותו (ב), הנה הוא עצם בלתי כתגשם, אך עומד בעצמותו, וציור הנפש לצורה שלמות לה, ויהיה לה בה התדבקות בעצם הזה השכלי, אבל תעתיקה כהתדבקות הרגא מרדת הגוף, הנה לא התאמת ההתדבקות התמים אלא במיאוס וניעול כל כהות הגוף, כי אין סונע לה מהתדבקות בו זולת הגוף. וכשתפרד ממנה תשאר פנויה ניצולת מסה שהיה אפשר לו סן ההפסד, מתדבקת בעצם הזה הנכבד¹ המכונה בעולם הערוך, וזולת זה מהכחות, אין מעשהו כי אם בגוף ותסור (ג) בהפסד הכלי. אבל הנפש המדברת בבר ציורה אותה (ד) הצורות ההם,² ולקחה לבותיהם כמו שקדם.

(ג) אמר הכוזרי אני רואה לדברים האלה, הפילוסופיים יחרון דקדוק ובורר על שאר הדברים.

(ד) אמר החכר וזהו מה שהייתי מפחד עריך (מהלך המישי סימן כ) מהפתי וכוונות הנפש אל (ה) דעות (ו), למה שנחברר מהם המופת בחכמות ההרגליות וההגיון, בסהו הנפשות על כל מה שאמרו בטבע, ובמה שאחל הטבע. וחשבו שכל מה שאמרוהו מופת. ולמה לא תספק במענותם ביסודות הארבעה ראשונה, ותתבע בעולם האש, אשר ימענו ששם האש העליונה, אין גוון לו שיסנע גוון השמים והכוכבים, ומתי השגנו אנחנו איש יסודי אבל איכות חמה בתכלית, אם תחול בארץ היתה (ז) גחלת, ואם תחול באויר היתה (ח) להבה, ואם תחול בכים היתה (ט) מים רותחים. ומתי ראינו גשם איש ואוירי נכנסים בחומר הצמח³ והחי, עד שינגזור שהוא מורגב מהארבעה כלם, איש ואויר ומים וארץ, אמור שהשגנו הכים והארץ והשתנותם (י), והנכסם בחומר הצמח [והחי], ולאוויר ולחמימות השמש עזר בהויה בדרך האיכות, לא בגשם איש ולא בגשם אויר. או מתי ראינו אותם נתקים אל אלה הארבעה בעינים, אם ינתק חלק אל דמות העפר אינו עפר, אבל היא אמר ראוי לרפואה. והחלק הנתק על דמות המים אינו מים אבל היא¹ מים או לחות ארסי או מזוני, לא מים ראויים לשתייה, והחלק הנתק אל דמות האויר, היה² איד או קיסור.

ג' א (א) ואם כן כוא מאצילות אלכיה הדבק, ונשט מן ואם עד דבק. (ב) נעמנו, ונשטנו כתיבות נעמנותו כנס. (ג) ויחכד, ונשטנו ותכור. (ד) כשפי מלות כטורות כנס ואינו, ונניח כמלכ חותם אינס. (כ) על, ונשטנו אל. (ו) כ, בין כמלות דעוסת למכ. (ז) תכיס, ונשטנו סיהכ. (ח) תכיס, ונשטנו סיהכ. (ט) תכיס, ונשטנו סיהכ. (י) נכשתנוכט, ונשטנו וכשתנוכט.

¹ המכוס. ככולאות כמאוחרות נשטנו כמלכ קואה. ² לקחם לנחיתם. ר'ל שיקס ותוכס. ³ וכחי. כן כוא נדפוס ווינעליח שנת ש"ז ונכל כדשויסי. ונשטנו נשטנו כמלכ כואת נדפוס כנוגר. ⁴ סחיסכ. כותפו לכרף (ואסע) כנכסג מליזכ דכר. ⁵ איד. כשתקמו (דאסע, אטמאם-סכאלע). קיסור יסורנס (כ"ד).

לא אייר ראוי להתגשם בו, ואלה גם כן פעמים ישתנו (א) אל בעלי חיים או צמח (ב) או נקצאו בתלך הארץ, ושבו (ג) מהשתנות אל השתנות, ובפלא יסול בהם השתנות אל יסוד גמור —אמת, כי אחר המחקר יוצא (ד) לנו ההכרח, להודות בחמימות והקירות והלתות והיכשות, ושהם איכות ראשונים, לא ימלם מהם או מאכציעיהם (ה) גשם מהגשמים, ושהשכל יתך המורכבות אליהם, וירכיב מהם חניח להם עצמים נושאים, ויאמר אש ואויר ומים וארץ בעיור ובמאמר, לא שהם היו כלל פשוטים חוץ לשכל, ויתרכב מהם כל הווה, ואיד יאסרו זה, והם יאמרו (ו) בקדמות, אם כן לא סר האדם הווה משכנת זרע ודם, והדם מהמוזנות, והמוזנות מהצמח, והצמח (ז) כמו שאמרנו מכת זרעי, (ח) והמים אשר ישתנו לרומה עצם (ט) להם, בעזר מהשמש והאויר והארץ. ועוד (י) שלכל הכוכבים ומצבי הגלגלים רושם ועזר בו, הנה זה הספק ביסודות על דעתם, ואולם על דעת התורה הנה האל ברא העולם כמו שהוא, ובעלי חיים שלו וצמחיו מצויירים, ולא יצטרך אליהם אכציעים והרכבת מורכביתם, (יא) ובהודות בחדוש קל (יב) כל קשה, והתישר כל מעקש, כשירומה מזה העולם שהוא לא היה עוד (יד), היה בחפץ האל בעת שרצה, ואיך שרצה, לא תצטער (טו) בחקירת, איך הנהו הגשמים, ואיך נקשרו בהם הנפשות. ולא תתרחק נפשך מקבול הרקיע והמים אשר מעל לשמים, (טז) והשדים אשר יזכירום דבותינו, והספורים המקוים מן ימות המשיח, ותחית המתים, והעולם הבא, ומה צרכנו אל זאת התחבולה בהשארות הנפש אחר כלות הגוף, והמסופר הצורך המקובל, כבר אמר אצלנו היעודים, הניתם, יהיו רוחניים או גשמיים. (יז) ואם נמשך דרכי ההגיון לקיים הדעות במ ולבטלם, יכלו החיים בלעדי תולדה. ומי לנו באמתת (יח) מה שהביאנו, בשהנפש עצם שבלי לא יוגבל במקום, ולא ישיגרו הווה ולא המסד, זבמה תוכר נפשי מן נפשך, או מן השכל הפועל ושאר העלות והעלה הראשונה. עוד איך לא יתאחדו נפש ארסמו ונפש אפרמון, וידע כל אחד מהם דעת חבירו והאמתו וסתרו, ובלל הפילוסופים. עוד איך לא ישולו מושכליהם פתאם, כמו שהם אצל האל, ואצל השכל הפועל, ואיך תשיגם השכחה, ולמה יצטרכו אל החכונה (יט) במושכליהם, חלק

ב'א (א) אשצר שיפתו, ונשפטו כתיבות פעמים ישתנו. (ב) לנאחיס, ונשפטו כתיבות או נאח. (ג) וילכו, ונשפטו כתיבות וכו'. (ד) יולאנו, ונשפטו יולא לנו. (ה) ממלושפס, ונשפטו ממאלשיפס. (ו) אומריס, ונשפטו יאמרו. (ז) מכלנחיס וכלנחיס, ונשפטו כתיבות מכלנח וכלנח. (ח) זרע, ונשפטו זרעי. (ט) בניח מלח פלס לינו. (י) אחת, ונשפטו ועוד. (יא) לכקדים מלושפס ולכרכיכ כרככות, ונשפטו כתיבות מן אליכס עד מורככיס. (יב) כוקל. ויאל יקל, ונשפטו קל. (יג) ויחייסר, ונשפטו וסתישר. (יד) וואחר כן, ונשפטו עוד: (טו) חינע, ונשפטו הנטער. (טז) לרקיע, ונשפטו לפנים. (יז) כתיבות כנעס וסנח לכ שחכיס רוחניים או גשמיים. ונשפטו כתיבות מן כיפחיס עד גשמיים. (יח) ומאין לנו כירור, ונשפטו כתיבות מן ומי עד בלנחפת. (יט) הנשפטו כנעס ככנעס.

אחר הלקי עור¹ אך לא ומצא הפילוסוף עצמו (א) באשר ישן וכשנשכר, וכשהגיע לו ברסאס; כלומר מודא במום וכשמצא אתו הקאה במוחו, וכשזקין ויבלה, ומה אשר גגוז (ב) על מי שהגיע לקצה טחכמת (ג) הפילוסופיא, וקרהו בלבול שחור או ברסאס ושכח כל חכמתו האם אין זה הוא בעיניו (ד), או נאמר שהוא זולתו עור נגית² שהבריא מחליו בהדרגה, וקבל עליו להתלמד כראש, וזקין ולא ישיג המדע הראשון האם ישובו (ה) לו שתי נפשות, נבדלות אחת משתיהן בלענו האהרת, (ו) עור נגית, שנשתנה מוגו אל אהבת הקתגורות והתאוות; הנאמר כי יש לו נפש בגן עדן ונפש בגיהנם ואין זה הוא הגבול מהמדע, שחשוב בו נפש האדם נבדלת מהגוף בלתי אוכדת; אם היה בכלל מדע הנמצאות הרבת מה שישאר על הפילוסוף לא ידעהו, מטה שבאסים ובארץ ובגם ואם הית כספיקהצת, הנה כל נפש מדברת נבדלת, לפי שהמושכלות הראשונות תקועות בה ואם הית אמנם תפרד (ז) הנפש בציור העישה באמרים ומה שלמעלה מהם מהתחלות התבונה ויוכללו בהם הנמצאות כלם, כשיקחם הגיונית מבלעדי השלמה לתכליתם, הוא מדע קרוב, וישג כעומו, ורועק שישוב האדם מלאך כיומו, ואם אין אפשר מבלתי הגעתם לקצה, וההפקה³ בהם ההגיונית וטבעיות, הוא עיון בלתי מושג, והוא אוכה בלו ספק על דעתם, והנה כבר נתפתח לדמיונה נפסדות, ובקשת, מה שלא נתן לב וצורך עליו (ח), ולא הושם בטבע בשר, השגתו בהקשה, אבל הושגה זה בטבע הנבחרים, מסגולת הבורא יתברך; הזכים מוכי הברואה בתנאים אשר הזכרונם, יגיעו אותן הנפשות, אשר יציינו העולם בכלליו, וייראו אלקיהם ומלאכיו, ויראו קצתם את קצתם, וידע קצתם סתני קצתם כמו שנאמר גם אני ידעתי החשו (מלכים כ. ג. ג), ואנחנו לא נדע זה וכמה זה, (ט) אם לא שיבואנו סדרך הנבואה, ואלו היתה חכמת הפילוסופיא (י) בזה אמת, היו זוכרים דברים בנפשות ובנבואה, והם כשאר בני אדם, אמת שיש להם יתרון בחכמה האנושית, כמו שהיה אוכה סקראם, הראשון לעם: אלו לא אכפור חכמתם האלהית, אבל אני אוכה לא אדעה, (יא) אמנם אני חכם בחכמת האנושית, ויש להם התנצלות למה שנצטרכו הקשידם, להעדר הנבואה והאור האלהי אצלם

ב'א' (א) אמת נשאו, ונשמת עלמו. (ב) ומה הוא הקורס, ונשמת התיבות ומה אשר נגזו. (ג) אל הכלית חכמת, ונשמתו התיבות, לקח מהחמת. (ד) הוא כחכם בעלמו, ונשמתו התיבות אין זה הוא בעיניו. (ה) כהקיינה; ונשמת התיבות כחכם ישועי. (ו) כחכמת פחורה, מכשנית, ונשמת: מן אמת עד, כחכמת. (ז) כסדר, ונשמת ספק. (ח) שלא נתן לך יולך, ויחל שלא ירסס אותך עליו יולך, ונשמת מן שלא עד עליו. (ט) מה זה ועל מה זה, ונשמת זה וכמה זה. (י) כפילוסופיס, ונשמת כפילוסופיא. (יא) שאינו יודעס, ונשמת לא חדעס.

1 אך נדוס ווינעליא ש'ז ליתא מלת, אך² שהבריא כפ'ל וכדוס ווינעליא ש'ז, שכוה בריו' בעמות. 3 כסס' כסולת ווינעליא הנוכחא, כס'.

הבטיחו (א) החכמות המופתיות בטחון אין תכלית אחריו (ב) ¹ מתיחד בזה. ואין הלוקף בין שני אנשים בחכמות ההגן וכמעט שאין החכמה בין שני אישים בטה שיתחלפו אחר זה (ג) מהדעות, בטה שאחר הטבע, גם בהרבה מהטבע. ואם נמצא כת אחת מסכמת על דעת אחת, הנה אין זה לתקרה ותולדה שיעברה עליהם דעתם, אבל שהם (ד) סיעת אחד ² מתדברים יקבלו ממנו כסיעת פיתאגוריש, וסיעת אבנדקליים, וסיעת אפוקראטי, וסיעת ארסטו, וסיעת אפלטון, וזולתו, ³ ובעלי החשך והאור (ה) ⁴ וההולכים, והם מסיעת ארסטו. ולהם בתחלה דעות מפסידות השכלים, יבזם השכל, כהעללתם בסבוב הגלגל, שהוא יבקש שלמות יחסר לו, כדי שיהיה נכחי לכל צד. (ו) ולמה שלא יתכן זה תמיד לכל חלק, יבקשהו על ההמרה והעקב * וכמו התעצמם בשפעים השופעים מהראשון יתברך, ואיך התחייב מהמדע הראשון מלאך, ומן המדע בעצמו גלגל. והודרגו אל אחת עשרה מדרגות, ועמדו השפעים אצל השבד הפועל, ולא יחויב סמנו לא גלגל ולא מלאך. והברים הם בספוק (ז) רמפה מספר יצירה. ובכלן יש ספקות, ואין הסכמה בין פילוסוף וחבריו, אבל יוצלו עכ"פ. ונתן להם יסבח על מה שמענו ממופשי הקשיהם. ובזנו המוב, ועשו הנימוסים השכליים, ומאסו העולם, והם על כל פנים מעולים, אחר שלא יחויב להם קבול מה שאצלנו, ואנחנו יחוייב לנו קבול העדות והקבלה אשר היא בראייה (ח) *
 (ט) אמר הכוזרי השמיעני בהסדר, כללים מקוצרים מן הדעות, אשר נתבררו אצל חכמי שרשי האמונה, והם הנקראים אצל הקראים בעלי חכמת הדברים *

(טו) אמר החבר אין בזה תועלת זולת התדור בדברים, והעזר על מה שנאמר היר (טז) זהיר (י) במה שתשיב לאפיקורוס (אבות ע"ג מ"ד), כי החכם התמים כמו הנביאים על הדמיון, כעם הוא שיוכל להועיל אדם בדרך הלמוד, ולא ישיב על חולק בדרך הדבור. ובעל הדבור ידאח עליו הוד הכמה,

נ"א (א) וקנו, ונשט כנטיהו. (ב) תקון שאין אהריו כלום, ונשט מן בעחון עד אחריו. (ג) שנתקו בו אחר קו, ונשט שיהלפו אחר זה. (ד) כס. ונשט שהם. (ה) כלל, ונשט כהשך והאור. (ו) ולכיות נכה לכל פיהם, ונשט מן כדי עד לר. (ז) כספקס, ונשט כס כסוק. (ח) כרלייה, ונשט כרלייה. (ט) כור, ונשט סיו. (י) זכיר ללמוד תורה כמה זכו.

¹ מתיחד, בדפוס וינעלע שג"ד, וזיהוהו. ² כמדברים. גם לכת מן המתחכמים בלא חכמה, גזורים בנמצאים לא לפי השכל ולא לפי המלכות, רק לפי דמיונם. וכבר ככה המורה על קדקס כספר מורה הנבוכים. כמדברים יקראו בשפת ערבי מהכלמון (Mutakallimun). ³ בעלי החשך והאור. כון להורת לאראשטער (אפרזוכט) כהוקק כסרבי, שכניה ליכוד חמונהו האור וההשך. נקרא בלשונם ארימאך (חשך) וארמוך (אור). וכמפרט אולר נחמה, נטפ מדקך באמג. ⁴ וההולכים. כס כת המשאים המזוככים בהמורה, נמשכים אחרי דעת ארסטו בכל דעותיו, ומקראו סו ול כו ס, שהיו דרך למודם נעת בהלכות ובעיול בערות ופחדים להמחד עיונם, ולשמירת הכריות. * דע מה זכו. * כל היו שקוד ללמה תרבה. דע מה זכו.

עד שישיב (א) לו השוכע יתרון על התמים שהוא החסיד אשר חכמתו אמונות, לא ישיבה מהם משיב, ותכלית הדבר הוא בכל מה שלמדנו וילמדוהו, שיכנס בנפשו, ובנפש תלמידו האמונות אשר בנפש התמים שהוא המטובע. ואפשר שתפסיד חכמת הדברים הרבה מאמונות האמת, במה שיביאהו (ב) מהספקות, והדעות הנעתקות. כאשר נראה מאשר לומדים מקצבי השיר ומדקדקים במשקלם, וגשמע להם המייה דברים סבהילים בחכמתם, ונראה מהמטובע (ג) הוא טעם משקל השיר, ולא יעבור עליו דבר (ד) בשום פנים. ותכלית האנשים ההם, שיהיו כמו זה אשר נראה סכל בטקצב, מפני שאינו יכול ללמדו להם, והם יכולים ללמדו. אמת כי המטובע הזה יוכל ללמד מוטבע כמוהו ברסו טעם, וכן העם המוטבעים להורה ולהתקרב אל האלקים, יקדחו בנפשותם ניצוצות מדברי החסידים, וישובו מאורות בלבותם, וזולת המוטבע, הוא הצריך אל חכמת הדברים, ואפשר שדא' תועילתו, ואפשר שתזיקתו. (ו) אמר הכוזרי איננו מבקש ממך שתעמיק בענין הזה, אבל אבקש ממך דבר בשרש האמונה, יהיה לי למוכרת, מפני ששמעתי שמעו ונכספה נפשי אליו.

(פרק א) (יה) אמר החבר תחלה מה שצריך להעמיד חרוש העולם, ולקיים הדבר בבטול קדמות העולם (ה), אם היה החולף אין לו ראשית, הנה האישים הנמצאים בזמן החולף, עד העת הזאת, אין תכלית להם, ומה שאין לו תכלית לא יצא אל הפועל, ואיך יצאו האישים ההם אל הפועל, והם אין להם תכלית מרוב. ואין ספק כי לחולף ראשון ולאישים הנמצאים, מספר יגיע אל תכלית, כי בכח השכל לבנות אלפים ואלפי אלפים כפולים עד לאין תכלית, זה בכח, אבל שיוציאהו אל גבול הפועל לא, כי אם מה שיצא אל גבול הפועל, ונמנה אחר כן, המנין היוצא אל הפועל יש לו תכלית בלא ספק, ומה שאין לו תכלית איך יצא אל גבול הפועל, אם כן לעולם התחלה, ולסבובי הגלגל מספר מגיע אל תכלית. ומה כי מה שאין לו תכלית אין לו חצי, ולא כפל, ולא ערך מספרי. ואנחנו נדע, כי סבובי גלגל השמש חלק משנים עשר מסבובי הירח, וכן שאר סבובי הגלגלים קצתם אל קצתם, ויהיה זה קצת זה, ואין במה שאין לו תכלית קצת, ואיך ישוב זה כמו זה, וכן גילו אין לו תכלית, והוא קצת מסנו, או גדול מסנו; רוצה לומר שהוא יותר מספר, או פחות מספר. ומה היאך הגיע מה שאין לו תכלית אצלנו, אם היה לפנינו סן הברואים, מה שאין תכלית למספרם. איך הגיע המספר אלינו. וכאשר יהיה לדבר תכלית, אי אפשר לו סבלי תחלה. ואם איננו כן, יהיה כל אחד מהאישים צריך במציאותו להמתין למציאות אישים לפניו, אין להם תכלית, ולא ימצא איש.

(פ"ב) העולם חדש, כי הוא גוף, והגוף איננו נמלט מתנועה ומנוחה.

ג"א (ה) חסד שליל שמים, דברי כמניס. (ו) שינאווכו, ונשמת שינאווכו. (ג) כמוטבע כוח טועם, ונשמת ממוטבע כוח טעם. (ד) מגוחל, סן מלם דבר וכבוד. (ה) תחלה מה שצריך להעמיד כחודש לעולם, כדבר נכסול קדמם בעולם, ונשמתו י"א תיבות מן פהלס עד כעולם.

זשתיהם מקרים מתחרשים עליו, באים זה בעקב זה, והבא עליו
 חדש כבלי ספק בעבור בואו, והחולף חדש, כי אם היה קדמון לא היה
 נעדר, ושניהם חדשים. ומה שאיננו נמלט מן החדושים, הוא חדש, כי
 לא קדם לחדושים, והחדושים חדשים, א"כ הוא חדש.

(פ"ג) אי אפשר (א) למחודש (ב) בלי עת שיתייחד בו, יתכן לקבוע בו
 לפניו ואחריו, והתייחורו בעתו, מבלעד' מה לפניו (ג) ומה שלאחריו,
 מצריך אל מיוחד.

(פ"ד) האלקים קיים קדמון, לא יחלוף (ד), כי אם היה חדש, היה צריך
 אל מחדש, וזה משתלשל אל מה שאין לו תכלית, ולא יוכן עד
 שיגיע אל סחרש קדמון, הוא הראשון, והוא אשר אנתנו מבקשים.
 (פ"ה) האלקים נצחי, לא יחלוף, כי מה שנתקיים לו הקדמות התרחק
 ממנו התעדר, כי חדוש הנעדר צריך אל כונה (ה), כמו
 שהעדר החדש צריך אל סבה, כי לא יעדר הדבר מחמת עצמו, אך
 מחמת הסכו. ואין הסך לו ואין דמיון, כי מה שהוא דומה לו בכל פנים,
 הוא הוא (ו), לא יסופר (ז) בשנים, אבל ההפך המעדי, לא יתכן גם
 כן שיהיה קדמון, כי (ח) כבר התבארה קדמות מציאותו. ולא יתכן
 שהיה חדש, כי כל חדש אמנם הוא עלול לקדמון הזה, והאיך יעדר
 העלול עלתו.

(פ"ו) האלקים איננו גוף, כי הגוף איננו נמלט מחדושים, ומה
 שאיננו נמלט מן החדושים הוא חדש, ומן השקר שיקרהו מקרה.
 כי המקרה עמידתו בגוף הנושא, והמקרה מעולל לגוף הולך אחריו נשוא
 עליו, והאלקים יתברך איננו נגבל, ואיננו (ט) כתיחד בצד מבלתי אחר,
 כי זה מתנאי הגוף.

(פ"ז) האלקים יודע כל דבר קטן וגדול, ולא ימלט מדיעתו דבר; כי
 התבאר שהוא ברא הכל, וסדרו ותקנו, כמו שאמר הנוטע און
 הלא ישמע אם יוצר עין הרא יבום (תכלות לד ס) ואמר גם חשך לא יחשך
 מסך (שס קלט) ואמר, כי אזה קנית כליותי, (שס).

(פ"ח) האלקים יתברך חי, כי כבר נתקיימה לו החכמה והיכולת,
 אם כן נתקיימה לו החיות, אך לא כחיותינו הנגדרת בהרגשה
 ובתנועה, אבל חיות ענינה השכל הגמור, והוא הוא, והוא היא.

(פ"ט) האלהים חספ כי כל הבא ממנו, באפשר שיבא הסכו, או
 העדרו, או קודם העת אשר בו, או אחריו, ויכלתו על שני
 הענינים שוה. ואי אפשר שלא יהיה חספ שיבי היכולת אל אחד מהם
 מבלתי האחר. ויש לאומר לומר: (א) כי מדעו מספיק, משיצמרך

ג"א א) למחודש בלי ספק שההדטכו פי, בין כתיבות או אפשר למחודש -
 ב) למחודש, ונשמט למחודש. ג) שלשיו, ונשמט לשיו. ד) לא סר, ונשמט
 לא יחלוף. כ) סכס, ונשמט כונס. ו) וכוא אחד, בין מלת כוא כשני למלת לא.
 ז) יסואר, ונשמט יסואר. ח) זכ, בין מלת כי וככר. ט) ולא, ונשמט מלת ואינו.
 י) שיאמר, ונשמט לומר;

י) כוא כוא. ר"ל כחיות כוא כנורא. וכוא ר"ל כנורא, כוא כחיות.

אלה יכולת והפך, כי מדעו מיוחד (א) לכל אחד משני ההפכים, ומדעו הקדמון הוא הסבה בכל הדש כאשר הוא, וזה מסכים לדעת הפילוסופים. (פ"י) הפצו יתברך קדמון, נאות למדעו לא יתחדש עליו דבר, ולא ישתנה מאצלו (ב). והוא יתברך חי בחיות עצמותו, (ג) לא קנויה, וכן יכול ביכלתו והפך בחפצו, כי מן השקר מצוא דבר ומותרו יחד, ולא יאמר עליו יכול ביכולת סתם.

(ט) אמר הכוזרי זה מספיק למוכרת, ובלי ספק, שזה אשר זכרת בענין הנפש והשכל ואלה האמונות, אמנם - הוא מועתק ממה שאתה זוכר מדבריו וזולתך, ואני מבקש כי אם טעמד ואמונתך, וכבר אמרת לי: כי אתה מוזמן תקור על זה והדומה לו. ואני סבור שאין לך מנוס מחקור בשאלת הגדרתו והבחינה מפני שהוא משאלות החכמה, אמור דעתך בזה! (ד)

(כ) אמר החבר איננו מכהיש טבע האפשר, כי אם מתעקש חנף יאמר מה שאיננו מאמין בו, כי אתה רואה מהודמנות, לכה שהוא מקרה או (ירא) [יורה] מה שיורך שהוא מאמין, כי הדבר ההוא באפשר, ויועיל בו הדימון. ואלו היה מאמין כי יהיה על כל פנים, היה נמסר, ולא היה מודמן בכלי מלחמה לאויבו, ולא בשכר לרעבונו. ואם יאמר כי הדימון ההוא צורך למי שלא הודמן, כבר הודה בסבות אמצעיות, ושבהם עמידת המתאחרות, והוא ימצא בעתיד ההפך בכלל הסבות האמצעיות, אם יודה האמת ולא יתעקש, ועתיד להודות כי ימצא עצמו מונח לו בינו ובין הפצו בדברי האפשריים לו, אם ירצה יעשה, ואם ירצה יניחם, ואין באמונה הזאת הוצאת דבר מדין האלקים, אך הכל שב אליו על פנים מתחלפים, כאשר אבאר.

ואומר כי כל הידיעות (ה) מיוחסות אל העלה הראשונה על שני דרכים; אם על הכונה הראשונה; אם על דרך ההשתלשלות, ודמיון הדרך הראשון, הסדור וההרכבה הנראים בחי ובצמח ובגלגלים, אשר לא יתכון למשכיל המשתכל שייחסהו אל המקרה, אך אל כונת עושה, חכם, ישום כל דבר במקומו, ויתן לו חלקו. ודמיון השני שרפת האש הזאת - על הדמיון - לקורה הזאת; כי האש גוף דק חם פועל, והקורה גוף מתחלחל (ו) נפעל. וכדרך הדק הפועל, שיעשה בנפעלו. והחם היבש שיהכום ויכלה לחות הנפעל, עד שיתפרדו חלקיו. וסבות הפעלים האלה וההפעליות האלה כאשר תבקשם, לא ימנע מסך השגתם. ואפשר שחמצא סבות סבוהם, עד שתגיע אל הפלכים (ז), ואחר

ב"א (ח) מיוחד, ונשמש מלח מיוחד. (כ) אללו, - ונשמש מאללו. (ד) פלמו, ונשמש מלח פלמו. (ד) כה, ונשמש כזה. (ה) בעלולים, ונשמש הידיעות. (ו) מהחלחל, - ונשמש מתחלחל. (ז) כגלגלים, ונשמש כפלכים.

1 הפלכים. בלבן ערבי גלגלים (אינ), וכן יש מקור להוראה זו בשפת עברי. שר הפלך (בענין קסירסט) כמו שר בגליל. פלך (משלי לא יט) (שנידעל) כונת על מטה כמטוס (שנידעל) משני שהוא בגלגל ונגלל. מכל הכוזר נראה שפלך וגלגל נקדשות הם כהוראתם.

כך אל עלות הפלכים, (א) ואהיב אל העלה הראשונה ובאמת אמר האומר, כי הכל מגזירת הבורא ובאמת אמר האהר, בכחירות ובמקרים, בלתי שיוציא מאומה מהדברים ההם מגזירת האלקים ואם חרצה תקרב סציות זה בחלוקה הזאת, המעשים יהיו אלקיים או טבעיים, או מקריים, או מבתיים, והאלקיים, מהסבה הראשונה יוצאים על כל פנים, אין להם סבה, זולת רצון האלקים יתברך. והטבעיים, מסבות אמצעיות מוכנות להם, ומגיעות אותם אל תכלית שלמותם¹ בעוד שלא יטנע מונע מאחד מהשלשה חלקים. והמקריים, מסבות אמצעיות גם כן, אך הם במקרה, ולא בטבע, ולא בסדר, ולא בכונה, ואין להם הכנה (ב) לשלמות יגיעו עדין ויעמדו אצלו, ומתנים בהם בחלקים השלשה. אבל הבחיריים, סבתם חפץ האדם בעת בחירתו, והבחירה מכלל הסבות האמצעיות. ולבחירה סבות משתלשלות אל הסבה הראשונה, השתלשלות מבלי דוחק, בעבור שהאפשר נמצא, והנפש מונח לה בין העצה והסבה חעשה מה שהיא רוצה מהם. וצריך שתשובח או שתגונה על הבחירה ההיא, מה שלא יחוייב זה בשאר הסבות האמצעיות, כי לא תגונה סבה טבעית, ולא מקרית, אעפ"י שהאפשר נמצא בקצתם, כאשר לא האשים התינוק והישן כאשר יזקק, והיה באפשר הפך זה, אבל אינך מאשימו מפני הסתלק המחשבה ממנו, התראה אשר הם מכחישים האפשר, האינם כועסים (ג) על מי שיויקס בכונה, או הנמסרים הם, למי שיגנוב כגדיהם וזיקס בקור, כאשר נמסרים אל הרוח הצפונית כשהיא מנשבת ביום קור עד שתזיקס או יאמרו שהכעס כח כוזב, נקבע לבטלה שיכעס האדם על דבר מברעדי דבר אחר. וכן שישכח ויגנה ויאהב וישנא וזולת זה, אם כן אין לבחירה מצד שהיא בחירה, סבה הכרחית, כי תשוב הבחירה ההיא הכרחית ויהיה דבור האדם הכרחי, כמו תנועת דפן, וכוזה כזה שתכחישהו הראייה, כי אתה מוצא עצים יכול על הדבור ועל השתיקה, בעוד שתהיה בממשלת השכל, ולא ימשלו בך מקרים אחרים, ואלו היו החלושים מכוונים כונה הראשונה מהעלה הראשונה, היו נבראים לעתים עם כל רגע, והיינו יכולים לומר בעולם וכל אשר בו, כי עתה בראו הבורא, ולא היה למופתים ענין שיפלא האדם מהם, כל שכן שואמין בעבורם, ולא היה לעובד יתרון על הממרה, כי שניהם עובדים עושים מה שהושמו לעשותו, והוכאו אליו עם דבות גדולות משיגות האמונה הזאת והגדולה שבהן הכחשת העין, כאשר אמרנו, אבל הדבה המשתת, כל שאומר בבחירה, בעבור הוציאו קצת הדברים מגזירת האלקים ית', יש לטעון עליה במה שקדם זכרו, כי לא הוציא אותם מגזירתו כל עקר, אבל

ג"א (ה) כנגללים, ונשמת הפלכים. (ז) כוזמנות, ונשמת הכנה. (ג) שלא יכלעו, ונשמת האינס כועסים.

1 בעוד שלא וכו' אחד משלשה חלקים, ר"ל כטנע העבה פעולתה כסדר נכון, אם לא יפריטוהו אחד מאלה בשלשה כמות: אלקיים, ר"ל מטעם נכיס. מקריים. בחיריים.

משיכם אליו בדרך ההשתלשלות, ותשיגנו אחריו כן דבה אחרת, הוא הוציאו הדברים ההם מידעתו, כי האפשר הנמור מיסכל בסבעו, וכבר האריכו בזה הסדר ברבים רצא להם, כי הדעת אותו (א) במקרה, ואין ידעת הדבר סבה להיותו, ולא תכרח (ב) ידיעת האלקים בהוות, והם עם זה באפשר שיהיו ושלם יהיו, כי אין הידיעה כמה שיהיה, היא הכנה בהוותו, כאשר הידיעה כמה שיהיה, איננה סבה להוותו, אך ראה עליו, כי הידיעה לאלקים, ולמלאכים ולנביאים ולירועונים, ואלו היתה הידיעה סבה להיותה, היה ברין שיהיו עתידים כגון ערן לידעת האלקים, אלו שהם צדיקים מבלי שיעברו, ואחרים בניהנם, לדעתו שהם עתידים לחטוא מכלתי שיחטאו. והיה ברין שישבע האדם טאין אבולה, לידעת אלקים שהוא ישבע בעת פלוני, ובמלו הסכות האמצעיות, ואלו היו בשלות, הנה מסתלק מציאות הכחות האמצעיות, והיה מאסרו והאלקים נכה את אברהם (נלחש' א כנ) על נכון להוציא עבודתו מן הכח אל הפועל, להיות זה סבת מיבתו, כמו שאמר יען אשר עשית את הרבר הזה כי ברך אברך (טס טו), ובעבור שהיו החרושים צריכים להיות אלקים או זולתם מן החלקים, והנה האפשר (ג) שיהיו כלם אלקים, בתר ההמק ליחסם כלם אל האלקים, להיות זה יותר חוזק באמונה. אך יש למכיר להכיר, עם, מעם. ואיש, מיגיש. וזמן, מזמן. ומקום, ממקום. וענינים, מענינים אחרים. וראה כי החרושים האלקים לא נראו על הרוב, כי אם בארץ מיוחדת, והיא ארמת הקרש, ובעם מיוחד, והם בני ישראל, וכזמן ההוא, ועם הענינים ההם, אשר נתלו בהם טמצות וחקים, נראה בסדרם כל טאווי לב, ונראה בקלקולם כל רעה. ולא הועילו הענינים המקריים והטבעיים דבר בשעת הקלקלה, ולא הויקו בשעת הסדור. ועל כן היו בני ישראל מענה בכל אומה, על האסיקורסים אשר ראו דעת אסיקודום היוני, באמרו: כי כל הדברים הם נופלים למקרה, כי לא תראה בהם כונת מכוון, וסיעתו נקראים בעלי-ההנאה כי סכרתם: כי ההנאה היא תכלית (ד) המבוקשת, והיא הטובה סתם, ובקשת בעל התורה מן הסצה בה שיהיה נכבד אצלו, מוסר כל חסציו אליו יתברך, ומבקש לכוד אם הוא חסיד, או אותות וכבוד אם הוא נביא, או הזון נרצה עם הענינים הנזכרים בתורה, מן העתים, והמקומות, והמעשים. ואיננו משיגים בסכות הטבעיות והמקרייות, וידע כי רעתם דחיה ממנו, אם כלמוד שיתקדם לו בהצעה לרעה הדיא, או בכבוד שיעשה לו בעת הרעה הדיא. אך סוכות הסכות המקרייות איננה נמנעת מן הרשע כל שכן מהחסיד, וסוכות הרשעים היא בסכות ההם המקרייות והטבעיות, ואין דוחה לרעתם כשתבא, אבל החסידים יצליחו בסכות ההם המקרייות (ג) והם בשחזים מרעתם, וכמעט שלא אצא מכוני. (ו) ועתה אשוב ואומר: כי דוד ע"ה (שמאל' א כו) הביא שלשה חלקים בסבת הכות ואמר כי ה' יגפנו והיא הסבה האלקית, או יבא וסת, והיא הסבה הטבעית, או במלחמה ירד

ב'א ה' המדענו, ונשטנו סמיכות הדעת חותו. - כ) סתה, ונשט סכרת. - ג) נלחש, ונשט סלחש. - ד) סיה סתכלים, ונשט ססיה סתכלים. - ט) מלת סמקרייות חינו. - ו) סלחש מערן כוסי, ונשט סלח חלח סמוסי.

ונספה, והיא סבה המקרית, והניח החלק הרביעי ר"ל המכחית, כי אין אדם שיש לו דעת בוחר במות. ואעפ"י ששאול המית את עצמו (ט"ז לא ד), לא סבתו המות (א), אך לדחות התעוללות האויב בו. וכמו החלקים האלה בדבור, כי בדבור הנביאים בעת ששובשת אותם רוח הקדש בכל דבריהם סבון מן הענין האלקי, ואין לנביא דבר בבחירה סדבריו, והדבור הטבעי הם הרמזים ותנועות הראויות לענינים שרוצים להליץ בעדם, ומביאה הנפש אליהם בלעדי הסכמה קודמת, אבל הלשונות הסוכסם עליהם הם מורכבים מענינים טבעי ומבהרי. והדבור המקרי, הוא דבור הכשוניעים בעת שגעונם לא יסודר ממנו ענין, ולא יגיע אל חפץ סבון. והדבור המכחרי הוא, דבור הנביא בעת נבואתו, או דברי הדעתן המהשב, המהבר (ב) מליצתו, ובוחר דבריו, כפי שיראה שהוא ראוי לכוננתו, ואלו היה רוצה היה מחליף כל דבר כהם בזולתו, ועוד אם היה רוצה היה סניח ענין ולוקח זולתו. ויש ליחס כל החלקים האלה אל האלקים יתברך, בדרך השתלשלות, לא שהם בכונה ראשונה ממנו. ואם איננו כן, דברי התינוק, ודברי כסופי הדעת ומליצת הדבר, ושירי המשורר, דברי האלקים יתעלה מכל זה. אבל טענת העצל על הוריו באמרו כבר קדם ברעת אלקים טה שיהיה איננה טענה, כי זה ¹ כמו, אמרו, אלו היה אומר לי: כי אשר יהיה, א"א לו שלא יהיה אומר לו אמת הוא, אבל לא נמנע הטענה הזאת שיקח האדם העצה הטובה, ותזמן כלי מלחמה לאויבך, והמזון לרעבונך, כאשר יתברר לך, כי הצלתך או אבדתך, אינם נגמרים כי אם בסבות האמצעיות, וככללך—אך החזקה שבהם—שתבחר בזריות ובהשתדלה או בעצלה ובעכוב, ואל תמנעו במה שיקרה למעטים, ובעתות מעופות, ובדרך המקרה, מאבוד המשתדל והנצל המופקר הפתי. כי אם הבטחה יש לו ענין כובן בלתי ענין שם הסכנה, ואין דעתן בורח אל מקום הסכנה ממקום הבטחה, כאשר הוא בורח ממקום הסכנה אל מקום הבטחה. ומה שיקרה במקום הסכנה מן הצלה, יאמר כי הוא נפלא (ג) וכה שיקרה במקום הבטחה ממיתה (ד), יאמר שהוא דבר חוץ לטבע. והבחירה בהשתדלות חובה, ומסבות השתדלות עצתי זאת למי שיאמין בה, ומסבות ההפקר העצה שהיא סותרת העצה הזאת, והכל שב בהשתלשלות אל האלקים. אך אשר יהיה בגזירה גרידא, הוא הכבוד והאותות, וזה אין מצריך אל סבות אמצעיות, ואפשר שיצריך אליהם, כהצלת טשה מן הרעב ארבעים יום סבתי הכנת מזון, ואבדן עם סנחריב מבלי סנה גראית, אך בסבות אלהיות אינן אצלנו סבות, כשני שאין אנו יודעים אותם. ובהם יאמר כי לא יועיל בהם ההודמנות והוא אמת. אבל הזימונים הנפשיים

ב"א ה) נמות, ונשמת כמות. כ) מהגר, ונשמת כמהגר. ג) דבר הדג, ונשמת נפלא. ד) מן האנך, ונשמת ממיכה.

¹ כמו אמרו לנו כיכ אומר לי. כמפרש אזור נחמד מהק מלם אמרו וכניס: כמו אלו סכ אומר לי.

והם סודות התורה לטי שידעם והתחכם בהם (א), הם מעילים, מביאים
 הטוב ודוחים הרע. וכאשר ישתדל האדם בסכנות האמצעיות, אחר
 שימסר אל האלקים, כמה שנעלם ממנו בלב שלם, ימצא טוב ולא
 יחטיא, אבל הכנסו בסכנת הגמורה לבטחוננו באלקים נכנס תחת ולא
 תנסו את ה', אבל הקאמר בשוא, בצוותו בעבודה לטי שקדם בהעתו
 שימרהו או שיעברה, איננו שוא, כי כבר הקדמנו וביארנו, כי
 הכרי והעבודה לא יגמרו, כי אם בסכנות האמצעיות, והיתה סבת
 עבודת העובד הצווי בעבודה, וכן קדם ביריעתו שהוא עובד, ושבת
 עבודתו שמוע תוכחתו, וכן קדם בדעתו מרי המרה בסכנות האמצעיות,
 אם בהכרת הרעים, או בתגבורת מוגרע, או נאות אל התענוג והמנחה,
 ותוכרתו לו מקל מצרו, כי מן המפורסם: כי לתוכחת רושם בנפש על
 כל ענין, וכי המרה תתפעל בנפשו לשמע התוכחות, אפילו מעט
 והפעלות, כל שכן כשתהיה התוכחה להמון, כי יש בהם עכ"פ מקבל,
 וכבר הראיל ואינו שוא.

תחלת ההקדמות אשר בהם קיום (ב) העצה הזאת, ההודאה
 בסכה הראשונה, ושהוא עושה וחכם (ג) ושואן במעשיו שוא, אך
 כלם בחכמה וסדור אין בהם קלקול, וכבר היישוב זה בנפשות בהתכונן
 ברוב הברואה, ומה שגשגתו שסכה בנפש השתכל, עד שהאמין שאין
 במעשיו קלקול, ואם יראה במקצתם לא תתקלקל אמונתו בעבור זה,
 אבל ייתסהו אל סכלות נפשו ומיעוט הבנתו.

וההקדמה השנית ההודאה בסכנות אמצעיות, אך אינם פועלות,
 אבל הם סבות על דרך הומר, או על דרך הכלים, כי השכבת זרע
 והדם הומר לאדם, ואברי התזרעה מתברים, והרוחות והכחות כליב
 משמשים ביניהם בחפץ האלקים, ויגמר בהם צלמו? וקו ונדולו והונו,
 ואפילו בדבר הנוצר יש שצריך אל הסכה האמצעית, כעפר אשר הוא
 (ד) הומר האדם, ואי אפשר שלא להודות בסכנות אמצעיות.

וההקדמה השלישית, כי הכורא יתכרך, נותן לכל חומר הטובה
 שבצורות שאשר לו לקבל, והמתקנות שבהם, ושהוא יתכרך מטיב לא
 ימנע חנינתו וחכמתו והנהגתו מדבר, וכי חכמתו בפרעוש וכיחוש על
 הדמיון איננה מקצרת מחכמתו בסדור הגלגלים, אך התחלו
 הדברים מחמת חמירתם, ואין לך לאמר למה לא בראני מלאך, כאשר
 אין לתולעת לאמר למה לא בראני אדם.

ב' א' ה' טעוה לוחם על מתכותם, ושמו פתינות שידעם (הקחכם נכס:
 (ב) תקון, ושמו קיום (ג) חכם (ד) סוכ, ושמו קוא.

והוא במעשיו הוא. כ"ל דבר נצל. * וקו. אשיפהו מלשון יקו חמים.
 (א') ולי נראה שכתבם ככורי פי' נכס, קו' כסודתו הראשית: מלשון
 חוק וגמור (שטארק, טאזער) כי כן הוראת הכ"ס בלשון ארמי ושני זרע
 ע"י כ"אנשים כאלו יגמר חזקו וחזקו של האדם. — או כונת ככורי כ"ס קו'
 לתקני ועליו גוף האדם (ועי' טאזער) כי כן כוראת קו' בשפת מרב אשר
 כי נכסו כספר כוז.

וההקדמה הרביעית, התודאה כי לסיצאות מדרגת עליונות ותמנונות, וכל מה שיש לו הרגש והשגה (א) ותוש מעולה מאשר אין לו, זה בעבור קורבתו ממדרגת הסבה הראשונה, אשר הוא השכל בעצמו, וכי הפחות שיש בו יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבמציאות, והפחות שבה מה יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבבחימה, וכן הפחות שבבני תורת האלקים יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבאנומות עובדי אלילים שאין בהם (ב) תורת האלקים, כי התורה שהיא מאת האלקים כקנה הנפשיות מנהג המלכים ותכונתם, וזה מה שאין משיגים אותו בלמוד, והנראה על זה כי התמורה על מעשה התורה היא מביאה אל מדרגות הנכונות אשר היא הקרובה שבמדרגות האנושיות אל האלקים, אם יכן בעל התורה הממרה, טוב מאשר אין לו תורה, כי הוא כבר הקנתהו תורת האלקים מנהג מלאכותי, השקף בו על מדרגת המלכים, אע"פ שמריו בלכל אותו עליו והפסידו, נשאר לו ממנו רשמים, ונשאר באש הכוסף אליו, אבל אם היו נותין לו הבחירה לא היה בוחר שיהיה במדרגה מי שאין לו תורה, כאשר האדם כאשר יחלה (ג) ועונה במכאוביו, אלו היו ננתנין לו הבחירה שיהיה סוס או דג או עוף מתענג בלי מכאוב, ויובדל בינו ובין השכל אשר יקדברו אל מדרגות האלהות, לא היה בוחר בו.

וההקדמה החמישית, כי נפשות השומעים מקבלות רושם לתוכחת המוכיח כאשר תהיה בדברים מקובלים, גלתוכחת באמת עכ"פ תועלת, ואם איננה משיבה הממרה מעשות הרע, יקדח בנפשו בו התוכחת שהוא ניצוץ, ורואה כי המעשה שהוא רע. וזה חלק מן התשובה והתחלה לה בו.

וההקדמה השישית, כי האדם מוצא מנפשו יכולת לעשות (ד) הרע, ועוזבו העניינים (ה) אשר הם אפשר לו, ומה שנמנע ממנו לא נמנע כי אם להיעדר הסבות האמצעיות, או למסלות האדם בהם. והדמיון בזה כיש נכרי איננו יודע להנהיג, רוצה למשול בעם, וזה נמנע ממנו, ואלו היו נמצאות הסבות האמצעיות, ויהיה הוא חכם להתעסק בהם, היה נגזר רצונו (ו) במי שסכותיו נמצאות וידעם, וינהיגם כמה שמושל בביתו ובבניו ובעבדיו, ויותר מזה אבריו, יניעם כאשר ירצה, וידבר כמה שירצה, ויתר מזה מתשבתו ודמיונו, יצטייר לו הקרוב והרחוק, בעת שירצה, ועל הענין שירצה, כי הוא מושל בסבותיו האמצעיות. ועל כן לא יתכן שינצח החלש את החזק¹ בשחוק האשקאק"ש הנקראת

צ"א (א) הסגס וברגש, ונמנע כרגש והשגה. (ב) להם, ונמנע ככס.
 (ג) כשיחלש, ונמנע כאשר יהלש. (ד) נעשות ונ"ל על עשות, ונמנע לעשות.
 (ה) כעניינים, ונמנע כעניינים. (ו) כאשר נגמר רצונו, בין מלת רצונו ומלת גמיו.

¹ בשחוק האשקאק"ש. כוח שחוק בשלך כדודע גם ביצונו, ומקור בשחוק קוס בחלוצות המזרח, וכמעטקו כשחוק כזה הכמים ורצונו חלק, כי מלמס קבס בו

שאר"ג בערבי ולא יאמר ההצלחה ורוי מול אשרשיר ובמלחמת האשקאקש (א), כאשר יאמר במלחמת שני המלכים הנלחמים, כי סכות האשרשיר ומלחמת שטר"ג (ב) נמצאות כלם, וינצח החכם בהנהגתו חסיד, ולא ירא סכה מבעית שצריך להתנות בה, ולא סכה מקרית, אלא בעת נכרי מחמת ההתעלמות, והתעלמות נכנס בסבלות כאשר אמרנו, ועם כל זה הכל מיוחס אל הסכה הראשונה בדרכים הנזכרים, אך אל הכונה הראשונה בחודשי בני ישראל כל ימי היות השכינה בתוכם, אבל אתר כן הענין מסופק אלא בלכות המאמינים האם החדושים [האלה] בכונה ראשונה מן האלקים, או בסכות גלגלים או ספרים, ואין מענה פוסקת, אך הטוב שיוחס הכל אליו יתברך, כל שכן הדברים הגדולים, כמות וכנצות והמלחמות, וההצלחה, והסרון, והרוכה לזה.

התימת הספר

(כא) אמר החבר זה והדומה לו החקירה עליו טובה, ועל איכות דיני האלקים בעבדיו, ותלותם במה שתלאם הנביא עליו השלום מן פוקד עון אבות על בנים לשונאיו ועושה חסד לאלפים לאהביו (שמות כ) ושקול עון ועון עם עונש ועונש, ממה שבא במקרא בדבריו רבותינו (ר"ס טו), ומה שאשיבין אותו בתשובה, ומה שאין משיבין, ותנאי התשובה, ומה שיבא מן הצרות על דרך הבחינה והנסיון, ועל דרך הפרעון מעון שקדם, ועל (ג) התמורה בעולם הזה, ועל דרך התמורה בעולם הבא, או בעבור עון אבות, ומה שיבא מן הטובות לזכות שקדם, או בעבור זכות אבות, או לבחינה ונסיון, והסוג הפנים האלה חולתם ממה שדעתם עמוקה (ד), ואפשר שיגלה בחקירה ברוב הסבות כצדיק ורע לו רשע וטוב לו (נרכוז), ומה שאיננו נגלה יספרו בו הענין אל דעת האלקים וצדקו יתברך, ויודה האדם בסבלותו בסכות האלה הנגלות, כל שכן הנסתרות. וכאשר יגיע בדבריו אל העצם הראשון, ומה שהתרייבו בו מן המדות, וברל מהם, הוואה בעדם מסך אור בהיר מנצח הראות, ומנע ממנו השיגו בעבור קצרת (ה) ראותו ודעתנו, לא בעבור הסתרו והחסרו, כי הוא בהיר ונגלה ומפורסם ביותר אצל בעלי הרואות הנבואיות משיצטרכו (ו) אל הבאת ראיה. ותכליתנו מהכרת אמתתו,

- ב"א (ה) נמלחמת כסטרונ, ונשמש כתיבות אשרשיר ובמלחמת כלשקאקש.
 (ב) מלחמת כסטרונ, ונשמש כתיבות כלשקאקש ומלחמת שטרונ. (ג) דרך
 בין מלת ועל ומלת התמורה. (ד) שניאורו פוקד, ונשמש שדעתם פוסקת.
 (ה) קולל, ונשמש קצרת. (ו) כי נו.

בלאפי כננוח. ונאלץ כוזה יקרא כמחוק כוז, כמחוק בעל ח"ף רעיונים.
 (מחבר: נפדאקטן ש"ע"ל).

שנביר בטבעיות מה שלא היתה סבה דבר (א) מן הטבעיים, וניחאיהו אל
 כח בלתי גשמי אבל כח אלקי, כאשר אמר גאלינוס בכוח המצייר, וישים
 לו יתרון על שאר הכחות, ורואה שאיננו מחמת המוג, אבל לענין האלקי,
 ובאותות שאנחנו רואים בהפוך (ב) עין העצמים, ושנוי המנהגים, ובריאת
 צמצמות לא היו מבלי תחבולה קודמת, וזהו ההפך (ג) מה שניעשה על
 ידי משה, ובין מה שעשו ההרטומים בלמיהם, איך אם היו מחפשים
 עליהם היו מוצאים התחבולה, כמו שאמר ירמיה הכל הנה מעשה
 העתועים בעת פקודתם יאבדו (ירמיה י) ר"ל אם תפקדם ותחפש עליהם,
 יהיו לאפס כדבר המזויף (ד), והענין האלהי [והניעשה על ידי משה] כל
 אשר תחפש עליו תמצאוהו כוונת הנקי. וכאשר יגיע אל המדרגה הזאת,
 נאמר כי יש שם בלי ספק ענין שאיננו גשמי, מנהיג כלל הגשמות,
 ודעתינו (ה) גלות מחקור עליו, אם כן נבחן בפעליו יתברך ונעמד
 מספר עצמו, כי אלו היו (ו) משיגים אמתתו היה זה הסרון בו. ואל
 נשיגה לדברי הפילוסופים, אשר מהלקים העולם האלהי אל מדרגות,
 אך כלם אצלנו מדרגה אלהית, כאשר שנפרד מהגשמי, ואין כי אם
 אלוה מנהיג הגשמיים. ואשר הביא הפילוסופים להרבות האלקים בחיבתם
 תנועות (ז) הגלגלים ספרים והגיעים אל יותר מארבעים, וראו כי לכל
 תנועה מהם סבה זולת סבת האחרת, והוציא להם העיון, כי התנועות
 ההם הפציות, לא הכרחיות ולא טבעיות, והתחייב שתהיה כל התנועה
 מנפש, ולכל נפש שכל, והשכל ההוא היא מלאך נפרד מחומר, וקראו
 השכלים ההם אלקים וסלאכים, ועלות שניות, וזולת זה מהשמות, ואהרית
 מדרגתם והקרוב מהם אצלנו השכל הפועל, אמרו: כי הוא מנהיג העולם
 הזה התחתון, ואחר כן השכל ההיווני, ואחר כן הנפש, ואחר כן הכחות
 הטבעיות, והכחות ההיוליות, ובה אבר אבר, וזה כלו דקדוק יקנה חרוד
 לא אמת. והנפתה לו על כל פנים אפיקורות. ונעזוב י ראת הקראים
 במצות דוד לבנו, זעתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו (מלניס
 ח ב) וראיתם מזה שצריך לדעת את האלקים ידיעה ברורה, ואחר כן התחייב
 עבודתו, אבל הזהיר לסמוך על אביו וזקניו להאמין באלקי אברהם יצחק
 ויעקב, אשר דבקה בהם השגחתו, וקיים להם יעודיו בדרבות זרעו
 והנחילים ארץ כנען, וחנות שכינתו בתוכם וזולת זה והדומה לו. וכמו זה
 אמרו אלקים אשר לא ידעום (דנניס טו) ואשר לא ידעתם (טס יא) לא
 רצה בהם הידיעה באמתתם, אבל אשר לא תראו (ח) מהם, לא טוב
 ולא רע, ואין צריך שתקוום ולא שתיראום:

(כ) ואחר כן היה מענין החבר שהסכים לעינת מארין כווד, ללכת
 ירושלים, ויחר למלך כוור על פרידתו, ודבר עמו על זה. מה חבקש

נ"א ה) בלן בו ככס מחומה, ונשט שלח סיתס ככס דנר. ב) ספוך, ונשט
 ככסוך. ג) בן קודס מלח מכ. ד) כשתי מלות כדנר המזויף איננו.
 ט) ועוטינו, ונשט מלח ועטמו. ו) ביינו, ונשט כיו. ז) ובתנועות, ולי
 המניה כדומה, ט"ל: בתנועות, בלי ויז במהלכ. ח) נראה, ונשט נראה.

היום בירושלם ובארץ כנען והשכינה נעדרת מהם, והקרובה אל האלקים מושגת בכל מקום בלב מהור, והכוסף החזק, ולמה חכמים עצמך בסכנת המדברות והימים והאומות מתחלפות.

(ג) אמר החבר השכינה הנראית עין בעין היא אשר נעדרה, כי איננה נגלית כי אם לנביא להמון נרצה במקום המיוחד, והיא אשר אנחנו מצפים לה באמרו כי עין בעין יראו בשוש ה' ציון (ישעי' נג), ובאמרנו בתפלתנו ותחוינה עינינו בשוכך לציון, אך השכינה הנסתרת הרוחנית היא עם כל ישראל אורחיה (א), וך המעשים מהור הלב, נפשו ברא לאדה ישראל, וארץ כנען מיוחדת לאלהי ישראל, והמעשים לא ישלמו כי אם בה, והרבה ממצות ישראל במלות ממו שאינו דר בארץ ישראל, והלב והנפש אינם מהורם חכים, כי אם במקום שיודעים בו שהוא מיוחד לאלקים, ואלו היה זה בדמיו ובמשל, כ"ש שהוא אמת כאשר קדם באורו (סמן נ), והתעורר התשוקה אליו ותמדה הנפש בו, כל שכן מי שהולך אליו במקום רחוק, וכל שכן למי שקדמו לו עונות והוא מבקש כפרת האלקים ואי אפשר לו בקרבנות אשר היו קבועים לכל עון ועון, מזדון ושגגה ויסמוך על מה שאמרו רבותינו גלות מכפרת עין (יומא ד) כל שכן אם יהיה הגלות למקום רצוי, אבל הסכנה בים וביבשה אינה נכנסת באמרו לא תנכו את ה' אלקיכם, אך סכנה שהוא מסוכן (ב), כמו מי שתהיה לו סתורה מקוה שירוח (ג), ואלו היה מסוכן (ד) יותר מזה מצד כספו כפי תשוקתו וקווי הכפי, (ה) היה הרין עמו בהכנסו בסכנות אחר אשר חשב עם נפשו והודה על מה שיגבר מימיו, והסתפק בו והחזיק בשאר ימיו ברצון אלקיו, ונכנס בסכנה, ואם יצילנו אלקיו ישבת ויודה, ואם ימיתו בעונותיו, ירצה ויודה כי התכפר לו (ו) רב עונותיו, ורואה אני זה יותר עצה טובה מאשר יסכנו בנפשים במלחמות, בעבור שזכרו בגבורה, או בעבור שיקחו שכר גדול, ושיותר קלה היא הסכנה הזאת, מאשר יכנסו במלחמת הרשות כדי לקבל שכר על המלחמה.

(ז) אמר הכוזרי לפניו היית בחור בחירות, ואני רואה אותך עתה שאתה רוצה להוסיף עובדות העבות, שהיה חייב בהם כשתודר בארץ ישראל, ממצות שאין אתה חייב בהם הנה.

(ח) אמר החבר אבל אני מבקש החירות מעבודת הרבים אשר אני מבקש רצונם ואינני משיג, ואמ' כם אשתדל בוכל ימי חי, ואלו הייתי משיג לא היה טועיל לי רצוני לומר עבודת בני אדם ובקשת רצונם, ואבקש עבודת אתר יושג רצוני בטורה מעט והוא בעולם הזה נכבא, והוא רצון האלקים, ועבודתו הוא החירות האמתי, וההשפלה לו הוא הכבד (ז) על האמת.

(ט) אמר הכוזרי כאשר אתה מאמין בכל מה שזכרת, כבר ידע האל מצפונך רחמנא לבא בני, יודע המצפונים ומגלה הנסתרות:

ג' א (א) ועם כל בעל דעם כאלמית, בין מלת אחרת וך. (ב) מסך כסוי. ושעם מסוכן כמו. (ג) נכס, בין מלת שרירה ולנו. (ד) מסך, ושעם מסוכן. (ה) וקום כסא, ושעם וקום כסא. (ו) כמיתקו, בין מלת לו וכן. (ז) וסגל לו כוח הכנה אל וסגל לו כוח הכנה, ושעם וסגל לו כוח הכנה.

(ז) אמר החבר זה אמת כאשר ימנע המעשה, אבל האדם כוננ לו בינו ובין סאויו ומעשהו, והאדם נאשם כאשר איננו מביא השכר הנראה אל המעשה הטוב הנראה. ועל כן נאמר והרעות בחצוצרות וזכרתם לפני ה' אלקיכם והיו לכם לזכרון לפני ה' אלקיכם זכרון תרועה (נמזכר לה) לא שהאלקים צריך (א) הזכרה והערה, אך שהמעשים צריכים לשלמות, ואז יהיו ראויים לגמול, כאשר צריכים עניני התפלה לבמה בהם על השלמות הגמור מהתחנה והבקשה, וכאשר יהיו המעשה והכונה, שלמים כראוי, יהיה עליהם הגמול, ויהיה זה על דרך בני אדם, כאלו הוא זכרון¹ והברה תורה כלשון בני אדם (כ"ק ע"כ כ"כ ק"א. סנסדרין מס) ואם היה המעשה בלעדי כונה או כונה בלתי מעשה, תאבד התוחלת אלא במה שאי אפשר המצאת הכונה והתוודות על המנע המעשה, מועיל קצת תועלת בהתוודותינו בתפלתנו, באמרנו מסני חטאינו והדומה לזה, ובהערת בני אדם, והתעוררותם אל אהבת המקום הוא (ב) הקדוש, ינחץ (ג) הענין המיוחד שכר גדול וגמול רב, כמו שנאמר אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד כי רצו עבריך את אבניה ואח עפרה יחוננו (תהלים קנ) רוצה לומר כי ירושלים אמנם תבנה, כשיכנסו בני ישראל לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה.

(ח) אמר הכוזרי אם הדבר כן מנעך אשם, ועודך המצוה, האלקים יעזרך על כונתך, ויגזור לך השובה בבקשתך (ד) והשתדלותך ויהיא לך עוזר ומוסד, וידבה שכרך על בר לבך ומצפונך, כי הוא בעל השובה, ואלקי החסד והגמול אין אלוה מבלעדיו, ואין צור זולתו, יעשה עמך כחכדו, ועם המכוננים כונתך לשמו ברחמיו, אכן סלה.

ג"א ח) מלת אל. בין לייך וכוונת. ב) כסוף, ונשאת כוח. ג) וחקן ונשמת ינחך. ד) כסונ כנקשתך, ונשמת כנקשתך.

¹ והנראה סודו כלשון בני אדם. ראה חומר נחמד דפוס ווימן תר"ו מכתב ל"ב, מה שדבר ישר קשום עם כרמניס, שכולו סיב כרמניסן שסבס אם מאמר חז"ל ד"ס כניא לכונס אחרים. וחזריו כל המתחברים יתשבו. וסב רואים אנתנו ער"י סלי שסיס קודם כרמניס, ג"כ כשחמש לכוראה זו. ונמיקר סדכר לשוא לפק כי ישר, וכאשר כנר דנר נכונס רמ"א נספרו. ע"ש בספר ד"א.

